

የትምህርት ሥላሴ

መሠረታዊ ደረጃ

ነገረ መለኮታዊና ዐቅብተ እምነታዊ አንድምታ



ኢትዮጵያ ወንጌላዊት ቤተ ክርስቲያን በአትላንታ

ለአገልጋዮች በተዘጋጀው ዐውደ ጥናት ላይ
የቀረበ ጥናታዊ ጽሑፍ

መስከረም 17 ቀን 2016 ዓ.ም

አንድ ጉርጉራላውያኑ የዘመን ቀመር



አዘጋጅና አቅራቢ

ዶክተር ተስፋዬ ሮበል

©Copyright 2015—Dr. Tesfaye Robele

- ⊕ ርእስ—የትምህርት ሥላሴ መሠረታዊ ደንብ ነገረ መለኮታዊና ዐቅብተ እምነታዊ አንድምታ
- ⊕ አዘጋጅና ዐቅራቢ—ዶክተር ተስፋዬ ሮበሌ
- ⊕ ይህ ኢትዮጵያ ወንጌላዊት ቤተ ክርስቲያን አትላንታ፣ ለአገልጋዮችዋ ባዘጋጀችው ዐውደ ጥናት ላይ የቀረበ ጽሑፍ ነው።
- ⊕ ከዐውደ ጥናቱ ታዳሚ ውጪ፣ ያለ ጸሐፊው ፈቃድ አባዝቶ ማሳተምም ሆነ የተወሰነን ክፍል በተለያዩ መንገዶች ማራባት/ማባዛት በጥብቅ የተከለከለ ነው። መረጃ ለመውሰድ ከተፈለገ፣ አካዳሚያዊ ሥርዓትን በተከተለ መልኩ፣ በጎዳግ መዘክር ላይ ሊጠቀስ ወይም የጽሑፉ አባሪ ላይ በግልጽ ሊመላከት ይገባዋል።
- ⊕ ልዩ መግለጫ ካልቀረበ በስተቀር፣ የተከተለው የጎርጎሮሳውያኑን የዘመን አቋጣጠር ነው።
- ⊕ ሐዋርያዊ አበውን፣ ቀደምት እንዲሁም ደኃርት የቤተ ክርስቲያን አባቶችን ስም በተመለከተ፣ በአማርኛ የተጻፉ ጥንታዊ ጽሑፎችን ስያሜ ተከትያለሁ።
- ⊕ የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅሶች የተወሰዱት የኢትዮጵያ የመጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር በኢትዮጵያን ዘመን አቋጣጠር በ1954 ዓ.ም ካሳተመው ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ትርጉም እንዲሁም የኢንተርናሽናል የመጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር በ1993 ዓ.ም ካሳተመው የአዲሱ መደበኛ ትርጉም ነው።
- ⊕ ጥያቄ፣ አስተያየትም ሆነ ሒስ ካልዎ ለጸሐፊው በሚከተለው አድራሻ ይጻፉ፡—

DR. TESHAYE ROBELE
271 VILLAGE DRIVE,
LOGANVILLE, GA. 30052



⊕ TITLE—THE TRINITY: THEOLOGICAL AND APOLOGETICAL ANALYSIS, 101
⊕ PUBLISHER—THE ETHIOPIAN EVANGELICAL CHURCH IN ATLANTA

©COPYRIGHT 2015—DR. TESHAYE ROBELE

- ⊕ ALL RIGHTS RESERVED. NO PART OF THIS PUBLICATION MAY BE REPRODUCED, STORED IN A RETRIEVAL SYSTEM, OR TRANSMITTED IN ANY FORM OR BY ANY MEANS-ELECTRONIC, MECHANICAL, PHOTOCOPYING, OR OTHER WISE-WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE AUTHOR AND COPYRIGHT OWNER.
- ⊕ COMMENTS, QUESTIONS, AND CRITICISMS OF THIS HANDOUT ARE WELCOME. PLEASE ADDRESS ALL CORRESPONDENCE TO THE AUTHOR AND COPYRIGHT OWNER AT THE FOLLOWING ADDRESS:

DR. TESHAYE ROBELE
271 VILLAGE DRIVE,
LOGANVILLE, GA. 30052
THE UNITED STATES OF AMERICA

የትምህርት ሥላሴ መሠረታዊያን
ነገረ መለኮታዊና ዐቅብተ እምነታዊ አንድምታ



ቢጋር

1. እባክዎን በዚህ ይለፉ!.....3
2. አስተምህሮውና ዘመነኛው ምፀት.....6
3. የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ስታቲስቲክስ በኢትዮጵያ.....8
4. የይሖዋ ምስክሮች ዓለም ዐቀፋዊ ስታቲስቲክስ.....10
5. የይሖዋ ምስክሮች ስታቲስቲክስ በኢትዮጵያ.....11
6. ሥላሴ ማለት ምን ማለት ነው?14
7. ማጥለያና ማጠንፈፊያ.....17
8. ትምህርት ሥላሴን ለማያምኑ የመታዘቢያ ጥያቄዎች....29
9. በቅዱሳት መጻሕፍት ዘገባ በርግጥ ኢየሱስ ክርስቶስ ማነው?31
10. ኢየሱስ ክርስቶስ አምላካዊ ስም አለው!35
11. አብና ወልድ የተለያዩ አካላት ናቸው!96
12. አብና ወልድ አንድ አካል ናቸውን?110

ባክዎን በዚህ ይለፉ!

ይህ ጽሑፍ ወንጌላዊት ቤተ ክርስቲያን አትላንታ፣ ወርቅ መስከረም 2016 ዓ.ም¹ ላይ ለአገልጋዮች በአዘጋጃቸው ዐውደ ጥናት ላይ የቀረበ፣ የማስተማሪያ ሰነድ ነው። ጽሑፉም ሆነ በወቅቱ የሚቀርበው ትምህርት፣ አስተምህሮውን ከታሪክና ከአመክንዮ አንጻር በስፋት የሚተነትን አይደለም፤ ይልቁንም በአስተምህሮው ላይ የሚሰነዘሩ ዘመን ያፈጁ አካሄዶችና ምልክታዎችን በወፍ በረር የሚተች ሒሳዊ ጽሑፍ እንጂ። እነዚህ ስሑት ትንታኔዎች የሚከተሉት ናቸው—በአንድ ወገን አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የአንድ አምላክ መገለጫዎች እንጂ፣ የሥላሴ አካላት አይደሉም የሚለው ሰባልዮሳዊ² አስተሳሰብ ሲሆን፣ ወልድ አምላክ አይደለም፣ መንፈስ ቅዱስም የአምላክ ትንፋሽ ነው የሚለው አርዮሳዊ³ አተያይ ደግሞ ሌላው የትንታኔ ጽንፍ ነው። የምሥራቃም ሆነች የምዕራባ ቤተ ክርስቲያን እንዲሁም ከዘመነ ተሐድሶ ጀምሮ የወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት፣ እነዚህ ሁለት አማራጭ ትንታኔዎች የተሳሳቱና ለቅዱሳት መጻሕፍት ትምህርት ፍጹም ባይተዋር ናቸው ሲሉ በጽኑ ኩንነውታል—(ውጉዝ ከመአርዮስ፣ ከመሰባልዮስ የሚለውን ቀደምት የቤተ ክርስቲያን ቀኖና ያስታውሷል)።

በእኔ አተያይ እነዚህ ሁለት የተውገረገሩና መስመር የሳቱ ምልክታዎች፣ ለምን ስሑት እንደ ሆኑ በተሳካ መንገድ ማሳየት፣ ትምህርተ ሥላሴን ለማስተማር ሁነኛ አቀራረብ ነው የሚል አቋም አለኝ። እነዚህን ሁለት ጽንፎች ከመንገድ ማስወጣት፣ ትምህርተ ሥላሴን በተወሰነ መልኩ ያጸድቃል ባይ ነኝ። ከዚህ ትምህርታዊ ፋይዳ በተጨማሪ፣ እነዚህን ሁለት መናፍቃዊ ትምህርቶች በወግ መኩነት፣ ለወንጌል ሥርጭትና ለዐቅብተ እምነት ትልቅ መደላድል የሚያኖር ይመስለኛል። አንደኛ፣ ይህን ያረጀ ያፈጀ መናፍቃዊ ትምህርት በጽናት የሚሰብኩ በርካታ መናፍቃዊ ድርጅቶች በዙሪያችን እንደ አሽን ስለፈሉ፣ የችግሩን ሰለባዎች በቅዱሳት መጻሕፍት መድኃኒትነት፣ በትምህርት ወጌሻ የማከም ክህሎት ያገኛሉ። ሁለተኛ፣ ክርስቲያኖች በእነዚህ መናፍቃዊ እንቅስቃሴዎች ከፍተኛ ጥቃት እየደረሰባቸው ይገኛል። ይህን ጥቃት አስተማማኝ በሆነ መልኩ መመከትም ሆነ መቀልበስ የሚቻለው፣ የትምህርቱን ስህተት ገላልጦ በማሳየት ብቻ ነው። ስለዚህ ይህ ትምህርት ተጓዳኝ በሆኑ ማለትም በወንጌል ሥርጭትና በዐቅብተ እምነት ጥናት ዘርፎች ላይ ኩረት ያደረገ ነው።

¹ እንደ ጉርጉሮሳውያን የዘመን ቀመር።

² የዚህ ትምህርተ ቀዳማይ ጠንሳሽ ነው የሚባለው በ190 ዓ.ም ላይ የነበረው የሰምሬኔሱ ኖጦስ ቢሆንም፣ አስተምህሮውን በስፋት ያስተዋወቀው ሰባልዮስ (217 ዓ.ም) ከዚህ ትምህርት ጋር ዘወትር ተያይዞ ይቀርባል። ዘመነኞቹ ሰባልዮሳውያን (“የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” አስተማሪዎች) ኢየሱስ አብ የለበሰው/ያደረበት አካል ሲሆን፣ ተለባሹ አካል የሆነው ኢየሱስ ለባሹ አካል ከሆነው ከአብ ጋር አንድ ስብእና አላቸው የሚል ትምህርት አላቸው።

³ የእስክንድሪያ ቤተ ክርስቲያን አገልጋይ የነበረው አርዮስ ለዛሬዎቹ የይሖዋ ምስክሮችና ክርስቶ ዳልጌያኖች መንፈሳዊ አባት ነው።

እንደ ዐላማው ሁሉ አደረጃጀቱም በሁለት ፈርጅ የተዋቀረ ነው—በንግረትም በክትበትም። ይኸውም የሥላሴ አማንያን አስተምህሮው ከመጽሐፍ ቅዱስ የተቀዳ ለመሆኑ ከብሉያትና ከሐዲሳት የሚያቀርቡት ማስረጃ ምንድን ነው የሚለው አንዱ ሲሆን፣ መጽሐፍ ቅዱስን መደገፊያ በማድረግ የተለየ ትንታኔ ያቀረቡት ዘመነኞቹ ሰባልዮሳውያንና አርዮሳውያን፣ የትንታኔአቸውን ከንቱነት ለማመላከት የሚሰጠው አጥጋቢ ምላሽ ምንድን ነው የሚለው ደግሞ ሌላው አካሄድ ነው። ይህ ደግሞ ትምህርቱ በሁለት ፊት የተሳለ ሰይፍ እንዲሆን ያስችለዋል—በወዲህም አስተምህሮው የቅዱሳት መጻሕፍት መሠረት የለውም የሚለውን አሰስ ገሠስ ይቈርጣል፤ በሌላ አንጻር ደግሞ በተቃራኒ ወገን ያሉትን ማስረጃዎች ይመረምራል። ከዚህ የሚገኘው ትሩፋት ደግሞ፣ አንድም ክርስቲያናዊው ትምህርት ርቱዕ መሆኑን፣ በሌላ አንጻር ደግሞ ቅዱሳት መጻሕፍት ሕጻኑ አልባና ወጥነት ያላቸው ሰነዶች እንደ ሆኑ መመስከር ነው። መልካም ጥናት።

አስተምህሮውና ዘመነኛው ምፀት

ትምህርተ ሥላሴ የክርስትና አስተምህሮ ማዕከል የሆነውን ያህል፣ ዘመን ያፈጀ የታሪክና የሃይማኖት ምፀታችን መሆኑን እንዳስረዳ፣ እንዳረዳም ይፈቀድልኝ። ትምህርተ ሥላሴ ክርስትና የተሸመነበት ድርም ማግም የሆነውን ያህል፣ የተዋረድንበትም ማቅ፣ ተገነዝንበት በፍታ፣ የተከፈንበትም ግምጃ ነው ብል፣ እብለትም ሆነ ግነት ያለበት አይመስለኝም። አስተምህሮው፣ ክርስትና ከሌሎች ሃይማኖት ትምህርቶች የሚለይበት ደማቅ የመለያ መስመር ይሁን እንጂ፣ ክርስቲያኑ ማኅበረሰብ ሊያውቀውም ሆነ ከጥቃት ሊጠብቀው ያልፈቀደው የአስተምህሮ እንቁቅልሽ መሆኑ እነሆ ቀጥሏል። ወደድንም ጠላንም የመርገፋችን ምክንያት የሆነውን ያህል፣ የትንሣኤያችንም ብሥራት ይኸው አስተምህሮ ነው። በአጠቃላይ የአስተምህሮውን የት መጣሁነት ማስተንተን እንዲሁም ሥነ አምክንዮአዊ መሠረት መመርመር የብሩኅ ዘመን ሥርቀት፣ በልማዱ አካሄድ መቀጠላችን ደግሞ ግባተ መሬታችን መሆኑን መግለጽ፣ የዚህ ዐውደ ጥናት ቀዳማይ ዐላማ ነው።

ይህ አነጋገራ ምን ያህል እውነት እንደ ሆነ በመረጃ እንድንገኝ ይፈቀድልኝ። በ325 ዓ.ም በኒቅያ፣ በ381 ዓ.ም በቀሩስጥንጥንያ፣ በ431 ዓ.ም በኤፌሶን፣ በ451 ዓ.ም በኬልቄዶን የተካሄዱት የአብያተ ክርስቲያናት ጉባኤዎች፣ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ፣ በዚህ አስተምህሮ ላይ የሚያጠነጥኑ ነበሩ። እነዚህ ቀደምት ጉባኤዎች ኑፋቄን አውግዘው፣ ሃይማኖትን አጽንተው፣ ዛሬም ልናጣቅሰው የሚገባ ሰፊ ምዕላድ ትተውልን ይለፉ እንጂ⁴ ዛሬም ክርስቲያኑ ማኅበረሰብ በአስተምህሮው ላይ የጠለለ ምልክታ ያለው አይመስልም። እንዲያውም በርካታ ሰዎች ቤተ ክርስቲያንን እየጣሉ መናፍቃዊ እንቅስቃሴዎችን የሚቀላቀሉት ዐቢይ ምክንያት፣ ትምህርተ ሥላሴን በውል ባለመረዳታቸው እንደ ሆነ ስፍር ቀጥጥር የሌላቸው መረጃዎች ይገልጻሉ።

በዚህ አንጻር አንዳንድ ስታቲስቲካዊ ዘገባዎችን ላቅርብ። በጎርጎሮሳውያኑ የዘመን ቀመር በ2002 ዓ.ም ላይ፣ በእንግሊዝ ቤተ ክርስቲያን⁵ አገልጋዮች መካከል የተካሄደ አንድ ጥናት፣ ሰዎች በአስተምህሮው ላይ የተዛባ አመለካከት እንዳላቸው ከማሳየቱም ባሻገር፣ የጥናቱ ውጤት ለብዙዎች አስገራሚም አስደንጋጭም ሆኖ ዐልፎአል። ጥናቱ ደረሰሁባቸው ከሚላቸው ስታቲስቲካዊ ግኝቶች መካከል አንዱ እንደሚከተለው ይነበባል፡—

ከእንግሊዝ ቤተ ክርስቲያን አገልጋዮች መካከል፣ ትምህርተ ሥላሴን በተመለከተ አጥጋቢ ማብራሪያ ማቅረብ የሚችሉት፣ ሰባ ስምንት ከመቶ (78%) የሚሆኑ ወንድ ቀሳውስት፣ ሰባ ከመቶ (70%) የሚሆኑ ሴት መነኮሳት ብቻ ናቸው⁶።

⁴ “ውጉዝ ከመክርየስ ወውጉዝ ከመሰባልየስ” የሚለውን አባባል ይስታውሳል።
⁵ Anglican Church or Church of England.
⁶ *Daily Telegraph*, July 31, 2002; Peter Brierley, *The Mind of Anglicans* (London: Cost of Conscience, 2002).

የትምህርተ ሥላሴ መሠረታውያን ከዶክተር ተስፋዬ ሮበሌ 6

ይህን በሌላ አገላለጽ ስናቀርበው፣ ሃያ ሁለት ከመቶ (22%) ወንድ ቀሳውስት፣ ሠላሳ ከመቶ (30%) ሴት መነኮሳት፣ ትምህርተ ሥላሴን በተመለከተ ቅዱሳት መጻሕፍትን ጠቅሰውና አጣቅሰው፣ በአስተምህሮው ላይ “አጥጋቢ”⁷ የሚባል ማብራሪያ መስጠት አይችሉም ማለት ነው።

እንዲያውም አንድ የእንግሊዝ ቤተ ክርስቲያን ቄስ፣ ትምህርተ ሥላሴን፣ “ልንሰብከውም ሆነ ከአደጋ ልንከላከለው ያልቻልነው የክርስትና ቅርስ”⁸ ሲሉ፣ በአስተምህሮው ላይ ያላቸውን ግራ መጋባት በስላቅ መግለጻቸው ተዘግቧል⁹። በተመሳሳይ ርእሰ ጉዳይ ላይ የተካሄደ ሌላ ጥናት ደግሞ፣ ትምህርተ ሥላሴ፣ “ለዘመነኛ ሰው እጅግ ግራ የሚያጋባ መሠረተ እምነት”¹⁰ ብሎታል። ይህ እንግዲህ በቀሳውስቱ፣ በመነኮሳቱ፣ በዲያቆናቱ፣ በዘማርያኑ፣ በመምህራኑ፣ በመጋብያኑ፣ በወንጌላውያኑ በአጠቃላይ በቤተ ክርስቲያን የሙሉ ጊዜ አገልጋዮች መካከል የሚስተዋለው ድንቁርና ነው¹¹።

በእንግሊዝ ቤተ ክርስቲያን አገልጋዮች መካከል የተካሄደው ይህ መሰል ጥናት፣ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አገልጋዮችና ምዕመናን ላይ ቢካሄድ፣ ከዚህ የከፋ ውጤት ገመገሻም ባላይ፣ ምናልባትም ሙሉጫችን እየቀረን መሆኑን ይፋ የሚያደርግ ይመስለኛል። በተለይ ቅዱሳት መጻሕፍትን ማጥናት አሉታዊ በሆነ መልኩ፣ “የአእምሮ ሰው” በሚያሰኝበት፣ በአንጻሩ መኃይምነት እንደ መጓደጃ ወግ በሚታይበት በዚህ ግርንቢጥ ዘመን፣ መሠረታዊ በሆነው በዚህ ክርስቲያናዊ ትምህርት ላይ ያለው ግራ መጋባት፣ በየትኛውም መስፈርት ቢለካ፣ ከወለል በታች እንደሚወድቅ አያጠራጥርም¹²።

እነዚህ ሰዎች ወደ እነዚህ የሃይማኖት ድርጅቶች በዚህ መጠን የሚፈልሱት፣ በተለያዩ ምክንያት እንደ ሆነ የሚያከራክር ጉዳይ አይደለም። ሆኖም ግን፣ “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን”ና “የይሖዳ ምስክሮች” ተወዳጅና ጊዜ አይለውጡ የሰብከት ፋሽን ትምህርተ

⁷ “አጥጋቢ” የሚለው ጉዳይ አንጻራዊ ምልክታ መሆኑ እሙን ነው። አንድ ሰው አጥጋቢ ነው የሚለው ጉዳይ፣ ለሌላው ሰው አጥጋቢ ላይሆን ይችላል። ጥናቱ “አጥጋቢ” ሲል ግለሰቦቹ ቅዱሳት መጻሕፍትን፣ የቤተ ክርስቲያን ታሪክንና አመክንዮን በመጥቀስ፣ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪ የሆነን ሰው ሊያረካ በሚችል መልኩ አስተምህሮውን የመተንተን ችግር የገጠማቸውን ሰዎች ነው።

⁸ Reverend David A. Keddie, “Sermon for Trinity Sunday,” Expository Times 118, no. 8 (May 2007), 387.

⁹ እኝህ ቄስ አስተምህሮውን “ቅርስ” ማለታቸው ምፀታዊ ነው።

¹⁰ ዝኒ ከማሁ።

¹¹ አንድ ባልንጀራዬ፣ “ዛሬ በየምስባኩ በአማራ ልብስና በተዋበ ከራሻት ተሸላልመው የሚታዩ ‘ቅቡዳን’ አገልጋዮች፣ ከይሖዳ ምስክሮች ወይም ከመሰል መናፍቃዊ መምህራን ጋር ካላወያዩናቸው በስተቀር የባዶነታቸውን ልክ በፍጹም ሊረዱት አይችሉም” የሚለው ንግግሩ፣ አስተያየቱን ከሰነዘረበትም ጊዜ ይልቅ፣ ዛሬ እጅግ አድጎና ገዘፎ አሳሳቢ በሚባልበት ደረጃ ላይ ይገኛል።

¹² አንዳንድ አንባቢያን ይህ ሚዛኑን የሳተ አስተያየት ነው ሊሉ ይችላሉ ይሆናል። ነገር ግን በዐቅብተ እምነት ላይ ለረጅም ጊዜ ያካሄድሁት ጥናት ወደዚህ ድምዳሜ ላይ አድርሰኛል። በቀጣዩ አንቀጽ ላይ ያቀረብኋቸውን ጥናቶች በመመልከት የራስዎትን ብደኔ ሊሰጡ ይችላሉ።

ሥላሴን ማበሻቀጥ ነው¹³። በአንጻሩ የክርስቲያኑ ማኅበረሰብ መሠረታዊ የዕውቀት ችግር በዚህ አስተምህሮ ላይ የሚያጠነጥን መሆኑ፣ ለፍልሰቱ ቀዳማይ ምክንያት፣ በትምህርተ ሥላሴ ላይ ያለ መደናገር ነው ማለት ይቻላል። ስታቲስቲካዊ ዘገባውን ትንሽ ገፋ አድርገን ብንመለከተው የችግሩን ስፋትና ጥልቀት ይበልጥ ለማስተዋል ዕድል የሚሰጥ ይመስለኛል። እንግዲያው ትምህርተ ሥላሴን በስፋት በመተቸት የሚታወቁት ሃይማኖታዊ ድርጅቶች ውስጥ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያንና የይሖዋ ምስክሮችን ዕድገት እንዲሁም የሥራ እንቅስቃሴ እንመልከት።

የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ስታቲስቲክስ በኢትዮጵያ¹⁴

1. የአባላት ብዛት

በ1961 ዓ.ም¹⁵ ከአሜሪካን አገር በመጡ የድርጅቱ ሚስዮናውያንና በተክለማርያም ገዢነት የተጀመረው እንቅስቃሴ¹⁶፣ በኢትዮጵያውያን የዘመን አቆጣጠር በ1993 ዓ.ም ላይ 1.6 ሚሊዮን አባል፣ ከ4 ሺህ በላይ አጥቢያ ቤተ ክርስቲያናት¹⁷፣ ከ4 ሺህ በላይ አገልጋዮች እንዳሉት ተገልጿል። ይህ ማለት በየዓመቱ ከ46 ሺህ ያላነሱ ሰዎች የድርጅቱን እምነት በመቀበል የቤተ ክርስቲያኒቱ ሙሉ አባል የሚሆኑ ሲሆን፣ በየዓመቱ የሚመጡትንም ተጨማሪ አባላት ለማስተናገድ ከ11 በላይ የሆኑ ቤተ ክርስቲያናት ይቆረቆራሉ¹⁸።

በአዲስ አበባ፣ ልዩ ስሙ ጎፋ መብራት ኃይል በሚባለው አካባቢ የታነጸው የማምለኪያና የማስተማሪያ ሕንጻ፣ በአባላት ብዛት ብቻ ይሆን፣ በገንዘብ ዐቅማቸውም ጠንካራ መሆናቸውን የሚያመለክት ነው¹⁹።

¹³ ሁለቱም ድርጅቶች “ትምህርተ ሥላሴ ከአረማውያን የመድበለ አማልክት አስተሳሰብ የተቀዳ አረማዊ ትምህርት ነው” የሚል አቋም አላቸው።

ዋልተር ማርቲን የተባለው አሜሪካዊ ዐቃቤ እምነት፣ ከረጅም ዓመት በፊት በጻፈው መጽሐፍ ላይ፣ ሰባ አምስት ከመቶ (75%) የሚሆኑ የይሖዋ ምስክሮች፣ በአንድ ወቅት የወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት አባል እንደ ነበሩ ገልጾልሁ Walter Martin. *The Kingdom of Cults* (Minneapolis, MN.: Bethany House Publishers, 1965)። የሚያስገርመው በኢትዮጵያ የሚገኘው የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መሥራች እንዲሁም መቀመጫውን በአሜሪካን አገር ያደረገው የይሖዋ ምስክሮች ድርጅት ቁርቋሪ በአንድ ወቅት የወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያን ውስጥ በሚገኙ ቤተ አብያተ ክርስቲያናት አባል የነበሩ ሰዎች የመሆናቸው ሐቅ፣ ቤተ ክርስቲያን ኅላፊነቷን በትክክል እንዳልተወጣች የሚያሳይ ነው። ቤተ ክርስቲያን እነዚህን ሰዎች ለስብከት ከማቆሚያ በፊት በአግባቡ ብታስተምራቸው ኖሮ፣ ራሳቸውም ስተው ሰዎችንም በቀላሉ ማሳት ባልቻሉ ነበር። በዚህ አንጻር ሲታይ ቤተ ክርስቲያን ለእነዚህ መናፍቃን መቀፍቀፍ፣ ቢያንስ ይህን ያህል ከፍተኛ ውድመት የማድረሳቸው ቀዳማይ ተወቃሽ ነች ማለት የሚቻል ይመስለኛል።

¹⁴ ይህ ስታቲስቲካዊ መረጃ በአብዛኛው የተወሰደው ሚያዝያ 24 ቀን 1993 ዓ.ም ከተክለማርያም ገዢነት ጋር በተደረገው ቃለ መጠይቅ ነው።

¹⁵ በዚህ ርዕስ ሥር የሚገኘው የዘመን አቆጣጠር እንደ ኢትዮጵያውያን የዘመን አቆጣጠር ነው።

¹⁶ ተክለ ማርያም ገዢነት እንቅስቃሴውን የጀመርኩት ጌታ ራሱ በ1958 ዓ.ም ትምህርቱን ከተለጠልኝ በኋላ ነው ቢልም፣ ትምህርቱን ያገኘውና የተጠቀመው በሚስዮናውኑ ነበር። እነዚህ ሚስዮናውያን (ቴኔዝ ዊልድና ባለቤታቸው) ከዩናይትድ ፕሪስቲክሽን ቤተ ክርስቲያን የመጡ ናቸው።

¹⁷ እንደ ተክለ ማርያም ገዢነት ይህ ቁጥር ድርጅቱ፣ “Preaching Point” የሚለውና ከ6-10 ሰዎችን የያዘ የአምልኮ ማእከላትን የሚያካትት ነው።

¹⁸ ይህ ቁጥር የተጋነነ ለመሆኑ በርካታ ማስረጃዎች አሉ።

¹⁹ አንዳንድ ምንጮች ድርጅቱ አሜሪካን አገር ከሚገኙ መሰል ድርጅቶች፣ ከፍተኛ የሆነ የገንዘብ እርዳታ እንደሚያገኝ ይገልጻሉ። ድርጅቱ በኬኒያ፣ በደቡብ አፍሪካና በአሜሪካ እንዲሁም የላካቸውን አገልጋዮች የሚያሠለጥነው በውጪ እርዳታ እንደሆነ ምንጮቹ ያስረዳሉ።

2. የዕድገት መጠን

የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን በኢትዮጵያ ያለው ዕድገት እጅግ አሳሳቢ ነው። በ1961²⁰ ዓ.ም በሁለት አሜሪካውያንና በአንድ ኢትዮጵያዊ በመናገሻ ከተማችን የተጀመረው እንቅስቃሴ፣ በ1966 ዓ.ም ላይ በ15 ቤተ ክርስቲያናት ውስጥ 3 ሺህ የሚያህሉ ተከታዮችን አፍርቶአል። በ1983 ዓ.ም [ከ 17 ዓመት በኋላ] ይህ ቍጥር ወደ 900 ሺህ ከፍ ብሎአል። በ1993 ዓ.ም ይህ ቍጥር ወደ 1.6 ሚሊዮን አሻቅቦአል። ይህ ማለት ከ1961-1966 ዓ.ም ባሉት ጊዜያት ውስጥ በየዓመቱ 5,000 ሰዎችን ያጠመቁ ሲሆን፣ ከ1967-1983 ዓ.ም ባሉት ጊዜያት በየዓመቱ 52,941 ሰዎችን አጥምቀዋል ማለት ነው። ከ1984-1993 ዓ.ም ደግሞ በየዓመቱ ከ70 ሺህ በላይ የሚሆኑ ሰዎች የድርጅቱ ንቁ ተሳታፊ አባል እንደ ሆኑ መረጃዎቻቸው ያሳያሉ።

በኢትዮጵያ በየ30 ሰከንድ ውስጥ አንድ ሰው የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያንን መሠረተ እምነት ይቀበላል። ወደ እንቅስቃሴው ከሚገባው ሕዝብ መኻል፣ ከመቶ ሰባ እጁ የወንጌል አማኞች አብያተ ክርስቲያን [Evangelical Church] አባል የነበረ ሰው ነው። ይህ ማለት ከ1.1 ሚሊዮን በላይ የሚሆኑ ሰዎች በአንድ ወቅት በየአብያተ ክርስቲያናቱ ጌታን የሚያመልኩ፣ ምናልባትም ጌታን ሲያገለግሉ የቆዩ ሰዎች ናቸው ማለት ነው።

እነዚህንም አዳዲስ አባላት የሚይዙ ከ11 በላይ ቤተ ክርስቲያናት ይመሠረታሉ። በኢትዮጵያ የሚገኘው የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን አባላት ቍጥር ከአሜሪካን ቀጥሎ በብዛት ሁለተኛውን ደረጃ ይዞአል።

3. ሚስዮናዊ እንቅስቃሴ

እንደ መሪያቸው ቢሾፕ ተክለማርያም ገዢዎች እምነት፣ “ቤተ ክርስቲያን የምትሞተው አባላቱ መመስከር ሲያቆሙ ነው”። ይህም እያንዳንዱ አባል፣ የድርጅቱ ሠራተኛ መሆኑን ያመለክታል። ድርጅቱ ያለው ፈጣን ዕድገት፣ አባላቱ የድርጅቱን መሠረተ እምነት ለማስፋፋት ከፍተኛ ጥረት እንደሚያደርጉ የሚያመለክት ነው።

4. የጽሑፍ ሥርጭትና የመገናኛ ብዙኃን

ድርጅቱ በመሠረተ እምነቱ ላይ ማዕከል ያደረገ ከ15 በላይ መጻሕፍትን አሳትሞአል። ከእነዚህም ውስጥ ዐ/ሥሩ በተክለማርያም ገዢዎች የተጻፉ ሲሆኑ፣ የተቀሩት ደግሞ በተለያዩ ሰዎች ከእንግሊዝኛ ወደ አማርኛ የተተረጎሙ እንዲሁም በቅርቡ በድርጅቱ የበላይ ጠባቂ መሆኑት ቢሾፕ ደጉ ከበደ የተጻፈው፣ “በሥጋ የተገለጠ አንድ አምላክ” ናቸው። ተክለማርያም ገዢዎች ከጻፉቸው መጻሕፍት መካከል ይበልጥ የሚወደደውና፣ “ክርስቶስ ራሱ በአካል ተገኝቶ፣ እጅን ይዞ አስጸፈኝ የሚሉት ‘መለኮታዊ ኃይል’ የተባለው መጽሐፍ ነው”²¹፣ በድርጅቱ አባላት ዘንድ ግን ተወዳጅ የሆነውና ከፍተኛ ሥርጭት ያለው መጽሐፍ፣ “ኢየሱስን ማን ይሉታል?” የተባለው መጽሐፍ ነው²²።

ከዚህ በተጨማሪ፣ ድርጅቱ “መልእክት” የሚባል ወርሀዊ ጋዜጣ እንዲሁም በየሦስት ወሩ፣ “የአውነት ምስክር” በሚል ርእስ መጽሔት ያዘጋጃል። በአሁኑ ጊዜ የእነዚህ መጽሔቶች ኅትመት እንደ ቆመ ይነገራል።

²⁰ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ስታቲስቲክ የሚናገረው ክፍል ላይ ያሉት የዘመን አቁጣጠሮች እንደ ኢትዮጵያውያን የዘመን ቀመር እንደ ሆነ ልብ ይላል።

²¹ ተክለማርያም ገዢዎች ጳጉሜን 1956 ዓ.ም በመንፈስ ቅዱስ እንደ ተሞተሉ ይገልጻሉ። ይህ ብቻ አይደለም ይህን መጽሐፍ የጻፉት የድርጅቱን እምነት ከመቀበላቸው በፊትና፣ “በክርስቶስ ስም” ከመጠመቃቸው በፊት ነው። እንደ ድርጅቱ እምነት አንድ ሰው የዘላለምን ሕይወት የሚያገኘውና መንፈስ ቅዱስ የሚያደርበት፣ “በኢየሱስ ስም” ከመጠመቁ በኋላ ከሆነ፣ ባልዳነ ሰው ውስጥ እንዴት መንፈስ ቅዱስ ሊያደርግ ስለ “መለኮታዊ ኃይል” እንዴት ሊያስረዳ ቻለ?

²² ተክለማርያም ገዢዎች ይህን “ታላቅ” መጽሐፍ በመጻፉ፣ በአሜሪካን አገር በካሊፎርኒያ የሚገኘው፣ “Christian Life Center” የተባለው “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” የቁረቁረው፣ “christian Life college” ከተባለው አካል የክብር ዶክተራት መሸለሙን ይገልጻል።

የይሖሳፍ ምስክሮች ዓለም ዐቀፋዊ ስታቲስቲክስ²³

1. የአባላት ብዛት

እንደ ጎርጎርዮስ ደብዳቤ የዘመን አቆጣጠር በ2015 ዓ.ም ላይ በ240 አገሮች በተደረገው ቁጠራ፣ ንቁ የይሖሳፍ ምስክር ተሳታፊ አባላት ቁጥር 8,220,103 ሲሆን፣ ይህ ቁጥር በ2018 ዓ.ም ወደ 10 ሚሊዮን እንደ ሚያሻቅብ ይነገራል። ምክንያቱም የድርጅቱ ዓመታዊ ዕድገት 2.2 ነው።²⁴ በ2015 ዓ.ም ላይ በተደረገው የ“መታሰቢያ” አገልግሎት [የይሖሳፍ ምስክሮች የጌታን ራት የሚያስቡበትን ቀን “የመታሰቢያ አገልግሎት” (Memorial Service) ብለው ይጠሩታል] 19,862,783 ሰዎች ፕሮጋራውን ተካፍለዋል²⁵። ይህ ቁጥር የሚያመለክተን፣ የይሖሳፍ ምስክሮች ከንቁ ተሳታፊ አባላቶቻቸው ዕጥፍ በላይ በሆኑ ሰዎች ላይ አዎንታዊ ተጋቦት እንዳላቸው ነው።

በዓለም ዙሪያ በአንድ ደቂቃ ከ45 ሴኮንድ ውስጥ አንድ ሰው የይሖሳፍ ምስክር አባል ይሆናል²⁶። በዓለማችን 118,016 የይሖሳፍ ምስክር ጉባኤዎች²⁷ ይገኛሉ።

2. የዕድገት መጠን

የይሖሳፍ ምስክሮች የዕድገት ፍጥነት እጅግ አስደንጋጭ ነው። በ1965 ዓ.ም 1.1 ሚሊዮን የነበረው የንቁ ተሳታፊ አባላት ቁጥር በ1980 ዓ.ም ወደ 2.2 ሚሊዮን፣ በ1992 ዓ.ም ደግሞ ወደ 4.4 ሚሊዮን ዕድገት አሳይቶአል። በ1994 ዓ.ም ላይ በሶቭየት ኅብረት ብቻ 27,000 ሰዎችን አጥምቀዋል²⁸። በየዓመቱ በዓለም ላይ 100 አዳዲስ ጉባኤዎች ይቋቋማሉ²⁹።

3. ሚሊዮናዊ እንቅስቃሴ

የይሖሳፍ ምስክሮች በ1997 ዓ.ም ብቻ ለመስክ ምስክርነት 1,945,487,604 ሰዓት አውለዋል³⁰። ይህን ቁጥር ለንቁ ተሳታፊ አባላት ቁጥር ስናካፍለው እያንዳንዱ አባል ለመስክ ምስክርነት፣ በዓመት ከ236 ሰዓት በላይ ተጠቅሞአል ማለት ነው። በ1997 ዓ.ም ላይ የተከታዮቻቸውን ልጆች ቁጥር ጨምሮ 375,923 ሰዎች አጥምቀዋል³¹። ይህ የሚያሳየን የይሖሳፍ ምስክሮች ለአንድ ሰው በአማካይ 3,500 ሰዓት መጠቀማቸውን ነው³²። አንድ ንቁ የይሖሳፍ ምስክር ተሳታፊ አባል፣ በአማካይ በአንድ ወር 18 ሰዓትን ለመስክ ምስክርነት ያውላል³³። በ1970 ዓ.ም አንድ ንቁ አባል በዓመት “ለመስክ አገልግሎት”³⁴ 150 ሰዓትን ያውል የነበረ ሲሆን፣ በ1992 ዓ.ም ይህን ሰዓት በማሻሻል አንድ አባል በዓመት 236 ሰዓት በመስክ ምስክርነት ላይ ያሳልፋል³⁵። በ2015 ዓ.ም 9,708,968 የቤት ለቤት የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናቶች ተካሂደዋል³⁶።

²³ አብዛኛው መረጃ የተወሰደው ድርጅቱ በተለያዩ ጊዜ ይፋ ካደረገው ዘገባ ነው።

²⁴ 2015 Year book of Jehovah's Witness. ገጽ 176።

²⁵ ዝኒ ከማሁ።

²⁶ ዝኒ ከማሁ።

²⁷ የይሖሳፍ ምስክሮች ስብሰባቸውን “ጉባኤ” ብለው ይጠሩታል።

²⁸ Christian Research Institute, “Cult Growth Statistics” ከ“መጠበቂያ ግንብ” (ጥር 1 ቀን 1993) ገጽ 15:26 ጠቅሶ እንደ ጻፈው።

²⁹ ዝኒ ከማሁ። የመጠበቂያ ግንብ ቪዲዮ፣ Jehovah's witnesses: the Organization Behind the Name (1990)

³⁰ 2015 Yearbook of Jehovah's Witnesses ገጽ 176።

³¹ 1998 Yearbook of Jehovah's Witnesses ገጽ 31።

³² Robert M. Bowman, Jr. Jehovah's Witnesses (Grand Rapids Zon, 1995) ገጽ 14።

³³ ዝኒ ከማሁ ገጽ 15።

³⁴ “የመስክ አገልግሎት” የሚባለው በየመንገድ ዳሩና በየቤቱ የመጠበቂያ ግንብ ወንጌልንና ጽሑፎች ማሠራጨት ነው።

³⁵ Robert M. Bowman, Jr. Jehovah's Witnesses. ገጽ 16።

³⁶ 2015 Yearbook of Jehovah's Witnesses. ገጽ 176።

4. የጽሑፍ ሥርጭትና የመገናኛ ብዙኃን

ከማንኛውም መናፍቃን ይልቅ፣ የጽሑፍ ውጤቶችን በከፍተኛ ደረጃ እየተጠቀሙ ያሉት፣ የይሖዳ ምስክሮች ናቸው። የመጠበቂያ ግንብ በዓለም ዙሪያ 33 ታላላቅ ማተሚያ ቤቶች አሉት። “ቤቴል” በመባል የሚታወቀው ትልቁ የድርጅቱ ማተሚያ ቤት፣ በቀን ርዝመቱ 1,000 ማይል (1,609 ኪሎ ሜትር) ወረቀት ወይም 61 ሚሊዮን ገጽ ያትማል³⁷። ከዚህ በተጨማሪ ደግሞ በወር 3 ሚሊዮን የአዲሲቱ ዓለም ትርጉም³⁸ እያተመ ያወጣል። በ1991 ዓ.ም በእነዚህ ማተሚያ ቤቶች የሚሠሩ 11,000 የሙሉ ጊዜ ሠራተኞች ነበሩ³⁹።

የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት ጽሑፎቹን በ210 ቋንቋዎች ይተረጎማሉ። “መጠበቂያ ግንብ” በሚል ርዕስ የሚታወቀው መጽሐፍ በብዛት ከሚታተሙት መጽሐፍቶች ውስጥ ዋነኛው ነው። መጽሐፍ በወር ሁለት ጊዜ የሚታተም ሲሆን፣ በእያንዳንዱ ዕትም ከ16 ሚሊዮን በላይ ቅጂዎች ይላካሉ፤ ከ120 በሚበልጡ ቋንቋዎችም ይተረጎማሉ። ከዐሥራ አምስት ሚሊዮን የሚበልጠው ቅጂ የሚታተመው በእንግሊዝኛ ቋንቋ ነው። ሥርጭቱም ሪደርስ ዳጀስትና ቲቪ ጋይድ የሚባሉት መጽሐፍቶች ካላቸው ሥርጭት ጋር የሚስተካከል፣ ሽያጩም ታይምስ፣ ኒውስዊክ፣ ዩኤስ ኒውስና ወርልድ ሪፖርት ከሚባሉት የዓለማችን ዕውቅ መጽሐፍቶች ጋር ይወዳደራል።

“ንቁ” በመባል የሚታወቀው የድርጅቱ መጽሐፍ በ13 ሚሊዮን ቅጂዎች ሲላካ፣ በ75 ቋንቋዎች ይተረጎማል⁴⁰ የአዲሱ ዓለም ትርጉም በ1990 ዓ.ም ብቻ፣ በ67 ሚሊዮን ቅጂዎች የተላኩ ሲሆን በ14 ቋንቋዎች ተተርጎሞ ለንባብ በቅቶአል። በአሁኑ ጊዜ ይህ መጽሐፍ ከ16 በሚበልጡ ቋንቋዎች ተተርጎሞአል⁴¹።

“ወደ ዘላለም ሕይወት የሚመራው እውነት” በሚለው ስያሜ ተጽፎ የታተመው መጽሐፍ በ1968 ዓ.ም ላይ ለንባብ የበቃ ሲሆን፣ በሥርጭት ደረጃ ቀዳሚውን ስፍራ ከያዙት አምስት መጻሕፍት መካከል አንዱ ሊሆን በቅቶአል⁴²።

የይሖዳ ምስክሮች ስታቲስቲክስ በኢትዮጵያ

እንደ ጎርጎሮሳውያኑ የዘመን አቆጣጠር በ1991 ዓ.ም በኢትዮጵያ 3,020 የነበረ ሲሆን በ2014 ዓ.ም ደግሞ 9,768 አሻቅቦአል⁴³። በ1991 ዓ.ም ለመስክ ምስክርነት ይወጡ የነበሩት የይሖዳ ምስክሮች 2,730 ሲሆኑ በ1997 ዓ.ም ድረስ የታየው ዓመታዊ የዕድገት መጠን በአማካኝ 15 በመቶ ነው። ይህ ማለት ከ 1991 ዓ.ም ጀምሮ ባሉት ሰባት ተከታታይ ዓመታት 4,158 ሰዎችን አጥምቀዋል። ድርጅቱ በ1991 ዓ.ም 483 አቅኚዎች⁴⁴ የነበሩት ሲሆን፣ ይህ ቁጥር በ1997 ዓ.ም ወደ 916 አሻቅቦ ይገኛል። በአሁኑ ወቅት ደግሞ ከ10,168 በላይ ነው⁴⁵። በ1991 ዓ.ም እስከ 1997 ዓ.ም ድረስ የታየው ዓመታዊ የዕድገት መጠን በአማካኝ 15 በመቶ ነው። ይህ ማለት ከ1991 ዓ.ም ጀምሮ ባሉት ሰባት ተከታታይ ዓመታት 4,158 ሰዎችን አጥምቀዋል። በ2014 ዓ.ም ደግሞ 513 ሰዎችን አጥምቀዋል⁴⁶። በ1991 ዓ.ም በአገሪቱ ዙሪያ 54 ጉባኤዎች የነበሩ ሲሆን፣ በ1997 ዓ.ም ወደ 79 አድጓል። በ2014 ዓ.ም ደግሞ ወደ 214 አድጓል። በ1997 ዓ.ም ለመስክ አገልግሎት የዋለው ሰዓት 1,570,141 ሲሆን፣ ይህን ቁጥር ለንቁ ተሳታፊ አባላት ቁጥር ስናካፍለው እያንዳንዱ የይሖዳ ምስክር በአንድ ዓመት ብቻ 278 ሰዓት ለመስክ

³⁷ CRI “Cult Growth Statistics” የመጠበቂያ ግንብ (ጥር 1 ቀን 1993) ገጽ 19 ጠቅሶ እንደጻፈው።
³⁸ “የአዲሲቱ ዓለም ትርጉም” የሚባለው የመጠበቂያ ግንብ ማኅበር ከግሪክና ከዕብራይስጥ ወደ እንግሊዝኛ ተርጎሚዋለሁ የሚለው ቅጂ ነው። መጽሐፉ ከድርጅቱ አስተምህሮ ጋር እንዲጣጣም ተደርጎ የተተረጎመ በመሆኑ፣ ብዙ የመጽሐፍ ቅዱስ፣ የዕብራይስጥና የግሪክ ቋንቋ ሊቃውንት ክፉኛ የኩነት መጽሐፍ ነው።
³⁹ David A. Reed, *Jehovah’s Witness Literature: A critical Guide to Watchtower Publications* (Grand Rapid Baker, 1993) ገጽ 9።
⁴⁰ Robert M. Bowman, Jr. *Jehovah’s Witnesses* ገጽ 15።
⁴¹ Alan W. Gomes, *Unmasking the Cults* ገጽ 23።
⁴² Bowman ገጽ 15።
⁴³ 2015 Yearbook of Jehovah’s Witnesses. ገጽ 183።
⁴⁴ የድርጅቱ የሙሉ ጊዜ ሠራተኞች አቅጣጫ ይባላሉ።
⁴⁵ 2015 Yearbook of Jehovah’s Witnesses. ገጽ 183።
⁴⁶ ዝኒ ከማሁ።

ምስክርነት ውሎአል። በ2014 ዓ.ም ደግሞ 3,406,954 ሰዓት ለምስክርነት አውለዋል። ይህ ለምስክርነት የዋለውን ቍጥር ከአባላት ቍጥር (8,605) ጋር ስናቀናገሰው እያንዳንዱ የይሖሳፍ ምስክር በዓመት 395 ሰዓት በላይ ለምስክርነት እንዳዋለ እንመለከታለን። ይህ አባላቱ ለሰንበት ስብሰባ፣ ለመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት፣ ሰዎችን ለማስተማር፣ ለቴዎክራሲያዊ ትምህርት ቤት⁴⁷ ለማማር፣ ለተሞክሮ⁴⁸ ወዘተ የሚያሳልፉትን የስብሰባ ጊዜ የሚጨምር አይደለም። ለዚህ ነው እንግዲህ የመስኮ ምሁራን፣ እያንዳንዱ የይሖሳፍ ምስክር የድርጅቱ የሙሉ ጊዜ ሠራተኛ ነው የሚሉት። በ1997 ዓ.ም ላይ በመዲናችን መኻል በሚገኘው የእግር ኳስ መጫወቻ ሜዳ (ስቴዲየም) ባደረጉት የመታሰቢያ ቀን 15,716 ሰዎች ፕሮግራሙን መካፈላቸው እንዲሁም በ2014 ዓ.ም በተለያዩ ጉባኤዎች የመታሰቢያ አቀልግሎትን የተካፈሉ ሰዎች 25,896 ናቸው። ከዚህ የምንማረው እውነት የይሖሳፍ ምስክሮች ከአባሎቻቸው ዕጥፍ በላይ በሆኑ ሰዎች ላይ አምንታዊ ተጽእኖ በማሳደር ፕሮግራማቸውን በንቃት የሚከታተሉ እንደ ሆነ ነው⁴⁹።

ግምገማ

እስካሁን ያየነው ዘገባ አሳሳቢ፣ መሆኑ በምንም መልኩ የሚያወዛግብ አይመስለኝም። በተለይ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ከመቼውም የታሪክ ዘመን ይልቅ ስመ ጥር ከሚባሉ የነገረ መለኮት ተቋማት የተመረቁ በርካታ የቤተ ክርስቲያን ልጆች ባሉበት በዚህ የታሪክ ወቅት፣ ይህን መሰል የትምህርት ኪሳራ መድረሱ፣ እጅግ ሲበዛ ያሳዝናል፣ ያስቈጫልም። ከዚህ በተጨማሪ ከመቼውም የታሪክ ጊዜ ይልቅ እኛ አሁን በምንነጋገርበት ርእሰ ጉዳይ ላይ እንኳ፣ እጅግ በርካታ መጻሕፍት ተጽፈዋል። ብዛታቸው ብቻ ሳይሆን፣ አእምሮአዊ ጥልቀታቸውና የትንታኔ ምጥቀታቸው አጀብ፣ እጹብ ድንቅ የሚያሳኝ ነው⁵⁰።

ተቃርኖው እጅግ የሚያስደንቅ ነው። ነገር ግን የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በትምህርት ረገድ የወደቀችው ውድቀት እንዲህ በቀላሉ ተነግሮ፣ ተዘክሮ የሚያልቅ አይደለም። በሰንበት አምልኮ ወቅት የምንሰማው ዝግጅት አልቦ ስብከት፣ ሥርና ጫፉ የማይታወቅ ትምህርት፣ እህል ውሃ የማይል ቀልድ፣ ለመጽሐፍም ሆነ ለሊቃውንት ባዕድ የሆነ አስተምህሮ ብዙዎችን ጉድጅቷል። ይህ ደግሞ የአንዲት ቤተ ክርስቲያን ብቻ ሳይሆን፣ ክርስቲያኑ ማኅበረሰብ በአንድ ላይ ተኸረብሮ የወደቀበት አስተምህሮአዊና ሃይማኖታዊ ኪሳራ ነው። እኔ ክርስቶስ ኢየሱስን የግል አዳኝና ጌታዬ አድርጌ በተቀበልሁባቸው በእነዚያ ዘመናት ብሉያትን፣ ሐዲሳትን፣ ደርዛዌ ነገረ መለኮትን፣ የቤተ ክርስቲያን ታሪክን ወዘተ በጉልማሶች የሰንበት ትምህርት ክፍለ ጊዜ፣ በዐውደ ጥናቶች፣ በወጣቶችና በሰንበት አምልኮ ላይ

⁴⁷ የክርክርና የንግግር ስልት የሚማሩበት ቦታ ነው። እያንዳንዱ አባል የዚህ ትምህርት ቤት ተማሪ እንዲሆን ይጠበቅበታል።

⁴⁸ ለምስክርነት ከወጡ በኋላ የገጠሟቸውን ነገሮች የሚናገሩበትና ልምድ የሚቀስሙበት ጊዜ ነው።

⁴⁹ 2015 Yearbook of Jehovah's Witnesses. ገጽ 183።

⁵⁰ ለምሳሌ የሚከተሉት መጻሕፍት እክስፎርድ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ በቅርቡ ለንባብ ያበቃቸው እንዲሁም ጥሩ ትንተና ያቀረቡ መጻሕፍት ናቸው።— Thomas McCall and Michael Rea. *Philosophical and Theological Essays on the Trinity* (2010). Michael C. Rea (ed.) *Oxford Readings in Philosophical Theology: Volume 1: Trinity, Incarnation, and Atonement*. (2009). Stephen T. Davis, Daniel Kendall, Gerald O'Collins (eds.) *The Trinity: An Interdisciplinary Symposium on the Trinity* Paperback. (2002). Gilles Emery O.P and Matthew Levering (eds). *The Oxford Handbook of the Trinity (Oxford Handbooks in Religion and Theology)*. (20014). Christopher A. Beeley. *Gregory of Nazianzus on the Trinity and the Knowledge of God: In Your Light We Shall See Light (Oxford Studies in Historical Theology)*. (2013). A. D. Nuttall. *The Alternative Trinity: Gnostic Heresy in Marlowe, Milton, and Blake Paperback*. (2007). Adam Ployd, *Augustine, the Trinity, and the Church: A reading of the Anti-Donatist Sermons (Oxford Studies in Historical Theology)* (2015). Matthew W. Bates. *The Birth of the Trinity: Jesus, God, and Spirit in New Testament and Early Christian Interpretations of the Old Testament* (2015).

ማስተማር የቤተ ክርስቲያን የዕለት ተዕለት ተግባር ነበር። ይህ እኔ ባደግሁባት ቤተ ክርስቲያን ብቻ የነበረ ልዩ አካሄድ ሳይሆን፣ በአካባቢዬ በሚገኙ ሌሎች አብያተ ክርስቲያናትም ዘንድ የቆየ ልማድ ነበር—ቢያንስ በተወሰነ መጠን⁵¹። አንጻራዊ በሆነ መልኩ ያ ዘመን የክርስቲያኑ ማኅበረሰብ ሕይወት፣ ቅዱስ ቃሉን የሚመስልበት፣ ቅዱስ ቃሉን የሚሸትበት ነበር ቢባል፣ አንዳችም ስሕተትም ሆነ ግንት ያለበት አይመስለኝም።

ዛሬ ግን ሆታና ጭፈራ የደራበት፣ በአንጻሩ ግን ነፍስያ በመንፈሳዊ ጥማት የተቃጠለችበት፣ ሰዎች ለቅዱስ ቃሉም ሆነ ለክርስቲያናዊው ሥነ ምግባር ባይተዋር የሆኑበት፣ ተግሣጾ ቤተ ክርስቲያን የፈረሰበት፣ ደቀ መዝሙርነት የተዘነጋበት፣ በአጠቃላይ ቅጥ አንባሩ በውል በማይታወቅበት የታሪክ ወቅት ላይ የደረሰን ይመስላል⁵²። ለሃያ ዓመት በቤተ ክርስቲያን ኖረው አንዳችም የቤተ ክርስቲያን ታሪክ የማያውቁ፣ መሠረታዊ ለሚባሉት ክርስቲያናዊ ትምህርቶች እጅግ ባይተዋር የሆኑ፣ በስመ መንፈሳዊነት ማንም ያሸው ቦታ እያንከላወሰ የሚወስዳቸው ሰዎችን ማየት የተለመደ ነው⁵³—የሥነ ምግባሩ ነገር ለወሬ ሳይነሣ ማለቴ ነው⁵⁴።

በርግጥ ክርስቶስ ኢየሱስ የሕይወቴ አልፋና የሜጋ ነው የሚሉ ቅዱሳን ሁሉ፣ በያሉበት ቦታ ለትምህርት በአንድ ልብ በቀሩጠኝነት ሆ ብለው መነሣት የሚያስፈልጋቸው የታሪክ ወቅት ይህ ይመስለኛል። ምክንያቱም ቤተ ክርስቲያንን ላስነወረ ለዚህ የዕውቀት ኪሳራ፣ ብቸኛውና ትክክለኛው አጸፋ፣ ርቱዕ ትምህርት እንዲሁም ሠናይ ክርስቲያናዊ ምግባር ብቻ ነው። ወገኖቼ በትክክለኝነቱም ሆነ በውጤታማነቱ ይህን የሚተካ ሌላ አማራጭ የለም። አብያተ ክርስቲያናት በጉልማሶች የሰንበት ትምህርት ቤቶች፣ በቤት ለቤት የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናቶች፣ በሰንበት አምልኮ ፕሮግራሞች ወዘተ ላይ የበሰሉ ትምህቶችን፣ የመድረክ ውይይቶችን፣ ዐውደ ጥናቶችን፣ ትምህርታዊ ክርክሮችንና ሙግቶችን በማካሄድ ክርስቲያኑ ማኅበረሰብ መሠረተ እምነቱን እንዲሁም ቅዱሳት መጻሕፍትን ጠንቅቆ እንዲያውቅ ዕገዛ የማድረግ አምላካዊ ኅላፊነትና ዐደራ አለባቸው። ቤተ ክርስቲያን መሠረተ እምነቷን ከመተንተንም ባለፈ በፖለቲካው፣ በምጣኔ ሃብቱ፣ በፍልስፍናው፣ በማኅበራዊ ሳይንሱ ወዘተ ላይ ጥም የሚቁርጥ፣ ኾድ የሚሞላ ትምህርት የሚቀዳባት የዕርቀ ሰላም ምንጭ ልትሆን ይገባል—በመሠረቱ ቀዳማይ ተልእኮም ይኸው አይደል። ጌታችን መድኅኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ፣ “እናንተ የዓለም ብርሃን ናችሁ፣ እናንተ የዓለም ጨው ናችሁ” የሚለው አነጋገሩ፣ ከዚህ ሌላ ምን ትርጉም ሊኖረው ይችላል?

⁵¹ በወቅቱ ይሰጡ ከነበሩ ትምህርቶች መካከል፣ ትመማ (ትምህርተ መለኮትን ማስፋፋት) እና ማስተር ላይፍ ዋነኞቹ ተጠ ቃሾች ናቸው። ትመማ ነገረ መለኮትን ለማጥናት ማስተር ላይፍ ደግሞ የደቀ መዝሙርነት ሕይወትን ለማበረታታት ዐይነተኛ ድርሻ ነበራቸው።

⁵² አንዳንዶች በዚህ ገለጻ እንደማይስማሙ እረዳለሁ። አንዳንድ ሰዎች ደግሞ ተለጥጧል እንደሚሉ እንዘባለሁ፣ ሰዎች የእኔን ገለጻ ያለመቀበል ሙሉ መብት እንዳላቸው ሁሉ እኔም የዚያ ዐይነቱ መብት እንዳለኝ የሚያግባባ ይመስለኛል። እኔ የዘመኗን ቤተ ክርስቲያን የምረዳት በዚህ መልኩ ነው። ይህ ሲባል ግን፣ ነገ የመለወጥም ሆነ የመታደስ ዕድል የለም እያልሁ እንዳልሆነ ልብ ይሏል።

⁵³ ይህ ሲባል ግን በዚያም ዘመን ቢሆን፣ ጥልቅ የሆኑ ነገረ መለኮታዊ፣ ፍልስፍናዊና ማኅበራዊ ውይይቶች በስፋትና በጥራት ይካሄዱ ነበር ማለቴ አይደለም። ዐቅም በፈቀደ መጠን ግን ይህን ትክክለኛ አካሄድ ለመከተል ቀሩጠኝነቱም ሆነ ሙከራው የነበረ ይመስለኛል።

⁵⁴ በዛሬ ዘመን በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ከሚታዩት ኢመጽሐፍ ቅዱሳዊ ከሆኑ እንግዳ ልምምዶች ባሻገር ብዙ ሰዎች ለክብር ቃሉ ባይተዋር መሆናቸው፣ “በርግጥ እኔ ከእነዚህ ሰዎች ጋር አንድ ዐይነት እምነት እጋራለሁን? እነዚህ ሰዎች ክርስቲያን በሚባሉበት ትርጓሜ እኔ ክርስቲያን ነኝን?” የሚለውን ጥያቄ ደጋግመን እንድንጠይቅ የሚያደርገን ዘመን ላይ ነው ያለነው።

ሥላሴ ማለት ምን ማለት ነው?

ሥራ መሠረቱ እንዲህ ነው። ክርስትና የበቀለው፣ የአሐዳዊ⁵⁵ ሃይማኖቶች ሁሉ መገኛ ከሆነው ከይሁዲ ሃይማኖት ጥላ ሥር ነው። ከዚህም የተነሣ ክርስትና ብሉያቱንም ሆነ እግዚአብሔር አንድ ነው የሚለውን የይሁዲ ሃይማኖት አስተሳሰብ በጽኑ ይጋራል—የይሁዲ ሃይማኖት አሐዳዊ አስተሳሰብ፣ ከክርስትና አሐዳዊ እምነት የተለየ ገጽታ ቢኖረውም እንኳ⁵⁶። የክርስትና ሃይማኖት መሥራችና የክርስትና አስተምህሮ ማዕከል የሆነው ክርስቶስ ኢየሱስ፣ አሐዳዊ በሆነው ሃይማኖታዊ እሳቤ (አስተሳሰብ) ውስጥ በአፀደ ሥጋ በመገኘት ስግደትን መቀበል፣ ኅጢአታችሁን ይቅር ብያችኋለሁ ማለቱ፣ ከአብርሃም በፊት እኔ ነበርሁ የሚለው ንግግሩ ወዘተረፈ በዘመኑ የሃይማኖት አስተምህሮም ሆነ በጀማው ሕዝብ እንደ ጽርፈተ እግዚአብሔር (አምላክን እንደ መሳደብ) ታይቶአል⁵⁷። የብሉይ ኪዳን ምንባባት ራሱን ከእግዚአብሔር ጋር ያስተካከለ ወይም እኔ አምላክ ነኝ ብሎ በይፋ የተናገረ ሰው፣ አምላክን እንደ መሳደብ ስለሚያስቆጠርበት፣ በድንጋይ ተወግሮ እንዲገደል ያዛለ—ኢየሱስ፣ ሮማውያን ትልቅ ወንጀል የፈጸሙ ሰዎች በሚቀጡበት የቅጣት ሥርዐት በመስቀል ተቸንክሮ እንዲገደል ያደረገው፣ ለዚህ ንግግርና ድርጊት የተሰጠ አጻፋዊ ምላሽ መሆኑን ልብ ይሏል⁵⁸።

ከክርስቶስ ዕርገት በኋላ የክርስቶስን ፈለግ በመከተል፣ ክርስቶስ ኢየሱስን የሰበኩት ደቀ መዛሙርት፣ ኢየሱስ ዘላለማዊ አምላክ መሆኑን፣ የዓለማት ፈጣሪ መሆኑን፣ ከሰብአውያንም ሆነ ከመላእክት አምልኮና ስግደት የሚቀበል አምላክ መሆኑን ወዘተ መጻፋቸው⁵⁹ ብዙዎች “በርግጥ ክርስትና አሐዳዊ ሃይማኖት ነውን?” የሚለውን ጥያቄ እንዲጠይቁ አድርጓል። ክርስቶስ ኢየሱስን በዚህ መልክ ያቀረቡ የሐዲስ ኪዳን ምንባባትም፣ የተለየ አንድምታ ኖሯቸው ይህን ድምዳሜ እንዲቀላብሱ በርካታ አማራጭ ትንታኔ ቀርቦላቸዋል።

በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ እንዲሁም በክርስትና ነገረ መለኮት ውስጥ በዚህ ረገድ ሰፊ ቦታ ከሚሰጣቸው አንድምታዊ (የትርጓሜ) አማራጮች መካከል፣ በሊብያው ተወላጅ ሰባልዮስ እንዲሁም የሰባልዮስ አገር ልጅ በነበረውና የእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን አገልጋይ በነበረው በአርዮስ የቀረቡት ትንተናዎች ትልቅ ትኩረት ያገኙ ነበሩ—ዛሬም በብዙዎች ልብ ውስጥ ሰፊና ትልቅ ቦታ ይዘው ይገኛሉ።

⁵⁵ “አሐዳ” የግእዝ ቃል ሲሆን፣ አንድ ወይም የመጀመሪያ የሚል ትርጉም አለው። በዚህ መጽሐፍ የተጠቀምንበት “አንድ” የሚለውን ቃል እንዲወክል ነው። አሐዳዊ ሃይማኖት በእንግሊዝኛው monotheism ለሚለው ቃል አቻ ነው።

⁵⁶ የይሁዲ ሃይማኖት አንድ ባሕርይ አንድ አካል ሲል፣ ክርስትና አንድ ባሕርይ ሦስት አካል ይላል። እስልምናም እንደ ይሁዲ ሃይማኖት አንድ ባሕርይ አንድ አካል ይላል።

⁵⁷ “ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ ነውን?” የሚለውን ክፍል ይመለከታል።

⁵⁸ በብሉይ ኪዳን በድንጋይ አስወግረው ከሚያስገድሉ ኅጢአቶች ወይም ወንጀሎች መካከል የሚከተሉት ይገኙበታል።— (1) ወላጅን መሳደብ (ዘፀ. 21፡15-17)፣ (2) እግዚአብሔርን መሳደብ (ዘሌ. 24፡14;16:23)፣ (3) ሰንበትን አለማክበር (ዘኀ. 15፡32-36፣ ዘፀ. 31፡14፣ 35፡2)፣ (4) ጥንቄላን ጨምሮ የሐሰትን ትንቢት መናገር (ዘፀ. 22፡18፣ ዘሌ. 20፡27፣ ዘዳ. 13፡5፣ 18፡20)፣ (5) አመንዝራነት (ዘሌ. 20፡10፣ ዘዳ. 13፡5፣ 18፡20፣ 22፡21;23፣ ዘሌ. 21፡9)፣ (6) አስገድዶ መድፈር (ዘዳ. 22፡25)፣ (7) ሰዎችን አፍኖ መውሰድ (ዘፀ. 21፡16፣ ዘዳ. 24፡7)፣ (8) የአባትን ሚስት ማግባት ወይም እናትና ልጅን ማግባት (ዘሌ. 20፡11;14:15፣ ዘፀ. 22፡19)፣ (9) ጣዖትን ማምለክ (ዘሌ. 20፡2፣ ዘዳ. 13፡6;10:15፣ 17፡2-7)።

⁵⁹ የአስተምህሮተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት የሚለውን ምዕራፍ ይመለከታል—በተለይ “ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ ነው” የሚለውን ርእስ።

ሰባልዮስ፣ ኢየሱስ አምላክ ነው የሚሉትን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት ከሙሉ ልብ በመቀበል፣ “ኢየሱስ አምላክ ነው” ማለት፣ “ኢየሱስ ክርስቶስ ራሱ፣ እግዚአብሔር አብ ነው” ማለት ነው የሚል ትርጉም ያቀረበለት ሲሆን፣ አርዮስ ደግሞ፣ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት ይናገራሉ የሚባሉትን ክፍሎች በማስተባበል፣ በተቃራኒው ኢየሱስ ፍጡር ነው ሲል ተከራክሮአል። የእነዚህ ግለሰቦች ትንተና፣ “ኢየሱስ አምላክ ነው” የሚለው ትምህርት፣ “አንድ አምላክ ብቻ አለ” ከሚለው መጽሐፍ ቅዱሳዊ ትምህርት እንዲሁም አሐዳዊ ከሆነው የአይሁድ ሃይማኖት አካሄድ አንጻር እንዴት ሊገጥም ይችላል በሚለው ጉዳይ ላይ የቀረቡ፣ አስታራቂ መፍትሔዎች መሆናቸውን ልብ ይሏል።

ሥላሴያውያን ደግሞ፣ ከሰባልዮስ እንዲሁም ከአርዮስ ፍጹም በተለየ መልኩ፣ “ኢየሱስ፣ አምላክ ነው ማለት ኢየሱስ አብ ነው ማለት አይደለም። ሰባልዮስ ኢየሱስን አብ አድርጎ ማቅረቡ ስሕተት ነው። በአንጻሩ ኢየሱስ ከአብ ያነሰና የተፈጠረ ፈጣሪ ነው ብሎ ማሰብ፣ ከቅዱሳት መጻሕፍት አስተምህሮ ጋር በቀጥታ የሚጻረር ነው።” የሚለውን አቋም በመያዝ አርዮስንም ሆነ ሰባልዮስን ያወግዛሉ።

የሥላሴ ትምህርት በሚከተሉት አምስት መሠረታዊ ነጥቦች ላይ መሠረት ያደረገ አስተምህሮ ነው፤ ይኸውም፡—

1. እግዚአብሔር አንድ ነው።
2. አብ ፍጹም አምላክ ነው።
3. ወልድ ፍጹም አምላክ ነው።
4. መንፈስ ቅዱስ ፍጹም አምላክ ነው።
5. አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የተለያዩ አካላት ናቸው።

ይህ አምስተኛው ነጥብ ሲብራራ እንደሚከተለው ነው፡—

- ሀ. ኢየሱስ ክርስቶስ እግዚአብሔር አብ አይደለም ወይም እግዚአብሔር አብ ኢየሱስ ክርስቶስ አይደለም።
- ለ. ኢየሱስ ክርስቶስ መንፈስ ቅዱስ አይደለም ወይም መንፈስ ቅዱስ ኢየሱስ ክርስቶስ አይደለም
- ሐ. እግዚአብሔር አብ መንፈስ ቅዱስ አይደለም ወይም መንፈስ ቅዱስ እግዚአብሔር አብ አይደለም።

የሚከተሉት አማራጮች ደግሞ ስሕተት ናቸው፡—

- አንድ እግዚአብሔር በሦስት እግዚአብሔሮች ወይም
- ሦስት አካላት በአንድ አካል ውስጥ ወይም
- ሦስት አካላት በሦስት እግዚአብሔሮች ወይም
- አንድ አካል በሦስት እግዚአብሔሮች ማለት አይደለም።
- እግዚአብሔር አንድ ነው እንዲሁም እግዚአብሔር ሦስት ነው የሚለው ገለጻ ስሕተት ነው፤ ቅራኔ ነው።

ከላይ ለማየት እንደ ሞክርነው፣ ዘመነኞቹ ሰባልዮሳውያን ቀጥሮ 4 እና ቀጥሮ 5 አይቀበሉም። አርዮሳውያን ደግሞ 3 እና 4 አይቀበሉም። ሥላሴውያን ግን ሁሉንም ነጥቦች ከሙሉ ልብ በመቀበል፣ “አርዮሳውያኑንና ሰባልዮሳውያኑ የቅዱሳት መጻሕፍት ምስክርነት ባለመቀበል በነፋቄ ውስጥ ወድቀዋል” ሲሉ ይሞግታሉ። ይህ የሥላሴ አማኝያን፣ ለአርዮሳውያኑ እንዲሁም ለሰባልዮሳውያኑ የሚያቀርቡት ሙግትና ሒስ ነው።

በአንጻሩ ደግሞ አርዮሳውያንና ሰባልዮሳውያን ለሥላሴ አማኞች የሚያቀርቡት ጥያቄ፣ በቀጥሮ አንድና በቀጥሮ አምስት ላይ የሚያጠነጥን ነው። ይኸውም፣ “አንድ አምላክ ብቻ ካለ፣ በአንጻሩ ደግሞ አብ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የተለያዩ አካላት ከሆኑ፣ በእነዚህ መሠረተ እምነቶች ውስጥ ምክንያቱ⁶⁰ ቅራኔ አይኖርም ወይ? ይህን አመለካከት ከአረማውያን የመድብለ አማልክት አስተሳሰብ እንዴት ሊለይ ይችላል?”⁶¹ የሚለው ነው። በሌላ አነጋገር የትችቱ ማዕከል፣ “ሥላሴውያን እግዚአብሔር አንድ ነው እያሉ፣ በአንጻሩ አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የተለያዩ አካላት ናቸው ማለታቸው ቅራኔ ነው” የሚለው ጭብጥ ነው።

በዚህ የትምህርት ክፍለ ጊዜ ሥነ አመክንዮአዊ መሠረቱን አንመረምርም፣ ከጊዜ ጥበት አንጻር። ነገር ግን የሰባልዮሳውያንንና የአርዮሳውያንን መሠረታዊ ጭብጥ ምላሽ ከመስጠትም ባሻገር፣ የሥላሴውያንን ሙግት በአጭሩ አቀርባለሁ። ይህ ደግሞ ቢያንስ ከቅዱሳት መጻሕፍት አኳያ በቀጥሮ 1 እና በቀጥሮ 5 መካከል አንዳችም ስሕተት ያለመኖሩን እሞግታለሁ።

1. እግዚአብሔር አንድ ነው።
3. ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ ነው።
5. አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የተለያዩ አካላት ናቸው።

ማጥለያና ማጠንፈፊያ

ትምህርተ ሥላሴ ላይ በማስተምርባቸው ቦታዎች ሁሉ፣ ሰዎች በተደጋጋሚነት የሚጠይቁት ጥያቄዎች አሉ። ከመነሻው ለእነዚህ ጥያቄዎች አጥጋቢ መልስ መስጠት፣ ትምህርቱን በሰከነ ልብ ለመከታተል ይበጃል የሚል ግምት አለኝ። ስለዚህ በቅድሚያ ለእነዚህ ስሕተት ቅድመ ግንዛቤዎች መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምላሽ እንስጥ።

፩. “በቅዱሳት መጻሕፍት ሥላሴን አስመልክቶ በቂ መረጃ አልቀረበም”

⁶⁰ በዚህ ቦታ ምክንያቱ ወይም ሥነ አመክንዮ የሚለውን ቃል የተጠቀምሁት፣ በእንግሊዝኛው logic or reason የሚለውን ቃል እንዲወክልልኝ ነው።

⁶¹ በመሠረቱ አርዮሳውያን፣ “አብ ትልቁ አምላክ ነው፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ደግሞ በአብ ህልውናውን ያገኘ የዓለማት ሁሉ ፈጣሪ ነው” የሚለው ንግግራቸው ከአንድ በላይ ፈጣሪ እንዳለና አንዱ ትልቅ ሌላው ደግሞ መለስተኛ አምላክ እንዳለ የሚያሳይ ነው። ይህ ደግሞ የመድብለ አማልክት አስተሳሰብ መሆኑን ልብ ይሏል። በአርዮስና በደቀ መዛሙርቱ ላይ ይህን ትችት ለመጀመሪያ ጊዜ ያቀረበው የእስክንድርያው የነገረ መለኮት ምሁር አትናቴዎስ ነው (Encyclopedia Britannica, 1979, Arianism, Vol. I, p.509)።

አንዳንድ ሰዎች፣ “መጽሐፍ ቅዱስ አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የሚሉት ስሞች በአንድ ዐውድ ውስጥ የተጠቀሱት በጣት የሚቈጠሩ ጥቂት ቦታዎች ላይ ብቻ ነው፤ ከእነዚህ ምንጣባት በመነሣት ትምህርተ ሥላሴን ማዋቀር ስሕተት ነው” የሚል አስተሳሰብ አላቸው።

ይህ ፍጹም ስሕተት ነው። ቢያንስ 55 የሐዲስ ኪዳን ምንጣባት አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስን በአንድ ዐውድ ውስጥ በጥምረት ጠቅሰው እናገኛለን⁶²። ክፍሎቹን እነሆ፡— ሮሜ 5፥5-6፤ ይሁዳ 20-21፤ 2ተሰሎንቄ 2፥13-14፤ ሮሜ 15፥30፤ ዕብራውያን 2፥3-4፤ ሮሜ 8፥14-17፤ 1ተሰሎንቄ 1፥3-6፤ 2ቆሮንቶስ 13፥14፤ ማቴዎስ 28፥19፤ ሐዋርያት ሥራ 10፥44-48፤ 2፥38-39፤ 1ጴጥሮስ 4፥14፤ 1ዮሐንስ 3፥23-24፤ 1ቆሮንቶስ 6፥11፤ ኤፌሶን 1፥3-13፤ ሐዋርያት ሥራ 15፥8-11፤ ዕብራውያን 10፥29-31፤ ሮሜ 5፥5-6፤ ኤፌሶን 2፥19-22፤ 3፥16-17፤ 2ቆሮንቶስ 1፥21-22፤ ገላትያ 4፥4-6፤ ሐዋርያት ሥራ 2፥38-39፤ 10፥44-48፤ 15፥8-11፤ 20፥27-28፤ 28፥25-31፤ ሮሜ 1፥1-4፤ 5፥5-6፤ 8፥2-4፤ 8፥14-17፤ 8፥26-30፤ 15፥16፤ 15፥30፤ 1ቆሮንቶስ 2፥2-5፤ 6፥11፤ 12፥4-6፤ 12፥11-12,18፤ 2ቆሮንቶስ 1፥21-22፤ 13፥14፤ ኤፌሶን 1፥3-13፤ 2፥18፤ 2፥19-22፤ 3፥16-17፤ 4፥4-6፤ 4፥30-32፤ 5፥18-20፤ 1ተሰሎንቄ 1፥3-6፤ 2ተሰሎንቄ 2፥13-14፤ ቲቶ 3፥4-6፤ ዕብራውያን 2፥3-4፤ 9፥14፤ 10፥29-31፤ 1ጴጥሮስ 1፥2፤ 3፥18፤ 4፥14፤ 1ዮሐንስ 3፥23-24፤ 4፥13-14፤ ይሁዳ 20-21።

፪. “ከብሉያት በቂ ማስረጃ መቼ ቀረበ?”

አንዳንድ ሰዎች ደግሞ፣ “እነዚህ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንጣባት ሁሉ ከሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ብቻ የተገኙ ናቸው—ብሉይ ኪዳንን ሳይጨምር። ይህ ለምን እንደ ሆነ አጥጋቢ ማብራሪያ እስካልቀረበ ድረስ ትምህርተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ነው ብለን መቀበል ይቸግረናል” ይላሉ።

“የይሖዳ ምስክሮች”፣ “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” እንዲሁም የሥላሴን ትምህርት የማይቀበሉ ሌሎች ሃይማኖታዊ ድርጅቶች፣ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት አንዳችም ትምህርት በማያቀርቡባቸው ወይም እጅግ በጣም አናሳ ማብራሪያ በሰጡባቸው አስተምህሮዎች ላይ አቋም ወስደዋል። ለምሳሌ የውሃ ጥምቀት፣ የጌታ ራት፣ የክርስቶስ ዳግም ምጽአት፣ የቅዱሳን ትንሣኤ፣ ክርስቶስ የዓለማት ፈጣሪ መሆኑ፣ ክርስቶስ ከሙታን እንደሚነሣ፣ ኢየሱስ እስራኤላውያንን “በምድረ በዳ ሲከተላቸው የነበረ ዐለት መሆኑ” ወዘተ በብሉይ ኪዳን አንዳችም ማብራሪያ ያልቀረበባቸውም ወይም እጅግ አናሳ መረጃ የተሰጠባቸው ትምህርቶች ናቸው። ነገር ግን ብሉያት አንዳችም ፍንጭ ባልሰጡባቸው ወይም አጥጋቢ ማብራሪያ ባላቀረቡባቸው በእነዚህ ጉዳዮች ላይ አቋም ወስደዋል። እውነቱ ይህ ከሆነ ደግሞ፣ ሐዲስ ኪዳን በአብ፣ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ላይ እጅግ ሰፊ ማብራሪያ አቅርቦ ሳለ፣ ብሉያት ማብራሪያ ስላላቀረቡበት እነዚህን መረጃዎች አልቀበልም ማለት ስሕተት ነው—ቢያንስ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት አፈዎተ ቃል ናቸው ብሎ የሚያመን አማኝ።

ልብ ልንለው የሚገባን ሌላው ነጥብ፣ የመጽሐፍ ቅዱስ መምህራን እግዚአብሔር ራሱን የገለጠ በት መንገድ ርምድታዊ ነው ከሚባልባቸው ምክንያቶች መኻል ዋነኛው፣ ብሉይ ኪዳን ሰፊ ማብራሪያ ያላቀረበባቸው ትምህርቶች፣ በሐዲስ ኪዳን በማያሻማ መንገድ ሰፊ ትንታኔ ተሰጥቶአቸው መገኘቱ ነው። ለዚህም ነው የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት፣ እግዚአብሔር ለዘመናት ተሰውሮ (ምስጢር ሆኖ) የኖረውን ነገር በዘመኑ መጨረሻ ላይ ሁሉን አፍታቶ እንደ ገለጠው የሚናገሩት (ዕብራውያን 1፥1-3፤ ማርቆስ 4፥11፤ ማቴዎስ 13፥11፤ ሉቃስ 8፥10፤ ሮሜ 16፥25-27፤ 1ቆሮንቶስ 2፥1-10፤ 1ቆሮንቶስ 4፥1፤ ኤፌሶን 1፥8-10፤ 3፥1-10፤ ቄላስይስ 1፥25-27፤ 2፥2-3፤ 1ጢሞቴዎስ 3፥16)። ስለዚህ ብሉይ ኪዳን ማብራሪያ አላቀረበም ወይም ሰፊ ማብራሪያ አልሰጠም በሚል፣ የሐዲስ ኪዳንን አስተምህሮ አልቀበልም ማለት፣ መጽሐፍ ቅዱስ የሕይወቴና የአስተምህሮዬ መመሪያ ነው ከሚል ሃይማኖተኛ ሰው የሚጠበቅ አይደለም። ይህ እንግዲህ አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ ማለትም ሦስቱ የሥላሴ አካላት በጥምረት

⁶² እነዚህም ምንጣባት በእንግሊዝኛ Triadic Texts በመባል ይታወቃሉ። በአማርኛችን “ሥላሳውያን ምንጣባት” ብንላቸውስ? የትምህርተ ሥላሴ መሠረታዊያን ከዶክተር ተስፋዬ ሮበል 17

የተጠቀሱባቸው ቦታዎች ናቸው። ነገር ግን አብና ወልድ ብቻ ወይም ወልድና መንፈስ ቅዱስ ወይም ደግሞ መንፈስ ቅዱስና አብ በጥምረት የተጠቀሱባቸው ቦታዎች ደግሞ እጅግ ሲበዛ በርካታ መሆናቸውን ልብ ይሏል።

፫. “ሐዲስ ኪዳን በመንፈስ ቅዱስ ላይ ሰፊ ማብራሪያ አይሰጥም”

ቅዱሳት መጻሕፍት የአብና የወልድ ያህል፣ በመንፈስ ቅዱስ ላይ ሰፊ የሆነ ማብራሪያ ያላቀረቡት ለምንድን ነው። ይህ መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና እንደሌለው ወይም አምላክ እንዳልሆነ አመላካች ነውን?

መጽሐፍ ቅዱስ በተለይም የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ስለ መንፈስ ቅዱስ አጥጋቢ የሆነ ማብራሪያ ሰጥተውናል። ለዚህም ነው በመንፈስ ቅዱስ ማንነት እንዲሁም ስለ መንፈስ ቅዱስ ሥራ፣ ቤተ ክርስቲያን ሰፊ ትምህርት ያላት። ስለ መንፈስ ቅዱስ የቀረበው ገለጻ፣ ከአብና ከወልድ ጋር ሲነጻጸር አንሷል የሚባል ከሆነ፣ አስፈላጊ መረጃዎች ሁሉ እስከ ተሰጡን ድረስ አንሷል የሚለው አስተያየት “ከምን አንጻር ታይቶ ነው አንሷል ሊባል የቻለው?” የሚለውን ጥያቄ እንድንጠይቅ እንገደዳለን። ምክንያቱም የተነገረን ነገር የተሟላ እንዲሁም አስተምህሮአችንን ለመቅረጽ በቂ ነውና። እንዲያ ባይሆን ኖሮ፣ አምላክ የበለጠ ማብራሪያ ይሰጠን ነበር። ስለዚህ ይህ ትችት በተወሰነ መልኩ በመንፈስ ቅዱስ ላይ የቀረበ ሒስ ሳይሆን በቅዱሳት መጻሕፍት ሙሉ-ዕነት ላይ የቀረበ ትችት ነው።

ቅዱሳት መጻሕፍት የተጻፉት በመንፈስ ቅዱስ ምሪት ስለሆነ፣ መንፈስ ቅዱስ ደግሞ አብንና ወልድን ማክበር እንዲሁም የክርስቶስን ቤዛዊ ሥራ እውን ይሆን ዘንድ ዓለምን ስለጎጠአት መውቀስ እንጂ፣ ራሱን ማክበር ስላልሆነ፣ የሥራውን ያህል ለማንነቱ ሰፊ ቦታ ተሰጥቶት ላናይ እንችላለን። ይህ ስለመንፈስ ቅዱስ የተለየ ገለጻ እንዲኖረን የሚያደርገን አይደለም። ለምሳሌ ቤተሰቤን ፎቶ ግራፍ ማንግት እወዳለሁ። ከዚህ የተነሣም፣ ልጆቼና ባለቤቴ እጅግ በርካታ ፎቶግራፍ ሲኖራቸው፣ እኔ የምገንባቸው ፎቶዎች እጅግ አናሳ ናቸው። ምክንያቱም እኔ አብዛኛውን ጊዜ ፎቶ አንሺ እንጂ ፎቶ ተነሽ አይደለሁምና። ነገር ግን አንድም ሰው አፉን ሞልቶ፣ በፎቶ ግራፎቹ ውስጥ ተስፋዬ በብዛት አልታየምና ጭራሹኑ የለም ወይም በፎቶ ግራፉ እውን በመሆኑ ሂደት ውስጥ ተስፋዬ ድርሻ የለውም ሊለኝ አይችልም።

፬. “የተሳሳተ ቅድመ ግንዛቤ ወደ ተሳሳተ ድምዳሜ ወስዷችኋል”

“የሥላሴ አማንያን ትምህርተ ሥላሴ ትክክል ነው የሚለውን ቅድመ ግንዛቤ (መቅድመ ልባዌ) በመያዝ እነዚህን ክፍሎች መመልከታቸው፣ ወደ ተሳሳተ ድምዳሜ እንዲደርሱ አድርጓቸዋል፤ በእነዚህ ምንባባት አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ በአንድ ላይ መጠቀሳቸው እሙን ቢሆንም፣ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን የሚያመለክት አይደለም” የሚል አስተሳሰብ ያላቸው ሰዎች አሉ። ይህ የተሳሳተ ሙግት ነው። (1) የሥላሴ አማንያን ትምህርተ ሥላሴ ትክክል ነው የሚለውን ቅድመ ግንዛቤ በመያዝ መጽሐፍ ቅዱሳቸውን ማጥናታቸው እሙን ነው፤ በአንጻሩ ደግሞ፣ “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” ሰዎች ወይም “የይሖዳ ምስክሮች”፣ ሰባልዮሳዊና አርዮሳዊ በሆነ እይታ መጽሐፍ ቅዱሳቸውን መመልከታቸውም የማይታበል ሐቅ ነው። ምክንያቱም ሰው ሁሉ የራሱ የሆነ መቅድመ ልባዌ (ቅድመ ግንዛቤ)⁶³ አለውና፤ ስለዚህ እኔ አንዳችም መቅድመ ልባዌ የሌለኝ ወና ቤት ነኝ ማለት የሚችል አንዳችም ፍጥረት የለም። መቅድመ ልባዌን መናቅ የመቅድመ ልባዌን ምንነት በውል ያለመገንዘብ ነው። እንግዲያው ቀዳም ነገሩ መቅድመ ልባዌ አለን ወይስ የለንም የሚለው ሳይሆን፣ መቅድመ ልባዌአችን በአጥጋቢ የመጽሐፍ ቅዱስ መረጃዎች የተደገፈ ነው ወይስ አይደለም የሚለው ነጥብ ነው።

መረጃዎች ቅድመ ግንዛቤአችን ባርቆ እንዳያጠፋን ቃታ የሚጠብቁልን መሣሪያዎች ናቸውና። “አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ በጥምረት መጠቀሳቸው የተለያዩ አካላት መሆናቸውን አያሳይም”

⁶³ Presupposition የሚለውን የእንግሊዝኛ ቃል እንዲወክል የታሰበ ቃል ነው።
የትምህርተ ሥላሴ መሠረታዊያን ከዶክተር ተስፋዬ ሮበሌ 18

የሚለው ትችት ሰፊ ማብራሪያ ስለሚፈልግ፣ ኋላ ጉዳዩን በስፋት እንመረምረዋለን። (2) በእነዚህ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ በጥምረት መጠቀሳቸው ብቻ ሳይሆን፣ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን፣ የምንባባቱ ሰዎችም አወቃቀር እንዲሁም ዐውዳዊ ትርጓሜ በማያሸማ መንገድ ያስረዳል። ኋላ በዚህ ጉዳይ ላይ ሰፊ ማብራሪያ ስለምናቀርብ ይህን ሐሳብ በዚሁ እንቋጩው።

፮. “መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ህልውና ካለው፣ በግዑዝ ተውላጠ ስም ለምን ቀረበ?”

አንዳንድ ግለሰቦች ደግሞ፣ “አብና ወልድ በተባዕት (በወንዴ) ጾታ ሲገለጹ፣ መንፈስ ቅዱስ ግን በግዑዝ ጾታ መቅረቡ፣ አካላዊ ህልውና እንደሌለው የሚያመለክት ነው”፣ የሚል የሙግት ነጥብ አላቸው⁶⁴። በተለይ ኪንግ ጆምስ የሚባለውን የእንግሊዝኛ ትርጉም ያነበቡ ሰዎች፣ ይህ ጥያቄ በቀላሉ ሲፈጠርባቸው ይታያል—“The Spirit *itself* beareth witness with our spirit, that we are the children of God” (Rom. 8:16 KJV)—“የእግዚአብሔር ልጆች መሆናችንን ያ መንፈስ ራሱ ከመንፈሳችን ጋር ሆኖ ይመሰክርልናል”። ይህ የግሪክን ሰዎች ካለማወቅ የሚከሰት ግራ መጋባት ነው። በእንግሊዝኛ ቋንቋ ሰዎችም ጾታና ተፈጥሮአዊ ጾታ አንድ ናቸው፣ ለምሳሌ “ወንድ” የሚለው ተባዕት፣ “ሴት” የሚለው አንስታይ እንዲሁም “መኪና” የሚለው ደግሞ የግዑዝ ጾታን የሚያሳዩ ናቸው። ለእነዚህም ስሞች የምንጠቀመው ምድብ ተውላጠ ስም (pronoun) ትክክልኛውን ጾታ የሚያጣቅስ መሆን ይኖርበታል። ለዚህም ነው በእንግሊዝኛ ሰዎችም ተፈጥሯዊ ጾታና የሰዎች ጾታ እንደ ናቸው ያልነው። ሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት የተጻፉት በእንግሊዝኛ ወይም በግእዝ ወይም ደግሞ በሌላ ቋንቋ ሳይሆን፣ ኮይኔ በሚባለው የግሪክ ቋንቋ ነው። ኮይኔ ግሪክ ከእንግሊዝኛ ሰዎች በእጅጉ የሚለይበት የራሱ የሆነ ጠባይ አለው። በኮይኔ ግሪክ ማናቸውም ዐይነት ስሞች በሦስት መደብ ይከፈላሉ። ይኸውም አንስታይ (ሴቴ)፣ ተባዕታይ (ወንዴ) እና ግዑዝ ናቸው። ይህ ማለት ግን በተባዕታይ ጾታ የቀረበው አካል ወንድ ነው በአንስታይ ጾታ የተገለጠው ሴት ነው እንዲሁም በግዑዝ ጾታ የቀረበው ግዑዝ ነው ማለት አይደለም። የሰዎች ጾታና ተፈጥሯዊ ጾታ የተለያዩ ናቸውና። ለምሳሌ “ሞት” (ግሪክ ታናቶስ θάνατος) ተባዕታይ ጾታ ሲኖረው፣ “ጎጠአት” (ግሪክ ሀማርትያ ἁμαρτία) ደግሞ አንስታይ ጾታ አለው። “ልጅ” (ቴክኖን τέκνον) እንዲሁም “ሕፃን” (ጠይዲዮን παιδίον) የሚሉት ቃላት የግዑዝ ጾታ አላቸው።

“ሕፃን” (ጠይዲዮን παιδίον) የሚለው የግሪክ ቃል ዘርዘር አድርገን እንመልከተው። ቃሉ ሐዲስ ኪዳን ግሪክ 52 ጊዜ የተጠቀሰ ሲሆን፣ በሰብዐ ሊቃናት ትርጉም ደግሞ 168 ጊዜ ጥቅም ላይ ውሏል። የቃሉ ሰዎችም ጾታ ግዑዝ ይሁን እንጂ፣ ሕፃን ልጅ ግዑዝ አይደለም— የግድ ተባዕታይ አልያም አንስታይ ጾታ አለው። ለምሳሌ ኢየሱስ በሐዲስ ኪዳን ግሪክ 11 ጊዜ ሕፃን ተብሏል፤ ቃሉ የግዑዝ ጾታን ከማመልከቱም ባሻገር፣ ምድብ ተውላጠ ስሞቹ ግዑዝ ጾታን አመላካች ናቸው (ማቴዎስ 2÷8: 9:11:13 [2ጊዜ]:14:20 [2 ጊዜ]፣ ሉቃስ 2÷17:27:40)። ነገር ግን እንዲያው የለየለት ወፊፊ ካልሆነ በቀር፣ ጌታ ሕፃንነቱ ወቅት ግዑዝ ነበር የሚል ሰው ያለ አይመስለኝም (ከዚህ ሰዎችም ጾታ በመነሣት)። ለዚህም ነው በግሪክ ሰዎችም ተፈጥሯዊ ወይም ገሓዳዊ ጾታና ሰዎችም ጾታ ለየቅል ናቸው የሚባለው።

በግሪክ ሰዎችም ጾታ ምን ዐይነት ባሕርይ እንዳለው የዚህን ያህል ከተመለከትን ጥያቄውን መመለስ እንችላለን። በግሪክ “መንፈስ” (ኒውማ πνεῦμα) የሚለው ስም መንፈሳዊ አካላትንም ሆነ (እርኩሳንንም ሆነ ቅዱሳን መላእክትን⁶⁵) መንፈስ ቅዱስን ለማሳየት ጥቅም ላይ ቢውልም፣ ቃሉ በሰዎችም አካሄድ የግዑዝ ጾታን ስለሚያመለክት ቃሉም ሆነ ቃሉን ተከትለው የሚመጡ ምድብ ተውላጠ ስሞች፣ የግዑዝ ጾታን ያሳያሉ (ለምሳሌ ዮሐንስ 4÷24፣ ግሪክ ምድም ተውላጠ ስሞች ከጾታው ጋር ይጣጣማሉ፣ ነገር ግን አንዳንዴ የሐዲስ ኪዳን ጸሓፊዎች ይህን ሕግ በመተላለፍ ከሰዎችም ይልቅ

⁶⁴ *Insight on the Scriptures*, “Entry for “SPIRIT.”” Volume 2, (Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc. 1989), 1019.

⁶⁵ በቅዱሳት መጻሕፍት፣ እርኩሳን መናስፍስት መንፈስ ተብለዋል። ነገር ግን የመንፈስ ቅዱስን አካላዊ ህልውና የሚክዱ ሰዎችም እንኳ፣ እነዚህ መንፈሳዊያን ፍጥረታት አካላዊ ህልውና እንዳላቸው ያምናሉ።

ለነገር መለኮቱ ትኩረት ሰጥተዋል። ይህ እንዳለ ሆኖ መንፈስ ቅዱስ፣ ጳውሎስ (ፓራክሊቶስ παράκλητος) ተብሎ በተጠራባቸው ቦታዎች ላይ የተባዕት ጾታ እንዲሁም ምድብ ተውላጠ ስሞቹ የተባዕት ጾታ ይዘው ገብተዋል (ለምሳሌ ዮሐንስ 14፡26፣ 1ዮሐንስ 2፡1)። “አጋንት” (ዳይሞኒዎን δαιμονίων) የሚለው ቃል የግዑዝ ጾታን አመልካች ነው። ነገር ግን እርኩሳን መናፍስት ግዑዝ ናቸው ማለት አይደለም (ራእይ 18፡2፣ ማቴዎስ 7፡22፣ ማርቆስ 16፡9፡17፣ ሐዋርያት ሥራ 17፡18)። ስለዚህ ሮሜ 8፡16 ጨምሮ ሌሎችም ቦታዎች መንፈስ ቅዱስን የሚያመለክቱ ምድብ ተውላጠ ስሞች የግዑዝ ጾታን ማሳየታቸው መንፈስ ቅዱስ ግዑዝ ነው ወይም አካላዊ ህልውና የለውም ወደሚለው ድምዳሜ የሚያደርሱ አይደሉም። በዚህ ረገድ “ከሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን”ና “ከይሖዋ ምስክሮች” የሚቀርበው ትችት፣ ይህን መሠረታዊ የሰዋሰው አካሄድ ካለማወቅ የሚመነጭ ነው። ይህ ዐይነቱ ችግር እንዳይከሰት በሚል ነው፣ የወንጌል አገልጋዮች ነገር መለኮት ትምህርት ቤት በመግባት፣ ግሪክንና ዕብራይስጥን በወጉ ሊማሩ ይገባቸዋል የሚባለው። ለዚህም ነው በሰባልዮስና በአርዮስ አስተምህሮ ውስጥ ያሉትን ሰዎች፣ የእናት ቋንቋውን ሰዋሰው እንዲሁም የቅዱሳን መጻሕፍት ያፈታት ጥበብ (ቢያንስ የመጀመሪያዎቹን ክፍሎች) ተማሩ በማለት የምንወተውተው፣ የምንዋትተው።

፮. “ኢየሱስ ክርስቶስ በቀጥታ፣ ‘እኔ አምላክ ነኝ’ ለምን አላለም?”

የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ መሆኑን በግልጽና በስፋት የሚያስተምሩ ቢሆንም፣ አንዳንድ ሰዎች ቃል በቃል ኢየሱስ፣ “እኔ አምላክ ነኝ” ለምን አላለም? ኢየሱስ ይህ ዐይነቱን ንግግር በግልጽ ተናግሮ ቢሆን ኖሮ ወይም “የሥላሴ ሁለተኛ አካል ነኝ” ቢል ኖሮ፣ አምላክነቱን መቀበልም ሆነ ትምህርተ ሥላሴን ማመን አዳጋች አይሆንም ነበር ይላሉ። በመሠረቱ በሐዲስ ኪዳን ምንባባት፣ ይህ ዐይነቱ ንግግር ቃል በቃል ተጠቅሶ አለመገኘቱ እሙን ቢሆንም፣ በጽሑፍ ቅዱስ በራሱ የአገላለጽ መንገድ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት በግልጽና በስፋት ያስተምራል። ለዚህ ጥያቄ ከሚቀርቡ አጥጋቢ መልሶች መካከል የሚከተሉት አራት ነጥቦች ትልቅ ቦታ ሊሰጣቸው የሚገባ ይመስለኛል፡-

1. ትምህርተ ሥላሴንም ሆነ የክርስቶስን አምላክነት የማይቀበሉ ሰዎች፣ ኢየሱስ በቀጥታ፣ “እኔ አምላክ ነኝ”፣ “እኔ የሥላሴ ሁለተኛ አካል ነኝ” ወዘተ እስካላለ ድረስ፣ አምላክነቱን መቀበል ያዳግተናል የሚሉ ከሆነ፣ ከእዚህ ጋር ተመሳሳይ የሆነ የአመክንዮ አካሄድ በመከተል ኢየሱስ በመጽሐፍ ቅዱስ ቃል በቃል፡- “እኔ አምላክ አይደለሁም”፣ “እኔ የሥላሴ ሁለተኛ አካል አይደለሁም” ብሎ ስላልተናገረ አምላክነቱንም ሆነ የሥላሴ አካል መሆኑን ሰዎች ሊቀበሉ ይገባል ማለት ይቻላል? ኢየሱስ ክርስቶስ ቃል በቃል፣ “እኔ አምላክ ነኝ” ያለማለቱ አምላክ ያለመሆኑን እንደማያሳይ ሁሉ፣ “እኔ አምላክ አይደለሁም” ብሎ እስካልተናገረም ድረስ አምላክ ነው ወደሚል ድምዳሜ መሄድ አይቻልም ማለት ይቻላል? በሁለቱም በኩል ይህ የሙግት አካሄድ ስሕተት ነው። ከዚህ የምንግረው እውነት፣ ቅዱሳን መጻሕፍት ስለ ክርስቶስ አምላክነት ወይም ስለ ትምህርተ ሥላሴ የሚያስተምሩት ትምህርት፣ የእኛን የዐረፍተ ነገር አካሄድ ወይም የትንታኔ ዘዬ በተከተለ መልኩ እንዳልሆነ ነው።

በአንድ ወቅት በክርስቶስ አምላክነት ላይ እንወያይ የነበረ አንድ የይሖዋ ምስክር፣ “እኔ ኢየሱስን ሁሉን ቻይ አምላክ አድርጌ የማልቀበልበት ምክንያት፣ ኢየሱስ በቀጥታ ‘እኔ ሁሉን ቻይ አምላክ ነኝ’ ብሎ ስላልተናገረ ነው” አለኝ። እኔም “ከዚህ ንግግርህ የተረዳሁት፣ አንድ ትምህርት ትክክል ነው ብለህ የምታምነው፣ ትምህርቱ ቃል በቃል አንተ በምትፈልገው መልክ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ተጠቅሶ ሲገኝ ነው ማለት ነው?” ስል ጥያቄ አቀረብሁለት። እርሱም በሙሉ ልብ ቁፍጠን ብሎ፣ “እንዴታ፣ የመጽሐፍ ቅዱስ አማኒ እንደ መሆኔ መጠን መጽሐፍ ቅዱስ ቃል በቃል ያልነገረኝን ነገር አላምንም” አለኝ። እኔም፣ “እንግዲያው መጽሐፍ ቅዱስ ‘ኢየሱስ ሊቀ መልአክ ሚካኤል ነው’ ወይም ‘ኢየሱስ አምላክ ለሥራ ሲነሣ በመጀመሪያ የፈጠረው ፍጡር ነው’ የሚሉትን የመጽሐፍ ቅዱስ ምንባባት አሳዩኝ” አልሁት፤ እርሱም ጥቂት ካሰበ በኋላ፣ “መጽሐፍ ቅዱስ ቃል በቃል፣ ‘ኢየሱስ

ሚካኤል ነው። ባይልም፣ ይህ ዐይነቱ ሐሳብ ያላቸው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች አሉ። አለኝ። መጽሐፍ ቅዱስ ቃል በቃል፣ “ኢየሱስ ሊቀ መልአክ ሚካኤል ነው” ወይም “ኢየሱስ አምላክ ለሥራ ሲነሣ በመጀመሪያ የፈጠረው ፍጡር ነው” በማይልበት ሁኔታ፣ “ይህ ዐይነት ሐሳብ ያላቸው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች አሉ” በሚል፣ “ኢየሱስ ሊቀ መልአክ ሚካኤል ነው”፣ “ኢየሱስ አምላክ ለሥራ ሲነሣ በመጀመሪያ የፈጠረው ፍጡር ነው” ብለህ የምታምን ከሆነ፣ “ቃል በቃል ካልተጠቀሰ አላምንም” የሚለው አቋም ከዚህ ሐሳብ ጋር እንዴት ታስታርቀዋለህ አልሁት። ልብ ሊለው የሚገባ ቀደም ነገር፣ መጽሐፍ ቅዱስ አንድን ሐሳብ ቃል በቃል እኛ በምንፈልገው መልክ አልተናገረውም (አላቀረበውም) ማለት፣ ከዚህ ተቃራኒው ሐሳብ ትክክል ነው ማለት አይደለም።

ይህን ሙግት በተመለከተ ልብ ልንለው የሚገባን ሌላም ነጥብ አለ። ክርስቶስን አምላክነት የማይቀበሉ ሰዎች ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ እንደ ሆነ በግልጽ የሚያስተምሩትን የመጽሐፍ ቅዱስ ምንባባት የተለየ ትንታኔ ይሰጧቸዋል። ለምሳሌ፡— የይሖና ምስክርነት ዮሐንስ 1፡1፣ 1፡18፣ 20፡28 ላይ ኢየሱስ በግልጽ “አምላክ” እንደ ተባለ የሚቀበሉ ቢሆንም⁶⁶፣ “አምላክ መባሉ አምላክ መሆኑን የሚያስተምር ሳይሆን፣ የአምላክ እንደራሴ/ወኪል መሆኑን የሚያሳይ ነው” የሚል ትንታኔ ያቀርቡለታል። ከዚህ የምንማረው እውነት ኢየሱስ ክርስቶስ በቀጥታ/ቃል በቃል፣ “እኔ ሁሉን ቻይ አምላክ ነኝ”፣ “እኔ የሥላሴ ሁለተኛ አካል ነኝ” ቢል እንኳ፣ ለዚህ አነጋገሩ የተለየ ትንታኔ በመስጠት፣ “ኢየሱስ፣ እኔ ሁሉን ቻይ አምላክ ነኝ” ማለቱ ሁሉን ቻይ አምላክ ነው ለማለት ተፈልጎ ሳይሆን ወይም የሥላሴ ሁለተኛ አካል መሆኑን ለማስተማር ሳይሆን፣ በውክልና ደረጃ አምላክ ተብሎ መሰየሙን ለማስረዳት ነው” የሚል ወይም ከዚህ ጋር የሚመሳሰል ትንታኔ ይቀርብለት እንደ ነበር መገመት አዳጋች አይሆንም። ስለዚህ ኢየሱስ ክርስቶስ ቃል በቃል፣ “እኔ ሁሉን ቻይ አምላክ ነኝ”፣ “እኔ የሥላሴ ሁለተኛ አካል ነኝ” ቢልም ንግግሩ ለትርጓሜ አማራጭ ትንታኔ አይበጅለትም ብሎ ማሰብ ስሕተት ነው። ከዚህ የምንማረው ጉዳይ አንድ ነገር እኛ በምንፈልገው መልኩ በቀጥታ መጠቀሱም ሆነ ያለመጠቀሱ፣ በርእስ ጉዳዩ ላይ ያለውን ክርክር የሚያስወግድ አይሆንም⁶⁷።

ሦስተኛው ነጥብ በወንጌላት የምንማረው ትምህርት የኢየሱስ ክርስቶስ አገልግሎት ቀዳማይ ተልእኮ አብን መግለጥ፣ አብን ማክበር እንዲሁም ሰዎችን ከአብ ጋር ማስታረቅ ነው (ለምሳሌ

⁶⁶ በቅርቡ ከአስተምህሮአቸው ጋር እንዲጣጣም በማሰብ፣ በአማርኛ ቋንቋ ተርጉመው ለንባብ ያቀረቡት የሐዲስ ኪዳን ቅጅ፣ በእነዚህ ክፍሎች ኢየሱስ አምላክ እንደ ተባለ ይህም ኢየሱስ ለአብ ያለውን ውክልና እንደሚያሳይ ይገልጻል።

⁶⁷ እኔና ወንድም አማራ መስፍን ትምህርተ ሥላሴን በማስተምርበት ወቅት፣ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን ሰዋሰዋዊ ሙግት ማቅረብ ስለነበረብኝ በዮሐንስ 1፡1 ላይ የሚከተለውን ሙግት ዐቀረብሁ፡፤ ዮሐንስ 1፡1 ላይ “ጋር” ወይም “ዘንድ” ተብሎ በአማርኛቹ ቅጂች ላይ የተተረጎመው የግሪክ ቃል (“ፕሮስ” “πρὸς”)፣ በእንግሊዝኛቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂች ላይ የተተረጎመው “with” ተብሎ ነው። በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋሰው፣ “ፕሮስ” “πρὸς” የሚለው ቃል በተሳቢ ሙያ (objective case) በሚቀደምበት ጊዜ መስተጋብርን/ግንኙነትን ያመለክታል፤ ይህ ደግሞ ወልድ በአብ ውስጥ ያለ ንግረተ ቃል ሳይሆን ከአብ ጋር አብሮ የሚኖር አካል መሆኑን ያሳያል። በዚህ የትምህርት ፕሮግራም አዘውትሮ ወደ ጉባኤው ይመጣ የነበረ አንድ ሰው፣ “ዮሐንስ 1፡1 ላይ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን ለመግለጽ ቢፈልግ ኖሮ፣ በዚህ ክፍል “ፕሮስ” “πρὸς” ከሚለው የግሪክ ቃል ይልቅ “ፓራ” “παρά” የሚለውን የግሪክ ቃል ይጠቀም ነበር። ስለዚህ “ፓራ” “παρά” ከሚለው ቃል ይልቅ “ፕሮስ” “πρὸς” የሚለው የግሪክ ቃል ጥቅም ላይ መዋሉ አብም ወልድም ኢየሱስ መሆኑን ያሳያል” የሚል ሙግት ዐቀረበ። እኔም የሙግት አካሄድ የተሳሳተ ነው ስል ግለሰቡን ተቃዋሚ። ሙግትህ፣ “ፕሮስ” “πρὸς” ከሚለው ቃል ይልቅ “ፓራ” “παρά” የሚለው ቃል በቦታው ላይ ተጠቅሶ ቢገኝ ይሻለኛል ሳይሆን፣ ተጠቅሶ የተገኘው ቃል (“ፕሮስ” “πρὸς”) በተሳቢ ሙያ ሲቀደም ግንኙነትን ያሳያል ወይስ አያሳይም የሚል ሙግት ነው ማቅረብ የሚኖርብህ አልሁት። ምክንያቱም “ከዚህ ቃል ይልቅ ይህ ቃል ቢጠቀስ ይሻለኛል” የሚለው የግለሰቡ የሙግት አካሄድ፣ “መጽሐፍ ቅዱስ እኔ በፈለግሁበት መንገድ ካልተጻፈ፣ ልቀበለው እቸገራለሁ” የሚለውን መቅደመ እሳቤ በቅድመ ሁኔታ ያስገባ ስለሆነ።

የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከታል፡- ማቴዎስ 11፥27፤ ዮሐንስ 14፥6፤ 17፥4። ሐዋርያው ጳውሎስም የኢየሱስ ክርስቶስ ቀዳማይ ተልእኮ ራሱን እንደ ባርያ ዝቅ በማድረግ እግዚአብሔርን ማስከበር እንጂ፣ ራሱን ከፍ ማድረግ አይደለም (ፊልጵስዮስ 2፥6-7 ጳውሎስ ይህን ንግግር የተናገረው ክርስቲያኖች እርስ በርስ መከባበር እንዳለባቸው ባስተማረበት ዐውድ ነው)። ኢየሱስ ክርስቶስ በቀጥታ አምላክ ነኝ ቢል ኖሮ የመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን ላይ የነበሩ አይሁድ ጉዳዩን እንደ ትልቅ ዕብደት ይቈጥሩት ነበር። ስለዚህ ማንነቱን አለዝቦ ደቀ መዛሙርት በሂደት የክርስቶስን ግብር፣ ሕይወትና ትምህርት በመመልከት ወደዚህ ድምዳሜ እንዲደርሱ እንደ ፈለገ መጽሐፍ ቅዱስ ያስተምራል።

አራተኛው ነጥብ ቅዱሳት መጻሕፍት ኢየሱስ ራሱን ሁሉን ቻይ አምላክ አድርጎ ያቀረበባቸው በርካታ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት አሉ። ከዚህ ውስጥ ጥቂቶቹን እንመልከት፡-

ሀ. ኢየሱስ አምላካዊ ክብር አለው። ኢየሱስ ሰዎች አብን እንደሚያከብሩ ሁሉ እርሱንም እንዲያከብሩ አስተምሮአል (ዮሐንስ 5፥23)። ሃይማኖታዊ ስግደትን በሚያመለክትበት ዐውድ ውስጥ፣ ኢየሱስ አምላካዊ ስግደት ተቀብሎአል (ማቴዎስ 14፥33፤ 28፥17)። ጸሎታቸውን ስምቶ ምላሽ በሚሰጥበት ሁኔታ ውስጥ ደቀ መዛሙርት ወደ እርሱ እንዲጸልዩ አስተምሮአል (ዮሐንስ 14፥14)። ኢየሱስ ሰዎች እግዚአብሔር አብን እንደሚያምኑት ሁሉ በእርሱም ላይ እምነት እንዲኖራቸው አበረታቶአል (ማቴዎስ 9፥28፤ ዮሐንስ 14፥1)። ኢየሱስ ሰዎች ከሥጋ ዘመዶቻቸው ይልቅ እርሱን መውደድ እንዳለባቸው አስተምሮአል (ማቴዎስ 10፥37፤ ሉቃስ 14፥26፤ ዮሐንስ 14፥15:21፤ 15፥10)።

ለ. ኢየሱስ አምላካዊ ባሕርይ አለው። ኢየሱስ ልክ እንደ አባቱ ስለሆነ እርሱን ማየት ማለት አባቱን እንደ ማየት እንደ ሆነ ተናግሮአል (ዮሐንስ 14፥7-10)። ኢየሱስ ደቀ መዛሙርቱ በሚገኙበት ስፍራ ሁሉ እንደሚገኝ (አንዜ/መላኤ ከሁሉ) እንደ ሆነ ተናግሮአል (ማቴዎስ 18፥20፤ እንዲሁም የሚከተለውን ክፍል ይመለከታል ማቴዎስ 28፥20)። ኢየሱስ ፍጥረታት ከመፈጠራቸው በፊት እንደ ነበር ተናግሮአል። ይህ ደግሞ ጅምር የሌለው፣ ዘላለማዊ የሆነ አምላክ እንደ ሆነ የሚያስተምር ነው (ዮሐንስ 8፥58-59፤ 17፥5)። በብሉይ ኪዳን ያህዌ "እኔ እኔ ነኝ" እንዳለው ሁሉ ኢየሱስም "እኔ እኔ ነኝ" ብሎአል (ዮሐንስ ፤ 4፥26፤ 6፥20፤ 8፥24:28:58፤ 13፥18-19፤ 18፥5-8፤ ከሚከተሉት ክፍሎች ጋር ያነጻጽሩ ዘዳግም 32፥39፤ ኢሳይያስ 41፥4፤ 43፥2:5:10-11:25፤ 46፥4፤ 52፥6)።

ሐ. ኢየሱስ አምላካዊ ግብር አለው። ኢየሱስ ክርስቶስ ከተፈጥሮ ሕግጋት ሁሉ በላይ እንደ ሆነ ተናግሮአል። ይህ ደግሞ በብሉይት አብ የተፈጥሮ ሕግጋት ጌታ የሆነበትን ሁኔታ ታሳቢ ያደረገ ነው (ለምሳሌ የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከታል ማቴዎስ 8፥23-27፤ 14 ፥13-33፤ ከሚከተሉት ክፍሎች ጋር ያነጻጽሯል መዝሙር 77፥16-20፤ 104፥4-9፤ 107፥23-30)። ልክ እንደ አብ ሥልጣናዊ ቃል ይናገራል። እንደ ነቢያት "የወራዊት አምላክ እግዚአብሔር እንዲህ ይላል" ሳይሆን፣ "እኔ ግን እንዲህ እላችኋለሁ" የሚለውን ንግግር ብሉይት ከሚያስተምሩት ትምህርት ጋር በማነጻጸር ተናግሮአል (ለምሳሌ ማቴዎስ 5፥18:26፤ ማርቆስ 3፥28፤ ሉቃስ 4፥24፤ ዮሐንስ 1፥51)። የሰዎችን ኅጢአት ይቅር እንደሚል አስተምሮአል (ማቴዎስ 9፥1-8፤ ማርቆስ 2፥1-12፤ ሉቃስ 5፥17-26)። ለሙታን ሕይወት እንደሚሰጥ ተናግሮአል (ዮሐንስ 5፥28-29፤ 11፥25-26)። ለወደደው ሕይወትን ይሰጣል (ዮሐንስ 5፥21-26)። በመጨረሻም በሰዎች ዕጣ ፈንታ ላይ ሁሉ ይፈርዳል (ማቴዎስ 16፥27፤ 25፥31-46፤ ዮሐንስ 5፥22-23)። መንፈስ ቅዱስን ከሰማይ የመላክ ሥልጣን እንዳለው ተናግሮአል (ዮሐንስ 15፥26፤ 16፥7-14)።

መ. ኢየሱስ አምላካዊ መንበር አለው። ኢየሱስ በጽንፈ ዓለሙ ሁሉ ላይ ሥልጣን እንዳለው (ማቴዎስ 28፥18)። ስለዚህም በአምላክ ሉዓላዊ ዙፋን ላይ መቀመጥ ይችላል (ማቴዎስ 25፥31፤ ማርቆስ 12፥36፤ ሉቃስ 20፥42-43)። በሁሉ ላይ የበላይ ባለሥልጣን ነው (ማቴዎስ 11፥25-27፤ ሉቃስ 10፥21-22፤ ዮሐንስ 3፥35፤ 13፥3፤ 16፥15)። ከዚህም የተነሣ የኢየሱስ ተቃዋሚዎች

ምግባሩና ንግግሩ ራሱን ከአምላክ ጋር የሚያስተካክል ነው በሚል የከሰሱት (ማቴዎስ 9÷3፤ ማርቆስ 2÷7፤ 14÷61-64፤ ዮሐንስ 5÷17-18፤ 8÷58-59፤ 10÷27-33፤ 19÷7)። ኢየሱስ ራሱን እንኳ የማስነሣት ችሎታ እንዳለው አስተምሮአል (ዮሐንስ 2÷19-22፤ 10÷17-18)።

ሀ. ኢየሱስ አምላካዊ ስም አለው። ቶማስ "ጌታዬና አምላኬ" (ዮሐንስ 20÷28) ብሎ ኢየሱስን መናገሩ ኢየሱስ አንተ የትንሣኤ ጌታ መሆኔን ስላየህ አምነሃል ሳይዩ የሚያምኑ ምስጢኖች ናቸው ሲል የሰጠው ምላሽ፣ ሰዎች ሁሉ ኢየሱስን አምላኬና ጌታዬ ብለው እንዲያምኑት የሚያሳስብ ነው (ኢየሱስን "አምላክ" የሚሉ የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል ዮሐንስ 1÷1፡18፤ ሮሜ 9÷5፤ 1ዮሐንስ 5÷20-21፤ ዕብራውያን 1÷8፤ ሐዋርያት ሥራ 20÷28፤ ቲቶ 2÷13፤ 2ጴጥሮስ 1÷1)።

ኢየሱስ ክርስቶስ የሥጋ ለባሽ ሁሉ አምላክ፣ የዓለማት ሁሉ ፈጣሪ፣ ስግደትና አምልኮ የሚገባው፣ ሁሉን የሚችል፣ በሁሉ ቦታ የሚገኝ፣ ሁሉን የሚያውቅ አምላክ መሆኑን መጽሐፍ ቅዱስ በግልጽ የሚያስተምር ከሆነ፣ ኢየሱስ ክርስቶስን እንደ ቶማስ፣ "አምላኬና ጌታዬ" ብዬ ማመኔ መጽሐፍ ቅዱስን የተከተለ አምልኮ የማይሆንበት ምክንያቱ ምንድን ነው?

፯. "መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ህልውና ካለው፣ በሰላምታ ውስጥ ለምን አልተካተተም?"

በሐዋርያው ጳውሎስ ጽሑፎች ውስጥ፣ ሐዋርያው በሰላምታው ውስጥ አብና ወልድን ሲጠቀስ መንፈስ ቅዱስን አልጠቀሰም፣ "ከአባታችን ከእግዚአብሔር፣ ከጌታም ከኢየሱስ ክርስቶስ ጸጋና ሰላም ለእናንተ ይሁን" (ሮሜ 1÷7)። አብና ወልድ የተለያዩ አካላት እንደ ሆኑ ሁሉ መንፈስ ቅዱስም የራሱ ማንነት ያለው አካል ቢሆን ኖሮ በዚህ ክፍል መንፈስ ቅዱስ ሊጠቀስ ይገባ ነበር። ኢየሱስ፣ "ከአብ ሌላ ወልድን የሚያውቅ የለም፤ ከወልድና ወልድ ራሱ ፈቅዶ ከሚገልጥላቸው ሌላ አብን የሚያውቅ የለም" (ማቴዎስ 11÷27) በሚለው ንግግሩ ውስጥ፣ መንፈስ ቅዱስን አሳካተተም። መንፈስ ቅዱስ ራሱን የቻለ ህልውና ያለው አምላክ ቢሆን ኖሮ አብና ወልድን እንደሚያውቅ፣ አብና ወልድም መንፈስ ቅዱስን እንደሚያውቁ መጠቀስ ነበረበት። ኢየሱስ፣ "ነገር ግን ስለዚያች ቀን ወይም ስለዚያች ሰዓት ከአብ በቀር፣ የሰማይ መላእክትም ሆኑ፣ ወልድም ቢሆን፣ ምንም አያውቅም" (ማርቆስ 13÷32) በሚለው ንግግሩ ውስጥ፣ "ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ በስተቀር" የሚለውን ንግግር መናገር ነበረበት። የሐዲስ ኪዳን ቅዱሳን በራእያቸው ውስጥ አብና ወልድን እንጂ፣ መንፈስ ቅዱስን እንደ ተመለከቱ አንዳችም ጊዜ አልተጠቀሰም (ሐዋርያት ሥራ 7÷55-56)።

ልክ እንደዚሁ ሁሉ፣ ይህን ጥያቄ የሚጠይቁ ሰዎች እነዚህ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት በተብራሩበት መልኩ፣ አብና ወልድ ተጠቅሰው መንፈስ ቅዱስ ያልተጠቀሰባቸውን ክፍሎች በማሳየት፣ መንፈስ ቅዱስ ያለመጠቀሱ ያለመኖሩን የሚያመለክት ነው ለሚል ትንታኔ ያቀርባሉ።

ቅዱሳት መጻሕፍት በመንፈስ ቅዱስ ቀዳማይ መሪነት እንደ ተጻፉ መጽሐፍ ቅዱስ ያስረዳል (1ጴጥሮስ 1÷21)። እንዲሁም የሥላሴ አካላት አንዱ የሌላውን ክብር እንደሚሻና መንፈስ ቅዱስም የአብንና የወልድን ክብር እንደሚፈልግ መጽሐፍ ቅዱስ በግልጽ ያስተምራል፣ "የእውነት መንፈስ በመጣ ጊዜ ወደ እውነት ሁሉ ይመራችኋል። እርሱ ከራሱ አይናገርም፤

የሚሰማውን ብቻ ይናገራል፤ እንዲሁም ወደ ፊት ስለሚሆነው ይነግራችኋል፤ የእኔ ከሆነው ወስዶ እንድታውቁ በማድረግ ያከብረኛል” (ዮሐንስ 16፥13-14)። ከእነዚህ ሁለት መሠረታዊ ነጥቦች የምንማረው ቀዳም ነገር፣ መጽሐፍ ቅዱስ በመንፈስ ቅዱስ መሪነት የተጻፈ መጽሐፍ ከሆነ እንዲሁም የመንፈስ ቅዱስ አብና ወልድን ማክበር እንጂ ራሱን ከፍ ማድረግ ዐላማው ካልሆነ፣ በመንፈስ ቅዱስ ቀዳማይ ጠንሳሽነት የተጻፉት ቅዱሳት መጻሕፍት አብና ወልድን ማክበር ቀዳማይ ዐላማቸው ቢሆን ሊያስደንቀን አይገባም። ከላይ ቤተ ሰቤን ፎቶግራፍ የማንሳቱን ጉዳይ ልብ ይሏል።

ካልተጠቀሰ የለም የሚለውን የሙግት አካሄድ፣ የሥነ አመክንዩ ምሁራን፣ “argument from silence”⁶⁸ በማለት የሚጠሩት ስሑት ሙግት ነው። ይህ ሙግት፣ “መኖሩ ካልተጠቀሰ የለም ማለት ነው” በሚለው ጅኔ የተለከፈ ነው። ጸሐፊው ወይም ተናጋሪው ይጠቀስ የተባለውን አካል ወይም ርእሰ ጉዳይ ያለመጥቀሱ ብዙ አማራጭ ምክንያቶች ሊቀርቡለት ይገችላል [ለምሳሌ (1) ጸሐፊው ከሚጽፍበት ዐላማ አንጻር መጥቀስ የሚፈልገውን ብቻ መጥቀሱ ያልጠቀሰው ነገር ሁሉ የለም ማለት ወደሚለው ድምዳሜ መሄድ ስሕተት ነው። (2) ጸሐፊውም ሆነ ተናጋሪው አንድን ነገር የሚነግሩን በጉዳዩ ላይ ካላቸው መረዳት አንጻር ብቻ መሆኑን መዘንጋት የለብንም። (3) ጸሐፊው ወይም ተናጋሪው ጉዳዩን ቀዳማይ ተደራስያኑ ወይም የንግግሩ አድማጮች ጠንቅቀው ያውቁታል ስለዚህም ጉዳዩን መጥቀሱ አስፈላጊ አይደለም ብሎ አስቦ ሊሆን ይችላል]። ጉዳዩ ያለመጠቀሱ በርካታ አማራጭ ሐሳቦች በሚቀርቡለት ሁኔታ “ያለመጠቀሱ ያለመኖሩን የሚያሳይ ነው” ማለት ስሕተት ነው።

ይህ ዐይነቱ የሙግት አካሄድ ቅዱሳት መጻሕፍትንም ሆነ፣ ነገረ መለኮትን በምናጠናባቸው ጊዜያት አብዝተው የሚያጋጥሙ ችግሮች ናቸው። ሐዋርያው ጳውሎስ ድንግል ስለመፀነሷ አንዳችም ጊዜ አልተናገረም፤ ይህ ማለት ድንግል መፀነሷን አያምንም ነበር ወይም አያውቅም ነበር ማለት አይደለም። ዮሐንስ ወንጌል 20፥1 መግደላዊት ማርያም ወደ መቃብሩ ስፍራ እንደሄደች ሲገልጽ፣ ማርቆስ 16፥1 ደግሞ፣ “መግደላዊት ማርያም፣ የያዕቆብ እናት ማርያምና ሰሎሜ” አብረው እንደ ሄዱ ገልጸዋል። ማቴዎስ 28፥1 ደግሞ፣ “መግደላዊት ማርያምና ሁለተኛዪቱ ማርያም” ወደ መቃብር እንደ ሄዱ ገልጸዋል። ዮሐንስ ያልነገረንን ጉዳይ ማርቆስና (የያዕቆብ እናት ማርያምና ሰሎሜ) ማቴዎስ (ሁለተኛዪቱ ማርያም) መንገራቸው ክፍሎቹ ተደጋጋፊ መሆናቸውን የሚያሳይ ነው። ዮሐንስ መግደላዊት ማርያምን ብቻ መጥቀሱ፣ ሌሎቹ ሰዎች የሉም ማለቱ አይደለም። ዮሐንስ በመልእክቱ ውስጥ ያልነገረንን ነገር ሌሎቹ የወንጌል ጸሐፊዎች በዝርዝር ነገረውናል፤ ነገር ግን ሌሎቹ የወንጌል ጸሐፊዎች የነገሩንን ነገር ዮሐንስ ያለመናገሩ ጉዳዩን አያውቀውም ወይም ጉዳዩ የለም ማለት አይደለም⁶⁹። ኢየሱስ ክርስቶስ በነበረበት ዘመን የነበረው ስመ ጥሩ አይሁዳዊ የታሪክ ጸሐፊ

⁶⁸ *argumentum ex silentio*.

⁶⁹ ከቅርብ ዓመታት ወዲህ አንዳን ሰዎች መጽሐፍ ቅዱስ እርስ በርሱ ይቃረናል ለሚለው ሙግታቸው ይህ ዐይነቱን የሙግት አካሄድ ሲጠቀሙ ይታያል። መጽሐፍ ቅዱስ እርስ በርሱ ይቃረናልን በሚለው ርእስ ጉዳይ ላይ ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ በቅርቡ፣ የዚህ ጽሑፍ ጸሐፊ ከወንድም አማራ መስፍን ጋር፣ “መጽሐፍ ቅዱስ እርስ በርሱ ይቃረናል?” በሚል ርእስ ያዘጋጁትን መጽሐፍ ይመለከታል።

ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን (Josephus) በጽሑፎቹ ውስጥ ሁሉ አንድም ጊዜ እንኳ ናዝሬትን አልጠቀሰም። ይህ ማለት ናዝሬት እርሱ በነበረበት ዘመን አልነበረችም ማለት አይደለም።

በርካታ የሐዲስ ኪዳን ምንጣባት አብና ወልድን የጠቀሱትን ያህል፣ መንፈስ ቅዱስን ጠቅሰው ያለመገኘታቸው እሙን ነው። ይህ ማለት ግን መንፈስ ቅዱስ የሚባል አካል የለም ማለት አይደለም። ሐዋርያው ጳውሎስ በሰላምታው ውስጥ መንፈስ ቅዱስን ባይጠቅስም ሐዋርያው ጴጥሮስ በሰላምታው ውስጥ መንፈስ ቅዱስን ከአብና ከወልድ ጋር አያይዞ ጠቅሶአል፣ “እግዚአብሔር አብ አስቀድሞ ካወቃቸው፣ ኢየሱስ ክርስቶስን ለመታዘዝ በደሙ ለተረጨፎትና በመንፈስ አማካይነት ለተቀደሱት ጸጋና ሰላም ይብዛላችሁ” (1ጴጥሮስ 1÷2)። ይህ ጳውሎስ በሰላምታው ውስጥ ያልጠቀሰውን ነገር ጴጥሮስ ጠቅሶ መገኘቱ ጳውሎስ ያለጠጥቀሱ ሌላ ትንታኔ የሚቀርብለት እንጂ፣ ያለመኖሩን የሚያሳይ ነው ብሎ ድምዳሜ መስጠት ስሕተት ነው። ለምን አልተጠቀሰም ለሚለው ጥያቄ መጽሐፍ ቅዱስ ግልጽ የሆነ መልስ ስላልሰጠን መልስ ናቸው የምንላቸው ሁሉ ከግምት የሚያልፉ አይሆንም።

አንዳንድ ምሁራን መንፈስ ቅዱስ ለምን አልተጠቀሰም ለሚለው ጉዳይ፣ “የአብና ወልድን ሰላምታ በአማኝ ልብ ውስጥ የሚያፈሰው መንፈስ ቅዱስ ስለሆነ እንዲሁም አማኝች በውስጣቸው በሚሠራው ሥራ መንፈስ ቅዱስን ስለሚያውቁት ነው” የሚል አስተያየት አላቸው። አንዳንዶች ደግሞ ጳውሎስ በሰላምታው ውስጥ አብና ወልድን ብቻ መጥቀሱ፣ ሐዋርያው በመልእክቶቹ ውስጥ ሊያንሸራሸራቸው የሚገቡ ሐሳቦችን ለማስተላለፍ አብና ወልድን ብቻ መጥቀሱ በቂ ስለሆነ ነው ይላሉ። እነዚህ አስተያየቶች ምን ያህል አጥጋቢ ናቸው የሚለው ጉዳይ ከሰው ሰው የሚለያይ ቢሆንም፣ በእርግጠኝነት የምንረዳው ጉዳይ፣ “ያለመጠቀስ ያለመኖርን የሚያመለክት እንዳልሆነ” ነው። ይህ ደግሞ የጳውሎስ ሰላምታ የመንፈስ ቅዱስን ያለመኖር የሚያስተምር አይደለም።

“ኢየሱስ ስለ እግዚአብሔር አብና ስለራሱ ባስተማረባቸው ቦታዎች ሁሉ፣ ስለ መንፈስ ቅዱስ ማስተማር ነበረበት” የሚል አስተያየት ስላላቸው፣ አንባብያን ሁለት ጉዳዮችን ልብ እንዲሉ ያስፈልጋል፡-

(1) ኢየሱስ ክርስቶስ ደቀ መዛሙርት ስለ መንፈስ ቅዱስ በግልጽ መረዳት የሚችሉት በበዓለ ጎምሳ ቀን ወደ ሕይወታቸው መጥቶ በውስጣቸው መኖር በሚጀምርበት ጊዜ ነው የሚል አስተሳሰብ እንደ ነበረው ከወንጌላቱ ትምህርት መረዳት ይቻላል። ኢየሱስ ስለ መንፈስ ቅዱስ በስፋት ያተናገረው ታልፎ በሚሰጥበት ሌሊት ነው (ዮሐንስ 14-16)። በዚሁ ዐውድ ኢየሱስ ከደቀ መዛሙርት እርሱ የሚለውን ነገር ሁሉ በግልጽ መረዳት የሚችሉት፣ መንፈስ ቅዱስ መጥቶ አብሮአቸው መኖር ሲጀምር እንደ ሆነ ገልጾአል (ዮሐንስ 14÷25-26፣ 16÷13-14)። ይህ ጉዳይ ስለ መንፈስ ቅዱስ መረዳት የሚቻለው እርሱ ሲመጣና ማንነቱን ለሐዋርያቱ ግልጥልጥ አድርጎ ሲነግራቸው ብቻ እንደ ሆነ የሚያስተምር ነው። ኢየሱስ ክርስቶስ፣ “ወልድን የሚያውቀው አብ ብቻ ነው” (ማቴዎስ 11÷27) ለምን አለ የሚለውም ጉዳይ መታየት ያለበት ከዚሁ አንጻር ነው። ደቀ መዛሙርት ኢየሱስ ይህን ከመናገሩ በፊት መንፈስ ቅዱስን የማያውቁ

ከሆነ፤ “ወልድን የሚያውቁት አብና መንፈስ ቅዱስ ናቸው” የሚል ንግግር በዚህ ዐውድ ውስጥ ሊያስገባ ይችላል? ልክ እንደዚሁ ሁሉ፤ “ስለዚያች ቀን ወይም ስለዚያች ሰዓት ከአብ በቀር፤ የሰማይ መላእክትም ሆኑ፤ ወልድም ቢሆን፤ ምንም አያውቅም” (ማርቆስ 13፥32) በሚለው ቦታ መንፈስ ቅዱስን ቢያካትት ኖሮ አድማጩን ከማደናገር ውጪ ንግግሩ በአድማጮቹ ዘንድ አንዳችም እርባና ሊኖረው አይችልም።

(2) “ነገር ግን ስለዚያች ቀን ወይም ስለዚያች ሰዓት ከአብ በቀር፤ የሰማይ መላእክትም ሆኑ፤ ወልድም ቢሆን፤ ምንም አያውቅም” (ማርቆስ 13፥32) በሚለው ምንባብ ውስጥ መንፈስ ቅዱስን መጥቀስ አስፈላጊ አይደለም። ነገሩን ግልጽ የሚያደርገው ከሆነ አንድ ምሳሌ ላቅርብ። የአንድ ድርጅት አስተዳዳሪ የሆኑ ሰው ለድርጅቱ ምክትል አስተዳዳሪ፤ “በፊታችን ባሉት ሳምንታት ሥራዬን ለመልቀቅ ወስኛለሁ፤ ይህን ምስጢር ማንም ሰው አያውቅም፤ አንተም ለማንም እንዳትናገር” ቢሉ፤ “ይህን ምስጢር ማንም ሰው አያውቅም” የሚለው አነጋገራቸው የመሥሪያ ቤቱን ሠራተኞች ብቻ ታሳቢ ያደረገ እንጂ፤ የግለሰቡን ሚስት እንዲሁም ቤተሰብ ስለ ጉዳዩ አንዳችም ዕውቀት የላቸውም ማለት ላይሆን ይችላል። መስማት ካለባቸው ሰዎች ውስጥ ያልሰሙትን ሰዎች እንጂ መስማተ ካለባቸው ሰዎች መካከል የሰሙትን ሰዎች የሚያከትት አይደለም። ግለሰቡ “ባለቤቴ፤ ልጄና፤ በአሜሪካ አገር ያለው ታላቅ ወንድሜ በስተቀር” ወዘተ ማለት አያስፈልጋቸውም። ምክንያቱም እነዚህ ሰዎች የመሥሪያ ቤቱ ሠራተኞች ስላልሆኑ የመሥሪያ ቤቱ ዐውድ ሊሆኑ አይችሉም። ልክ እንደዚሁ ሁሉ በማቴዎስ 11፥27 እና በማርቆስ 13፥32 ላይ ስለ መንፈስ ቅዱስ መጥቀስ አንዳችም ጠቀሜታ የለውም።

“በራእይ እግዚአብሔርን የተመለከቱ ሰዎች፤ ኢየሱስንና አብን እንጂ መንፈስ ቅዱስን አልተመለከቱም፤ ይህም መንፈስ ቅዱስ ከአብና ከወልድ የተለየ አካል እንዳልሆነ የሚያመለክት ነው” የሚለው ሐሳብ ከላይ እንደ ተመለከትነው፤ “ስላልተጠቀስ የለም” የሚለውን ስሑት የሙግት አካሄድ የተከተለ ነው። ዮሐንስ በራእዩ መጀመሪያ የተመለከተው ኢየሱስ ክርስቶስን ብቻ እንደ ሆነ ተጠቅሶአል (ራእይ 1፥13-18)። የሥላሴ ተቃዋሚዎች መንፈስ ቅዱስ ስላልተጠቀሰ የለም የሚሉ ከሆነ፤ አብም አልተጠቀሰምና የለም ማለት ነውን? መጽሐፉ አቡቀለምሲሳዊ እንደ መሆኑ መጠን ተእምርታዊ ገለጻዎች ይበዙበታል። በዚህ መጽሐፍ ኢየሱስ ክርስቶስ እንደ በግ ተመስሎ ያታየ ሲሆን (ራእይ 5፥6)፤ አብ ደግሞ በዙፋኑ ላይ የተቀመጠ ሆኖ ቀርቧል (ራእይ 4፥2:9:10 ወዘተ)። ልክ እንደዚሁ ሁሉ መንፈስ ቅዱስ በትእምርታዊ ገለጻ፤ “በዙፋኑም ፊት ካሉት ከሰባቱ መናፍስት” (ራእይ 1፥4) እንዲሁም “ሰባቱ የእግዚአብሔር መናፍስት” (ራእይ 3፥1፤ 4፥5፤ 5፥6) ተብሎ ቀርቧል። “ሰባት ማናፍስት” የሚለውን ሐረግ ቃል በቃል በመተርጎም ሰባት መናፍት አሉ ማለት ስሕተት እንደ ሆነው ሁሉ፤ ኢየሱስንም ቃል በቃል አራት እግር ያለው በግ የሚባለው እንስሳ ነው ማለት ስሕተት ነው። በቅዱሳት መጻሕፍት ሰባት ቀጥር ፍጽምናንና ሙሉ-ዕነትን የሚያመለክት እንደ ሆነ ልብ ይሏል። ይህም የመንፈስ ልዕልና የሚያሳይ ነው። ኢየሱስ በበግ መመስሉ ለሰው ልጆች ኅጢአት የከፈለውን የትኪ ሞት የሚያመለክት ነው። “ካልተጠቀስ የለም” የሚለውን ስሑት የሥነ አመክንዮ አካሄድ ካስወገድን፤ ቅዱሳት መጻሕፍት ስለ መንፈስ ቅዱስ የሚያስተምሩን እጅግ በርካታ ትምህርቶች አሉ።

፰. “የሥላሴ አስተምህሮ ለድነት ወሳኝ ጉዳይ ቢሆን ኖሮ፣ መጽሐፍ ቅዱስ በግልጽ ያብራራው ነበር”

“የሥላሴ አስተምህሮ የድነት ቅድመ ሁኔታ ከሆነ፣ መጽሐፍ ቅዱስ አስተምህሮውን ግልጽ በሆነና በማያሻማ መንገድ ያቀርበው ነበር” የሚለውን ጥያቄ የሚጠይቁ ሰዎች አስተምህሮው ግልጽ የሚሆነው በምን መልኩ ሲቀርብ ነው ተብለው ሲጠየቁ፣ አብዛኞቹ የሚያቀርቧቸው አማራጮች መኻል የሚከተሉት ይገኙበታል፣ “እግዚአብሔር ሥላሴ ነው”፣ “በእግዚአብሔር በባሕርይ አንድ፣ በአካል ደግሞ ሦስት ነው”፣ “አብ አምላክ እንደ ሆነ ሁሉ ወልድና መንፈስ ቅዱስም አምላክ ናቸው”። በዚህ መልክ በማያሻማ መልኩ ስላልቀረበ ትምህርተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ አስተምህሮ ነው ማለት አይቻልም ባዮች ናቸው።

በመሠረቱ ድነት በነገረ መለኮት ትምህርት በምናገኘው ውጤት የሚወሰን ጉዳይ አይደለም። ሃምሳ ከመቶ ያገኙ ሰዎች ዘጠና ከመቶ ካገኙ ሰዎች ይልቅ ድነታቸው አደጋ ላይ ነው፤ ወይም ሠላሳ ከመቶ ያገኙ ሰዎች ድነት አላገኙም ማለት በፍጹም አይቻልም። በእግዚአብሔር ዘንድ ተቀባይነት ለማግኘት የነገረ መለኮት ፈተና መውሰድ፣ በዚያም የማለፊያ ነጥብ ማግኘት ቅድመ ሁኔታ አይደለም። ማዳን የእግዚአብሔር ድርሻ፣ የሚያድንም እምነት ከእግዚአብሔር ዘንድ ብቻ የሚገኝ ነው (ሮሜ 3÷21-26፣ ኤፌሶን 2÷8-10፣ ቲቶ 3÷5-8)። ይህ እንዳለ ሆኖ፣ የሚያድን እምነት ዘወትር ርቱዕ አስተምህሮን የተከተለ ነው። በክርስትና የድነት አስተምህሮ ውስጥ፣ በኢየሱስ ክርስቶስ የድነት ሥራ የማይምኑ ሰዎች ድነት ማግኘት አይችሉም የሚለው ትምህርት፣ ድነት ትክክልኛ አስተምህሮን በቅድመ ሁኔታ ውስጥ ያካተተ ጉዳይ ስለሆነ ነው። በአጠቃላይ ዐበይት በሚባሉ ክርስቲያናዊ አስተምህሮዎች ላይ የተሳሳተ አቋም ያላቸው ሰዎች ከድነት እንደሚጉድሉ ቃለ እግዚአብሔር በግልጽ ያስተምራል (ሮሜ 16÷17-18)። እንዲሁም በደቂቃን/በንፁሳን ክርስቲያናዊ ትምህርቶች ላይ የተሳሳተ ምልክታ ያላቸው ሰዎች የበሰለ የክርስቲያናዊ ሕይወት ሊኖሩ አይችሉም (ሐዋርያት ሥራ 18÷25-26)።

መጽሐፍ ቅዱስን መሠረት ባደረገ መልኩ፣ ክርስቲያኖች ስለ ትምህርተ ሥላሴ ማወቅ ያለባቸው መሠረተ እምነት የቱ ነው? መጽሐፍ ቅዱስ “ሥላሴ”፣ “ሦስት አካላት አንድ አምላክ”፣ ወዘተ የሚሉትን ቃላት አይጠቀምም። እነዚህ የነገረ መለኮት ቃላት እንጂ፣ የመጽሐፍ ቅዱስ ቃላት አይደሉም። አንድ ሰው እነዚህን ቃላት መጠቀም አልፏልም ካለ ያለመጠቀም ሙሉ መብት አለው። ነገረ መለኮታውያን እነዚህን ቃላት የቀመሩት አስተምህሮውን በግልጽ ለማብራራት ብቻ ነው። ስለዚህ እነዚህን ቃላት ያለመቀበል ይቻላል፤ ነገር ግን እነዚህ ቃላት የወከሉትን ፅንሰ ሐሳብ ክዶ የእግዚአብሔር ወገን ነኝ ማለት አይቻልም። የደቀ መዝሙር ሕይወትም ራስን ለሥላሴ ማለትም ለአብ፣ ለወልድና ለመንፈስ ቅዱስ በማስገዛት የሚጀምር ሕይወት ነውና (ማቴዎስ 28÷19)። አንድ ሰው ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ አይደለም የሚል እምነት ካለው፣ ከክርስቶስ ጋር ትክክልኛ ግንኙነት ማድረግ አይችልም። ለዚህም ነው ኢየሱስ ክርስቶስ፣ “እኔ እርሱ ነኝ ስላችሁ እኔ እርሱ እንደ ሆንሁ ካላመናችሁ፣ በኅጢአታችሁ ትሞታላችሁ” (ዮሐንስ 8÷24) ያለው። ይህ ክፍል የኢየሱስ

ክርስቶስን ማንነት ማወቅ የድነት ቅድመ ሁኔታ እንደ ሆነ የሚያስተምር ነው። እንደ ክርስቲና አስተምህሮ ድነት የሚያገኙ ክርስቲያኖች አብ አምላክ፣ ወልድ አምላክ እንዲሁም መንፈስ ቅዱስ አምላክ እንደ ሆነ ማመን ይኖርባቸዋል። ይህን ቅድመ ሁኔታ የሚያሟሉ ክርስቲያኖች አብ አምላክ ነው፣ ወልድ አምላክ ነው፣ መንፈስ ቅዱስ አምላክ ነው የሚለው ትምህርት በሦስት አማልክት ማመን እንዳልሆነ ወይም አንዱ አምላክ ራሱን በሦስት ገጸ/መልክ የገለጸ አምላክ እንዳልሆነ ቢያውቁም፣ መጽሐፍ ቅዱስንና የቤተ ክርስቲያንን ታሪክ በማጣቀስ አስተምህሮውን የማብራራት ዐቅም ላይኖራቸው ይችላል። እነዚህ ክርስቲያኖች፣ አስተምህሮውን ለአእምሮ ግብዕ በሆነ መልኩ አላብራሩም ማለት፣ አስተምህሮውን አያምኑም ማለት አይደለም። መጽሐፍ ቅዱስ ስለ አብ፣ ስለ ወልድና ስለ መንፈስ ቅዱስ የሚያስተምረውን ትምህርት በትክክል የተረዱ ሰዎች፣ አስተምህሮውን ለአእምሮ ግብዕ በሆነ መልኩ ለማብራራት የቤተ ክርስቲያን ታሪክንና በተወሰነ ደረጃ የሥነ አመክንዮን አካሄድ ማወቅ ይኖርባቸዋል። በተለይ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ይህን አስተምህሮ ለማብራራት የቤተ ክርስቲያን አባቶች ያደረጉትን ጥረት ማወቅ፣ ከእነዚህ አባቶች መኻል አስተምህሮውን ጥሩ በሆነ መልኩ ያብራሩትን ሰዎች አካሄድ በትክክል ማወቅ፣ አስተምህሮውን በትክክል ለመረዳትም ሆነ ለማስረዳት ትልቅ ዕዝ ያደርጋል።

አብዛኞቹ ምናልባትም ሁሉም መናፍቃዊ ትምህርቶች በአስተምህሮተ ሥላሴ ላይ የተዛባ አተያይ አላቸው። ለዚህም ነው የነገረ መለኮት ምሁራን፣ “ትምህርተ ሥላሴ በመናፍቃንና በክርስቶስ ቤተ ክርስቲያን መካከል የቆመ የመለያ ሰንደቅ ነው” የሚሉት። በአጠቃላይ እንደ ሥላሴ ያሉ ዐበይት ክርስቲያናዊ አስተምህሮዎችን መካድ፣ የዘላለም ዕድል ፈንታችንን ሊወስን አልያም ክርስቲያናዊ ብስለታችንን ክፉኛ ሊያጨናግፍ ይችላል።

ትምህርተ ሥላሴን ለማያምኑ የመታዘቢያ ጥያቄዎች

አንኳር አንኳር ናቸው ባልጓቸው ጥያቄዎች ላይ ይህን ያህል ካልሁ፣ ትምህርተ ሥላሴን አላምንም፣ በአንጻሩ ግን በብሉይና በሐዲስ ኪዳን ቅዱሳት መጻሕፍት አምናለሁ የሚሉ ሰዎች የሚከተለውን ምክር መምከር እወዳለሁ።

- 1. የአስተምህሮተ ሥላሴ መሠረቶች ናቸው በሚባሉት ነጥቦችን የሚቃረኑ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መግቶች ያቅርቡ

ትምህርተ ሥላሴ የተዋቀረው በሚከተሉት አምስት መሠረታዊያን ነጥቦች ላይ ነው፡—

- ፩. እግዚአብሔር አንድ ነው።
- ፪. አብ ፍጹም አምላክ ነው።
- ፫. ወልድ ፍጹም አምላክ ነው።
- ፬. መንፈስ ቅዱስ ፍጹም አምላክ ነው።
- ፭. አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የተለያዩ አካላት ናቸው።

ትምህርተ ሥላሴ የተሳሳተ አስተምህሮ ነው የሚል አቋም ያላቸው ሰዎች፣ ከእነዚህ አምት መሠረታዊያን ነጥቦች መካከል ቢያንስ አንዱ የተሳሳተ መሆኑን፣ ቃለ እግዚአብሔርን መሠረት ያደረገ አሳማኝ የሙግት ነጥብ ማቅረብ ይኖርባቸዋል። እንዲሁም ስሕተት ነው የሚለው አቋማቸው፣ የሥላሴ አማንያን ከመጽሐፍ ቅዱስ የሚያቀርቧቸው ማስረጃዎች ጋር እንዴት ይነጻጸራል የሚለውንም ጉዳይ፣ መልስ እንዲሰጡበት ይጠበቃል።

2. ግልጽ የሆነ አማራጭ ያቅርቡ

“ትምህርተ ሥላሴን አልቀበልም” ወይም “ትምህርተ ሥላሴ ሰዎች ሊረዱት የማይችሉት ስውር ትምህርት ነው” ማለት ብቻ በራሱ በቂ አይደለም። ነገር ግን ትምህርተ ሥላሴን ማመን ከሌለብን፣ ማመን ያለብን የትኛውን ትምህርት እንደ ሆነ በግልጽ ሊነገረን ይገባል። የሥላሴ አማንያን የትምህርት የሥላሴ አስተምህሮ መሠረቶች ናቸው የምንላቸውን ከላይ ያየናቸውን ስድስት ነጥቦች ስሕተት መሆናቸውን የሚያሳይ መሆን አለበት።

3. ታሪካዊ ማስረጃ ያቅርቡ

ትምህርተ ሥላሴን በመጻፈር መሠረተ እምነቴ ሆኖ ለ፣ ሐ፣ መ፣ ነው ማለት ብቻ በቂ አይሆንም። ነገር ግን የታሪክ ማስረጃም ማቅረብ ያስፈልጋል። ምክንያቱም ክርስትና ክርስቶስ ኢየሱስን የሚያምን ማኅበረሰብ እንደ መሆኑ መጠን፣ ክርስትና ከተቈረቁረበት ጊዜ አንሥቶ እስከ ዛሬው ድረስ ይህን መሠረተ እምነት ጨብጦ ሁለት ሺህ ዓመታት የኖረ ሃይማኖትም ነው። ለዚህም ነው ኢየሱስ ክርስቶስ፣ “እስከ ዓለም ፍጻሜ ድረስ ከእናንተ ጋር እሆናለሁ” (ማቴዎስ 28፥19-20) የሚል ተስፋ ለደቀ መዛሙርቱ የሰጠው። ይህ እውነት ከሆነ ቤተ ክርስቲያን ለሁለት ሺህ ዓመታት ስታምነውና ስታሳምነው የቆዩት መሠረተ እምነት፣ ሥላሴያዊ ነው ወይስ እርሶ ትክክል ነው የሚሉት የሃይማኖት ድርጅት የሚያስተምረው ትምህርት ነው? ለመልሶ ዐጥጋቢ የሆነ ታሪካዊ ማስረጃ ለማቅረብም እርግጠኛ ይሁኑ (የዚህ ጽሑፍ ጸሐፊ፣ ትምህርተ ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን ከተመሠረተችበት ጊዜ አንሥቶ እስከ ዛሬ ድረስ ስታምነውና ስታሳምነው የቆዩት መሠረተ እምነት ትምህርተ ሥላሴ ለመሆኑ ሰፊ የታሪክ ማስረጃ አቅርቧል። እርስዎም ይህን መሰል ማስረጃ የማቅረብና የቀረቡትን የታሪክ ማስረጃዎች የማስተባበል ዐቅም ሊኖሮት ይገባል።

4. በሥላሴ ትምህርት ውስጥ አለ የሚሉት ስሕተት በእርሶ አማራጭ አስተምህሮ ውስጥ እንደሌለ እርግጠኛ ይሁኑ

ለምሳሌ እርሶ ትምህርተ ሥላሴ በአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ላይ አረማዊ ተጽእኖ ባላቸው ሰዎች የተጠነሰሰ እምነት ነው የሚሉ ከሆነ፣ ቤተ ክርስቲያን ከአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በፊት ምን ታምን እንደ ነበር ታሪካን በማጣቀስ ማስረጃዎን ያቅርቡ።

ወይም ደግሞ በትምህርተ ሥላሴ ውስጥ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ያልሆኑ ቃላት ይገኛሉ ብለው የሚያምኑ ከሆነ፣ እርሶ የሚያቀርቡት ወይም የሚያምኑበት እምነት አስተምህሮውን ለማብራራት ከመጽሐፍ ቅዱስ ውጪ አንዳችም ቃላት ያለመጠቀሙን እርግጠኛ ይሁኑ። ለምሳሌ የይሖዳ ምስክሮችና የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ሰዎች ከመጽሐፍ ቅዱስ ውጪ የሆኑ የነገረ መለኮት ቃላትን ይጠቀማሉ። በአንጻሩ ግን የሥላሴ አማንያን ከመጽሐፍ ቅዱስ ያልተገኙ ቃላትን ይጠቀማሉ ሲሉ ይተቻሉ።

ትምህርተ ሥላሴ የአረማውያን ሃይማኖቶች ወይም መጽሐፍ ቅዱሳዊ ያልሆነ ፍልስፍና ስለባ ነው የሚሉ ከሆነ፣ ትምህርተ ሥላሴ ከየትኛው አረማዊ ሃይማኖት ወይም ኢመጽሐፍ ቅዱሳዊ ፍልስፍና ትምህርቱን እንደ ቀዳ ያሳዩ። እንዲሁም የእርሶ መሠረተ እምነት ከዚህ ጉዳይ ሙሉ ለሙሉ ነጻ መሆኑን መረጋገጫ ያቅርቡ።

ምናልባት ደግሞ ትምህርተ ሥላሴ ሰዎች ሊረዱት የማይችሉት ወይም ሊረዱት ከባድ የሆነ አስተምህሮ ነው የሚሉ ከሆነ፣ የእርሶ አስተምህሮ እርስ በርሱ ያልተምታታ፣ “ምሥጢር ነው” የሚባልበት አንዳችም ነገር እንደሌለው፣ እንዲሁም ለሥነ አመክንዩ ሕግጋት የተገዛ መሆኑን ማስረጃ ያቅርቡ። በዚህ አንጻር አንድ አስረጅ ላቅርብ። የይሖዳ ምስክሮች በቅድመ ትስጉት ሕይወቱ ኢየሱስ ሊቀ መላእክ ሚካኤል ነው የሚል እምነት አላቸው። በአንጻሩ ሰው ሆኖ ወደዚህ ምድር ሲመጣ ሰው ብቻ ነበር ይላሉ። ሚካኤል ሰው ሲሆን ሚካኤል የት ሄድ የሚለውን ጥያቄ የሚመልሱት ምስጢር ነው በሚል ነው። ኢየሱስ አምላክን በማገልገል ሚካኤል ኢመዋቲነትን ተሸልሟል ይላሉ። ኢየሱስ በለፋው ልፋት መልአክ መሸለሙ አግባብ ነው የሚለውንም ጥያቄ የሚመልሱት ምስጢር ነው በማለት ነው።

5. የእርሶ መሠረተ እምነት በተወሰኑ የመጽሐፍ ቅዱስ ምንባባት ላይ ብቻ የተንጠለጠ ለ ሳይሆን፣ ሁሉንም የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ማዕከል ያደረገ አስተምህሮ መሆኑን ያሳዩ

አጥባቂያንም ሆኑ ለዘብተኛ አቋም ያላቸው የነገረ መለኮት ሊቃውንት መኻል አብዛኞቹ ምሁራን የሚቀበሉትን የቅዱሳት መጻሕፍት የአፈታት ጥበብ መሠረት በማድረግ፣ ከአስተምህሮተ ሥላሴ ይልቅ የእርሶ አቋም በበርካታ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች የተደገፈ ለመሆኑ ማስረጃ ያቅርቡ። ትክክለኛውን የሥነ አፈታት ሕግ ባልተከተለ መልኩ በጣት በሚቈጠሩ ምንባባት ላይ ብቻ በመቆም፣ “እንቢ ለሃይማኖቱ” ማለት ብቻ በቂ አይደለም። የሥላሴ አማንያን ለአስተምህሮው ማስረጃነት ከሚያቀርቡት ማስረጃ ይልቅ፣ በርካታ ማስረጃ ለማቅረብም እርግጠኛ ይሁኑ። አንድና ሁለት ምንባባትን ብቻ ይዞ መሠረተ እምነቴ እንዲሆን እንዲያ ነው ማለት ቀላል ሊሆን ይችላል፣ ነገር ግን ይህ ትክክለኛ ነው የሚሉት አቋም በበርካታ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች መደገፉንና መጽሐፍ ቅዱስ አጠቃላይ አስተምህሮ ጋር ያለመጋጨቱን እርግጠኛ መሆን ዋነኛ ጉዳይ ነው።

የሚያቀርቡት ማስረጃ ተቀባይነት ይኖረው ዘንድ፣ የትኛውም የሃይማኖት ክፍል ሊቀበለው የሚችል የዕብራይስጥና የግሪክ ሰዎቻው ሕግ፣ የታሪክ ጥናት፣ የሥነ አፈታት ሕግ፣

የቤተ ክርስቲያን ታሪክ መጻሕፍትን በምንጭነት መጠቀሞን ልብ ይበሉ። ይህ ጉዳይ ጥረትዎን ተአማኒ ድካሞንም ፍሬያማ ያደርገዋል። መልካም ዕድል እመኝልዎታለሁ!

በውይይታችን ላይ አሉታዊ ጥላ የሚያጠሉትን ዋነኛ ነጥቦች ይህን ያህል ከመረመርንና አጥጋቢ ምላሽ ከሰጠን፣ ትምህርተ ሥላሴን በስፋት የመመርመር ደልዳላ ሜዳ እንዳበጀን እንገምታለን። እንግዲያው አሁን በኢየሱስ ክርስቶስ አምላክነት እንዲሁም የሥላሴ አካላት የተለያዩ መሆናቸውን ማስረጃ ወደ ማቅረቡ እንዝለቅ።

በቅዱሳት መጻሕፍት ዘገባ በርግጥ ኢየሱስ ክርስቶስ ማነው?

ግለሙን ሁሉ ሲያሟግት፣ ቀኝና ግራ ሲከፍል፣ ሲያወዛግብ የኖረ እስካሁን ድረስ ማንም እንደ እርሱ የለም። ይኸው አወዛጋቢነት ፅግ ክፍለ-መሆኑ ገና ከጧቱ ተነግሮለታል። ለብዙዎች መነሳትና መውደቅ ምክንያት እንደ ሚሆን የናቱን ጡት ጠበቅ ሳይጨርስ ተተንብዮለታል። ይህ ሰው የእልፍ መጻሕፍት ርእስ ነው። የሌላ እልፍ ሙዚቃ ሥራዎች ጭብጥ ነው። ስሙም ኢየሱስ ክርስቶስ ይባላል⁷⁰።

በብዙ አከራካሪ ጉዳይ ላይ፣ “እኔ ምንተዳዬ” ማለት ይቻላል። ተግጋኞች ሲጫጫሁ ዳር ቆሞ ጨዋታ ማድመቅም ይቻላል። ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ ማንነትና ስለትምህርቱ ግን ገለልተኛ መሆን አይቻልም። ወይ ወደዚህ ወይም ወደዚያ መውደቅ ግድ ይኖናል⁷¹።

ሴት አያት የልጅ ልጃቸው በወረቀት ላይ የምትጭረውን በአትኩሮት እየተመለከቱ፣ “የእኔ ልጅ ምን እየሣልሽ ነው?” ሲሉ ይጠይቋቸዋል። ልጅቱም ቆፍጠን ብላ፣ “እግዚአብሔርን” “እግዚአብሔርን እየሣልሁ ነው”

- “እግዚአብሔር መንፈስ ነው፤ አንድም ሰው አይቶት አያውቅም፤ እንዴት አንቺ እግዚአብሔርን ትስያለሽ?”
- “ማንም አይቶት እንደማያውቅ የሰንበት ትምህርት ቤት አስተማሪዎችን ነግራናለች። እኔም ይኸው ጉዳይ ስላሳሰበኝ ነው እግዚአብሔርን የምሥለው። አይዘኝ አያቴ፣ ከእኔ ሥዕል በኋላ ሰዎች እግዚአብሔርን ያዩታል”።

ይህቺ ብላቴና ከቅን ልቡና በመነሳት በመረዳቷ መጠን እግዚአብሔርን በወረቀት ላይ አስፍራ፣ ሰዎች የእግዚአብሔርን ገጽ እንዲያዩ መሻቷ ክፋት ላይኖረው ይችላል። ነገር ግን በርካታ ሰዎች ፈጣሪያቸውን እግዚአብሔርን፣ “በመልካቸው እንደ ምሳሌአቸው” ፈጥረውታል፤ በመፍጠርም ላይ ናቸው። “ሰዎች የሰውን ልጅ ማን እንደ ሆነ ይሉታል?” የሚለውን ኢየሱስ ክርስቶስን ጥያቄ፣ “ሰዎች የሰውን ልጅ ማን እንዲሆንላቸው ይፈልጋሉ?” ወደሚል፣ በዲሞክራሲያዊ መንገድ ለሚበየን ሕዝብ ውሳኔ አቅርበውታል። አንዳንድ አስረጃች እንመልከት።

- በአውሮጠና በሰሜን አሜሪካ የሚገኙ የእንስሳት መብት ተግጋኞች፣ ኢየሱስ አትክልት ብቻ የሚበላ ሰው እንደ ነበር ያስረዳሉ።
- የአዲሱ ዘመን እንቅስቃሴ በመባል የሚታወቀው የሐሰት ትምህርት፣ ኢየሱስ በውስጡ ያለውን መለኮትነት ፈልጎ ያገኘ አስተዋይ ሰው ነው⁷² ባይ ናቸው።

⁷⁰ ተስፋዬ ሮበል፣ የዳ ቪንቺ ኮድ ድርሰት ጠቢብ ወይስ ድርሰት ባልቴት? “መቅድም” ንጉሤ ቡልቻ።
⁷¹ ዝኒ ከማሁ።

የትምህርተ ሥላሴ መሠረታዊያን ከዶክተር ተስፋዬ ሮበል 31

- እንስታዊነት (feminists) በመባል የሚታወቀውን ንቅናቄ የሚያራምዱ ሰዎች፣ ኢየሱስ የተባዕት ጾታ ካለው፣ በአንጻሩ ደግሞ አምላክ ከሆነ፣ የወንዶችን የበላይነት ከፍ ስለሚያደርግ ኢየሱስ አምላክ አልነበረም ባዮች ናቸው።
- ሙስሊሞች ኢየሱስ ከነቢይ የማይበልጥ ከዚያም የማያንስ ሰው ነው የሚል አቋም አላቸው።
- የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማኅበር በመባል የሚታወቀው ሃይማኖታዊ ድርጅትና የይሖዳ ምስክሮች በመባል የሚጠሩት የድርጅቱ ተከታዮች ኢየሱስ፣ ይሖዳ አምላክ መጀመሪያ የፈጠረው ፈጣሪ ሲሆን፣ ኢየሱስ ደግሞ ዓለማትን የፈጠረ፣ የተፈጠረ ፈጣሪ ነው ይላሉ። ይህንንም አስተምህሮ በኅብረ ቀለማት ባሸበረቁ ጽሑፎቻቸው አማካይነት በስፋት ያሠራጩ።⁷³
- የኢትዮጵያ ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን በመባል የሚጠራው ሃይማኖታዊ ድርጅት መምህራን ደግሞ፣ ኢየሱስ አብ ያደረበት ሥጋ ነው የሚል እምነት አላቸው።⁷⁴
- እጅግ ባለጸጋ እንደ ሆነ የሚነገርለት፣ “የክርስቶስ ቤተ ክርስቲያን የመጨረሻው ዘመን ቅዱሳን” (ሞርሞን) በመባል የሚታወቀው መናፍቃዊ ድርጅት፣ እግዚአብሔርም ሆነ ኢየሱስ ክርስቶስ እንደኛ ሰው የነበሩና ቀስ በቀስ ሥጋና ዐጥንት ያላቸው ቀላዊ አማልክት እንደ ሆኑ ያስረዳል።
- የወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናትን ጨምሮ የኦርቶዶክስና የካቶሊክ አብያተ ክርስቲያናት ኢየሱስ ፍጹም አምላክ ፍጹም ሰው ሆኖ በአንድ አካል የተገለጠ የዓለም መድኃኒት ነው የሚል ጽኑ አቋም አላቸው።

እንግዲያው ኢየሱስ ክርስቶስ ማነው?

ኢየሱስም ወደ ፊልጶስ ቂሃርያ አገር በደረሰ ጊዜ ደቀ መዛሙርቱን፡— ሰዎች የሰውን ልጅ ማን እንደ ሆነ ይሉታል? ብሎ ጠየቀ። እነርሱም፡— አንዳንዱ መጥምቁ ዮሐንስ፣ ሌሎችም ኤልያስ፣ ሌሎችም ኤርምያስ ወይም ከነቢያት አንዱ ነው ይላሉ አሉት። እነርሱም፡— እናንተስ እኔን ማን እንደ ሆነሁ ትላላችሁ? አላቸው። ስምዎን ጴጥሮስም መልሱ፡— አንተ ክርስቶስ የሕያው እግዚአብሔር ልጅ ነህ አለ። ኢየሱስም መልሶ እንዲህ አለው የዮና ልጅ ስምዎን ሆይ፣ በሰማያት ያለው አባቴ እንጂ ሥጋና ደም ይህን አልገለጠልህምና ብፁዕ ነህ (ማቴዎስ 15፥13-17)።

ኢየሱስ ከሁለት ሺህ ዓመት በፊት፣ “ሰዎች የሰውን ልጅ ማን እንደ ሆነ ይሉታል?” ሲል የጠየቀው ጥያቄ፣ እስከ ዛሬው ቀን ድረስ ተደጋግሞ ይጠየቃል፤ ያኔ የተለየ መልስ

⁷² በቅርቡ "The Secrete" በሚል ርእስ በCD እና በመጽሐፍ ተዘጋጅቶ፣ የአዲሱ ዘመን እንቅስቃሴ አስተምህሮ በከተማዬቱ ውስጥ እየተሠራጩ ነው። በዚህ ርእስ ጉዳይ ላይ ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ ተሾመ ነጋሽ፣ እስከ መጣ ድረስ በሚል እንዲሁም ግርማዊ ቡሽ፣ የአዲሱ ዘመን እንቅስቃሴ በሚል ርእስ ያዘጋጁትን መጻሕፍት ይመለከታል።

⁷³ ስለዚህ ሃይማኖታዊ ድርጅት ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ የዚህ ጽሑፍ አቅራቢ፣ የይሖዳ ምስክሮችና አስተምህሮአቸው በቃለ እግዚአብሔር ሲመዘን በሚል ርእስ ያዘጋጀውን መጽሐፍ ይመለከታል።

⁷⁴ ስለዚህ ሃይማኖታዊ ድርጅት ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ የዚህ ጽሑፍ አቅራቢ፣ ሰባልዮሳውያን እንዲሁም ውሃውና ሰሙ በሚል ርእስ ያዘጋጀውን ተከታታይ መጻሕፍት (ቅጽ 1 እና 2) ይመለከታል።

ይቀርብለት እንደ ነበረ ሁሉ ዛሬም የተለያዩ እንዲያውም አንዱ ከሌላው ጋር እጅግ የሚቃረን መልስ ይቀርብለታል።

ጥያቄው ይህን ያህል አስቸጋሪ እንዲሁም አወዛጋቢ ከሆነ፣ ጥያቄውን “የሙጥኝ” ማለት አስፈላጊ አይደለም የሚል የመፍትሔ ሐሳብ ሊዘነዘር ይችላል። ጥያቄውን ለአፍታ እንኳ፣ ችላ ማለት የማንችልበት ዐቢይ ምክንያት (1) የኅጢአት ሥርዓት የምናገኘው ኢየሱስ ባካሄደው ወጀአዊ ሥራ ብቻ ሳይሆን፣ (2) ይህን ወጀአዊ ሥራ ሊሠራ የሚችለው ማነው? በሚለው መሠረተ ነጥብ ላይ ባለን አቋም ነው። ለዚህም ነበር ኢየሱስ ክርስቶስ፣ “እናንተ ከታች ናችሁ፤ እኔ ከዚህ ዓለም አይደለሁም። በኅጢአታችሁ እንደትሞቱ ነግሬአችኋለሁ፤ እኔ እርሱ ነኝ ስላችሁ እኔ እርሱ እንደ ሆንሁ ካላመናችሁ፤ በኅጢአታችሁ ትሞታላችሁ” (ዮሐንስ 8፥23-24) በማለት የእርሱ የማንነት ጥያቄ ለመሞትም ሆነ የዘላለምን ሕይወት ለማግኘት ሁነኛ ነገር እንደ ሆነ ያስተማረው። ለዚህም ነው ለዚህ መሠረታዊ ጥያቄ ያለን መልስ መሠረተ እምነታችንን፣ አስተምህሮአችንን፣ ጸሎታችንን እንዲሁም ከሌሎች ጋር ያለንን መስተጋብር ሙሉ ለሙሉ የሚቀይረው። በአጠቃላይ የኢየሱስን ማንነት በተመለከተ የሚሰጡት ትንተናዎች በሁለት ጉራ ብቻ የሚፈረጁ ናቸው—ትክክል አልያም ስህተት፤ ሌላ አማራጭ ሊኖር ከተውንም አይችልም።

“ኢየሱስ ክርስቶስ ማነው?” ለሚለው ጥያቄ የሚሰጠው መልስ አወዛጋቢ የሆነበት ሁነኛ ምክንያት፣ ቅዱሳት መጻሕፍት በርእስ ጉዳዩ ላይ ያላቸው ትምህርት አሻሚ ስለሆነ ወይም ትምህርቱ ግልጠት ስለሚገድለው አልያም የተሰጠው ማብራሪያ በቂ ስላልሆነ ወይም ደግሞ በርእስ ጉዳዩ ላይ አንዳችም ማብራሪያ ስላልቀረበ አይደለም። ነገር ግን ርእስ ጉዳዩን ለማጥናት ከመነሣታችን በፊት በርእስ ጉዳዩ ላይ ያለን ዳራዊ ዕውቀት አዎንታዊ ወይም ደግሞ አሉታዊ የመሆኑ ጉዳይ በድምዳሜያችን ላይ የራሱ የሆነ ተጽእኖ በማሳደሩ ጭምር ነው።

ለክርስቶስ የማንነት ጥያቄ የሚሰጡትን የተለያዩ ምልክታዎች *ከዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ ሰባት* ላይ ብቻ እንኳ የሚከተሉትን መረጃዎች እናገኛለን፡—

- “ስለ እርሱ በሕዝቡ መካከል ብዙ ጉም ጉምታ ነበር። አንዳንዶች፣ 'ደግ ሰው ነው' አሉ። ሌሎች ግን፣ 'የለም፤ ሕዝቡን የሚያስት ነው' አሉ። ይሁን እንጂ አይሁድን ከመፍራት የተነሣ፣ ስለ እርሱ በግልጽ የተናገረ ማንም አልነበረም” (ዮሐንስ 7፥12-13)።
- “ከሕዝቡ አንዳንዶቹ ቃሉን ሰምተው፣ 'ይህ ሰው በእርግጥ ነቢዩ ነው' አሉ” (ዮሐንስ 7፥40)።
- “ሌሎችም፣ 'እርሱ ክርስቶስ ነው' አሉ። ሌሎች ደግሞ እንዲህ አሉ፣ 'ክርስቶስ ከገሊላ እንዴት ሊመጣ ይችላል? መጽሐፍ፣ ክርስቶስ ከዳዊት ዘር፣ ዳዊትም ከኖረበት ከቤተ ልሔም እንደሚመጣ ይናገር የለምን?’” (ዮሐንስ 7፥41-42)።
- “ስለዚህም በኢየሱስ ምክንያት በሕዝቡ መካከል መለያየት ሆነ” (ዮሐንስ 7፥43)።
- “ፈሪሳውያንም እንዲህ ሲሉ መለሱ፣ እናንተም ተታላችኋል ማለት ነው?” (ዮሐንስ 7፥47)።
- “ለመሆኑ ከባለሥልጣኖችና ከፈሪሳውያን በእርሱ ያመነ አለ?” (ዮሐንስ 7፥48)።

ሰዎች ተመሳሳይ/አንድ ዐይነት መረጃ እየተመለከቱ እጅግ ተቃራኒ ወደ ሆኑ የተለያዩ ድምዳሜዎች ላይ እንዴት ሊደርሱ ይችላሉ የሚለው ጥያቄ በተለይ የፍልስፍናና የነገር የትምህርተ ሥላሴ መሠረታዊያን ከዶክተር ተስፋዬ ሮበሌ 33

መለኮት ምሁራንን እጅግ የሚያሳስባቸው ርእሰ ጉዳይ ነው። ለዚህ ችግር (ቢያንስ ልዩነት) ዋነኛ ምክንያት፣ ሰዎች በተለያዩ ርእሰ ጉዳዮች ላይ መጠኑ የሚለያይ አዎንታዊም ሆነ አሉታዊ ግንዛቤ ያላቸው የመሆኑ ጉዳይ ነው። ይህ ዳራዊ ዕውቀት መቅድመ ልባዌ ቅድመ ግንዛቤ፣ (presupposition) ይባላል። በዚህ መልኩ ሲታይ ማናችንም ብንሆን፣ ቢያንስ መሠረታዊ በሚባሉ ርእሰ ጉዳዮች ላይ ትክክልኛም ሆነ ትክክለኛ ያልሆነ ግንዛቤ (በተለያየ መጠን) አለን። ትምህርተ ዘለቅ፣ “የምንጀምርበት ቦታ የምንጨርስበትን ስፍራ ይወስነዋል”⁷⁵ የሚለው አነጋገራቸው፣ መቅድመ ልባዌ/ቅድመ ግንዛቤ በአተያያችን ላይ የሚያስከትለውን አሉታዊም ሆነ አዎንታዊ ውጤት ታሳቢ የሚያደርግ ነው።

“ለመቅድመ ልባዌ መከሰት ዋነኛ ምክንያት ምንድን ነው?” ለሚለው ጥያቄ በነገረ መለኮት ምሁራን የሚሰጠው ትንታኔ፣ የሰው ልጅ ሙሉ ለሙሉ በነጠላነት የመውደቁ እውነታ (1) የአእምሮውን ጉልበት ማሳነሱ ብቻ ሳይሆን፣ (2) ቀና ምልክታውንም (ቢያንስ በተወሰነ ደረጃ) አደብዝባታል ባዮች ናቸው።

መቅድመ ልባዌአችን እየባረቀ እንዳያጠፋን፣ በተወሰነ ደረጃም ቢሆን ቃታ የሚጠ ብቅልን፣ “እምነቴ ወይም አቋሜ በቅዱሳት መጻሕፍት ማስረጃ ምን ያህል ተደግፎአል” የሚለው አካሄድ ነው። የኢየሱስ ክርስቶስን አምላካነት፡— (1) አምላካዊ ስም አለው፣ (2) አምላካዊ ባሕርይ አለው፣ (3) አምላካዊ ሥራ አለው፣ (4) አምላካዊ ክብር አለው፣ (5) አምላካዊ መንበር አለው በሚሉ አምስት ዐቢይ ርእሶች በመክፈል መነጋገር ይቻላል። በዚህ በዚህ ጽሑፍ ግን የመጀመሪያውን ነጥብ ብቻ ለማየት እንሞክራለን።

ኢየሱስ ክርስቶስ አምላካዊ ስም አለው!

በቅዱሳት መጻሕፍት፣ ኢየሱስ ክርስቶስ የእግዚአብሔር ብቻ መጠሪያ በሆኑ አምላካዊ ስሞች መጠራቱ፣ አምላክ መሆኑን የሚያረጋግጥ ቢሆንም፣ አምላክነቱን የማይቀበሉ የሃይማኖት ተቋማትም ሆኑ ግለሰቦች የሚከተሉትን የሙግት ነጥቦች በማቅረብ፣ አምላክነቱን ለማስተባበል ሙከራ ያደርጋሉ፤ አንዳንዶቹ ደግሞ ኢየሱስ አምላክ ነው የሚለውን ጉዳይ ቢቀበሉም፣ በአንደኛው ክርስቲያናዊ አስተምህሮዎች ላይ ያላቸው ግርንቢጥ አተያይ ይህን መሠረተ እምነት ለሚክዱ ሰዎች ጥርጊያ መንገድ ሊጠርግ ስለሚችል፣ ለትምህርታችን ጥሩ መደላድል እንዲሆን ይህን ጭጋ ገለል አድርገን እንለፍ፡—

- 1) “የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማኅበር” በመባል የሚታወቀው የይሖና ምስክሮች ድርጅት፣ ኢየሱስ አምላክ ተብሎ መጠራቱ አምላክ መሆኑን አያሳይም፤ ምክንያቱም “እግዚአብሔር” ወይም “አምላክ” (በግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) የሚለው ቃል ለሰዎች ተሰጥቶ ይገኛል (መዝሙር 82÷1፣ ዘፀአት 7÷1፣ 4÷16)። ይህም የሰዎችን ክቡርነት ይኸውም ከመላእክት ጥቂት ብቻ ማነሳቸውን (መዝሙር 8÷5) የሚያመለክት ነው፣ የሚል አስተምህሮ አለው። እንዲያውም የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት በአንዳንድ ሁኔታ ሰይጣንም ሆነ ኾድ (2ቆሮንቶስ 4÷4፣ ፊልጵስዩስ 3÷19) አምላክ ተብለው ተጠርተዋል፤ አምላክ

⁷⁵ Where a person starts powerfully shapes where he or she finishes)
 የትምህርተ ሥላሴ መሠረታዊያን ከዶክተር ተስፋዬ ርባሌ 34

ተብለው መጠራታቸው ግን አምላክ መሆናቸውን እንደማያሳዩው ሁሉ፣ ኢየሱስ አምላክ መባሉ አምላክ መሆኑን የሚያስተምር አይደለም የሚል የሙግት ነጥብ ያቀርባል⁷⁶።

“ሰይጣን፣ መላእክት፣ ኾድ፣ አጋንት ወዘተ አምላክ/አማልክት (θεός) ተብለዋል፣ ስለዚህ ኢየሱስ አምላክ መባሉ አምላክ መሆኑን አያሳይም” የሚለው የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት የሙግት ነጥብ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት የለውም። ብሉይትም ሆኑ ሐዲሳት እግዚአብሔር/አምላክ የሚለውን የግሪክ ቃል አምላክን በሚያሳይ መልኩ ብቻ ጥቅም ላይ እንዲውል ያደረጉ ሲሆን ሰይጣን፣ መላእክት፣ ኾድ፣ አጋንት ወዘተ አምላክ ወይም አማልክት (θεός) የሚለውን ቃል የተጠቀሙት በምፀት (irony) (ለምሳሌ መዝሙር 82÷1-2) ወይም “እንደ እግዚአብሔር” ወይም “በእግዚአብሔር ፈንታ” በማለት ወይም ደግሞ፣ “የዚህ ዓለም አምላክ” የሚል ቅጽል ተቀጽሎባቸው ነው (ዘፀአት 4÷16፣ 7÷1፣ 2ቆሮንቶስ 4÷4)፤ በአንዳንድ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት ደግሞ አምላክ የሚለውን ቃል የተጠቀሙት የመድብለ አማልክት አምላክያን የሆኑ አረማውያን ናቸው እንጂ እግዚአብሔር፣ የእግዚአብሔር ሕዝቦች ወይም ደግሞ የእግዚአብሔር ነቢያት አይደሉም (ሕዝቅኤል 32÷21፣ ዘዳግም 19÷17)⁷⁷። በተለይ ደግሞ በብሉይ ኪዳን ምንባባት (መዝሙር 82÷1:6፣ መዝሙር 8÷5፣ ዘፀአት 22÷8-9:28) አምላክ የሚለው ቃል በብዙ ቀጥተኛ አማልክት (በዕብራይስጡ “ኤል” ሳይሆን “ኤሎሂም” በግሪኩ “ቴዎስ” ሳይሆን “ቴዎይ”) መባሉ እንዲሁም የክፍሉ ዐውድ እውነተኛ አምላክ የሆነውን ጌታ የሚያሳይ ያለመሆኑ እነዚህን አካላት አማልክት እንዳላላቸው አመላካች ነው።

2) እንደ ኬኔት ሂንንና ኬኔት ኮፕላንድ ያሉ የእምነት እንቅስቃሴ መምህራን ደግሞ፣ ሰዎች “አምሳለ መለኮት” ናቸው ወይም አማኞች፣ “ክርስቶስን እንዲመስሉ ተጠርተዋል” ወይም ደግሞ ክርስቲያኖች፣ “የመለኮት ባሕርይ ተካፋይ ሆነዋል” የሚሉት መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት፣ ሰዎች መለኮት ቀመስ ባሕርይ እንዳላቸው የሚያሳይ ነው የሚል ትምህርት አላቸው⁷⁸። ይህ ጉዳይ ኢየሱስም አምላክ መባሉ ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያሳይ አይደለም ለሚለው የአርዮሳውያን አስተሳሰብ ጥርጊያ መንገድ የሚከፍት ነው። እነዚህ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት ሰዎች አምላክ ናቸው ወይም አምላክ የመሆን ዐቅም/ጉልበት ተሰጥቶአቸዋል የሚል አስተምህሮ የላቸውም። ሰዎች፣ “እግዚአብሔርን ይመስላሉ” ወይም “አምሳለ መለኮት ናቸው” ሲባል፣ የእግዚአብሔርን ግብረገባዊ ባሕርይ ተካፋዮች ሆነዋል (ዘፍጥረት 1÷26-27፣ 5÷1፣ 1ቆሮንቶስ 11÷7፣ ኤፌሶን 4÷24፣ ቈላስይስ 3÷10) ማለት ሲሆን፣ “ክርስቶስን መምስል” ማለት ደግሞ (1) የኢየሱስ ክርስቶስን ግብረገባዊ ባሕርይ ተካፋይ

⁷⁶ በሥላሴ ማመን ይገባልንኤ (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1993), 28. *ከቅዱሳን ጽሑፎች እየጠቀሱ ማመራመር* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1994), 413.

⁷⁷ ተስፋዬ ሮበሌ፣ የአስተምህሮተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት -ተስፋ ዐቃብያ ክርስትና ማገበር፡ አዲስ አበባ፣ 1998 ዓ.ም?፣ ገጽ 25-32።

⁷⁸ Kenneth Hagin, *Zoe: The God-Kind of Life* (Tulsa: Kenneth Hagin Ministries, 1981). Kenneth Copeland, *Our Covenant with God* (Fort Worth: Kenneth Copeland Publications, 1987).

መሆን (1ዮሐንስ 3÷2፤ ሮሜ 8÷29) (2) እንደ ኢየሱስ ክርስቶስ በከበረና በማይሞት አካለ ትንሣኤ ከሙታን መነሣትን የሚያመለክት ነው (ፊልጵስዮስ 3÷21፤ 1ቆሮንቶስ 15÷49)⁷⁹።

3) የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህራን ደግሞ የተጸውያ ስም (ለምሳሌ ኢየሱስ) እንዲሁም የማዕረግ ስም (ለምሳሌ አባት/አብ) መካከል ልዩነት የሚፈጥረው ትምህርታቸው⁸⁰ ኢየሱስ አምላክ ተብሎ መጠራቱ አምላክ መሆኑን አያሳይም ለሚለው አርዮሳዊ አስተሳሰብ የተወሰነ ደረጃ ዕገዛ ሊያደርግ ስለሚችል፣ ቃለ እግዚአብሔር በተጸውያ ስምና በማዕረግ ስም መካከል አንዳችም ልዩነት አንዳማያኖር የተወሰኑ ማስረጃዎችን እንመልከት፡—

- “ቀናተኛ” የሚለው ስም የእግዚአብሔር ስም እንደ ሆነ ተገልጿል (ዘፀአት 34÷14)።
- ድንቅ መካር፣ ጎያል አምላክ፣ የዘላለም አበት፣ የሰላም አለቃ የሚሉት ስያሜዎች የመሲሕ አራት “ስሞች” ናቸው (ኢሳይያስ 9÷6)።
- “ቅዱስ” የእግዚአብሔር “ስም” ነው (ኢሳይያስ 57÷15)።
- “አዳኝ” ስም ነው (ኢሳይያስ 63÷16)።
- “ክርስቶስ” ስም ነው (ማቴዎስ 24÷5 ከ1ጴጥሮስ 4÷14 ጋር ያነጻጽሩ)።
- “ክርስቲያን” ስም ነው (1ጴጥሮስ 4÷16)።
- “የእግዚአብሔር ቃል” ስም ነው (ራእይ 19÷13)።
- “የነገሥታት ንጉሥ፣ የጌቶች ጌታ” ስም ነው (ራእይ 19÷13)።

ለምሳሌ እግዚአብሔር ወይም አምላክ የሚለው ቃል፣ የተጸውያ ስም ነው ወይስ የማዕረግ ስም የሚል ጥያቄ ሊነሣ ይችላል። መጽሐፍ ቅዱስ አምላክ በሚለው ስም ላይ “የእኛ”፣ “የእስራኤል” ወዘተ የሚሉት ቅጽሎች ተቀጽለውበት የሚገኝ ስለሆነ፣ ቃሉ የማዕረግ ስምን ማሳየቱ እሙን ነው። ነገር ግን እነዚህ ቅጽሎች በሌሎች ሁኔታ ግን አምላክ/እግዚአብሔር የሚለው ቃል የተጸውያ ስምን ማመልከቱ የግድ ይሆናል። ለዚህ ጥሩ ማስረጃ ሊሆን የሚችለው፣ “ክርስቶስ” የሚለው ቃል ነው። በአንዳንድ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት “መሲሕ” የሚለው የዕብራይስጥ ቃል ክርስቶስ የሚለው የግሪክ ቃል የማዕረግ ስምን በማያሳይ መልኩ ጥቅም ላይ ውሎአል (ለምሳሌ ማቴዎስ 16÷16፤ ሉቃስ 24÷46፤ ዮሐንስ 1÷41)። ነገር ግን በሐዲስ ኪዳን መልእክቶች ውስጥ፣ “ክርስቶስ” የሚለው ቃል በአብዛኛው የተጸውያ ስምን በሚያመለክት መልኩ ጥቅም ላይ ውሏል። ከዚህ የምንማረው ነገር ቅዱሳት መጻሕፍት በተጸውያ ስምና በማዕረግ ስም መካከል አንዳችም ልዩነት እንደማያደርጉ አመላካች ነው⁸¹።

⁷⁹ ተስፋዬ ሮበል፣ የአስተምህሮተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት፣ ገጽ 25-32።
⁸⁰ ተክለ ማርያም ገዢኝ፣ እድን ዘንድ ምን ማድረግ ይገባኛል? አዲስ ልደት፣ (አዲስ አበባ ኢትዮጵያ) ገጽ 117።
⁸¹ Robert M. Bowman Jr. and J. Ed Komoszewski, *Putting Jesus in His Place: The Case For The Deity of Christ* (Grand Rapids: Kregel, 2007), 127-28.

4) ምናልባት አንዳንድ ሰዎች ደግሞ፣ “እግዚአብሔር በሚጠራበት ስም የተጠሩ ሰዎች መኖራቸው (ለምሳሌ “እረኛ” “ዐለት”) ግለሰቦቹ አምላክ በተጠራበት ስያሜ ስለተጠሩ ብቻ አምላክ ይሆናሉ ወይም ይህ ስያሜ አማላክ እንዲሆኑ ያደርጋቸዋል ማለት ይቻላል?” የሚል ጥያቄ ሊያቀርቡ ይችላሉ። የሰው ልጆችም ሆኑ ሌሎች ፍጥረታት፣ አምላክ በተጠራበት ስም ስለተጠሩ ብቻ አምላክ ናቸው ወይም አምላክ ይሆናሉ ማለት ትክክል አይደለም። የኢየሱስን ጉዳይ ከዚህ የሚለይበት በርካታ ምክንያቶች አሉ። ይኸውም፡— (1) ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ በተጠራበት ስም ብቻ የተጠራ ሲሆን፣ በቅዱሳት መጻሕፍት በዚህ ስያሜ የተጠሩ አንዳችም አካላት በሌሉበት ሁኔታ ቃሉ ለኢየሱስ ተሰጥቶ መገኘቱ፣ የኢየሱስን አምላክነት የሚያሳይ ይሆናል። ለምሳሌ አምላክ/እግዚአብሔር (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) የሚለው ስያሜ ከእግዚአብሔር ውጪ ለሆኑ አካላት ጥቅም ላይ ውሎ እንደማይገኘው ሁሉ⁸²፣ “አልፋና ያሜጋ”፣ “መጀመሪያውና መጨረሻው”፣ “የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ” ወዘተ የሚሉት ስሞች ከእግዚአብሔር ውጪ ለሌሎች አካላት ጥቅም ላይ አልዋሉም። ቅዱሳት መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስን “አዳኝ/መድኅኒት”፣ “ዐለት” ወዘተ እንዳሉ ሁሉ ሰዎችንም “አዳኝ/መድኅኒት”፣ “ዐለት” ያሉበት ሁኔታ አለ። ኢየሱስ አዳኝ/መድኅኒት ብቻ ሳይሆን፣ እነዚህ ስሞች በአንድ ላይ ኢየሱስን ለማመልከት ጥቅም ላይ ውለዋል (ለምሳሌ፡— “አምላኬና ጌታዬ” (ዮሐንስ 20፥28) “አምላካችንና መድኅኒታችን” (ቲቶ 2፥13፣ 2ጴጥሮስ 1፥1) “ጌታችንና መድኅኒታችን” (2ጴጥሮስ 1፥11)። እነዚህ ስሞችም ቢሆኑ በዚህ መልኩ ከእግዚአብሔር ውጪ ለሆኑ አካላት ጥቅም ላይ ውለው አይገኙም። (2) ሐዲሳት ኢየሱስን አምላክ ያሉበት ዐውድ፣ ብሉይት አብን አምላክ ባሉበት ዐውድ መሆኑ፣ ቃሉ የኢየሱስ አምላክነት የሚያስረግጥ ነው ወደሚል ድምዳሜ እንድንደርስ የግድ ይላል። ለምሳሌ፣ “ጌታ” ማለት አንድ ነገር ሲሆን፣ “የጌታን ስም የሚጠራ ሁሉ ይድናል” ወይም “የጌታ ቀን” የሚሉት ገለጻዎች ግን በብሉይት እግዚአብሔር አብን ለማመልከት ጥቅም ላይ በዋሉበት ትርጉማቸው ለኢየሱስ ክርስቶስ ውለው መገኘታቸው ኢየሱስ ጌታ የተባለው፣ አብ ጌታ በተባለበት ዐውድ እንደ ሆነ እንረዳለን። (3) ለኢየሱስ ክርስቶስ የተሰጡ አምላካዊ ስሞች የኢየሱስ ክርስቶስን አምላካዊ ባሕርይ (ለምሳሌ፡— ዘላለማዊ መሆኑ፣ ሁሉን መቻሉ፣ ሁሉን ማወቁ፣ በሁሉ ባታ መገኘቱ)፣ አምላካዊ ሥራ (ለምሳሌ፡— ሕያዋንንና ግዑዝንን ሁሉ መፍጠሩ፣ የዘላለምን ሕይወት መስጠቱ)፣ አምላካዊ ክብር (ለምሳሌ፡— ስግደትን መቀበሉ፣ ጸሎትን መስማቱ፣ ዝማሬ ማሳሌት መቀበሉ)፣ እንዲሁም አምላካዊ መንበር (ለምሳሌ፡— ከአብ ጋር እኩል መሆኑ፣ በፍጡራን ሁሉ ላይ ገዢ መሆኑ፣ በአብ ቀኝ መቀመጡ)፣ እንዳለው በሚያሳይ መለኩ ጥቅም ላይ የዋሉ ናቸው⁸³። በአጠቃላይ ከዚህ በመቀጠል የምንነጋገርባቸው አምላካዊ ስሞች ለኢየሱስ ተሰጥተው

⁸² ተስፋዬ ሮበል፣ የአስተምህሮተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት -ተስፋ ዐቃብያነ ክርስትና ማኅበር፡ አዲስ አበባ፣ 1998 ዓ.ም?፣ ገጽ 25-32።

⁸³ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place: The Case For The Deity of Christ*, 129.

መገኘታቸው የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያሳይ ነው የሚል የሙግት ነጥብ መሠረት አድርገን ነው ወይይታችንን የምንቀጥለው።

I. የቴዎስ (ፀጴዕ) ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

ዮሐንስ 1፡1፤ ዮሐንስ 1፡18፤ ዮሐንስ 20፡28፤ ሮሜ 9፡5፤ ሐዋርያት ሥራ 20፡28፤ ተቶ 2፡13፤ 2ጴጥሮስ 1፡1፤ ዕብራውያን 1፡8፤ 1ዮሐንስ 5፡20-21

ከዚህ በመቀጠል ጌታንና መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ “አምላክ” (ግሪክ “ቴዎስ” “ፀጴዕ”) የተባለባቸውን እነዚህን ዘጠኝ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት በስፋት ለመመርመር ሙከራ እናደርጋለን⁸⁴።

“ቴዎስ” (ፀጴዕ) የሚለው የግሪክ ቃል በሰብዓ ሊቃናት (LXX) ትርጉም ላይ 2,851 ጊዜ በላይ ጥቅም ላይ የዋለ ሲሆን፣ ያህዌ የሚለውን የእግዚአብሔር ስም ጨምሮ በብሉይ ኪዳን ላይ የሚገኙ የእግዚአብሔር ስሞችን ተክቶአል⁸⁵። በሐዲስ ኪዳን ግሪክም ቃሉ 1,315 ጊዜ ጥቅም ላይ የዋለ ሲሆን፣ 78.4% የሚሆነው ውስን መስተአምር ያለበት (articular) ሲሆን፣ 21.6% የሚሆነው ደግሞ ውስን መስተአምር የሌለው (anarthrous) ነው። “ቴዎስ” (ፀጴዕ) የሚለው ነጠላ ቃል 1,307 ጊዜ የሚገኝ ሲሆን፣ የብዙ ቀጥተኛ የሚያመለክተው ቴዎይ (ፀጴዕ) ደግሞ 8 ጊዜ ጥቅም ላይ ውሏል⁸⁶።

ከዚህ በመቀጠል ኢየሱስ አምላክ/እግዚአብሔር ነው የሚሉትን እነዚህን ምንባባት ወደ መመርመሩ እንዘለቅ⁸⁷። በዮሐንስ ወንጌል ቢያንስ ሦስት ጊዜ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ/እግዚአብሔር ተብሎአል (ዮሐንስ 1፡1:18፣ 20፡28) ቅድሚያ ስጥተን የምናጠናው እነዚህን ክፍሎች ነው።

⁸⁴ "የቴዎስ ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ" የሚለው የጥናት በአብዛኛው መሠረት ያደረገው የሚከተሉትን ሁለት መጻሕፍት ነው። Murray J. Harris, *Jesus as God: The New Testament Use of Theos in Reference to Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1992). Robert M. Bowman Jr., *Jehovah's Witnesses, Jesus Christ, and the Gospel of John* (Grand Rapids: Baker, 1989). በርእስ ጉዳዩ ላይ ሰፊ ማብራሪያ የሚፈልጉ ሰዎች እነዚህን መጻሕፍት እንዲያነቡ ይበረታታሉ። የመጀመሪያው መጻሕፍ ኮይኔ ግሪክን ለተማሩ የነገረ መለኮት ተማሪዎች የተዘጋጀ ሲሆን፣ ሁለተኛው መጻሕፍ ግን ግሪክን የማያውቁ ሰዎች፣ ርእስ ጉዳዩን በትክክል እንዲረዱት ታስቦ የተዘጋጀ መጻሕፍ ነው። ነገር ግን ይህ የRobert M. Bowman Jr. መጻሕፍ ትኩረት የሚያደርገው በዮሐንስ 1፡1 እና 8፡58 ላይ ብቻ ነው።

⁸⁵ Murray J. Harris, *Jesus as God*, 22-29.

⁸⁶ ዝኒ ከግሁ፣ 31።

⁸⁷ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን በመባል የሚታወቀው ሃይማኖታዊ ድርጅት አባላት፣ “ኢየሱስ እግዚአብሔር ነው” የሚሉትን ክፍሎች፣ “ኢየሱስ ራሱ እግዚአብሔር አብ ነው” ወይም “አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው” ለሚለው የድርጅቱ አስተምህሮ ማጽኛ ይጠቀሙባቸዋል። ይህ አስተምህሮ እጅግ የተሳሳተ መሆኑን፣ ተስፋዬ ሮበሌ፣ ውሃውና ስሙ እንዲሁም ሰባልዮሳውያን በሚል ርእስ ያዘጋጀውን ተከታታይ መጻሕፍት ቅጽ 1 እና 2? ይመለከታል።

ዮሐንስ 1፡1-18 ዐውዳዊ ትንተና

የዮሐንስ ወንጌል መግቢያ (prologue) በመባል የሚታወቀው ዮሐንስ 1፡1-18 ያለው ክፍል ሲሆን፣ በወንጌሉ የመግቢያ ክፍል ማለትም ቀጥር 1 ላይም ሆነ በመግቢያው ድምዳሜ ማለትም ቀጥር 18 ላይ፣ ኢየሱስ አምላክ/እግዚአብሔር (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) መባሉ አምላክነቱን የሚያጸና ነው።

በዘፍጥረት 1፡1 ላይ እና በዮሐንስ 1፡1 ላይ፣ “በመጀመሪያ” የሚለው ቃል በአጋጣሚ የተከሰተ ክሥተት ሳይሆን፣ ዮሐንስ ወንጌሉን ሲጽፍ ታሳቢ ያደረገው ዘፍጥረት አንድን እንደ ሆነ የሚያሳይ ነው። ከዚህ በተጨማሪም ዘፍጥረት አንድንና ዮሐንስ አንድን የሚያመሳስላቸው በርካታ ነገሮች አሉ። ሁለቱም ክፍሎች ስለ ብርሃንና ስለ ጨለማ ይናገራሉ (ዘፍጥረት 1፡1:3-5፣ ዮሐንስ 1፡3-5:9)። ዮሐንስ ዓለማትን ጨምሮ ፍጥረታት ሕልውናቸውን ያገኙት በቃል አማካይነት እንደ ሆነ ይገልጻል (ቀጥር 3:10)። እነዚህ መረጃዎች ቃል የተባለው ክርስቶስ ፍጥረታት ከመፈጠራቸው በፊት እንደ ነበረ ማሳያቸው እንዲሁም እርሱ የፍጠረታት ሁሉ መገኛ መሆኑ፣ ኢየሱስ ዘላለማዊና ያልተፈጠረ መሆኑን የሚያሳዩ ናቸው። ዘላለማዊ መሆኑ ደግሞ አምላካዊ ባሕርይውን የሚያሳይ ነው። እንዲያውም ዮሐንስ በወንጌሉ መግቢያ ክፍል ማጠናቀቂያ (ቀጥር 12) ላይ ሰዎች፣ “በስሙ እንዲያምኑ” ጥሪ ያቀርባል። እግዚአብሔር አብን እንደምናምነው ኢየሱስንም “እሙኑ” የሚለው ጥሪ ኢየሱስ አምላካዊ ክብር እንዳለው የሚያሳይ ነው።

የቃል ማንነት ግልጽ የሆነው ዮሐንስ፣ “ቃልም ሥጋ ሆነ፤ በመካከላችንም ዐደረ” (ቀጥር 14 አመት) ባለበት ጊዜ ነው። አማርኛቹ ቅጂዎች “በመካከላችን ዐደረ” (ግሪክ “ኤኬኖሲን ኢን ሁሞን” “ἔσκήνωσεν ἐν ἡμῖν”) ሲሉ የተረጎሙት ቃል በቀራሙ (ቃል በቃል ሲተረጎም)፣ “ድንኳንን በእኛ መካከል ደኮነ” የሚል ትርጉም ይኖረዋል። ይህም እግዚአብሔር በመገናኛው ድንኳን ውስጥ በእስራኤላውያን መካከል ማደሩን (መኖር መጀመሩን) እንዲሁም ሕዝብ እስራኤል፣ ከእግዚአብሔር ጋር ግንኙነት ለማድረግ ወደ እርሱ መሄድ እንዳለበት የሚያሳይ ትእምርት ነው። ከድንኳኑ በኋላ የተሠራው ቋሚው የመገናኛ ድንኳን እየታነጸ በነበረበት ወቅት እንኳ፣ ሙሴ ጊዜያዊውን ድንኳን ከሰፈሩ ውጪ በመትከሉ ምክንያት እስራኤላውያን ከእግዚአብሔርን ጋር በዚያ ግንኙነት ያደርጉ ነበር (ዘፀአት 33፡7-11)⁸⁸። በሰፈሩ መካከል የተሠራው የመገናኛ ድንኳን ሲጠናቀቅ፣ “ደመናው የመገናኛውን ድንኳን ሸፈነ፤ የእግዚአብሔርም (የያህዌም) ክብር ማደሪያውን ሞላ” (ዘፀአት 40፡35)።

ዮሐንስ፣ “ቃልም ሥጋ ሆነ፤ በመካከላችንም ዐደረ [ἔσκήνωσεν ἐν ἡμῖν]፤ እኛም ጸጋንና እውነትን ተሞልቶ [“ፕሌሬስ” “πλήρης”] ከአባቱ ዘንድ የመጣውን የአንድያ ልጁን ክብር [δόξαν] አየን” (ቀጥር 14) የሚለው ገለጻው፣ “ደመናው የመገናኛውን ድንኳን ሸፈነ፤ የእግዚአብሔርም (የያህዌም) ክብር [“ዶክሳን” “δόξαν”] ማደሪያውን ሞላ [“ፕሌሬስ” “πλήρης”]” (ዘፀአት 40፡35) ከሚለው ጋር የሚገባውን ምንባብ ነው። ከመገናኛው ድንኳን በኋላ የታነጸውም ቤተ መቅደስ፣ ይህንኑ ተግባር እንዲፈጽም የተዘጋጀ ነበር (ለምሳሌ መዝሙር 74፡7 “መቅደስህን አቃጥለው አወደሙት፤ የስምህንም ማደሪያ አረከሱ”)። ዮሐንስ በእኛ መካከል ያደረገው ቃል፣ “ከአባቱ ዘንድ የመጣውን የአንድያ ልጁን ክብር” (ቀጥር 14) እንደ ሆነ

⁸⁸ ከሰፈሩ ውጪ ስለተተከለው ስለ ጊዜያዊው መገናኛ ድንኳን እንዲሁም በሰፈሩ መካከል ስለተሠራው የመገናኛ ድንኳን የአዲሱ መደበኛ ትርጉም በዘፀአት 33፡7 ላይ የቀረበውን የጥናት መምሪያ ይመለከቷል።

ይገልጻል። ይህ የ“ክብር” ገለጻ ሙሴ በመገናኛው ድንኳን ውስጥ ያየውን የእግዚአብሔርን “ክብር” የሚያጣቅስ ነው (ዘፀአት 33÷18)። እግዚአብሔር አምላክ በደመና በመገናኛ ድንኳኑ ላይ ሲወርድ፣ እግዚአብሔር ስለራሱ እንዲህ ይል ነበር፣ “እግዚአብሔር እግዚአብሔር ርኅሩኅና ቸር አምላክ ለቀራጣ የዘገዩ፣ ፍቅሩና ታማኝነቱ የበዛ” (ዘፀአት 34÷6)። ዮሐንስ በእርሱ ዘመን የነበሩትን አይሁድ የሚያስደንቃቸው በሁለት መልኩ ነው፤ ይኸውም፡— (1) በኢየሱስ ክርስቶስ አማካይነት የተገለጠው የእግዚአብሔር ርኅሩኅ፣ ቸርነት፣ ምሕረት ወዘተ በሙሴ በኩል የተገለጠው እጅግ እንደሚልቅ ይገልጻል። ዮሐንስ ይህን የሚገልጸው ከሁለት ቀራጥሮች በኋላ በቀራጥር 17 ላይ ነው፣ “ሕግ በሙሴ በኩል ተሰጥቶ ነበር፤ ጸጋና እውነት ግን በኢየሱስ ክርስቶስ በኩል መጣ”። (2) ሙሴ ስለ እግዚአብሔር ክብር የተገለጠለት መገለጥ፣ እግዚአብሔር ራሱን በክርስቶስ አማካይነት ለሚገልጠው መገለጥ ጥላ እንደ ሆነ ይገልጻል። እግዚአብሔር ለሙሴ፣ “ማንም እኔን አይቶ መኖር ስለማይችል” (ዘፀአት 33÷20) የሚለው አንጋገሩ፣ “ከቶውንም እግዚአብሔርን ያየ ማንም የለም” (ቀራጥር 18ሀ) የሚለውን የሚያጸና ሲሆን፣ “ነገር ግን በአብ ዕቅድ ያለው አንድያ ልጁ የሆነው አምላክ እርሱ ገለጠው” (ቀራጥር 18ለ) የሚለውን የሚያመላክት ነው።

1) ዮሐንስ 1÷1 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

“Ἐν ἀρχῆ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος”⁸⁹

- “በመጀመሪያ ቃል ነበረ፤ ቃልም ከእግዚአብሔር ጋር ስብሮ ነበረ፤ ቃልም እግዚአብሔር ነበረ” (ትርጉም የእኛ)
- “ቀዳሚያ ቃል ውክቱ፤ ወውክቱ ቃል ነበር እግዚአብሔር፤ ውክቱ ወእግዚአብሔር ውክተ ቃል” (ልሳነ ግእዝ—ማኅበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- “ከስቀድሞ ቃል ነበረ። ቃልም በእግዚአብሔር ዘንድ ነበረ። እግዚአብሔርም ቃል ነበረ” (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦሳይቴ)
- “በመጀመሪያው ቃል ነበረ፣ ቃልም በእግዚአብሔር ዘንድ ነበረ፤ ቃልም እግዚአብሔር ነበረ” (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “በመጀመሪያ ቃል ነበረ፤ ቃልም ከእግዚአብሔር ጋር ነበረ፤ ቃልም እግዚአብሔር ነበረ” (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “ቃል በመጀመሪያ ነበረ፤ ቃልም በእግዚአብሔር ዘንድ ነበረ፤ ይህም ቃል እግዚአብሔር” ነበረ (የ1980 አዳስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)

⁸⁹ Nestle, E., & McReynolds, P. R. 1997, c1993. Nestle Aland 27th Edition Greek New Testament with McReynolds English Interlinear. Includes the Nestle Aland Greek New Testament with morphology, lemmas, glosses, and interlinear translation in modern English.; The Greek New Testament copyright 1998 Deutsche Bibelgesellschaft, D-Stuttgart. Logos Research System: Oak Harbor በዚህ መጽሐፍ የተጠቀሙት ቃላት የግሪክ ምንጣባት የወሰድነው የወሰድነው ከዚህ መጽሐፍ ነው።

ይህን ክፍል፣ የክርስቶስ ቤተ ክርስቲያን ለሁለት ሺህ ዓመት ካስተማረችው ትምህርት ጋር በሚጻጸር መልኩ የሚያስተምሩ በርካታ የሃይማኖት ድርጅቶች አሉ። “የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማኅበር” በመባል የሚታወቀው “የይሖዋ ምስክሮች” ድርጅት እንዲሁም “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” በዚህ ረገድ ቀዳሚ ተጠቃሾች ሊሆኑ ይችላሉ— በተለይ በአገራችን። የይሖዋ ምስክሮች የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚናገረውን ይህን ክፍል በተቃራኒ መልኩ፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ከአብ ያነሰ ፍጡር ነው ለሚለው ትምህርታቸው ማስደገፊያ ይጠቀሙበታል። የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ደግሞ፣ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት ናቸው የሚለውን የክፍሉን አስተምህሮ በሚጣረስ መንገድ አብም ወልድም ኢየሱስ ክርስቶስ ነው ለሚለው ትምህርታቸው ማስደገፊያ አዘውትረው ይጠቅሱታል። እነዚህ የሃይማኖት ድርጅቶች የክፍሉን አስተምህሮ እንደ ገዛ ፈቃዳቸው እንዲተረጎሙት በር የከፈተላቸው፣ ቅዱሳት መጻሕፍትን የበኩረ ጽሑፋቱን ሰዋሰው፣ ታሪክ፣ ሥነ ጽሑፋዊ ቅርጽና መቼት ለመተርጎም ፈቃደኛ ያለመሆናቸው እንዲሁም ፈቃደኛ እንሆናለን የሚሉ ከሆነ ደግሞ ኑፋቄአቸው የእንቧይ ካብ ስለሚሆንባቸው ነው። በርግጥ የክፍሉ ትምህርት ምንድን ነው የሚለው ጉዳይ በትክክል የሚበየነው፣ ክፍሉን በቅርበት በመመርመር ብቻ ስለሆነ፣ ክፍሉን በሰከነ መንገድ እንመርምር።

በዚህ ክፍል ውስጥ ሦስት ዐረፍተ ነገሮች ያሉ ሲሆን፣ እያንዳንዱም ዐረፍተ ነገር የምንባቡ ባለቤት ስለሆነው ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ መሠረታዊ ትምህርት የሚያስተምሩ ናቸው። እነዚህን ዐረፍተ ነገሮች ሥነ ጽሑፋዊ ቅርጾቸውን በተከተለ መንገድ ሰዋሰዋዊና ዐውጻዊ ትርጉማቸውን እንተነትናለን።—

ሀ. “ቀዳሚሁ ቃል ውእቱ”

“Ev ἀρχῆ ἦν ὁ λόγος,”

“በመጀመሪያ ቃል ነበረ”። “በመጀመሪያ” (ግሪክ “ኢን አርኬ” “Ev ἀρχῆ”) የሚለው ቃል በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም (LXX)⁹⁰ የዘፍጥረት መጽሐፍ መጀመሪያ ላይም እናገኘዋለን። ትምህርተ ዘለቅ ይህንን ምስክር አዘውትረው የሚጠቅሱበት ዋነኛ ምክንያት ዮሐንስ 1፥1 ላይ፣ “በመጀመሪያ” (ግሪክ “ኢን አርኬ” “Ev ἀρχῆ”) የሚለው ቃል ከዘፍጥረት 1፥1 ጋር አንድ ዐይነት ጅምርን ስለሚያመለክት ነው። የይሖዋ ምስክሮች ይህን መንደን አጥብቀው ይቃወማሉ፤ ምክንያቱም ኢየሱስ ክርስቶስ ከዘፍጥረት 1፥1 በፊት ነበረ የሚባል ከሆነ፣ ከጊዜ ጅምር በፊት ነበረ ወደሚለው ድምዳሜ ስለሚያደርስ ነው—ይህ ደግሞ ከድርጅቱ አስተምህሮ ጋር ይጣረሳል። ከዚህም የተነሣ ድርጅቱ በ1984 ዓ.ም ያሳተመው የአዲስ ዓለሚቱ ትርጉም የእንግሊዝኛ ቅጅ (NWT) ዮሐንስ 1፥1 ያጣቀሰው ከዘፍጥረት 1፥1 ጋር ሳይሆን፣ ምሳሌ 8፥22፣ ቈላስይስ 1፥15፣ ራእይ 3፥14 ጋር ነው⁹¹።

⁹⁰ በሦስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በግሪክ ቋንቋ ተናጋሪ አይሁዶች የዕብራይስጡን የብሉይ ኪዳን ቅጅ (የተወሰኑ ምንባባቱ አረማይስጥ) ወደ ግሪክ ቋንቋ ተተርጉሞአል ይህ ቅጅ የሰብዓ ሊቃናት ትርጉም (LXX) በመባል ይጠራል።

⁹¹ *New World Translation of the Holy Scriptures: With References* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984), 1281. ለዘፍጥረት 1፥1 ማጣቀሻነት ደግሞ ዕብራውያን 1፥10 ጠቅሶአል፤ አስገራሚው ጉዳይ የትምህርተ ሥላሴ መሠረታዊያን

የዘፍጥረት 1÷1 ዐውድና የዮሐንስ 1÷1 ዐውድ መጀመሪያ የሚለው ቃል የጊዜን ጅምራ የሚያመለክት ነው። በዮሐንስ 1÷1 ላይ ያለው “በመጀመሪያ” በዘፍጥረት 1÷1 ላይ ካለው “በመጀመሪያ” ጋር አንድ ለመሆኑ የሁለቱ ክፍሎች ዐውድ አንድ መሆኑ ታላቅ ማስረጃ ነው።—

1. “በመጀመሪያ” የሚለው ቃል በዘፍጥረትም መጽሐፍም ሆነ በዮሐንስ ወንጌል መጀመሪያ ክፍል ላይ ይገኛል።
2. “እግዚአብሔር” (ግሪክ “ሆ ቴዎስ” “ὁ λόγος”) የሚለው ቃል በሁለቱም ክፍሎች የመክፈቻ ዐረፍተ ነገር ላይ ይገኛል።
3. ሁለቱም ክፍሎች ስለፍጥረታት ጅምራ የሚናገሩ ናቸው።
4. “ቃል” (ግሪክ “ሆ ሎጎስ” “ὁ λόγος”) የሚለው ቃል፣ በሁለቱም ክፍሎች መግቢያ ላይ ይገኛል።
5. በሁለቱም ክፍሎች ውስጥ የሚከተሉት ቃላት በብዛት ይገኛሉ ተፈጠረ/ፍጥረት (ግሪክ “ኤግኒቶ” “ἐγένετο”)፣ ብርሃን (ግሪክ “ፎስ” “φῶς”)፣ ጨለማ (ግሪክ “ስኮትያ” “σκοτία”) ወዘተ።

መጽሐፍ ቅዱስ እግዚአብሔር ጊዜን እንደ ፈጠረ በግልጽ ማስተማሩ ብቻ ሳይሆን (ዕብራውያን 1÷2፣ 11÷3) ቢግ ባንግ በመባል የሚታወቀውም የሥነ ፍጥረት ጥናት ባታና ጊዜ (time & space) ህልውናቸውን ያገኙት ቀሳቀሳዊ ዓለም ሲፈጠር ነው የሚል ትምህርት አለው። የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት፣ ዮሐንስ 1÷1 ከዘፍጥረት 1÷1 ጋር የሚገናኝ ነው ቢባል እንኳ፣ የአማርኛ ትርጉሞች፣ “በ” እንዲሁም “አስቀድሞ” ሲሉ የተረገሙት መስተዋድድ (ግሪክ “ኢን” “Ev”) ዓለማት በተፈጠሩበት ጊዜ ኢየሱስ እንደ ተፈጠረ የሚያሳይ ነው የሚል ሙግት አላቸው። ነገር ግን የይሖዋ ምስክሮች ራሳቸው ዓለማት የተፈጠሩት በኢየሱስ ክርስቶስ መሆኑን ይቀበላሉ። ይህ እውነት ከሆነ ደግሞ የዓለማት ፈጣሪ ኢየሱስ ዓለማት ከመፈጠራቸው በፊት መኖሩ የግድ ይሆናል። መጠበቂያ ግንብ፣ “ኢን” “Ev” የሚለው የግሪክ መስተዋድድ ኢየሱስ ዓለማት በተፈጠሩበት ጊዜ ህልውናውን እንዳገኘ የሚያመለክት ነው የሚለው ትምህርታቸው ስሕተት ነው። ዮሐንስ ይህን ማለት ቢፈልግ ኖሮ “ኢን” (“Ev”) ከሚለው መስተዋድድ ይልቅ፣ በዮሐንስ አንድ ላይ ተደጋግሞ የቀረበውን “ኤግኒቶ” (“ἐγένετο”) (ዮሐንስ 1÷3:6:10:14:17) የሚለውን የግሪክ መስተዋድድ ስለሚጠቀም ክፍሉ፣ “በመጀመሪያ ቃል ህልውናውን አገኘ” ተብሎ ይተረጎም ነበር። ዮሐንስ “ኤግኒቶ” የሚለውን መስተዋድድ ተጠቅሞ ቢሆነ ኖሮ የይሖዋ ምስክሮ አስተምህሮ ሚዛን መድፋት ይችላል ነበር።

“በመጀመሪያ ቃል ነበረ”። የአማርኛ ትርጉሞች፣ “ነበረ” ሲሉ የተረገሙት ቃል (ግሪክ “ኢን” “ጎን”)፣ በኮይኔ ግሪክ ሰዋስው ህልውናው ቀጣይነት እንደ ነበረው (durative/imperfect)⁹² የሚያመለክት ነው። ኢየሱስ ጊዜያት/ዓለማት ከመፈጠራቸው በፊት እንኳ ህልውናው ቀጣይነት የነበረው ከሆነ ደግሞ የመጠበቂያ ግንብ ኢየሱስ ህልውናውን ያገኘው ዓለማት ሲፈጠሩ ነው የሚለው ትምህርቱ ስሕተት ይሆናል።

ዕብራውያን 1÷10 የድርጅቱን አስተምህሮ በተቃራኒ መልኩ፣ የክርስቶስን ዘላለማዊነት የሚያሳይ ምንባብ መሆኑ ነው።

⁹² “ኢን” ጎን durative/imperfect እንደሚያመለክተው ሁሉ፣ በአንዳንድ ሁኔታዎች ውስጥ ነጠላ የሆነ ዐላፊ ክሥተትን (aorist) ሊያሳይ ይችላል። ነገር ግን ቃሉ በዮሐንስ ወንጌል ውስጥ የተጠቀሰው በdurative ትርጉሙ ብቻ ነው (ዮሐንስ 1÷10ሀለሐ: 2: 4ሀለ)። A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research* (Nashville: Broadman Press, 1934), 883.

“የመጠበቂያ ግንብ ማኅበር” (የይሖዋ ምስክሮች ድርጅት) ለዮሐንስ 1፥1 ማጣቀሻነት ዘፍጥረት 1፥1 ያልጠቀሰበትን ምክንያት ሲገልጽ፣ በዮሐንስ 1፥1 ላይ “በመጀመሪያ” ከሚለው ቃል ፊት ውስን መስተኣምር ስለሌለ ነው ይላል። ይህ ግን ስሕተት ነው፤ ምክንያቱም “በመጀመሪያ” ከሚለው ቃል ፊት ውስን መስተኣምር የሌለው በዮሐንስ 1፥1 ላይ ብቻ ሳይሆን፣ በዘፍጥረት 1፥1 ላይም ነው።

“የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት” “መጀመሪያ” (ግሪክ “አርኬ” “ἀρχή”) የጊዜን ጅምር የሚያመለክት አይደለም የሚል አስተያየት አለው (ሐዋርያት ሥራ 11፥15፣ ፊልጵስዮስ 4፥15)። ነገር ግን የአንድን ቃል ትርጉም የሚወስነው ዐውዱ እስከ ሆነ ድረስ፣ የዮሐንስ 1፥1 ሆነ የዘፍጥረት 1፥1 ዐውድ የዓለማትን መፈጠር (የጊዜንና የቦታን ጅምር) የሚያመለክቱ ስለሆነ ቃሉ የጊዜን ጅምር ማመልከቱ አይቀሬ ይሆናል።

ዮሐንስ የጊዜን ጅምር የሚያስተምር ከሆነ በአንጻሩ ደግሞ ኢየሱስ (ቃል) ከጊዜ በፊት ቀጣይነት ባለው ሁኔታ ነበረ ማለት፣ ኢየሱስ ዘላለማዊ ነው ማለት ነው። የይሖዋ ምስክሮች እየካዱ ያሉት ይህን እውነት ነው።

በአጠቃላይ ከዮሐንስ 1፥1 የመጀመሪያ ዐረፍተ ነገር የምንማረው እውነት፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ዘላለማዊ/ጅምር የሌለው መሆኑን ነው።

ለ. “...ወውእቱ ቃል ኅብ እግዚአብሔር...”

“καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν”

አሁን ደግሞ፣ “...ቃልም ከእግዚአብሔር ጋር ነበረ...” የሚለውን ሁለተኛ ዐረፍተ ነገር እንመልከት። ከዚህ ዐረፍተ ነገር የምንማረው ቀዳም ነገር ደግሞ፣ ቃል የተባለው ኢየሱስ ፍጥረታት ህልውናቸውን ከማግኘታቸው በፊት ከእግዚአብሔር ጋር አብሮ እንደ ነበረ ነው። ይኸውም ኢየሱስ ከእግዚአብሔር አብ የተለየ ማንነት እንዳለው የሚያስተምር ነው⁹³። “ጋር”/ “ዘንድ” ተብሎ በአማርኛቹ ቅጂች ላይ የተተረጎመው የግሪክ ቃል (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”)፣ በእንግሊዝኛቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂች ላይ የተተረጎመው “with” ተብሎ ሲሆን፣ በግሪኩ ሰዋሰው “ጋር”/“ዘንድ” (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”) የሚለው በተሳቢ ሙያ (objective case) በሚቀደምበት ጊዜ መስተጋብርን/ግንኙነትን ያመለክታል⁹⁴።

⁹³ ትምህርተ ሥላሴ የማይዋጥላቸው እነዚህ መናፍቃን አብና ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው ሁሉ መንፈስ ቅዱስም ከሁለቱ የተለየ ማንነት እንዳለው ሆኖ በክፍሉ ውስጥ ያልተጠቀሰበት ምክንያት ምንድን ነው? የሚል ጥያቄ ይጠይቃሉ። የዚህ ጥያቄ አጭር መልስ፣ ዮሐንስ ለማስተማር የፈለገው ስለ ኢየሱስ እንጂ ስለ መንፈስ ቅዱስ ስላልሆነ ነው። ለምሳሌ ማቴዎስ ኢየሱስ በተቀበረበት ስፍራ መግደላዊት ማርያምና ሁለተኛዪቱ ማርያም እንደ ነበሩ ዘግቦአል (ማቴዎስ 28፥1) ነገር ግን ከማርቆስና ከሉቃስ ዘገባ የምንማረው እውነት በመቃብሩ ስፍራ ሁለቱ ብቻ እንዳልነበሩ ነው (ማቴዎስ 16፥1፣ ሉቃስ 24፥10)። በአጠቃላይ መንፈስ ቅዱስ በዮሐንስ 1፥1 ላይ አልተጠቀሰም ማለት አልነበረም ወይም አካላዊ ህልውና የለውም ማለት አይደለም።

⁹⁴ Arndt, W., Gingrich, F. W., Danker, F. W., & Bauer, W. 1996, c1979. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature: A Translation and Adaption of the Fourth Revised and Augmented Edition of Walter Bauer's Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schrift en des Neuen Testaments und der ubrigen urchristlichen Literatur*. University of Chicago Press: Chicago. 709. በግሪኩ ሰዋሰው፣ “ጋር”/“ዘንድ” (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”) የሚለው ቃል ግንኙነትን የማያሳይ መስተዋድድ ሆኖ ጥቅም ላይ

በተጨማሪም ዮሐንስ፣ አብና ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው ያሳየው አብን በሚያሳየው በመጀመሪያው “እግዚአብሔር” ላይ የተወሰነ መስተአምር በማኖር (“τὸν θεόν”) እንዲሁም ኢየሱስ ክርስቶስን በሚያሳየው በሁለተኛው ዐረፍተ ነገር ላይ ውስን መስተአምሩን በማግደፍ (“θεός”)⁹⁵ ነው። አብን በሚያመለክተው “ቴዎስ” ላይ ውስን መስተአምር እንዳለው ሁሉ ወልድን በሚያመለክተው ቴዎስ ላይ ውስን መስተአምር በሚያደርግ ኖሮ፣ አብና ወልድ አንድ አካል እንደ ሆኑ ያሳይ ነበር።

“የይሖዋ ምስክሮች” ቃል የተባለው ኢየሱስ ከአብ ጋር ነበር ተብሎ እርሱ ራሱ ሁሉን ቻይ አምላክ መሆን አይችልም የሚል የሙግት ነጥብ አላቸው⁹⁶። የሥላሴ አማንያንም ቢሆኑ ቃል የተባለው ኢየሱስ እርሱ ራሱ፣ አብ ነው የሚል እምነት የላቸውም። አብ አምላክ በተባለበት ዐውድ ውስጥ ወልድም አምላክ መባሉ የወልድን አምላክነት ያሳያል የሚል ሙግት ነው ያላቸው። በአጠቃላይ ከሁለተኛው ዐረፍተ ነገር በግልጽ የምንማረው እውነት፣ አብና ቃል/ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው ነው።

ሐ. “...ውእቱ ወእግዚአብሔር ውእቱ ቃል...”

የዋለባቸው በርካታ ምንባባት ያሉ ሲሆን፣ [ለምሳሌ በእንግሊዝኛው መስተዋድድ "to", "among", "from", "against", "about", "according to", "with regard to", "to the point of", "at the time" ተብሎአል፤ ይህ የሚሆነውም፣ "ፕሮስ" የሚለውን ቃል ከተሳቢ ሙያ (objective case) ውጪ ያሉ ሙያዎች ቀድመውት ሲገኝ ብቻ መሆኑን ግን ልብ ይሏል]፣ ቃሉ በተሳቢ ሙያ (objective case) ሲቀደም ግን ከሁለት በላይ የሆኑ አካላትን ግንኙነት እንደሚያመለክት በዚህ መጽሐፍ መጨረሻ ላይ ተያይዞ የቀረበውን አባሪ 1 እንዲሁም የሚከተሉትን የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋሰው መጻሕፍት ይመለከታል፡— Daniel B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics: An Exegetical Syntax of the New Testament* (Grand Rapids: Zondervan, 1996). A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research* (Nashville: Broadman Press, 1934), 883. A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament* (Nashville: Broadman Press, 1932), 4-5. Murray J. Harris, *Jesus as God: The New Testament Use of Theos in Reference to Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1992). ከላይ የተጠቀሰው ግሪክ-እንግሊዝኛ ላክሲኮን ጨምሮ እነዚህ የግሪክ ሰዋሰው መጻሕፍት "ፕሮስ" በተሳቢ ሙያ (objective case) ሲቀደም ግንኙነትን እንደሚያመለክት በናሙናነት ከጠቀሷቸው የብሉይና የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ ዮሐንስ 1፥1 በቀዳሚነት ተጠቅሶ መገኘቱን ልብ ይሏል።

⁹⁵ አንዳንድ የይሖዋ ምስክሮች አብን በሚያመለክተው ቴዎስ (ቴዎን θεόν) እና ወልድን የሚያመለክተው ቴዎስ (ቴዎስ θεός) የሆነ ልዩነት አለ፤ ይህ የትርጉም ልዩነት ያመጣል የሚል አስተሳሰብ አላቸው። ይህ ለሐዲስ ኪዳን ግሪክ አንዳችም ዕውቀት ካለመኖር የተነሳ የሚፈጠር ጥያቄ ነው። ኮይኔ ግሪክ አምስት ዐይነት ሙያዎች (case) አሉት ፀድ—ባለቤት ሙያ (ለምሳሌ "እግዚአብሔር ዓለምን ስለወደደ" "Ὁὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον" (ዮሐንስ 3፥16)፣ ፀድ—ጥሪ ሙያ (ለምሳሌ "አምላኬ አምላኬ ለምን ተውኸኝ" "Θεέ μου θεέ μου, ἰνατί με ἐγκατέλιπες" (ማቴዎስ 27፥46)፣ ፀድ—ተሳቢ ሙያ (ለምሳሌ "በየትኛውም ጊዜ ቢሆን እግዚአብሔርን ያየው አንድም ሰው የለም" "θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε" (ዮሐንስ 1፥18)፣ ፀድ—ዘርፍ ሙያ (ለምሳሌ "እነሆ የእግዚአብሔር በግ" "Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ" (ዮሐንስ 1፥29)፣ ፀድ—ተቀባይ ሙያ (ለምሳሌ "የቄርን ለቄር የእግዚአብሔርን ለእግዚአብሔር ስጡ" "Τὰ Καίσαρος ἀπόδοτε Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ" (ማርቆስ 12፥17) ናቸው። ሙያ በዐረፍተ ነገሩ ውስጥ ቃሉ ያለውን አሰካክ የሚወስን እንጂ ይቃሉን ትርጉም የሚለውጥ አይደለም።

⁹⁶ በሥላሴ ማመን ይገባል? (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1993), 26-8. ከቅዱሳን ጽሑፎች እያጠቀሱ ማመራመር (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984), 416-17.

“καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος”

ወደ ሦስተኛውና ወደ መጨረሻው ዐረፍተ ነገር እንሂድ፡ “...ቃልም እግዚአብሔር ነበረ...”። በአንድ ዐውድ ውስጥ አብ እግዚአብሔር በተባለበት መልኩ፣ ወልድም እግዚአብሔር መባሉ አምላክነቱን ያስረዳል የሚለውን እውነት በርካታ መናፍቃን አይቀበሉም።

አብ እግዚአብሔር በተባለበት መልክ ኢየሱስ እግዚአብሔር መባሉ፣ ኢየሱስን ልክ እንደ አብ አምላክ አያሰኘውም የሚሉ ሰዎች የሚያቀርቡት ማስረጃ እንደሚከተለው ነው። አብን በሚያመለክተው እግዚአብሔር በሚለው ቃል ላይ የተወሰነ መስተካምር ሲኖር ወልድን በሚያመለክተው እግዚአብሔር ላይ የተወሰነ መስተካምር ያለመኖሩ ወልድን ከአብ ያነሰ አምላክ ነው እንድንል ያደርገናል የሚል ትንተና ነው። ይህ ፍጹም ስህተት ነው። በግሪክ ሰዎች በስም ፊት በተለይም “እግዚአብሔር” (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) ከሚለው ስም ፊት ውስን መስተካምር መኖሩም ሆነ ያለመኖሩ የትርጉም ልዩነት አያመጣም። እንዲያውም በመጀመሪያው ቴዎስ ላይ ውስን መስተካምር እንዳለው ሁሉ በሁለተኛውም ቴዎስ ላይ ውስን መስተካምር ቢኖር ኖሮ አብ ራሱ ውልድ ነው ወደሚለው ትርጉም ይወስድን ነበር።

በግሪክ ሰዎች በስም ፊት በተለይም ቴዎስ ከሚለው ስም ፊት ውስን መስተካምር መኖሩም ሆነ ያለመኖሩ የትርጉም ልዩነት አያመጣም። ለዚህ ቢያንስ አምስት አስረጃችን ማቅረብ ይቻላል፡—

1. እግዚአብሔር (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) ከሚለው ቃል ፊት ውስን መስተካምር ሳይኖር ቴዎስ የሚለው ቃል እግዚአብሔርን ያመለክተባቸው በርካታ ስፍራዎች አሉ። እንዲያውም በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ቴዎስ የሚለው ቃል 1,315 ጊዜ ያህል የተጠቀሰ ሲሆን፣ 282 ጊዜ የተጠቀሰው ውስን መስተካምር ሳይኖረው ነው። በዚያው በዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ አንድ ላይ ብቻ ቴዎስ የሚለው ቃል አራት ጊዜ ያለውስን መስተካምር፣ እግዚአብሔር አብን ለማመልከት ጥቅም ላይ ውሏል (ዮሐንስ 1፡6:12:13:18)።

- Ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης·
ከእግዚአብሔር የተላከ ዮሐንስ የተባለ አንድ ሰው ነበረ
(ቍጥር 6)
- ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ለተቀበሉትና በስሙ ላመኑት ሁሉ ግን የእግዚአብሔር ልጆች የመሆን መብት ሰጣቸው
(ቍጥር 12)
- οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ἀλλ’ ἐκ θεοῦ ἔγεννηθήσαν.
እነዚህም ከእግዚአብሔር ተወለዱ እንጂ፣ ከደም ወይም ከሥጋ ፈቃድ ወይም ከወንድ ፈቃድ አልተወለዱም
(ቍጥር 13)
- θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε· μονογενὴς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

ከቶውንም እግዚአብሔርን ያየ ማንም የለም፣ ነገር ግን በአብ ዕቅድ ያለው አንድያ ልጁ የሆነው አምላክ እርሱ ገለጠው
(ቍጥር 18)

2. ቴዎስ ከሚለው ቃል ፊት ውስን መስተካምር እያለ እንኳ ቴዎስ የሚለው ቃል ሰይጣንን የሚያመለክትበት ቦታ አለ (2ቆሮንቶስ 4÷4)::

- ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων
የዚህ ዓለም አምላክ የማያምኑትን ሰዎች ልቡና አሳውሮአል

(2ቆሮንቶስ 4÷4)

3. በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ቴዎስ የሚለው ቃል በተሳቢነት ውሎ ውስን መስተካምር የሌለው (anarthrous predicate) አምስት ጊዜ ብቻ ነው:: በአምስቱም ቦታዎች ላይ ቴዎስ የሚለው ቃል የተተረጎመው እግዚአብሔር ተብሎ ነው (ማርቆስ 12÷27፣ ዮሐንስ 8÷54፣ ፊልጵስፎስ 2÷13፣ ዕብራውያን 11÷16፣ እንዲሁም ሮሜ 8÷33)::

- οὐκ ἔστιν θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· πολὺ πλανᾶσθε.
የሕያዋን እንጂ የሙታን አምላክ አይደለም፤ ብዙ እየተሳሳታችሁ ነው

(ማርቆስ 12÷27)

- ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι θεὸς ἡμῶν ἔστιν,
የሚያከብሩኝ ግን እናንተ አምላካችን የምትሉት አባቴ ነው

(ዮሐንስ 8÷54)

- θεὸς γὰρ ἔστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.
እንደ በጎ ፈቃዱ መፈለግንና ማድረግን በእናንተ ውስጥ የሚሠራ እግዚአብሔር ነውና

(ፊልጵስፎስ 2÷13)

- διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ θεὸς θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν·
ስለዚህ እግዚአብሔር አምላካቸው ተብሎ ሊጠራ አላፈረም

(ዕብራውያን 11÷16)

- τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ; θεὸς ὁ δικαίων·
እግዚአብሔር የመረጣቸውን ሰዎች የሚከስ ማነው፤ የሚያጸድቅ እግዚአብሔር ነው

(ሮሜ 8÷33)

4. ቴዎስ የሚለው ቃል ውስን መስተካምር ተከትሎት እንዲሁም ሳይከተለው በአንድ ዐረፍተ ነገር ውስጥ ጥቅም ላይ የዋለባቸው ቦታዎች አሉ:: ነገር ግን የውስን መስተካምር መኖሩም ሆነ ያለመኖሩ የትርጉም ልዩነት አላመጣም (ለምሳሌ ዮሐንስ 3÷2፣ 13÷3፣ ሮሜ 1÷21፣ 1ተሰሎንቄ 1÷9፣ ዕብራውያን 9÷14፣ ሮሜ 1÷21፣ 1ጴጥሮስ 4÷11-12)::

- Παββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθα· διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ δύναται ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν ἢ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἢ ὁ θεὸς μετ’ αὐτοῦ.

ረቢ፣ እግዚአብሔር ከእርሱ ጋር ከሆነ ሰው በቀር አንተ የምታደርጋቸውን ታምራዊ ምልክቶች ማንም ሊያደርግ ስለማይችል፣ ከእግዚአብሔር ዘንድ የመጣህ መምህር እንደ ሆንህ እናውቃለን አለው

(ዮሐንስ 3÷2)

- εἰδὼς ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἔξῃλθεν καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει,
አብ ሁሉን ነገር በሥልጣኑ ሥር እንዳደረገለት፣ ከእግዚአብሔር እንደ ተላከና ወደ እግዚአብሔርም እንደሚመለስ ዐውቆ

○ διότι γνόντες τὸν θεὸν οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν

እግዚአብሔን ቢያውቁም እንኳ፣ እንደ እግዚአብሔርነቱ አላከበሩትም፤

(ሮሜ 1፡21)

5. በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ቴዎስ የሚለው ነጠላ ቃል ጥቅም ላይ የዋለው 1,315 ጊዜ ነው። ከዚህ ውስጥ ቃሉ ሐሰተኛ አማልክትን ለማመልከት አገልግሎት ላይ የዋለው ስድስት ጊዜ ብቻ ነው፤ [ይህ ማለት ሁለት ከመቶ (2%) ማለት ነው (ሐዋርያት ሥራ 7፡43፣ 12፡22፣ 28፡6፣ 2ቆሮንቶስ 4፡4፣ ፊልጵስዮስ 3፡19፣ 2ተሰሎንቄ 2፡7)።

በአጠቃላይ ቴዎስ ከሚለው ቃል ፊት የውስን መስተኣምር መኖርም ሆነ ያለመኖር አንዳችም የትርጉም ልዩነት አያስከትልም። ስለዚህ የመጠበቂያ ግንብ ድርጅትና “የይሖዋ ምስክሮች” በዮሐንስ 1፡1 ላይ በሦስተኛው ዐረፍተ ነገር ውስጥ የተጠቀሰውና ኢየሱስን የሚያሳየው እግዚአብሔር አብን ከሚያሳየው እግዚአብሔር ያነሰ ትርጉም አለው ለማለት የሚያቀርቡት የውስን መስተኣምር ማስረጃ፣ የግሪክ ሰዋሰውን አካሄድ በፍጹም ያላገናዘበ ነው⁹⁷። አብ እግዚአብሔር በተባለበት ዐውድ ውስጥ ኢየሱስም እግዚአብሔር መባሉ፣ አብ ፍጹም አምላክ እንደ ሆነ ሁሉ ወልድም ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያስረግጥ ነው።

ታዋቂ “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” መምህር የሆኑትን ዴቪድ ኬ በርናርድን ጨምሮ አንዳንድ የቤተ ክርስቲያኒቱ አስተማሪዎች፣ ሦስተኛው ዐረፍተ ነገር መተርጎም ያለበት፣ “ቃልም እግዚአብሔር ነበር” ተብሎ ሳይሆን፣ “እግዚአብሔርም ቃል ነበር” ተብሎ ነው የሚል ሙግት አላቸው⁹⁸። ክፍሉ በዚህ መልክ መተርጎም አለበት የሚሉበት የነገረ መለኮት ፋይዳ “እግዚአብሔርም ቃል ነበር” ተብሎ ከተተረጎመ፣ ኢየሱስ አብ ነው የሚለውን የድርጅቱን መሠረተ እምነት የሚያጸናላቸው ስለመሰላቸው እንዲሁም “እግዚአብሔርም ቃል ነበር” ተብሎ ከተተረጎመ፣ ሁለተኛውን ዐረፍተ ነገር በሚጻረር መልኩ አብና ወልድ ሁለት አካላት መሆናቸውን ያስወግድልናል በሚል ስሑት ቀመር ነው። ይህ ግን በሁለት ዐቢይ ምክንያት ስሕተት ነው። ይኸውም፡— (1) ክፍሉ “እግዚአብሔር ቃል ነበር” ተብሎ ቢተረጎምም እንኳ ኢየሱስ አምላክ መሆኑን እንጂ አብ መሆኑን ሊያመለክት አይችልም። (2) ክፍሉ “እግዚአብሔር ቃል ነበር” ተብሎ ሳይሆን፣ “ቃልም እግዚአብሔር ነበር ተብሎ” መተርጎም ያለበት ዐቢይ ምክንያት “ቃል” ባለቤት ሙያ (Subjective) “እግዚአብሔር” የሚለው ቃል ደግሞ ተሳቢ ባለቤት ሙያ (Predicate Nominative) ስለሆነ ነው። (3) እንደ ሁለተኛው ዐረፍተ ነገር፣ “ቃል በእግዚአብሔር ዘንድ” ከነበረ (“ሆ ሎጎስ ሂን ፕሮስ ቶን ቴዎን” “ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν”) እርሱ ራሱ ቃል መሆን አይችልም።

⁹⁷ "በቴዎስ" ("θεὸς") ፊት ውስን መስተኣምር ሲኖር (the God) እንዲሁም ውስን መስተኣምር ከሌለ (a god) ተብሎ ይተርጎም የሚለው የይሖዋ ምስክሮች ሙግት ትክክል ከሆነ ድርጅቱ ትልቅና ትንሽ የሚባሉ ሁለት አማልክትን የሚያመልክ አምላክ አልያም ኢየሱስ ክርስቶስ ከበርካታ አማልክት መካከል የሚገኝ አምላክ ነው ወደሚል ድምዳሜ መውሰዱ የግድ ይሆናል። በስም ፊት ውስን መስተኣምር ከሌለ (a) ወይም (an) ተብሎ ይተርጎም የሚባል ከሆነ፣ ውስን መስተኣምር የሌላቸው ስሞች በዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ አንድ ላይ ብቻ እንኳ በብዛት የሚገኙ ስለሚገኙ ድርጅቱ ባሳተመው የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም እንዲሁም የግሪክ ኢንተር ሊኒየር ይህን ሕግ ባለመከተሉ ተሳስቶአል ማለት ነው [ለምሳሌ፡ጅ ζωή—a life (ቍ 4) θεού—a god (ቍ 6) Ἰωάννης—a John (ቍ 6) θεὸν—a god (ቍ 18) እነዚህ ስሞች ውስን መስተኣምር በሌለበት ሁኔታ ያልተወሰነ መስተኣምርን የሚያመለክቱት ሳይኖርባቸው የተተረጎሙበት ምክንያት ምንድን ነው?]

⁹⁸ David K. Bernard, *Oneness and Trinity A.D. 100-300: The Doctrine of God in Ancient Christian Writings* (Hazelwood, Mo.: Word Aflame Press, 1991), 79-80.

በተራ ቀጥታ ሁለት ላይ ያለውን የሰዋሰው ሙግት በመጠኑም ቢሆን ዘርዘር አድርገን እንመልከተው። በሦስተኛው ዐረፍተ ነገር ላይ “እግዚአብሔር” (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) እና “ቃል” (ግሪክ “ሎጎስ” “λόγος”) የሚሉት ሁለት ስሞች በባለቤት ሙያ ተቀምጠዋል። እነዚህም ሁለት ስሞች “ነበር” (ግሪክ “ሂን” “ἦν”) በሚለው የመሆን ግሥ⁹⁹ የተያያዙ ናቸው። ይህ በሆነበት ሁኔታ፣ የትኛው ቃል ባለቤት ሙያ ነው የትኛውን ቃል ተሳቢ ሙያ ነው የሚለው ጉዳይ እንዴት ሊወሰን ይችላል። የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ጸሐፊት፣ “እግዚአብሔር” (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) የሚለው ስም በመጀመሪያ ላይ ስለሚገኝና “ቃል” (ግሪክ “ሎጎስ” “λόγος”) የሚለው ስም ደግሞ ከግሡ በኋላ ስለሚገኝ፣ ትርጉሙም ይህንኑ አካሄድ ተከትሎ መቀመጥ አለበት በሎች ናቸው። አንዳች የነገረ መለኮት ፋይዳ ለማግኘት ሲባል የግሪኩን ሰዋሰው በእንግሊዝኛው ሰዋሰው ሕግ ለመቃኘት የተደረገ ጥረት እንጂ፣ የግሪኩን ሰዋሰው አካሄድ የተከተለ አይደለም። በእንግሊዝኛ ሰዋሰው የቃላት ቅደም ተከተል የትርጉም ልዩነት ያመጣል¹⁰⁰። የግሪኩ ሰዋሰው ግን ከዚህ በብዙ የተለየ ነው።

እንግዲያው የዐረፍተ ነገሩ ባለቤት “እግዚአብሔር” (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) ይሁን ወይስ “ቃል” (ግሪክ “ሎጎስ” “λόγος”) የሚለው ጉዳይ እልባት ሊያገኝ የሚችለው በየትኛው ቃል ላይ ውስን መስተካምር አለ በሚለው የግሪክ የሰዋሰው ሕግ ነው። “ቃል” ውስን መስተካምር (ግሪክ “ሆ ሎጎስ” “ὁ λόγος”) ያለው ሲሆን፣ “እግዚአብሔር” (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) ግን ውስን መስተካምር የለውም። ስለዚህ የዐረፍተ ነገሩ ባለቤት፣ “እግዚአብሔር” ሳይሆን “ቃል” ነው። ስለዚህ ዐረፍተ ነገሩ መተርጎም ያለበት፣ “እግዚአብሔርም ቃል ነበር” ተብሎ ሳይሆን፣ “ቃልም እግዚአብሔር ነበር” ተብሎ ነው። ቃሉ በዚህ መልክ መተርጎም አለበት በሚለው ጉዳይ ላይ የኮይኔ ግሪክ ቋንቋ ምሁራን ከሙሉ ልብ ይስማሙበታል¹⁰¹።

በዚህ አካሄድ፣ “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” የነገረ መለኮት፣ “ትምህርተ ዘለቅ” “እግዚአብሔር መንፈስ ነው” (“πνεῦμα ὁ θεός” ዮሐንስ 4፥24) የሚለውን፣ “መንፈስ እግዚአብሔር ነው” ብለው ይተረጎሙልን ይሆናል። ምናልባትም፣ “እግዚአብሔር ፍቅር ነው” (Ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν 1ዮሐንስ 4፥16) የሚለውን ክፍል፣ “ፍቅር እግዚአብሔር ነው” እንዲሁም “ቃልም ሥጋ ሆነ” (Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο ዮሐንስ 1፥14) የሚለውን፣ “ሥጋም ቃል ሆነ” ብለው ሊተረጎሙልን ይችላሉ። የቀመሩልን ሰዋሰው ይፈቅድላቸዋል!

ማጠቃለያ የመጀመሪያው ዐረፍተ ነገር ኢየሱስ ዘላለማዊ መሆኑን የሚያሳይ ሲሆን፣ ሁለተኛው ዐረፍተ ነገር ኢየሱስ ከአብ የተለየ ማንነት እንዳለው ያስተምራል፤ ሦስተኛው ዐረፍተ ነገር ደግሞ ቃል የተባለው ኢየሱስ እርሱ ራሱ አምላክ እንደ ሆነ ያስረግጣል። ዮሐንስ 1፥1 የኢየሱስን ዘላለማዊ መሆኑን፣ ከአብ የተለየ ማንነት ያለው አካል እንደሆነ እንዲሁም እርሱ ራሱ እንደ አብ ፍጹም አምላክ እንደ ሆነ ያስተምራል።

⁹⁹ verb to be/linking verb/copula.
¹⁰⁰ ለምሳሌ የሚከተሉትን ዐረፍተ ነገሮች ያወዳድሩ፡— 1) You are here. 2) Are you here? 3) Here you are. 1) Abebe hits the car. 2) The car hits Abebe. የቃላቱ ቅደም ተከተል የትርጉም ልዩነት እንዳመጡ ልብ ይላል።
¹⁰¹ Murray J. Harris, *Jesus as God*, 60-61. A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament* (Nashville: Broadman Press, 1932), 4-5.

2) ቡሐንስ 1÷18 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ

“Θεὸν οὐδείς ἐώρακεν πρόποτε· μονογενῆς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκειῖνος ἐξηγήσατο”

- “እስከ ዛሬ ድረስ እግዚአብሔርን ያየው ማንም የሰም፤ ነገር ግን በእብ ዕቅፍ ያሰው አንድ ወይም ሌላ የሆነው አምላክ እርሱ ገሰጠው” ((የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “እግዚአብሔርን ከቶ ያየው የሰም፡፡ አንድ ልጅ ባባቱ ጭን ያሰ እርሱ ተናገረበት” (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦሳይቴ)
- “እግዚአብሔርን አስቦ ዘርኦዎ ግመራ አሳ ወልድ ዋሕድ ዘሀሎ ወስተ ሕፃን እብሁ እውቱ ነገረህ” (ልሳነ ግእዝ—ማኅበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- “መቼም ቢሆን እግዚአብሔርን ያየው አንድ ስንኳ የሰም፤ በአባቱ ዕቅፍ ያሰ አንድ ልጅ እርሱ ተረከው” (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “እግዚአብሔርን ያየው ከቶ ማንም የሰም፤ ይሁን እንጂ በእግዚአብሔር አብ ዘንድ ያሰው አንድ ልጅ ብቻ ገሰጠታል” (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)

በስፋት ልንሞግትበት ካሰብነው የግሪክ ዕድ ክታባት ጋር አብሮ የሚሄደው አዲሱ መደበኛ ትርጉም ነው¹⁰²፡፡ በዚህ ዐረፍተ ነገር ውስጥ፣ የመጀመሪያው ቴዎስ (θεὸν) አብን የሚያሳይ ሲሆን፣ ሁለተኛው ቴዎስ (θεὸς) ግን ወልድን የሚያመለክት ነው፡፡

“ሞኖጌኔስ” (“μονογενής”) የሚለው የግሪክ ቃል፣ በሐዲስ ኪዳን ግሪክ፣ በሉቃስ ወንጌል ሦስት ጊዜ (7÷12፣ 8÷42፣ 9÷38)፣ በዕብራውያን መልእክት አንድ ጊዜ (11÷17)፣ በቡሐንስ ወንጌል አራት ጊዜ (1÷14፣18፣ 3÷16፣18)፣ በአንደኛ ቡሐንስ መልእክት አንድ ጊዜ (4÷9)፣ በአጠቃላይ ዘጠኝ ጊዜ የተጠቀሰ ሲሆን፣ በተለይ በቡሐንስ ወንጌል ውስጥ ቃሉ የተጠቀሰው፣ ኢየሱስ ከአብ ጋር ያለውን ግንኙነት ለማመልከት ነው፡፡ ይኸውም ኢየሱስ የእግዚአብሔር አንዱና ብቸኛው የባሕርይ ልጅ መሆኑን ለማሳየት ነው፡፡

የአማርኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች፣ “ሞኖጌኔስ” (“μονογενής”) የሚለውን የግሪክ ቃል፣ “አንድ ልጅ” ወይም “አንድያ ልጅ” ሲሉ ነው የተረጎሙት፡፡ “ሞኖጌኔስ” የሚለው የግሪክ ቃል፣ “አንድ ልጅ” ወይም “አንድያ ልጅ” ተብሎ በአማርኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ላይ የተተረጎምበት ዐቢይ ምክንያት ቃሉ፣ “ሞኖስ” (“μῶνος”/“μῶνος” ማለትም

¹⁰² አስደናቂው ጉዳይ፣ በቅርቡ “የይሖዋ ምስክሮች” በአማርኛ ቋንቋ የተረጎሙት፣ “የአዲሱ ዓለም” ትርጉም ይህን ክፍል፣ “አንድያ ልጅ የሆነው አምላክ” ሲሉ ተርጉመውታል፡፡ ድርጅቱ ይህን ክፍል በዚህ መልኩ እንዲተረጎም ምክንያት የሆነው፣ እጅግ ተአማኒ የሚባሉ የግሪክ ቅጂዎች ክፍሉን በዚህ መልክ ስለተረጎሙ ነው፡፡ ጥንታዊና ተአማኒነት ያላቸው የግሪክ ቅጂዎች ክፍሉን በዚህ መልክ ተርጉመውት ሳለ፣ የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር ያስተረጎማቸው የአማርኛ ቅጂዎች ግን “አምላክ” የሚለውን ቃል አግድፈው/አገድለው ተርጉመዋል፡፡ ይህ ትልቅ ስሕተት ነው፡፡ ይህ ጉዳይ፣ የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር በሚያሳትማቸው የመጽሐፍ ትርጉሞች ላይ፣ የ1954 ትርጉም ከፍተኛ ተጽእኖ እንዳደረገ የሚያሳይ ነው፡፡

“አንድ”/ “ብቸኛ”/“ነጠላ”) እና “ጊናኦ” (“γεννάω” ማለትም ልጅ/ተወላጅ) ከሚለው ቃል የተዋቀረ ጎብረ ቃል ነው የሚል የተሳሳተ ግንዛቤ በተርጓምያኑ ዘንድ ስላደረገ ነው።

“ሞኖጌኔስ” የሚለው ጥምር ቃል፣ “ሞኖስ” እና “ጊናኦ” ከሚሉት ቃላት ተዋቅሮ “አንድያ ልጅ” የሚለውን ትርጉም የሚወክል ሳይሆን፣ “ሞኖስ” (“μῶνος”/“μῶνος” “አንድ”/ “ብቸኛ”/“ነጠላ”) እና “ጊኖስ” (“γένος”¹⁰³ ማለትም “ዘር”/“ባሕርይ”/ “ቤተ ስብ”)፣ ከሚሉት ቃላት የተገኘ፣ “ልዩ ባሕርይ” ወይም “አንድ ዐይነት ባሕርይ” የሚል ትርጉም ወክሎ በተገናኝ የሚነበብ ጥምር ቃል ነው¹⁰⁴።

በዚህ ምንባብ ላይ ያሉ የግሪክ ዕደ ክታባት በተወሰነ ደረጃም ቢሆን ይለያያሉ። በርካታ የግሪክ ዕደ ክታባት “አንድ ዐይነት ባሕርይ ያለው ልጅ” (“ሞኖጌኔስ ሁዮስ” “μονογενῆς υἱός”) የሚሉ ሲሆን፣ እጅግ ጥንታዊና ተአማኒ የሚባሉ የግሪክ ዕደ ክታባት ደግሞ፣ “አንድ ዐይነት ባሕርይ ያለው አምላክ” (“ሞኖጌኔስ ቴዎስ” “μονογενῆς θεός”) ይላሉ። “የኪንግ ጀምስ ትርጉም” የመጀመሪያውን አካሄድ በመከተሉ ምክንያት እርሱን መሠረት አድርገው የተተረጎሙት የአማርኛ ቅጂች፣ በኪንግ ጀምስ ትርጉም ላይ የሚታየው ችግር ይታይባቸው ዘንድ የግድ ሆኖአል። አዲሱ የኪንግ ጀምስ ትርጉም (NKJV) ይህን ስህተትቱን አሻሽሎ ቢቀርብም ከዚያ በኋላ የኢትዮጵያ የመጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር ያሳተመው የ1980 ትርጉምም ሆነ በኋላ ተሻሽሎ የወጣው ትርጉም ይህን ስህተት ማረም ያለመቻሉ የሚያስገርም ነው።

ሁሉም የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሊቃውንት ይህን የኪንግ ጀምስ ትርጉም አመራረጥ ትክክል ነው የሚል እምነት የሌላቸውም ማለት የሚቻል ሲሆን¹⁰⁵ የክርስቶስን አምላክነት አጥብቀው በመቃወማቸው በስፋት የሚታወቁት “የይሖዋ ምስክሮች” እንኳ፣ የአዲስ ዓለሚቱ ትርጉም (NWT) በመባል በሚታወቀው የእንግሊዝኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም¹⁰⁶ እንዲሁም የኢንተር ሊኒየር ትርጉም¹⁰⁷ ላይ፣ “አንድያ ልጅ የሆነው አምላክ” (“ሞኖጌኔስ ቴዎስ” “μονογενῆς θεός”) የሚሉትን ጥንታዊ የግሪክ ዕደ ክታባትን ተከትለዋል።

¹⁰³ “ጂነስ” የሚለው የላቲን ቃል ከዚህ ቃል የተቀዳ ሲሆን፣ “ጂን” የሚለው የእንግሊዝኛ ቃል ደግሞ ከዚህ የላቲን ቃል የተገኘ ነው።

¹⁰⁴ Arndt, W., Gingrich, F. W., Danker, F. W., & Bauer, W. 1996, c1979. *A Greek-English lexicon of the New Testament and other early Christian literature: A translation and adaption of the fourth revised and augmented edition of Walter Bauer's Griechisch-deutsches Worterbuch zu den Schrift en des Neuen Testaments und der ubrigen urchristlichen Literatur*. (Chicago: University of Chicago Press, 1979), 527. Henry G. Liddell and Robert Scott, comps., *A Greek-English Lexicon*, rev. Henry S. Jones and Roderick McKenzie et al., 9th ed. (Oxford: Oxford University Press, 1940), 1144; James H. Moulton and George Milligan, *The Vocabulary of the Greek New Testament* (reprint, Grand Rapids: Eerdmans, 1976), 417. **ለዚህ ነው** የNew International Version (NIV) ትርጉም “አንዱና ብቸኛው” (one and only) ሲል የተተረጎመው።

¹⁰⁵ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 327.

¹⁰⁶ *New World Translation of the Holy Scriptures: With References* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984).

¹⁰⁷ *The Kingdom Interlinear Translation of the Greek Scriptures* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1985).

እጅግ ጥንታዊ የሚባሉ ሁለት የጠፒረስ ዕደ ክታባት P⁶⁶ እና P⁷⁵ እንዲሁም ኮዴክስ ሳይናቲክስ፣ ኮዴክስ ቫቲካኑስ እንዲሁም ሌሎች ጥንታዎቹን የግሪክ ዕደ ክታባት፣ “አንድያ ልጅ የሆነው አምላክ” (“ሞኖጌኔስ ቴዎስ” “μονογενής θεός”) ይላሉ። ከዚህ በተጨማሪ በርካታ የቤተ ክርስቲያን አበው ለምሳሌ ቀለሜንጦስ፣ አርጌንስ፣ አውሳብዮስ፣ ባስልዮስ፣ የኒሳው ጎርጎርዮስ፣ ቄርሎስ “አንድያ ልጅ የሆነው አምላክ” (“ሞኖጌኔስ ቴዎስ” “μονογενής θεός”) የሚለውን በጽሑፍቻቸው ውስጥ በቀጥታ ጠቅሰዋል¹⁰⁸።

አስገራሚው ጉዳይ አብን የሚያመለክተውም፣ “ቴዎስ” (“ቴዎን” “θεόν”) ሆነ ወልድን የሚያመለክተው “ቴዎስ” (“ቴዎን” “θεός”) ወስን መስተኣምር የሌላቸው መሆኑ ነው። በቀጥታ 1 ላይ ውስን መስተኣምር ያለበት “ቴዎስ” (“τὸν θεόν”) አብን የሚያመለክት ሲሆን፣ ውስን መስተኣምር የሌለበት “ቴዎስ” (“θεός”) ደግሞ ወልድን ያመለክት ነበር። “የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት” በቀጥታ 1 ላይ “በቴዎስ ፊት ውስን መስተኣምር ያለመኖሩ ወልድ ከአብ ማነሱን ያሳያል” የሚል አስተምህሮ ቢኖረውም፣ በቀጥታ 18 ላይ አብን በሚያመለክተው “ቴዎስ” (“θεόν”) ላይ ውስን መስተኣምር እንደሌለው እናያለን። ይህ አጭር ቅኝት እንኳ የምንማረው መሠረታዊው ቀጥታ ነገር፣ በቴዎስ ፊት ውስን መስተኣምር መኖሩም ሆነ ያለመኖሩ አንዳችም የትርጉም ልዩነት እንደማያመጣ ነው¹⁰⁹።

የእግዚአብሔር “አንድያ ልጅ” የሆነው ኢየሱስ ዓለማት ከመፈጠራቸው በፊት አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ (ዮሐንስ 1፥1)፣ ትስብእት ሆነ አብን ለመተረክ/ለመተንተን (ἔξῆγησατο) በመጣበትም ጊዜ አምላክ ነው (ዮሐንስ 1፥18)።

የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ጸሓፍት፣ ኢየሱስ ሰው አብ ደግሞ በኢየሱስ ውስጥ ያለ አምላክ ነው የሚል ትምህርት እንዳላቸው ይታወቃል። “[ኢየሱስ] የመለኮት አካል እንዲሆን የተዘጋጀ ሰው ነው”¹¹⁰። “ይህም ከመጀመሪያው በእግዚአብሔር ውስጥ የነገረ የሕይወት ቃል፣ በድንግል ማርያም ማሕፀን ግብቶ ሰው ሆኖ ከተወለደ በኋላ፣ በዚህ [ፍጹም ሰው በሆነው አካል] ውስጥ አብ ተዋሕዶ ተገለጠ”¹¹¹። “አብ በመለኮትነቱ ከወልድ ይበልጣልና ክርስቶስ ከእግዚአብሔር አብ ጋር በአንድ አካል ስለተዋሐደ ፍጹም አምላክና ሰው እንደ ሆነ ከዚህ...እናገራግጣለን”¹¹²። ይህ አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው እንዲሁም አብ አምላክ ወልድ ደግሞ አብ የተለበጠበት ወይም የለበሰው ሥጋ ነው የሚለው ትምህርታቸው፣ ከዚህ ክፍል አስተምህሮ ጋር በቀጥታ ይቃረናል። በዚህ ክፍል አብ አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ አብን የተረከው ወልድም አምላክ መሆኑ እንዲሁም በዮሐንስ ወንጌል መግቢያ ክፍል በግልጥ እንደ

¹⁰⁸ Bruce M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, 2nd ed. (Stuttgart: United Bible Societies, 1994), 169-70

¹⁰⁹ “በቴዎስ” ፊት የውስን መስተኣምር መኖርም ሆነ ያለመኖር አንዳችም የትርጉም ልዩነት እንደማያመጣ፣ ኬምብሪጅ ዩኒቨርሲቲን ጨምሮ ስመ ጥር የዓለማችን ዩኒቨርሲቲዎች በኮይኔ ግሪክ ሰዋሰው ላይ የጻፉትን መጻሕፍት መመልከት ይቻላል። አንድም የሰዋሰው መጽሐፍጂቢያንስ የዚህ መጽሐፍ ጸሓፊዎች እስከሚያውቁት ድረስጅ “በቴዎስ” ፊት ውስን መስተኣምር መኖሩም ሆነ ያለመኖሩ አንዳችም የትርጉም ለውጥ አያስከትልም።

¹¹⁰ ተክለ ማርያም ገዛኸን፣ ኢየሱስን ማን ይሉታል? (1978) ገጽ 12። በቅንፍ ያለውን አይጨምርም።

¹¹¹ ዝኒ ከማሁ፣ ገጽ 41።

¹¹² ዝኒ ከማሁ፣ ገጽ 42።

ተመለከትነው ኢየሱስ የእግዚአብሔር አብ ልጅ እንደ ሆነ ሁሉ (ዮሐንስ 1÷14:18) እርሱ ራሱ አምላክ (ዮሐንስ 1÷1:18) መሆኑ ይህን የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ኑፋቄ ያደርገዋል።

3) ዮሐንስ 20÷28 ዐውዳዊና ስዋስዋዊ ትንተና

“ἀπεκρίθη Θωμάς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου”

- “ቶማስም፣ ‘ጌታዬ፤ ስምሳኬም!’ ስበው” (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “ቶማስም፡— ጌታዬ ስምሳኬ ብሎ መሰሰሰት” (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “ወሸውሥክ ቶማስ ወደቤሱ ሽግዚኸዋ ወስምሳክዋ” (ልሳነ ግእዝ—ማኅበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- “ቶማስም መሰሰ ስበም። ጌታዬ ስምሳኬም” (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦሳይቴ)
- “ቶማስም ‘ጌታዬ! ስምሳኬ!’ ሲል መሰሰሰት” (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)

ዮሐንስ ወንጌል 21 ምዕራፎች ያሉት ቢሆንም እንኳ፣ የወንጌሉ የተጻፈበት ዐቢይ ዐላማ የሚገኘው በምዕራፍ 20 የመጨረሻዎቹ ቀጥሮች ላይ ነው። ቶማስ ኢየሱስን፣ “ጌታዬና አምላኬ” (ቀጥር 28) ሲለው፣ ዮሐንስ የወንጌሉ ቀዳማይ ዐላማ፣ “ኢየሱስ እርሱ ክርስቶስ፣ የእግዚአብሔር ልጅ እንደ ሆነ እንድታምኑ ዘንድ፣ አምናችሁም በስሙ ሕይወት እንዲሆንላችሁ ይህ ተጽፎአል” (ቀጥር 31) ሲል ወንጌሉን የጻፈበትን ዐላማ ይገልጻል። በዮሐንስ ወንጌል መግቢያ ክፍል በግልጥ እንደ ተመለከትነው ኢየሱስ የእግዚአብሔር አብ ልጅ እንደ ሆነ ሁሉ (ዮሐንስ 1÷14:18) እርሱ ራሱ አምላክ ነው (ዮሐንስ 1÷1:18)።

ዮሐንስ 20÷28 በተመለከተ በሊቃውንቱ ዘንድ አንዳችም ክርክር ያለ መሆኑ ብቻ ሳይሆን ይህ አመለካከት፣ “በግሪክ ቋንቋ ሊቃውንት፣ የግሪክ ቋንቋን ወደ ተለያዩ ቋንቋዎች የሚተረጎሙ ተርጓሚዎች፣ በሐዲስ ኪዳን የትርጓሜ መጻሕፍት እንዲሁም በመጽሐፍ ቅዱስ ተርጓሚዎች ዘንድ አንዳችም ልዩነት የለም”¹¹³። በአጠቃላይ “ቶማስ፣ ‘ጌታዬና አምላኬ’ ያለው ለአብ ነው የሚሉ ምሁራንን ማግኘት እጅግ አዳጋች ነው”¹¹⁴። ለዚህ ዋናው ምክንያት “ቶማስም ጌታዬ አምላኬም አለው/ብሎ መለሰለት” (ቀጥር 28) የሚለው ገለጻ፣ ቶማስ አምላኬና ጌታዬ ያለው ለማን ነው የሚለውን ጉዳይ አሻሚ እንዳይሆን አድርጎታል። ዮሐንስ ወንጌሉን በዘገበበት ወቅት በዚህ ዐይነት መልክ የግለሰቦችን ንግግር በቀጥታ በመጥቀስ ማቅረቡን በበርካታ ምንባባት ላይ በግልጽ መመልከት እንችላለን (ዮሐንስ 1÷48-50፣ 2÷18-19፣ 3÷3:9-10:27፣ 4÷10:13:17፣ 5÷11፣ 6÷26:29:43፣ 7÷16:21:52፣ 8÷14:39:48፣ 9÷11:20:30:34:36፣

¹¹³ Harris, *Jesus as God*, 110.

¹¹⁴ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 142.

12÷30፤ 13÷7፤ 14÷23፤ 18÷30፤ 20÷28)¹¹⁵። ይህ ዐይነቱ የአተራረክ ስልት በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በተለይ ደግሞ በመጽሐፈ ሳሙኤልና በመጽሐፈ ነገሥት ውስጥ በብዛት የሚገኝ ሲሆን፤ በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ግን በሉቃስ 13÷15፤ 17÷20 ላይ ብቻ እንጂ፤ በሌሎቹ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ላይ አይገኝም¹¹⁶። ይህ ደግሞ ቶማስ በቀጥታ ኢየሱስን፤ “ጌታዬና አምላኬ” ብሎ መጥራቱን የሚያመለክት ነው።

የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማኅበር በመባል የሚታወቀው የይሖና ምስክሮች ድርጅት፤ ቶማስ፤ ጌታዬ ያለው ለኢየሱስ እንዲሁም አምላኬ ያለው ደግሞ ለአብ ነው የሚል አስተምህሮ አለው¹¹⁷። ይኸውም ቶማስ ኢየሱስ ከሙታን በመነሣቱ ምክንያት በመደነቅ ወደ አብ “አምላኬ” ብሎ በመጮኽ ኢየሱስን፤ “ጌታዬ እንዳለው” የሚገልጽ ነው ባይ ነው¹¹⁸። ይህ ትንተና ግን የክፍሉን ዐውዳዊ ትርጉምና ታሪካዊ ዳራ የተከተለ አይደለም፡—

1. “ኢየሱስ ቶማስን...አለው/ብሎ መለሰለት” እንዲሁም “ቶማስም ኢየሱስን፤ ...አለው/ብሎ መለሰለት” የሚሉት ገለጻዎች ንግግሩ በሁለቱ መካከል ብቻ እንደ ተካሄደ የሚያሳይ እንጂ፤ ቶማስ በመደነቅ ወደ አብ መጮኹን የሚያሳይ አይደለም¹¹⁹።
2. በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን የነበሩ አይሁድ፤ የእግዚአብሔርን ስም በዚህ መልኩ በመደነቅ አይጠሩም¹²⁰።
3. በሌሎች የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ሰዎች እግዚአብሔር አብን በዚህ መልክ ጠርተውታል [ለምሳሌ መዝሙር 35÷23 ይህ ክፍል “ጌታዬና አምላኬ” (“ሆ ኩርዮስ ሙ ካይ ሆ ቴዎስ ሙ” “Ο κύριός μου και ὁ θεός μου”) የሚሉት ቃላት የቦታ ለውጥ በማድረግ፤ “አምላኬና ጌታዬ” (“ሆ ቴዎስ ሙ ካይ ሆ ኩርዮስ ሙ” “ὁ θεός μου και ὁ κύριός μου”) ከማለታቸው በስተቀር የዐረፍተ ነገሩ ዐወቃቀር አንድ ነው። በተጨማሪ ዮሐንስ 20÷28 ከሚከተሉት ክፍሎች ጋር ያነጻጽሯል መዝሙር 5÷2፤ 84÷3]።

¹¹⁵ ዝኒ ከማሁ።

¹¹⁶ ዝኒ ከማሁ፤ 329።

¹¹⁷ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ግን ድርጅቱ ይህ አቀራረብ አላዋጣ ስላለው፤ “ጌታዬ አምላኬ” የሚሉት ቃላት ኢየሱስን የሚያመለክት ነው የሚል አቋም ይዞአል። ለምሳሌ ከቅዱሳን ጽሑፎች እየጠቀሱ ማመራመር በመባል የሚታወቀው የድርጅቱ መጽሐፍ ገጽ 214 ላይ እንዲህ ይላል፤ “ቶማስ ሊናገር የፈለገው ኢየሱስ፤ አምላክ መሆኑን ከነበረ፤ 'አምላኬ' ብሎ መጥራቱ የሚያከራክርበት ምንም ምክንያት የለም”። ይህ የአስተምህሮ ለውጥ ድርጅቱ ኢየሱስ አምላክ ነው እንዲል ያደረገው ሳይሆን፤ አላዋጣ ያለውን ትንተና በአዲስ ትንተና ለመቀየር ያደረገው ጥረት ብቻ ነው። አዲሱ ትንተና ቶማስ ኢየሱስን፤ “ጌታዬና አምላኬ” ማለቱ የኢየሱስን አምላክነት እንደማያሳይ በዚህ መልኩ ይገልጻል፤ “ኢየሱስ ራሱ ከመዝሙር መጽሐፍ ጠቅሶ ኅያላን ሰዎችና ፈራጆች፤ አማልክት እንደ ተባሉ ከገለጸው ጋር ይስማማል ዮሐ. 10÷34:35፤ መዝ. 82÷1-6” (ገጽ 214)። በዮሐንስ 20÷17 ላይ ኢየሱስ ሰው በመሆኑ ምክንያት አብ የኢየሱስ አምላክ ተብሏል፤ ነገር ግን ቶማስ በዚያው ምዕራፍ ላይ ኢየሱስን አምላኬ ማለቱ ቀጥሮ 20 ቀጥሮ 17 በታየበት መልኩ የማይታይበት ምክንያት ምንድን ነው? አብ፤ ወልድ ሰው በመሆኑ ምክንያት የወልድ አምላኬ እንደ ሆነ ሁሉ፤ ወልድም የቶማስ አምላኬ ነው፤ ለቶማስ አምላኬ ከሆነ ደግሞ ለእኛ አምላካችን የማይሆንበት ምክንያት አይኖርም።

¹¹⁸ በሥላሴ ማመን ይገባል? ገጽ 29።

¹¹⁹ ተስፋዬ ሮበል፤ የይሖና ምስክሮችና አስተምህሮአቸው በቃለ እግዚአብሔር ሲመዘን፤

¹²⁰ ዝኒ ከማሁ።

4. በቅዱሳት መጻሕፍት “ጌታዬና አምላኬ” የሚሉት ስሞች በጥምረት የእስራኤልን አምላክ እግዚአብሔርን ብቻ የሚያመለክቱ መሆናቸው እንዲሁም ኢየሱስ በዚህ ስም መጠራቱ ኢየሱስም ልክ እንደ አብ አምላክ መሆኑን የሚያሳይ ነው።

አንዳንድ ሰዎች ደግሞ ቶማስ ኢየሱስን ጌታዬና አምላኬ ብሎ አልጠራውም፤ እንደዚያ ለመጥራት ፈልጎ ቢሆን ኖሮ፣ በባለቤት ሙያ (nominative case) ሳይሆን፣ በጥሪ ሙያ (vocative case) “ጌታዬና አምላኬ” ይል ነበር የሚል ሙግት አላቸው። ይህ ሙግት ሁለት መሠረታዊ ችግሮች አሉበት፤ ይኸውም፡— (1) ከላይ የተመለከትናቸው የመዝሙረ ዳዊት ክፍሎች፣ ይህ የሰዎስው ትንተና ስሕተት እንደ ሆነ ያሳያሉ። (2) በቅዱሳት መጻሕፍት “ጌታ” የሚለውን ቃል በጥሪ ሙያ መጥራት የተለመደ ቢሆንም፣ አምላክ የሚለውን ቃል ግን በጥሪ ሙያ መጥራት የተለመደ አይደለም። ይህ ዐይነቱ አጠራር በብሉይት ይኸውም በመሳፍንት፣ በሕዝቅኤልና በነገሥት መጻሕፍት ላይ (መሳፍንት 16÷28፣ 21÷3፣ 2ነገሥት 7÷25፣ ሕዝቅኤል 4÷14) ብቻ የሚገኝ ሲሆን፣ በሐዲስ ኪዳን ደግሞ በማቴዎስ 27÷46 ላይ ብቻ ይገኛል። አምላክ የሚለውን ስም በባለቤት ሙያ መጥራት የተለመደ ነው። ለምሳሌ በግሪኩ የብሉይ ኪዳን ቅጅ (ሰብዓ ሊቃናት ትርጉም LXX) በመጽሐፈ መዝሙር ላይ ብቻ አምላክ (“ቴዎስ” “θεός”) የሚለው ስያሜ በባለቤት ሙያ በመቶዎች የሚቆጠሩ ቦታዎች ላይ የሚገኝ ሲሆን፣ በሐዲስ ኪዳንም ውስጥ ተደጋግሞ ይገኛል (ለምሳሌ ማርቆስ 15÷34፣ ሉቃስ 18÷11:13)¹²¹።

በዮሐንስ 1÷1 ላይ አብን የሚያመለክተው “ቴዎስ” ውስን መስተአምር ያለው ሲሆን፣ ወልድን የሚያመለክተው ደግሞ ውስን መስተአምር የለውም፤ በዮሐንስ 1÷18 ደግሞ አብን የሚያመለክተውም ሆነ ወልድን የሚያመለክቱት ቴዎሶች ውስን መስተአምር የላቸውም፤ በዮሐንስ 20÷17 ላይ አብን የሚያመለክተው ቴዎስ ፊት ውስን መስተአምር የሌለ ሲሆን፣ ቶማስ ኢየሱስን “አምላኬ” ባለበት ስፍራ ደግሞ ውስን መስተአምር አለው፤ ይህ በቴዎስ ፊት ውስን መስተአምር መኖርም ሆነ ያለመኖር አንዳችም የትርጉም ልዩነት አያመጣም የሚለውን ጉዳይ የሚያጠናክር ነው።

ቶማስ ኢየሱስን፣ “ጌታዬና አምላኬ” ማለቱ ኢየሱስ አብም ወልድም እንደ ሆነ (አብና ወልድ አንድ አካል መሆናቸውን) ለማሳየት ነው የሚል ሙግት በሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ሰዎች ዘንድ እንደሚቀርብ ይታወቃል። ነገረ ግን በዚህ ዐውድ ውስጥ ኢየሱስ አብን፣ “አምላኬ” ብሎ እንደ ጠራው ሁሉ (ዮሐንስ 20÷17) ቶማስም ኢየሱስን፣ “ጌታዬና አምላኬ” (ዮሐንስ 20÷28) ማለቱ ኢየሱስ ከአብ የተለየ እንደ ሆነ ነገር ግን፣ እርሱ ራሱ ልክ እንደ አብ አምላክ መሆኑን የሚያስረግጥ ነው። ከዚህ በተጨማሪ በዮሐንስ ወንጌል መግቢያ ክፍል በግልጥ እንደ ተመለከትነው ኢየሱስ የእግዚአብሔር አብ ልጅ እንደ ሆነ ሁሉ (ዮሐንስ 1÷14:18) እርሱ ራሱ አምላክ (ዮሐንስ 1÷1:18) መሆኑ ከአብ የተለየ መሆኑ ብቻ ሳይሆን፣ እርሱ ራሱ እንደ አብ አምላክ መሆኑን የሚያስረግጥ ነው።

¹²¹ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 143.

ሐዋርያው ዮሐንስ፣ ተጠራጣሪ የነበረው የጌታ ደቀ መዝሙር ኢየሱስን፣ “ጌታዬና አምላኬ” እንዳለው ሁሉ ይህን ወንጌል የሚያነቡ ሰዎች እንደ ቶማስ ኢየሱስን፣ “ጌታዬና አምላኬ” እንዲሉት ይፈልጋል። ኢየሱስም ቶማስ “ጌታዬና አምላኬ” በማለቱ ምክንያት ሲገሥጸው ሳይሆን፣ እርሱ በማየት ወደዚህ የእምነት ድምዳሜ ላይ እንደ ደረሰ ሁሉ፣ እርሱ ያየውን ክሥተት ሳያዩ ኢየሱስን፣ “ጌታዬና አምላኬ” የሚሉ ሰዎች ብፁዓን ናቸው።

ሐዋርያው ዮሐንስ የወንጌሉ ተደራስያን ኢየሱስ ጌታ እንደ ሆነ እንዲያምኑ ጥሪ ሲያቀርብ (ዮሐንስ 20፥30-31) “ጌታ” የሚለው የዮሐንስ ንግግር፣ ኢየሱስ “ጌታዬና አምላኬ” (ዮሐንስ 20፥28) እንድንለው ታሳቢ ያደረገ ነው። በመግቢያው ላይ ዮሐንስ ኢየሱስን አምላክ (ዮሐንስ 1፥1:18) እንዳለው ሁሉ የአምላክም ልጅ (ዮሐንስ 1፥14:18) ብሎታል።

በአጠቃላይ በዮሐንስ ወንጌል የመግቢያ ክፍል፣ ኢየሱስ አምላክ (ዮሐንስ 1፥1:18) እንደ ተባለው ሁሉ በዮሐንስ ወንጌል የመልእክቱ ቀዳማይ ዐላማ እንዲሁም የመልእክቱ ማሳረጊያ በሆነው ቦታ ላይ ኢየሱስ አምላክ መባሉ (ዮሐንስ 20፥28) አምላክ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ኢየሱስ በቅድመ ትስብእት አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ (ዮሐንስ 1፥1) ትስብእት በሆነም ጊዜ እንዲሁም በድኅረ ትንግኤ ሕይወቱ አምላክ ነው (ዮሐንስ 20፥28)¹²²። ዮሐንስ የኢየሱስ አምላክነት የክርስቲና ሃይማኖት ታሪካዊና ሃይማኖታዊ መሠረት እንደ ሆነ ገልጾል የሚለው የምሁራን አስተያየት ከዚህና ከዚህ ጋር ተዛማጅነት ካላቸው ምንባባት የመነጨ ምሁራዊ ድምዳሜ ነው።

4) ሐዋርያት ሥራ 20፥28 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

“ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου”

- “በገዛ ደሙ የዋጃትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን ጠብቀ” (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “በገዛ ደሙ የዋጃትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን ትጠብቁክት ዘንድ” (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “ከሙ ትርዕኖ ቤተ ክርስቲያን ሰክርስቶስ እንተ አጥረደ በደሙ” (ልሳነ ግእዝ—ማኅበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- “የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን ትጠብቁ ዘንድ እርሱ በደሙ የዋጃትን” (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦሳይቴ)
- “ጌታ በገዛ ደሙ የዋጃትን ቤተ ክርስቲያን ጠብቀ” (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)

አዲሱ መደበኛ ትርጉም፣ 1954 ትርጉምና 1879 ትርጉም ቤተ ክርስቲያንን በደሙ የዋጃት “እግዚአብሔር” ሲሉ፣ 1980 ትርጉም ግን “ጌታ” ይላል። ልክ እንደዚሁ ጥንታዊና

¹²² Murray J. Harris, *3 Crucial Questions About Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1994), 98-99
 የትምህርት ሥላሴ መሠረታዊያን ከዶክተር ተስፋዬ ርብሌ 55

ተአማኒ የሆኑ የግሪክ ዕደ ክታባት፣ “እግዚአብሔር” (“ቶ ቴዉ” “του θεου”) እና “ጌታ” (“ኩርዩ” “κυριου”) የሚል ልዩነት አላቸው። በአማርኛ ትርጉሞች ላይ የተነጻባረቀውም ልዩነት፣ በግሪክ ዕደ ክታባት ላይ የሚታየው ይህ ልዩነት ነው። ነገር ግን እንደ ጥንታውያን የግሪክ ዕደ ክታባት “እግዚአብሔር” (“ቶ ቴዉ” “του θεου”) እና “ጌታ” (“ኩርዩ” “κυριου”) በሚሉት ቃላት ላይ ልዩነት ቢኖርም እንደ ግእዙ ትርጉም “ክርስቶስ” የሚል ግን አንዳችም የግሪክ ዕደ ክታብ የለም። ጥቂት ቀጥተኛ ያላቸው ጥንታውያን ቅጾች ደግሞ፣ “የጌታ እግዚአብሔር” (“ኩርዩ ቴዉ” “κυριου θεου”) ቤተ ክርስቲያን ይላሉ።

እጅግ በርካታ የግሪክና የምንባባዌ ሕያሴ ምሁራን፣ “እግዚአብሔር” (“ቶ ቴዉ” “του θεου”) የሚለው ይበልጥ ተአማኒ ነው የሚሉ ሲሆን¹²³፣ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የማይቀበሉት የይሖዋ ምስክሮች ራሳቸው፣ የአዲስ ዓለሚቱ ትርጉም¹²⁴ እንዲሁም ድርጅቱ ባዘጋጀው የኢንተር ሊኒየር ትርጉም¹²⁵ ላይ፣ “እግዚአብሔር” (“ቶ ቴዉ” “του θεου”) የሚለውን አካሄድ ተከትለዋል።

በርካታ ሊቃውንት “እግዚአብሔር” (“ቶ ቴዉ” “του θεου”) የሚለውን አካሄድ የተከተሉበት ዐቢይ ምክንያት እንደ ኮዴክስ ሳይናቲክስና እንደ ኮዴክስ ቫቲካኒስ ያሉ ጥንታዊና ተአማኒ የሆኑ የግሪክ ዕደ ክታባት እንዲሁም እንደ አትናቴዎስ፣ ባስልዩስ፣ ኢጲፋኒዮስ፣ ዮሐንስ አፈወርቅ፣ ቄርሎስ፣ አምብሮስ ወዘተ ያሉ የቤተ ክርስቲያን አበው ይህን ክፍል ጠ ቅሰው በሚጽፉባቸው ጊዜያት ሁሉ፣ “እግዚአብሔር” (“ቶ ቴዉ” “του θεου”) የሚለውን ቃል ስለተጠቀሙ ነው።

“እግዚአብሔር” (“ቶ ቴዉ” “του θεου”) የሚለው ቃል አብን የሚያመለክት ነው ወይስ ወልድን የሚለው ጉዳይ በተወሰነ ደረጃም ቢሆን የመስኩን ምሁራን ያወዛግባል። “እግዚአብሔር” የሚለውን አማራጭ ትርጉም የተከተሉ የአማርኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች፣ “እግዚአብሔር” የሚለው ቃል ወልድን በሚያሳይ መልኩ ነው ያቀረቡት¹²⁶። የእንግሊዝኛቹ ቅጾች ግን በሁለት ዐቢይ ጎራ ሊፈረጁ ይችላሉ፤ ይኸውም፡—

○ “በደሙ የዋጁትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን”¹²⁷

¹²³ የሐዲስ ኪዳን ግሪክና የምንባባዌ ሕያሴ ሊቃውንት፣ “ቴዎስ” እጅግ ተአማኒ የሆነ ቃል እንደ ሆነ ያስረዳሉ። ይኸውም “የእግዚአብሔር ደም” የሚለው ስያሜ በርካታ የግሪክ ቅዱሳን መጻሕፍት ገልባጮች ትክክለኛ አስተምህሮ መስሎ ስላልታያቸው፣ “እግዚአብሔር” የሚለውን ቃል “ጌታ” ብለው እንደ ተኩት ይገመታል። ለምሳሌ የሚከተሉትን መጻሕፍት ይመለከቷል፡— Metzger, *Textual Commentary on the New Testament*, 425-27; Harris, *Jesus as God*, 134-36.

¹²⁴ *New World Translation of the Holy Scriptures: With References* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984).

¹²⁵ *The Kingdom Interlinear Translation of the Greek Scriptures* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1985).

¹²⁶ “ጌታ” የሚለውን ቃል የተጠቀመው የ1980 ትርጉምም ቢሆን “ጌታ” የሚለውን ቃል የተጠቀመው ወልድን በሚያሳይ መንገድ ነው።

¹²⁷ New American Standard Bible (NASB), English Standard Version (ESV), New International Version (NIV), New King James Version (NKJV), Holman Christian Standard Bible (HCSB) እንዲሁም ሌሎች።

○ “በገዛ ልጁ ደም የዋጃትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን”¹²⁸

ምንም እንኳን በእንግሊዝኛ ቋንቋ የተተረጎሙ በርካታ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ልክ እንደ አማርኛቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች የመጀመሪያውን አካሄድ ቢከተሉም፣ ሁለተኛውን አካሄድ የተከተሉ የእንግሊዝኛ ትርጉሞች ይህን አካሄድ እንዲከተሉ ያደረጋቸው “ደም” እና “እግዚአብሔር” የሚሉት ቃላት አብረው ሊሄዱ አይችሉም የሚለውን ግምት ተሳቢ በማድረጋቸው አቋማቸውን ከእግዚአብሔር ቃል ጋር ለማስታረቅ ያደረጉትን ጥረት የሚያሳይ ነው።

የሁለተኛውን አተረጓጎም ችግር በውል ማስተዋል እንድንችል በዚህ ረገድ ያለውን የግሪክ ሰዋሰው በተወሰነ ደራጃም እንኳን ቢሆን እንመልከት። በአማርኛቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂችና በበርካታ የእንግሊዝኛ ትርጉሞች፣ “በገዛ ደም” ተብሎ የተተረጎመው በግሪክ፣ “ተወ. ሄማቶስ ተወ. ኢድዩ” (“τοῦ αἵματος τοῦ ιδίου”) የሚለው ሐረግ ነው። ይህን ሐረግ ቃል በቃል ስንተረጎመው፣ “በደሙ በእርሱ በራሱ” የሚል ትርጉም ያለው ነው። “በእርሱ በራሱ” የሚለው የግሪክ ቃል (“ኢድዩ” “ τοῦ ιδίου”) ቅጽ ሲሆን፣ “ደም” (ግሪክ “ሄማቶስ” “αἵματος”) በሚለው ስም (noun) ላይ የሚቀጸል ነው። በግሪክ ሰዋሰው፣ ቅጽ ስሚቀጸልበት ስም በኋላ መምጣቱ የተለመደ ጉዳይ ስለሆነ፣ በዚህ ረገድ የዐረፍተ ነገሩ ቅደም ተከተል የዐረፍተ ነገሩን ትርጉም አይቀይረውም¹²⁹። ለምሳሌ በዚሁ ክፍል ላይ፣ “መንፈስ ቅዱስ” (ግሪክ “ቶ ኒውማ ቶ ሀግዮን” “τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον”) የሚለውን ብንመለከት “ቅዱስ” (ግሪክ “ቶ ሀግዮን” “τὸ ἅγιον”) የሚለው ቅጽ፣ መንፈስ (ግሪክ “ቶ ኒውማ” “τὸ πνεῦμα”) ከሚለው ስም በኋላ እንደ መጣ እንመለከታለን። እስከ ዐሥራ ዘጠኝ መቶ አጋማሽ ድረስ አንድም ሰው፣ “በገዛ ደም የዋጃትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን” የሚለውን አተረጓጎም የተቃወመ ወይም በሁለተኛ ደረጃ የቀረበውን የአተረጓጎም አካሄድ የተከተለ አንድም ሰው የለም¹³⁰።

“በገዛ ልጁ ደም” የሚለው አተረጓጎም የሰዋሰው መሠረቱ ግሪክ ስሞችን በቅጽልነት የሚጠቀምበት ሁኔታ አለ የሚለው የግሪክ ሰዋሰው ነው¹³¹። አንዳንድ ሰዎች፣ “በእርሱ በራሱ” (“ተወ. ኢድዩ” “τοῦ ιδίου”) የሚለው ቃል ይህ ስሞችን በቅጽልነት በሚጠቀመው በሰዋሰው ሕግ የሚገዛ ነው ስለዚህም “ተወዳጅ ወይም አንድያ” (the Beloved) ተብሎ ለክርስቶስ እንደሚውለው የፍቅር/የክብራታ ስያሜ ሊያገለግል ይችላል የሚል ነው። በተወሰነ ደረጃም ቢሆን ይህ የሰዋሰው ሕግ ሊያስረዳው እንደሚችል የመስኩ ሊቃውንት ቢያስረዱም¹³² ካላይ እንደ ተመለከትነው እስከ

¹²⁸ New Revised Standard Version (NRSV), Revised English Bible (RSV).
¹²⁹ Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics*, 306-7. [article + noun + article + adjective የሚለው አካሄድ በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋሰው the second attributive position በመባል የሚታወቅ ሲሆን፣ በኮይኔ በግሪክ ሰዋሰው ምሁራን ዘንድ ሁሉ ተቀባይነት ያለው ሕግ ነው]።
¹³⁰ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 145. ይህን አማራጭ ትርጉም ለመጀመሪያ ጊዜ የተጠቀሙት J. A. Bengel እና F. J. A. Hort የተባሉት ግለሰቦች መሆናቸውን Bowman and Komoszewski, 330-31 የሚከተሉትን መጻሕፍት በመጥቀስ ጽፈዋል Harris, *Jesus as God*, 139; Charles F. DeVine, “The ‘Blood of God’ in Acts 20:28,” *CBQ* 9 (1947): 405
¹³¹ ይህ የሰዋሰው ሕግ Substantival በመባል ይታወቃል።
¹³² Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 145.

ዐሥራ ዘጠነኛው መቶ ክፍለ ዘመን ደርስ ይህ ዐይነቱን ትንተና የተከተለ ምሁር ያለመኖሩ ብቻ ሳይሆን፣ “በእርሱ በራሱ” (“ተወ. ኢድዩ” “του ιδίου”) የሚለው ቃል ክርስቶስን የሚያመለክትበት አንዳችም የሐዲስ ኪዳን ክፍል የለም። በቤተ ክርስቲያን ታሪክም ይህ ቃል ክርስቶስን እንደሚያመለክት የጻፈ አንድም የቤተ ክርስቲያን ሰው የለም።

ምናልባት የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህራን፣ “በደሙ የዋጁትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን” የሚለው ሐረግ በኢየሱስ ክርስቶስ ውስጥ አብ እንዳለ (አብና ወልድ አንድ አካል እንደ ሆኑ) የሚያመለክት ነው የሚል የሙግት ነጥብ ሊያቀርቡ ይችላሉ። ነገር ግን ክፍሉ ቤተ ክርስቲያንን በገዛ ደሙ የዋጁት፣ “እግዚአብሔር ነው” ይላል እንጂ፣ “አብ” ነው አላለም። ይህም ኢየሱስ አምላክ መሆኑን እንጂ፣ አብ መሆኑን ሊያሳይ አይችልም። ከላይ በስፋት ለማየት በዋከርናቸው ክፍሎች ኢየሱስ፣ ከአብ ጋር አብሮ የሚኖር “አምላክ” (ዮሐንስ 1፥1) እንዲሁም ያልታየውን አምላክ ይፋ ያደረገው/የገለጠው የእግዚአብሔር ልጅ የሆነውና እርሱ ራሱ አምላክ የሆነው ኢየሱስ እንደ ሆነ (ዮሐንስ 1፥18) ተማስም ይህን የእግዚአብሔር ልጅ “ጌታዬና አምላኬ” እንዳለው ተመልክተናል (ዮሐንስ 20፥28)። ይህ በግልጽ በተቀመጠበት ሁኔታ የእግዚአብሔር ልጅ የተባለው ኢየሱስ፣ እርሱ ራሱ አባቴ የሚለው አብ ነው ማለት የክፍሉን ትምህርት የተከተለ ባለመሆኑ፣ ደግሞን እንላለን ኑፋቄ ነው!—ውጉዝ ከመሰባልዮስ¹³³።

በአጠቃላይ “በእርሱ በራሱ” (“ተወ. ኢድዩ” “του ιδίου”) የሚለው ቃል፣ “ደም” (ግሪክ “ሄማቶስ” “αἷματος”) በሚለው ስም ላይ የሚቀጸል ቅጽል (ለምሳሌ የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል፡— ዮሐንስ 1፥41፣ 5፥43፣ ዮሐንስ 7፥18፣ ሐዋርያት ሥራ 1፥25) ስለሆነ፣ “በገዛ ደሙ የዋጁት የእግዚአብሔር ነው” የሚለው ነባሩ ትንተና ሙሉ በሙሉ ተቀባይነት ያለው ስለሆነ፣ ክፍሉ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ መባሉን የሚያስተምር ነው።

5) ሮሜ 9፥5 ዐውጃዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

“ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν”

- “እርሱም ከሁሉ በላይ የሆነ ስዘሳስም የተመሰገነ ስምሳክ ነው፤ ስሜን” (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “እርሱም ከሁሉ በላይ ሆኖ ስዘሳስም የተባረከ ስምሳክ ነው፤ ስሜን” (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)

¹³³ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ ነው የሚለውን ርእስ ጉዳይ ስንሞግት አምላክ መባሉ አብ መሆኑን የሚያሳይ ነው የሚለው የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ትምህርት አንዳችም መሠረት የሌለው መሆኑን ለመግለጽ ያህል የቀረበ አስተያየት እንጂ፣ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን በሚቀጥሉት የትምህርት ጊዜያት በስፋት የምንመለከተው ጉዳይ ይሆናል።

- “ሰብእ ዘውከተ አምላክ ቡሩክ ሰዓሰም ዓሰም አሜን” (ልሳነ ግእዝ—ማኅበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- “እርሱ ከሁሉ የሚበልጥ አምላክ፡፡ ስርሱ በረከት የሚገባው ሰዘሳሰም፡፡ አሜን” (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦሳይቴ)
- “እርሱ ከሁሉ በላይ የሆነና የተባረከ አምላክ ነው፤ አሜን” (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)

የግእዝና የአማርኛ ቅዱሳት መጻሕፍት እንዲሁም በርካታ የእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች፣ ኢየሱስ አምላክ መሆኑን በግልጽ የሚያሳዩ ቢሆንም እንኳ፣ “የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማኅበር” በመባል የሚታወቀው “የይሖዋ ምስክሮች” ድርጅት ያሳተመው የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም (NWT) ክፍሉን የኢየሱስን አምላክነት በማያመለክት መልኩ አቅርቦታል፡፡ ለንጽጽር እንዲመች አዲሱ መደበኛ ትርጉምን የመጠበቂያ ግንብ ካሳተመው ከአዲሲቱ ዓለም የእንግሊዝኛ ትርጉም ጋር በማነጻጸር ለመመልከት እንሞክር፡—

- “አባቶችም የእርሱ ናቸው፤ ክርስቶስም በሥጋ የትውልድ ሐረጉ የሚቆጠረው ከእነርሱ ነው፤ እርሱም፣ ከሁሉ በላይ የሆነ ለዘላለም የተመሰገነ አምላክ ነው፤ አሜን”፡፡ (አዲሱ በደበኛ ትርጉም)፡፡
- “አባቶች የእርሱ ናቸው፤ ክርስቶስም በሥጋ የመጣው ከእነርሱ ነው፤ ከሁሉ በላይ የሆነው አምላክ ይመስገን፤ አሜን”፡፡ (የአዲሲቱ ዓለም ትርጉም)፡፡

የመጀመሪያው ክፍል ክርስቶስ “ከሁሉ በላይ የሆነ አምላክ” ነው ሲል፣ የመጠበቂያ ግንብ ያዘጋጀው መጽሐፍ ደግሞ፣ “ከሁሉ በላይ የሆነ አምላክ” የሚለው አብን ነው፡፡ ከላይ ባለው ንጽጽር ከሄድን ደግሞ፣ “እርሱም፣ ከሁሉ በላይ የሆነ ለዘላለም የተመሰገነ አምላክ ነው” እና “ከሁሉ በላይ የሆነው አምላክ ይመስገን” የሚለው ነው፡፡

ግሪኩን በቀሩሙ (ቃል በቃል) ተርጉሙን ደግሞ እናቅርብ፡—

- ሀ. ὦν οἱ πατέρες => አባቶች የእርሱ ናቸው
- ለ. καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, => ከእነርሱም ክርስቶስ በሥጋ መጣ/ሆነ
- ሐ. ὁ ὢν ἐπὶ πάντων => እርሱ ከሁሉ በላይ የሆነ
- መ. θεὸς εὐλόγητος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν=> እግዚአብሔር ለዘላለም የተመሰገነ ይሁን አሜን

በ“ለ” መጨረሻ ላይ አራት ነጥብ የምናደርግ ከሆነ፣ ክርስቶስ “ከሁሉ በላይ የሆነ እግዚአብሔር/አምላክ” ነው የሚል ትርጉም አይኖረውም፡፡ አራት ነጥቡን በ“ሐ” መጨረሻ ላይ ካደረግን ደግሞ ኢየሱስ ከሁሉ በላይ መሆኑን ቢያሳይም አምላክ መሆኑን ግን አያመለክትም፡፡ አራት ነጥቡን በ“መ” መጨረሻ ላይ ካደረግን ደግሞ፣ ኢየሱስ ከሁሉ በላይ እንዲሁም አምላክ መሆኑን የሚያሳይ ነው፡፡

ሦስተኛው አማራጭ እውነት መሆን ከቻለ ብቻ ክፍሉ ኢየሱስ አምላክ መሆኑን ማሳየት ይችላል። “ከሁሉ በላይ የሆነው ማነው?” የሚለው ጥያቄ ቢጠየቅ መልስ መሆን የሚችለው “ክርስቶስ ነው” የሚለው ነው፤ ምክንያቱም ክፍሉን ቃል በቃል ስንተረጎመው፣ “አባቶች የእርሱ ናቸው ከእነርሱም ክርስቶስ በሥጋ መጣ/ሆነ እርሱ ከሁሉ በላይ የሆነ ነው” ስለሚል ነው። በግሪኩ ሰዋሰው “ሆ ኦን” (“ὁ ὄν”) “የሆነው እርሱ” የሚለው የግሪክ ቃል “ክርስቶስ” (“ὁ Χριστός” “ሆ ክርስቶስ”) ከሚለው ጋር የሚወዳጅ ነው። ምክንያቱም “የሆነው እርሱ” የሚለው ቃል፣ ስለ ክርስቶስ ተጨማሪ ሐሳብ ለመናገር የሚንደረደር ስለሆነ (“ሆ ኦን” “ὁ ὄν” “የሆነው እርሱ” የሚለው ቃል በ2ቆሮንቶስ 11፥31 ላይ እንዴት እንደ ተተረጎም ልብ ይሏል)። ክርስቶስ ከሁሉ በላይ መሆኑም ከአንድ ምዕራፍ በኋላ ተገልጿል (ሮሜ 10፥12)።

“የተመሰገነ/የተባረከ” (ግሪክ “ኢሎጊቶስ” “εὐλογητός”) የሚለው ቃል፣ “እግዚአብሔር” (ግሪክ “θεός”) በሚለው ቃል ተቀድሞአል። ነገር ግን በሐዲስ ኪዳን ግሪክ እግዚአብሔር የሚመሰገንባቸው ቦታዎች ግን “የተመሰገነ/የተባረከ” የሚለው ቃል ከመለኮታዊው ስም በፊት የሚመጣ ነው (ለምሳሌ የሚከተሉትን ቦታዎች በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም ላይ ይመለከቷል (መዝሙር 66፥20፣ 68፥35፣ 28፥6፣ 31፥21፣ 89፥52፣ 41፥13፣ 106፥48፣ ዘፀአት 18፥10፣ ሩት 4፥14፣ 1ሳሙኤል 25፥32፣ ሉቃስ 1፥68፣ 1ቆሮንቶስ 1፥3፣ ኤፌሶን 1፥3፣ 1ጴጥሮስ 1፥3)። ሮሜ 9፥5 ግን ይህን መጽሐፍ ቅዱሳዊ የማመስገን ሕግ የሚከተል አይደለም። ስለዚህ፣ “እግዚአብሔር ለዘላለም የተመሰገነ ይሁን” የሚለው ዐረፍተ ነገር፣ “እርሱ ከሁሉ በላይ የሆነ” የሚለው ዐረፍተ ነገር አካል እንደ ሆነ እንረዳለን። ጳውሎስ ከዚህ ጋር ተመሳሳይ የሆነውን የሰዋሰው አወቃቀር በሌላም ስፍራ ላይ ተጠቅሞአል (የሮሜን መልእክት ጨምሮ)¹³⁴። ለምሳሌ፡—

- “የእግዚአብሔርን እውነት በሐሰት ለወጡ፣ በፈጣሪ ፈንታ ፍጡር አመለኩ፣ አገለገሉም፣ ፈጣሪም ለዘላለም የተመሰገነ ነው፣ አሜን” (ሮሜ 1፥25)።
- “ለዘላለም የተመሰገነው [ὁ ὄν] የጌታ የኢየሱስ አምላክና አባት እንደማልዋሽ ያውቃል” (2ቆሮንቶስ 11፥31)¹³⁵።

ለዚህ ነው በየዘመናቱ የነበረችው የክርስቶስ ቤተ ክርስቲያን ሮሜ 9፥5 የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት ያረጋግጣል የምትለው።

¹³⁴ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 147.

¹³⁵ ዝኒ ከማሁ።

ይህን የሰዋሰው ሕግ መሠረት ያደረጉ በርካታ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት አሉ። ለምሳሌ፡— “አምላካችንና አባታችን” (“του θεου και πατρός ἡμῶν”) (ለምሳሌ ገላትያ 1፥4፤ ፊልጵስፎስ 4፥20፤ 1ተሰሎንቄ 1፥3፤ 3፥1:13)፣ “አምላክና አባት” (“τὸν θεὸν και πατέρα”) (ለምሳሌ ሮሜ 15፥6፤ 1ቆሮንቶስ 15፥24)። የሚሉት አወቃቀሮች ስለ አንድ አካል የሚናገሩ ናቸው እንጂ ስለተለያዩ ሁለት አካላት የሚናገሩ አይደሉም። ይህ የሰዋሰው ሕግ ምን ያህል ተአማኒ ለመሆኑ አንዳንድ ናሙናዎችን ከሐዲስ ኪዳን ምንባባት ለማየት እንሞክር¹³⁷፡—

የሐዲስ ኪዳን ምንባባት	ግሪክ	የአማርኛ ቁም ትርጉም
ማርቆስ 6፥3	οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας και ἀδελφὸς Ἰακώβου	ይህ አናጢው፣ የማርያም ልጅና የደዕቆብ ወንድም አይደለም?
ሱቃስ 20፥37	κύριον τὸν θεὸν Ἀβραάμ και θεὸν Ἰσαὰκ και θεὸν Ἰακώβ.	ጌታ የአብርሃም አምላክ፣ የደስሐቅ አምላክ የደዕቆም አምላክ
ሐዋርያት ሥራ 3፥14	τὸν ἅγιον και δίκαιον	ቅዱሱንና ጻድቁን
ኤፌሶን 6፥21	Τυχικός ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς και πιστὸς διάκονος ἐν κυρίῳ,	ተኪቆስ የተወደደ ወንድምና በጌታ የታመነ አገልጋይ
ቄሳስይስ 4፥7	Τυχικός ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς και πιστὸς διάκονος και σύνδουλος ἐν κυρίῳ,	ተኪቆስ የተወደደ ወንድምና የታመነ አገልጋይ ቤታም አብሮኝ ባርዶ የሆነ
1ተሰሎንቄ 3፥2	Τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν και συνεργὸν τοῦ θεοῦ	ጢሞቴዎስ፣ ወንድማችንና የእግዚአብሔር አገልጋይ
ሰብራውዶን 12፥2	τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν και τελειωτὴν	የአምላካችን ጀመሪና ፈጻሚ
ደዕቆብ 3፥9	τὸν κύριον και πατέρα	ጌታና አባት
ራክይ 1፥9	Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν και συγκοινωνὸς	ወንድማችሁና አብረኩሁ የምካፈል ዮሐንስ
1ደጥሮስ 2፥25	τὸν ποιμένα και ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ὑμῶν	ወደ ነፍሳችሁ አረኛና ጠባቂ
1ደጥሮስ 5፥1	ὁ συμπερσβύτερος και μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων,	አብራው ሸማግሌና የክርስቶስ መከራ ምስክር የሆነሁ
ራክይ 1፥6	τῷ θεῷ και πατρὶ	ለአምላኩና ለአባቱ
የሐዲስ ኪዳን ምንባባት	ግሪክ	የአማርኛ ቁም ትርጉም
ሮሜ 15፥6፤ 1ቆሮንቶስ 15፥24፤ 2ቆሮንቶስ 1፥30	τὸν θεὸν και πατέρα	አምላክና አባት
ይሁዳ 4	τὸν μόνον δεσπότην και κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν	ብቻውን አለቃችን/ንጉሣችንና ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ
ፊልሞና 1	ὁ ἀδελφὸς Φιλίμονι τῷ ἀγαπητῷ και συνεργῶ ἡμῶν	የተወደደ ወንድማችንና የሥራ ባልደረባችን ፊልሞና
ሰብራውዶን 3፥1	τὸν ἀπόστολον και ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν,	የሃይማኖታችን ሐዋርያና ሲቀ ካህናት ኢየሱስ

second, both nouns refer to the same person if the nouns are (1) personal, (2) singular, and (3) non-proper nouns, and if the nouns are (d) not normally paired semantically as denoting two persons.

¹³⁷ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 145. Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 151-52.

የአዲሲቱ ዓለም ትርጉም (NWT) በመባል የሚታወቀው “የይሖዋ ምስክሮች” የመጽሐፍ ቅዱስ የእንግሊዝኛ ትርጉም በቲቶ 2÷13 እንዲሁም 2ጴጥሮስ 1÷1 በሁለቱም ቦታዎች ላይ በሚገኙት “ታላቅ አምላክ” እና “መድኅኒት ኢየሱስ ክርስቶስ” በሚሉት ቦታዎች ላይ ከግሪኩ ጋር በተጻረረ መልኩ ውስን መስተካምር በማስገባት ታላቁ አምላክ የሚለው ቃል አብን የሚያሳይ ሲሆን፤ መድኅኒት የሚለው ደግሞ ወልድን የሚያሳይ ነው ብሎአል¹³⁸። ይህ የድርጅቱን ፍላጎት እንጂ የቅዱሳት መጻሕፍትን አስተምህሮ የሚያሳይ አይደለም። ቲቶ 2÷13 እንዲሁም 2ጴጥሮስ 1÷1 ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስን “ታላቅ አምላክ” ይሉታል የሚለው የሙግት ነጥብ በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋስው የተደገፈ ብቻ ሳይሆን፤ የምንባቡን ዐውዳዊ ትርጉም የተከተለ ነው። የክፍሉን ዐውዳዊ ትርጉም ደግሞ እንመልከት፡—

1) “አዳኛችን/መድኅኒታችን” (“ሶቲሮስ ሁሞን” “σωτηριος ἡμῶν”) የሚለው ሐረግ በቲቶ መልእክት ውስጥ ስድስት ጊዜ የሚገኝ ሲሆን፤ በአምስቱ ቦታዎች ላይ (1÷3:4፤ 2÷10፤ 3÷4:6) “አዳኛችን/መድኅኒታችን” የሚለው ቃል ውስን መስተካምር ያለባቸው ናቸው። በቲቶ 2÷13 ላይ ግን ውስን መስተካምር (“ቴዉ” “του”) የሚገኘው፤ “ታላቁ አምላክ” (ግሪክ “ቶው ሜጋሉቴዉ” “του μεγάλου θεου”) ከሚሉት ቃላት ፊት መሆኑ፤ “ታላቁ አምላክ” እና “መድኅኒታችን” የሚሉት ቃላት በአንድ ውስን መስተካምር እንደሚተዳደሩ የሚያሳይ ነው።

2) ቲቶ 2÷13 ላይ የሚገኘውና የአማርኛ ትርጉሞች፤ “መገለጥ” ሲሉ የተረጎሙት የግሪክ ቃል “ኢፒፋንያን” (ἐπιφάνεια)፤ በጳውሎስ መልእክቶች ላይ ብቻ የሚገኝ ሲሆን፤ (ይህ ቃል በአብዛኛው የሚገኘው በመልእክታተ ምጋቤ¹³⁹ ላይ ነው 2ተሰሎንቄ 2÷8፤ 1ጢሞቴዎስ 6÷14፤ 2ጢሞቴዎስ 1÷10፤ 4÷1:8፤ ቲቶ 2÷13) ሁል ጊዜ ቃሉ የኢየሱስ ክርስቶስን መገለጥ የሚያመለክት ነው። ይህ እውነት ከሆነ ደግሞ ቲቶ 2÷13 ላይ የሚገኘው “መገለጥ” ከሌሎቹ ክፍሎች ጋር በተቃረነ መልኩ ኢየሱስን ሳይሆን አብን ያመለክታል ማለት ስሕተት ነው¹⁴⁰።

3) አንዳንድ ምሁራን ክፍሉ ግራን ቪል ሻርፕ በሚባለው የግሪክ ሰዋስው ሕግ መገዛቱን ቢቀበሉም፤ “ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን” የተባለው ስያሜ አብን የሚያመለክት ነው የሚል ሙግት አላቸው¹⁴¹። እንደነዚህ ምሁራን እምነት አብ፤ “ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን” ሲሆን፤ ወልድ ደግሞ የ“ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን” “ክብር” ነው።

¹³⁸ Titus 2:13:- "of the great God and of [the] Savior of us, Christ Jesus" 2 Peter 1:1:- "of our God and [the] Savior Jesus Christ" (NWT)

¹³⁹ መልእክታተ ምጋቤ/ኖሆሎት የሚባሉት 1ጢሞቴዎስ፤ 2ጢሞቴዎስና ቲቶ መልእክቶች ናቸው።

¹⁴⁰ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 153.

¹⁴¹ ዝኒ ከማሁ።

እንደዚህ አመለካከት ክርስቲያኖች፣ “የሚጠበቁት የታላቁ አምላካችንንና የመድኃኒታችንን የተባረከ ተስፋና መገለጥ ነው [ይህ ክብር ደግሞ] ኢየሱስ ክርስቶስ ነው”¹⁴²።

ይህ አመለካከት ትክክል ነው ብለን እንኳ ብናስብ ኢየሱስ በዳግም ምጽአቱ፣ የእግዚአብሔር ክብር ሙሉ መገለጥ መሆኑ አምላክነቱን የሚያሳይ ቢሆንም፣ ኢየሱስ ክርስቶስ “ታላቅ አምላክና መድኃኒት” የተባለ እንጂ፣ “ታላቅ አምላክና መድኃኒት” የተባለው የአብ “ክብር” ነው የሚለው ትንተና በርካታ ስሕተቶች አሉበት። ይኸውም፡— (1) ክፍሉ በማያሻመ መልኩ፣ “ታላቁ አምላካችንና መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ” ነው ይላል። (2) ክፍሉ ስለ እግዚአብሔር ክብር መገለጥ ይናገራል እንጂ፣ የሚገለጠው ክብር አምላክ ይባላል አይልም። (3) ሐዋርያው ጳውሎስ በመልእክቶቹ ውስጥ ሁሉ ኢየሱስ የእግዚአብሔር ክብር ነው አላለም (ምንም እንኳ የሚከተሉት ክፍሎች ይህን መሰል መልእክት ያላቸው ቢመስልም እንኳ 2ቆሮንቶስ 4፡4:6)። (4) “ታላቁ አምላካችንና መድኃኒታችን” የሚለው ገለጻ አካላዊ ህልውና ያለውን አካል የሚያመለክት እንጂ (ኢየሱስ ክርስቶስን)፣ ረቂቅ የሆነ “ክብርን” የሚያመለክት አይደለም። (5) ሐዋርያው በልእክታተ ምጋቤ ውስጥ ሁሉ “መገለጥ” (“ኢፒፋንያን” “ἐπιφάνειαν”) የሚለውን ቃል የተጠቀመው የኢየሱስ ክርስቶስን መገለጥ ለማመልከት እንጂ፣ ከእግዚአብሔር ጋር ግንኙነት ያለውን ረቂቅ ክብር ለማመልከት አይደለም (2ተሰሎንቄ 2፡8፣ 1ጢሞቴዎስ 6፡14፣ 2ጢሞቴዎስ 1፡10፣ 4፡1:8፣ ቲቶ 2፡13)። (6) ሐዋርያው በመልእክቶቹ ሁሉ ውስጥ፣ “ክብር” የሚለውን ቃል 18 ጊዜ ያህል የተጠቀመ ሲሆን፣ 12 ጊዜ ቃሉን የተጠቀመው ገላጭ በሆነ መልኩ ማለትም በዘርፍ ሙያ (genitive case) ነው፤ ይኸውም ከፊሊፊት ያለውን ስም በሚቀጽል መልኩ ማለት ነው (ሮሜ 8፡21፣ 9፡23፣ 1ቆሮንቶስ 2፡8፣ 2ቆሮንቶስ 4፡4፣ ኤፌሶን 1፡17:18፣ 3፡16፣ ፊልጵስዩስ 3፡21፣ ቁላስይስ 1፡11:27፣ 1ጢሞቴዎስ 1፡11፣ ቲቶ 2፡13)። ይህም ክብር ከሚለው ይልቅ እንደ ቅጽል “የተከበረ/ከቡር የሆነ” የሚል ትርጉም ይኖረዋል ማለት ነው። (7) ድኑታችንን የፈጸመው ኢየሱስ ክርስቶስ እንደ ሆነ ሐዋርያው በዚህ ዐውድ ውስጥ (ቲቶ 2፡14) ገልጸዋል። (8) ሐዋርያው በቲቶ መልእክት ውስጥ፣ “መድኃኒታችን” የሚለውን ቃል ስድስት ጊዜ የተጠቀመው ኢየሱስ ክርስቶስን ለማመልከት ከሆነ (1፡3:4፣ 2፡10:13፣ 3፡4:6)፣ ሰባተኛው ቦታ ላይ ኢየሱስን አያመለክትም የሚለው ጉዳይ ከጳውሎስ አካሄድ ጋር የሚቃረን ነው¹⁴³።

በተመሳሳይ መንገድ ግራንቪል ሻርፕ በመባል የሚታወቀውን የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋስው እንዲሁም የክፍሉን ዐውድ ወደ ጌን በመተው አንዳንድ ግለሰቦች እንዲሁም የሃይማኖት ድርጅቶች በ2ጴጥሮስ 1፡1 ላይ፣ “አምላካችንና አዳኛችን” የሚለው ስያሜ ኢየሱስ ክርስቶስን አያመለክትም የሚል ሙግት አላቸው። ለዚህ አቋማቸው እንደ ዋነኛ የክርክር ነጥብ አድርገው የሚጠቅሱት፣ በዚህ ዐውድ “እግዚአብሔር” ወይም “አምላክ” የሚለው ስያሜ አብን የሚያሳይ ሲሆን፣ ጌታችን ኢየሱስ የሚለው ስያሜ ደግሞ ወልድን የሚያመለክት ነው የሚለው ነጥብ ነው (ቀሩጥር 2)። ይህ፣ በሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ አልተባለም

¹⁴² ዝኒ ከማሁ።

¹⁴³ ዝኒ ከማሁ፣ 154።

የሚለውን የተሳሳተ ግንዛቤ ታሳቢ ያደረገ አቋም ነው። ነገር ግን ቅዱሳት መጻሕፍት አብ አምላክ እንደ ሆነ ሁሉ ወልድም አምላክ መሆኑን በግልጽ ያስተምሩናል—እንዲያውም በተመሳሳይ ዐውድ ውስጥ (ቢያንስ እስካሁን የተመለከትናቸውን ምንባባት ይመለከቷል ዮሐንስ 1÷1:18፤ 20÷17:28:31፤ ዕብራውያን 1÷8-9)።

በሁለተኛ ጴጥሮስ መልእክት የግራንቪል ሻርፕን ሕግ በተከተለ መንገድ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ እንደ ተባለ ሁሉ፣ “ጌታችንና መድኅኒታችን” ተብሏል የሚከተለውን ሰንጠረዥ ይመለከቷል¹⁴⁴፡—

2ጴጥሮስ	ግሪክ	አማርኛ ትርጉም
1÷1	του θεου ἡμῶν καὶ σωτηρος Ἰησοῦ Χριστοῦ,	አምላካችንና መድኅኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ
2÷20	του κυρίου [ἡμῶν] καὶ σωτηρος Ἰησοῦ Χριστοῦ	ጌታ[ችን] እና መድኅኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ
3÷18	του κυρίου ἡμῶν καὶ σωτηρος Ἰησοῦ Χριστοῦ	ጌታችንና መድኅኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ

ኢየሱስ ክርስቶስ፣ “ጌታችንና መድኅኒታችን” በተባለባቸው በእነዚህ ምንባባት (1÷11፤ 2÷20፤ 3÷18) “ጌታ” እንዲሁም “መድኅኒት” የተባለው ኢየሱስ ክርስቶስ ነው። በሚለው ጉዳይ ላይ ከየትኛውም ወገን አንዳችም ተቃውሞ አጋጥሞት አያውቅም። ነገር ግን ተመሳሳይ የሰዎሰው አወቃቀር ተከትሎ “ጌታ” የሚለው ስያሜ “አምላክ” በሚለው ስም ሲተካ ግን፣ አልቀበልም የሚሉ ሰዎች፣ “ጌታና መድኅኒት” የሚሉትን ምንባባት እንዴት ሊቀበሉት ቻሉ? የሁለተኛ ጴጥሮስ ኢየሱስ ክርስቶስን፣ “አምላካችንና መድኅኒታችን” ነው። በሚለው መሠረተ እምነት መልእክቱን ከፍቶ፣ “ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታችንና መድኅኒታችን”ም ነው የሚለውን ጉዳይ ማስከተሉ እንዲሁም መልእክቱን፣ “በጌታችንና በአዳኛችን በኢየሱስ ክርስቶስ ጸጋና ዕውቀት ዕደጉ፤ ለእርሱ አሁንም፤ ለዘላለምም ክብር ይሁን፤ አሜን” (3÷18) በሚለው ቃል መቋጨቱ፣ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያስተምር ነው።

የመክፈቻው ቀጥሮ “አምላካችንና መድኅኒታችን” (1÷1) ብሎ የመልእክቱ መዝጊያ ክፍል “ጌታችንና መድኅኒታችን” (3÷18) ማለቱ ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታችንና አምላካችን መሆኑን በአጽንኦት የሚገልጽ ነው። የመዝጊያው ንግግር ሰዎስዋዊና ዐውዳዊ ትርጉሙ ክርስቶስን የሚሳየ ከሆነ፤ ይህንኑ ሰዎሰው እንዲሁም ዐውዳዊ ትርጉም ተከትሎ ክርስቶስ አምላክና መድኅኒት ነው የሚለውን ጉዳይ መቀመል እንዴት ሊከብደን ቻለ!—ወግድ አርዮስ፤ እንደ ቅዱሳት መጻሕፍት ትምህርት ኢየሱስ ክርስቶስ “ጌታችንና አምላካችን” ነው!

7) ዕብራውያን 1÷8 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

“πρὸς δὲ τὸν υἱόν, Ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, καὶ ἡ ῥάβδος τῆς εὐθύτητος ῥάβδος τῆς βασιλείας σου”

- “ስለ ልጁ ግን እንዲህ ይላል፤ “አምሳክ ሆይ፤ ዙፋንህ ከዘላለም እስከ ዘላለም ጸንቶ ይኖራል፤ ጽድቅም የመንግሥትህ በትር ይሆናል” (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “ስለ ልጁ ግን፡— አምሳክ ሆይ ዙፋንህ እስከ ዘላለም ድረስ ይኖራል፤ የመንግሥትህ በትር የቅንነት በትር ነው” (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “ወበአንተ ወልዱስ ይቤ መንበርክ እግዚአብሔር ሰዓሰመ ዓሰም በትረ ጽድቅ በትረ መንግሥትክ” (ልሳነ ግእዝ—ማኅበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- “ስለ ልጁ ግን እስከ ዙፋንህ አምሳክ ሰዓሰመ ነው። የመንግሥትህ በትር የቅንነት በትር ነው” (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦላይቴ)
- “ስለ ልጁ ግን፤ “አምሳክ ሆይ! ዙፋንህ ሰዓሰመ ይኖራል፤ መንግሥትህን በጽድቅ ታስተዳድራለህ” (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)

የዕብራውያን መጽሐፍ ምዕራፍ አንድ ኢየሱስ ክርስቶስ ከመላእክት ሁሉ በላይ እንደ ሆነ በሚገልጽበት ዐውድ ውስጥ የመዝሙር መጽሐፍን በመጥቀስ የእግዚአብሔር ልጅ የሆነው ኢየሱስ ክርስቶስ ከአብ የተለየ መሆኑን ከገለጸ በኋላ እርሱ ራሱ አምላክ መሆኑን ያስተምራል።

“ስለ ልጁ ግን እንዲህ ያላል፡—

‘አምላክ ሆይ፤ ዙፋንህ ከዘላለም እስከ ዘላለም ጸንቶ ይኖራል፤ ጽድቅም የመንግሥትህ በትር ይሆናል፤ ጽድቅን ወደድህ፤ ዐመፃን ጠላህ፤ ስለዚህ እግዚአብሔር አምላክህ ከባልንጀሮችህ በላይ አስቀመጠህ፤ የደስታንም ዘይት ቀባህ” (1÷8-9)

የዕብራውያን መልእክት ጸሐፊ ይህን ክፍል የጠቀሰው ከመዝሙር 45÷6-7 ነው። ይህ የመዝሙር ክፍል የሚናገረው ስለ እስራኤል ንጉሥ 45÷1-5 ስለሆነ፤ የእስራኤል ንጉሥ አምላክ በተባለበት መልኩ ኢየሱስ ክርስቶስም አምላክ መባሉ የኢየሱስ ክርስቶስን ፍጹም አምላክነት አያሳይም የሚል የሙግት ነጥብ ሊቀርብ ይችላል።

በክፍሉ ውስጥ የተጠቀሰው፣ “አምላክ” የሚለው መጠሪያ፣ የእስራኤልን ንጉሥ የሚያሳይ አይደለም¹⁴⁵። በነቢዩ ኢሳይያስ የትንቢት መጽሐፍ፣ “አማኑኤል” የሚለው መጠሪያ

¹⁴⁵ አንዳንድ ምሁራን መዝሙር 45 የእስራኤልን ንጉሥ አምላክ አላለም ምክንያቱም ክፍሉ መተርጎም ያለበት፣ “ዙፋንህ ለዘላለም ነው”፣ “እግዚአብሔር በትረ መንግሥትህን ስለሚያጸናልህ መንግሥትህ ዘላለማዊ ይሆናል”፣ “መንበርህ ዘላለማዊ ነው” ወዘተ ተብሎ ነው ባይ ናቸው። ነገር ለእነዚህ አማራጭ ትርጉሞች ሁሉ አጥጋቢ ያለመሆናቸውን ፕሮፌሰር ሙሬ ሐረስ ሞግተዋል። ነገር የእስራኤልን ንጉሥ እግዚአብሔር ማለቱ ንጉሡ አምላክ ነበር ለማለት ሳይሆን፣ ከዳዊት ዘር የሚወለደውን ንጉሥ የሚያመለክት ትንቢታዊ መልእክት መሆኑን ያስረዳል። Harris, *Jesus as God*, 191.

የነቢዩ ኢሳይያስ ልጅ የማኸር ሻላል ሃሽ ባዝ መጠሪያ ይምሰል እንጂ (ኢሳይያስ 8÷3፤ 7÷14) ስያሜው ትንቢታዊ መልእክት ስለነበረው፣ “አማኑኤል” የሚለው ስም ለኢየሱስ ክርስቶስ መጠሪያ ሆኖ እናገኘዋለን (ማቴዎስ 1÷22-23)። ልክ እንደዚሁ ሁሉ መዝሙር 45ም ስለ እስራኤል ሰብአዊ ንጉሥ የሚያወራ ቢመስልም¹⁴⁶ የመዝሙሩ ትንቢታዊ መልእክት ግን የዳዊት ዘር እንዲሁም ዘላለማዊ ንጉሥ ስለሆነው ስለ መሲሐ የሚናገር ነው። ይህ ትንታኔ ተአማኒ ለመሆኑ፣ መዝሙር 45 በግልጽ ይናገራል። ቀኑር 2 ላይ መሲሐን፣ “ኅያል” (ዕብራይስጥ “ጊቦር” ከኢሳይያስ 9÷6 ጋር ያነጻጽሯል) ሲለው፣ ቀኑር 3 ደግሞ፣ “ግርማና ሞገስ” የሚሉት አምላካዊ ባሕርያት እንዳሉት ይገልጻል ከሰባውያን ንጉሥ ፍጹም የላቀና የተለየ መሆኑን ይገልጻል ይናገራል። ከቀኑር 4-7 ባለው ክፍል ደግሞ ንጉሡ እውነት፣ ትሕትናና ሞገስ ገንዘቡ እንደ ሆኑ፣ ዙፋኑ ዘላለማዊ ዙፋን እንደ ሆነ ይገልጻል። በተለይ ቀኑር 8-15 ባለው ክፍል ንጉሡ ሙሽራ እንዳለው እንዲሁም የንጉሡና የሙሽራዩቱ ክብር የተገለጠበት መንገድ የመሲሐንና የቤተ ክርስቲያንን መጻኢ ዕጣ ፈንታ የሚያመላክት ነው (ራእይ 21)። በተለይ የዓለም ነገሥታት ሁሉ እንደሚሰግዱለትና ምስጋናን እንደሚያቀርቡለት የሚናገሩት እነዚህ ምንባባት ንጉሡ ከሰብአዊ ነገሥታት ፍጹም የተለየ መሆኑን የሚያሳዩ ናቸው¹⁴⁷። በአጠቃላይ መዝሙር 45 ስለ ሰብአዊ ንጉሥ የሚናገር ሳይሆን፣ ዘላለማዊ ስለሆነው ንጉሥና ስለ መሲሐ የሚያስተምር ትንቢታዊ ዝማሬ ነው¹⁴⁸።

ለዚህም ነው ዕብራውያን ጸሓፊ መዝሙር 45 ስለ ልጅ የሚናገር ምንባብ ነው የሚለው (ዕብራውያን 1÷8)። ዳዊት፣ ሰሎሞን እንዲሁም ሌሎች የእስራኤል ነገሥታት የእግዚአብሔርን ሕዝብ ከኢየሩሳሌም ሆነው የሰጡት አመራር በእግዚአብሔር ዙፋን ላይ ሆኖ የእግዚአብሔርን ሕዝብ የሚመራውን የእግዚአብሔርን ልጅ አመላካች ነው (ዕብራውያን 1÷2-3)። ይህም የእግዚአብሔር ልጅ መላእክት የሚሰግዱለት (ቀኑር 6)፣ ሰማይንና ምድርን የፈጠረ (ቀኑር 10) እንዲሁም ፍጥረታቱን የማጥፋት ክህሎት ያለው ነው (ቀኑር 11-12)። እነዚህ ሁሉ አስደናቂ ንግግሮች የሚነገሩለት ኢየሱስ ክርስቶስ ከመላእክት ስም ሁሉ በላይ የላቀ ስም ባለቤት መሆኑ ብቻ ሳይሆን (ቀኑር 4)፣ “አምላክ” የሚለውም ስም ባለቤት ነው (ቀኑር 8)¹⁴⁹።

እስካሁን ለማየት እንደ ሞከርነው ዕብራውያን 1÷8 በማያሻማ መንገድ ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ ይለዋል የሚለውን አስተምህሮ የማይቀበሉ ሰዎች ለሙግታቸው መከራከሪያ ነጥብ አድርገው የሚጠቅሱት ቀኑር 8 ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ ይበለው እንጂ ቀኑር 9 ደግሞ ከመዝሙር 45 በመጥቀስ፣ እርሱ ራሱ አብ አምላኩ እንደ ሆነ ይናገራል በዮች ናቸው።

¹⁴⁶ መጽሐፈ መዝሙር ስለየትኛው የእስራኤል ንጉሥ እንደሚናገር ያለመታወቁ ጉዳይ መጽሐፈ መዝሙር “ንጉሥ” ሲል፣ መሲሐን ለማመላከት እንደ ሆነ የብሉይ ኪዳን ምሁራን ያስረዳሉ።

¹⁴⁷ ታላቁ የእስራኤል ንጉሥ፣ ንጉሥ ዳዊት ስለራሱ የተናገራቸው የሚመስሉ ንግግሮች እንኳ በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ስለራሱ ሳይሆን ዘላለማዊ ስለሆነው ንጉሥ ይኸውም ስለ መሲሐ የተነገሩ ትንቢታዊ ንግግሮች መሆናቸው ተገልጿል (መዝሙር 16÷8-11 ያለውን ክፍል ከሐዋርያት ሥራ 2÷25-28 ጋር ያነጻጽሯል)።

¹⁴⁸ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 149.

¹⁴⁹ ዝኒ ከማሁ፣ 150።

ነገር ግን ከላይ ለማየት እንደ ሞከርነው የእግዚአብሔር ልጅ የሆነው ኢየሱስ ክርስቶስ እርሱ ራሱ አምላክ እንደ ሆነ ሁሉ (ዮሐንስ 1÷14:18፤ 20÷28:31)፤ የዕብራውያን መልእክት ጸሐፊም ልክ እንደ ሐዋርያው ዮሐንስ፤ መሳ ለመሳ ኢየሱስ አምላክ እንደ ሆነ ሁሉ የኢየሱስ ክርስቶስም አባት አምላክ መሆኑን ገልጾል (ዮሐንስ 20÷17:28፤ ዕብራውያን 1÷8:9)። ኢየሱስ ክርስቶስ ትስብእት ሲሆን፤ ሰው በመሆኑ ምክንያት የፍጡሩ አካል ሆኖአል (ዮሐንስ 1÷14፤ ፊልጵስዩስ 2÷6-7)። ስለዚህም ኢየሱስ ክርስቶስ አባቱን እንደ አምላኩ ክብርን ሰጥቶታል (ራእይ 3÷12)። ይህ እንዳለ ሆኖ ኢየሱስ ባልተፈጠረው አምላካዊ ባሕርይ ልክ እንደ አብ አምላክ ነው።

8) 1ዮሐንስ 5÷20 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

“οἶδαμεν δὲ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἦκει καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινόν, καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος”

- “የእግዚአብሔር ልጅ እንደ መጣ፤ እውነተኛ የሆነውን እርሱን እንደናውቅ ማስተዋዕን እንደ ሰጠን እናውቃለን፤ እኛም እውነተኛ በሆነው በልጁ በኢየሱስ ክርስቶስ እለን፤ እርሱ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው” (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “የእግዚአብሔርም ልጅ እንደ መጣ፤ እውነተኛም የሆነውን እናውቅ ዘንድ ልቡናን እንደ ሰጠን እናውቃለን፤ እውነተኛም በሆነው በእርሱ እለን፤ እርሱም ልጁ ኢየሱስ ክርስቶስ ነው። እርሱ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው” (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- “ናኛም ከመ ወልደ እግዚአብሔር መጽክ ወወሀበነ ልብ ከመ ናኛም ስእግዚአብሔር ዘበጽድቅ። ወሀበውነ ዘበጽድቅ በወልደ እግዚአብሔር በኢየሱስ ክርስቶስ ውእቱ ዘበእማን እግዚአብሔር ወብነ ሕይወት ዘሰገሰም” (ልላነ ግእዝ—ማኅበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- “እናውቃለን ግን የእግዚአብሔር ልጅ እንደ መጣ ዕውቀትንም ሰጠነ። እውነተኛው የሚሆነውን እናውቅ ዘንድ። እኛም በእውነተኛው እንኖራለን በልጁ በየሱስ ክርስቶስ። ይህ ነው እውነተኛ አምላክ የዘላለም ሕይወት” (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦላይቴ)
- “የእግዚአብሔር ልጅ እንደ መጣና እውነት የሆነውን እርሱን እንደናውቅ ስለተዋደ ልቡና እንደ ሰጠን እናውቃለን፤ እኛም በዚህ እውነት በሆነው በኢየሱስ ክርስቶስ እንኖራለን። እርሱ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው” (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)

“እርሱ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው” በሚለው ዐረፍተ ነገር ላይ፤ “እርሱ” (ግሪክ “አውቶስ ኢስቲን” “οὗτός ἐστιν”) የሚለው ቃል አብን ነው የሚያሳየው ወይስ ወልድን ነው በሚለው ጉዳይ ላይ ትምህርተ ዘለቅ ሲፊ ውዝግብ አላቸው። በነገረ መለኮት ዕውቀታቸውም ሆነ በክርስቲያናዊ ሕይወታቸው ትልቅ ከበሬታ የተገናኝተው ስመ ጥር የቤተ ክርስቲያን አባቶች (ለምሳሌ፡— አትናቴዎስ፤ የእስክንድርያው ቄርሎስ፤ የግሪክ ዕደ ክታባትን ለመጀመሪያ ጊዜ ወደ ላቲን ቋንቋ የተረገመው የሮም፤ መርሐያነ ተሐድሶዎቹ ማርቲን ሉተርና ጆን ካልቪን) “እርሱ” የሚለው ቃል ኢየሱስ ክርስቶስን የሚያሳይ በመሆኑ፤ “እውነተኛ

አምላክና የዘላለም” ሕይወት የተባለው ኢየሱስ ክርስቶስ ነው የሚል ጠንካራ አቋም ነበራቸው። ሬሞንድ ብራውን የተባሉትን ስመ ጥር የሐዲስ ኪዳን ሊቅ ጨምሮ፣ በርካታ ምሁራን ክፍሉ ኢየሱስን እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ብሎታል በሚለው ጉዳይ ላይ ጠንካራ አቋም አላቸው።

ዮሐንስ 17፥3 ባሉ ቦታዎች ላይ እግዚአብሔር አብ “እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት” እንደ ተባለው ሁሉ፣ በዚህ ክፍል ደግሞ ኢየሱስ ክርስቶስ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ተብሎአል (እንዲሁም 1ዮሐንስ 1፥2 ይመለከቷል)። ሐዋርያው ዮሐንስ በወንጌሉ መግቢያና በወንጌሉ ማጠቃለያ ላይ ኢየሱስ “አምላክ” እንደ ሆነ እንደ ገለጸው ሁሉ (ዮሐንስ 1፥1፣ 20፥28) በመጀመሪያ መልእክቱ መግቢያና መቋጫ ላይ፣ “የዘላለም ሕይወት” መሆኑንም ይገልጻል (1ዮሐንስ 1፥2፣ 5፥20)። በወውዱ ውስጥ “የዘላለም ሕይወት” የተባለው አብ ሳይሆን ወልድ ከሆነ (1ዮሐንስ 1፥2፣ 5፥20፣ 11፥25፣ 14፥6) እንዲሁም “እርሱ” (ግሪክ “ሆውቶስ ኢስቲን” “οὐτός ἐστιν”) የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም አብን ሳይሆን ኢየሱስን ማመልከቱ (1ዮሐንስ 5፥6፣ 2ዮሐንስ 7)፣ በምንባቡ ውስጥ ኢየሱስ፣ “እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት” የመሆኑ ጉዳይ የማንሸሸው ሐቅ ይሆናል።

አንዳንድ ሰዎች፣ “እርሱ” (“ሆውቶስ ኢስቲን” “οὐτός ἐστιν”) የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም፣ በአቅራቢያው ያለውን ዐውድ ብቻ ሳያመለክት ይችላል፤ ስለዚህ “እርሱ” የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም አብን ሊያመለክት ስለሚችል (1ዮሐንስ 5፥11) “እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት” የተባለው ወልድ ሳይሆን አብ ሊሆን ይችላል የሚል ግምት አላቸው። ይህ የሙግት ነጥብ ጠንካራ የማይሆንበት ዐቢይ ምክንያት፣ “እርሱ” (“ሆውቶስ” “οὐτός”) የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም፣ በአቅራቢያው ያለውን ወልድን ሳይሆን፣ ከምንባቡ ርቆ የሚገኘውን አብን ያመለክተበት ምክንያት ምን እንደ ሆነ በግልጽ አልሰፈረም። የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋሰውንም ሆነ የሌሎች ቋንቋዎችን ሰዋሰው የተመለከትን ከሆነ፣ ተውላጠ ስሞች በአቅራቢያቸው የሚገኙትን ባለቤቶች የሚያመለክቱ እንጂ ከዐውዱ ርቆ የሚገኘውን አካል ሊያመለክቱ አይችሉም። ያጣቅሳሉ እንኳ ቢባል በቅርብ የሚገኘውን የዐረፍተ ነገሩን ባለቤት ሳይሆን፣ በሩቅ ያለውን አካል የሚያመለክትበት አጥጋቢ ምክንያት ምን እንደ ሆነ መቅረብ ይኖርበታል።

በአጠቃላይ ዐውዳዊና ሰዋሰዋዊ ማስረጃዎች በግልጽ እንደሚያመለክቱት 1ዮሐንስ 5፥20 ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው የሚል ግልጽ ትምህርት አለው።

II. የኩርዮስ (κύριός) ዐውዳዊና ሰዋሰዋዊ ትንታኔ

ከወንጌል ዘማቴዎስ እስከ ራእይ ለዮሐንስ አቡቀለምሲስ ያሉትን ሃያ ሰባት የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት እንዲያው በግልቡ የዘለቃባቸው ማንኛውም ሰው፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ዐልፎ ዐልፎ “አምላክ” ወይም “እግዚአብሔር” የመባሉን ያህል፣ “ጌታ” በሚለው ስያሜ ግን እጅግ ተደጋጋሚ በሆነ መልኩ ኢየሱስ ክርስቶስን በሚያመለክትበት መልኩ ጥቅም ላይ እንደ ዋለ

በቀላሉ ማስተዋል ይችላል። በርካታ ሰዎች፣ “አምላክ” የሚለው ስያሜ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት እንደሚያሳይ፣ “ጌታ” የሚለው ስያሜ ግን ቢያንስ “አምላክ” ከሚለው ስም ይልቅ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት በማሳየቱ ረገድ ያነሰ ጠቀሜታ እንዳለው ሊገምቱ ይችላሉ። “ኢየሱስ ክርስቶስ አምላካዊ ስም አለው!” በሚለው ጥናት መጀመሪያ ላይ ለማየት እንደ ሞክርነው፣ በብሉይ-ትም ሆነ በሐዲሳት፣ “እግዚአብሔር” ወይም “አምላክ” (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) የሚለው የግሪክ ቃል በተለያዩ ዐውድ ውስጥ የተለያዩ ትርጉም ወክሎ ጥቅም ላይ እንደ ዋለ ቅቡል የመሆኑን ያህል፣ “ጌታ” (ግሪክ “ኩርዮስ” “κύριός”) የሚለውም ቃል የተለያዩ ትርጉም ወክሎ ጥቅም ላይ ውሎአል።

የሰብዓ ሊቃናት በመባል የሚታወቀው የብሉይ ኪዳን የግሪክ ትርጉም፣ የእግዚአብሔር የተጻውያ ስም የሆነውን ያህዌ የሚለውን የዕብራይስጥ መጠሪያ፣ አብዛኛውን ጊዜ “ጌታ” (ግሪክ “ኩርዮስ” “κύριός”) በሚለው የግሪክ ቃል ነው የተካው¹⁵⁰። አዲሱ መደበኛ ትርጉም በመባል የሚታወቀው የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም፣ “ያህዌ” የሚለውን ስም፣ “እግዚአብሔር” ብሎ ሲተረጎሙ (የሥነ ጽሑፉን ውበት ለመጠበቅ አንዳንድ ጊዜ ጌታ ማለቱ እንደ ተጠበቀ ሁሉ) የተቀሩት የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ግን፣ “ጌታ” እንዲሁም “እግዚአብሔር” የሚለውን ስያሜ በማቀያየር ተጠቅመዋል።

የብሉይ ኪዳን ምንባባት ያህዌ ብቻ እውነተኛ አምላክ እንደ ሆነ በአጽንኦት ይገልጻሉ (ዘዳግም 4÷35:39፤ 32÷39፤ 2ሳሙኤል 22÷32፤ ኢሳይያስ 37÷20፤ 43÷10፤ 44÷6-8፤ 45÷5:14:21-22፤ 46÷9)። በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን የነበሩ ዕብራውያን “ያህዌ”¹⁵¹ የሚለውን ስም ያለመጥራት ወይም ብሉይ-ትን በሚያነቡበት ጊዜ “ያህዌ” የሚለውን ስም “አዶናይ” በሚለው ስም ተክቶ የማንበብ ልማድ ነበራቸው፤ ለዚህ እንደ ዋነኛ ምክንያት ተደርጎ የሚወሰደው የሕገ-መጽሐፍ፣ “የአምላክህን የእግዚአብሔር ስም በከንቱ አትጥራ” ስለሚል፣ ምናልባት የአምላካችንን ስም በከንቱ ጠርተን አምላካችንን ልናሳዘነው እንችላለን ከሚል ፍርሐት የመነጨ ነው¹⁵²።

¹⁵⁰ “ያህዌ” ስለሚለው ስም ሰፊ ማብራሪያ ከፊልጉ ተስፋዬ ሮበል፣ *የይሖዋ ምስክሮችና አስተምህሮአቸው በቃለ እግዚአብሔር ሲመዘን* (አዲስ አበባ፣ ራዕይ አሳታሚ ድርጅት) ገጽ 60-74 ይመለከታል።

¹⁵¹ “ያህዌ” የሚለው ስም እግዚአብሔር አምላክ የራሱ መጠሪያ እንዲሆን ለራሱ ካወጣቸው ስሞች መኻል አንዱ ቢሆንም ይህ ስም በትክክል እንዴት እንደሚጠራ/ማንበብ ማንም አያውቅም። ይህ ስም በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ከስድስት ሺህ ጊዜ በላይ የተጠቀሰ ቢሆንም የቃሉን ትክክልና አነባብ ምን እንደ ሆነ አንድም ሰው አያውቀውም። ቃሉ “ዮድ ሔ ዋው ሔ” (יְהוָה) ከተባሉት አራት ተነባቢ የዕብራይስጥ ፊደላት የተዋቀረ ስለሆነ (እነዚህ አራት ፊደላት ቴትራግራማተን ወይም ቴትራግራም በመባል ይታወቃሉ) ትክክለኛው አነባብ የቱ እንደ ሆነ አንድም ሰው አያውቅም።

¹⁵² በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ የነበረው አይሁዳዊው የታሪክ ጸሓፊ ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን (Josephus)፣ ያህዌ የሚለውን የእግዚአብሔር ስም ለመጻፍ ወይም ብሉይ-ትን አጣቅሶ ለመዘገብ በሚበልግበት ጊዜ ሁሉ ያህዌ የሚለውን ስም ጌታ በሚለው ስያሜ ተክቶ ይጽፍ ነበር። በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን በእስክንድርያ ይኖር የነበረው አይሁዳዊው ፈላስፋ ፊሎ (Philo of Alexandria) እንደ ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን በጽሑፎቹ ውስጥ ሁሉ ያህዌ የሚለውን ስም አዶናይ (ጌታዬ) በሚለው ስያሜ ተክቶ ይጠራና ይጽፍ ነበር። ሙት ባሕር አካባቢ ቀሩምራን በመባል በሚጠራው ስፍራ የተገኙትና የሙት ባሕር ጥቅሎች በመባል የሚታወቁት ዕደ የትምህርተ ሥላሴ መሠረታዊያን ከዶክተር ተስፋዬ ሮበል 70

የሐዲስ ኪዳን የግሪክ መጻሕፍት፣ “ያህዌ” የሚለውን ስምም ሆነ፣ እግዚአብሔር የሚጠራባቸውን ሌሎች ስሞችን አንድ ጊዜ እንኳ ተጠቅመው አናገኝም። የሐዲስ ኪዳን ጸሐፊያን ብሉይ ኪዳንን አጣቅሰው በጻፉባቸው ቦታዎች ሁሉ እንኳ፣ ያህዌንም ሆነ ሌሎች የእግዚአብሔርን ስሞች በቀጥታ ከመጥቀስ ይልቅ፣ “ቴዎስ” (θεός) ወይም “ኩርዮስ” (κύριος) የሚሉትን ግሪካዊ ስያሜዎችን ነው የተጠቀሙት¹⁵³።

በአጠቃላይ የሐዲስ ኪዳን የግሪክ ዕድ ክታባት፣ “ያህዌ” የሚለውን የብሉይ ኪዳን ስም በጽሑፎቻቸው ውስጥ ያልተጠቀሙ ሲሆን፣ ከብሉይ ኪዳን የተጠቀሱትም ክፍሎች ቢሆኑ፣ “ኩርዮስ” እና “ቴዎስ” በሚለው ግሪካዊ ስያሜ ነው የተተኩት። የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማኅበር በመባል የሚታወቀው የይሖና ምስክሮች ድርጅት፣ ከዚህ እውነት ጋር በተቃረኑ መልኩ፣ “የአዲሲቱ ዓለም ትርጉም” (NWT)¹⁵⁴ በመባል በሚታወቀው የድርጅቱ የእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም፣ “ያህዌ” የሚለውን ስም በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ 237 ጊዜ ተጠቅሞታል¹⁵⁵። ምሁራን ይህ የድርጅቱ አካሄድ ኢየሱስ ክርስቶስ ፍጡር ነው እንዲሁም ከአብ ያንሳል የሚለውን አስተምህሮውን እንዲደግፍለት ምን ያህል እንደ ጠቀመው የሚከተሉትን ክፍሎች ከአዲሲቱ ዓለም ትርጉም ላይ ይመለከቷል (የሐዋርያት ሥራ 2፥1፣ 10፥13፣ ማቴዎስ 11፥27፣ ዮሐንስ 20፥28)። ስመ ጥር የሚባሉ የግሪክ ቋንቋ ሊቃውንት ይህን የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም በአንድ ድምፅ፣ “ለድርጅቱ አስተምህሮ ሎሌ ያደረ፣ ምሁራዊ ያልሆነ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም” ሲሉ ከግንኙነታል¹⁵⁶። የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት ያህዌ በሚለው የአምላክ ስም ላይ የሚሰጠውን የተሳሳተ ትምህርት እዚህ ላይ ገታ አድርገን በሐዲስ

ክታባት፣ የቀዳሚውን ማኅበረሰብ ያህዌ የሚለውን ስም አድናይ (ጌታዬ) በሚለው ስም ተክቶ ይገለገልበት እንደ ነበረ እነዚህ ድርሳናት ይገልጻሉ።

¹⁵³ ዛሬ ከ5,700 በላይ እጅግ ጥንታዊ የሚባሉ የግሪክ ዕድ ክታባት በእጃችን ላይ ያሉ ሲሆን፣ እነዚህ ዕድ ክታባት በአንዳንድ ምንጫት ላይ የተወሰነ ልዩነት ያላቸው ቢሆንም አንድም ዕድ ክታብ የብሉይ ኪዳንን የእግዚአብሔርን ስም በቀጥታ አልጻፈም።

¹⁵⁴ *New World Translation of the Holy Scriptures: With References* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984).

¹⁵⁵ ድርጅቱ ያህዌ በሚለው ስም ላይ የሚሰጠውን ትምህርት ከሚከተለው መጽሐፍ ላይ ይመለከቷል *ከቅዱሳን ጽሑፎች እየጠቀሱ ማመራመር* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1994), 191-199. ድርጅቱ በዚህ ርዕስ ጉዳይ ላይ፣ “ለዘላለም ጸንቶ የሚኖረው መለኮታዊ ስም” በሚል ርዕስ ያሳተመውን ቡሮቩር (መለስተኛ መጽሐፍ) ይመለከቷል። ይህ የድርጅቱ አስተምህሮ የተሳሳተ ነው የሚለውን የተስፋዬ ሮበል፣ *የይሖና ምስክሮችና አስተምህሮአቸው ቢቃለ እግዚአብሔር ሲመዘን* (አዲስ አበባ፣ ራዕይ አሳታሚ ድርጅት) ገጽ 60-74 መጽሐፍ ይመለከቷል። የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት ያህዌ የሚለውን ስም በተመለከተ የሚሰጠውን ትምህርት አስመልክቶ ማወቅ ያለብን መሠረታዊው ቀዳም ነገር (1) እግዚአብሔር አምላክ ያህዌ በሚል ስም ተጠርቶአል። (2) ይህ የእግዚአብሔር ስም እንዴት እንደሚነበብ ማንም ሰው አያውቅም። (3) ኢየሱስ ክርስቶስ እግዚአብሔርን ያህዌ በሚለው ስም ጠርቶት አያውቅም። ኢየሱስ አባቱን “አባቴ” ብሎ ነው። (4) አማኞች እግዚአብሔርን “አባታችን” ብለው የመጥራት መብት ተሰጥቶአቸዋል። (5) ያህዌ የሚለው ስም በአንድም የሐዲስ ኪዳን የግሪክ ዕድ ክታባት ላይ አይገኝም። (6) ዘፀአት ትልቅ ትኩረት የሚሰጠው በእግዚአብሔር ስም ላይ ሳይሆን ትውልድ ሁሉ ሊያውቀው የሚገባው ከስሙ በስተጀርባ ባለው የእግዚአብሔር ባሕርይ ይኸውም በእግዚአብሔር ሉዓላዊነትና ዘላለማዊነት ላይ ነው (ተስፋዬ ሮበል፣ *የይሖና ምስክሮች* ገጽ 67-68)።

¹⁵⁶ Robert M. Bowman Jr., *Understanding Jehovah’s Witnesses: Why They Read the Bible the Way They Do* (Grand Rapids: Baker, 1991), 109-122.

ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስ "ጌታ" መባሉ፣ ብሉይ ኪዳን ይህዌ ከሚለው ስም ጋር ያለው ቀሩኝት አንድ ዐይነት መሆኑን እንመልከት።

በአራቱም ወንጌላት በመግቢያቸው ላይ፣ “የጌታን መንገድ አዘጋጁ”¹⁵⁷ የሚለውን የመጥምቁ ዮሐንስን አገልግሎት ዘግቦታል። መጥምቁ ዮሐንስ የጌታን መንገድ አዘጋጁ የሚለው አገልግሎቱ የትንቢተ ኢሳይያስ 40፥3 ትንቢት ፍጻሜ ነው (ማቴዎስ 3፥3፣ ማርቆስ 1፥3፣ ሉቃስ 3፥4፣ 1፥16፣ ዮሐንስ 1፥23)። ትንቢተ ሚልክያስ 3፥1 እንዲህ ይላል፡— “እነሆ፤ በፊቱ መንገድ እንዲያዘጋጅ መልእክተኛዬን እልካለሁ፤ የምትፈልጉት ጌታ በድንገት ወደ ቤተ መቅደሱ ይመጣል፤ ደስ የምትሰኙበትም የቃል ኪዳን መልእክተኛ ይመጣል’ ይላል እግዚአብሔር ጸባኦት”። ከላይ በተዘረዘሩት ምንባባት ላይ “የጌታ መልእክተኛ” የተባለው መጥምቁ ዮሐንስ ሲሆን እርሱም “ጌታ” እንዲሁም “እግዚአብሔር ጸባኦት” ከተባለው አምላክ ፊት ፊት ይሄዳል፤ ይህም እግዚአብሔር ጸባኦት ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ ነው።

ኢየሱስ በምድር ላይ በነበረው አገልግሎቱ፣ “ጌታ፣ ጌታ” (“ኩሬ ኩሬ” “κύριε κύριε”) የሚሉ እንዲሁም በስሙ ተአምራትን እንደሚያደርጉ የሚያውጁ ነገር ግን እርሱን የማይታዘዙትን ሰዎች እንደሚቀጣ በግልጽ አስጠንቅቆአል (ማቴዎስ 7፥21-23፣ ሉቃስ 1፥16፣ ዮሐንስ 1፥23)። ይህ፣ “ጌታ፣ ጌታ” (“ኩሬ ኩሬ” “κύριε κύριε”) የሚለው ስያሜ በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም የተለመደ ሲሆን፣ የዕብራይስጡ “ጌታ ያህዌ” (ዘዳግም 3፥24፣ 9፥26፣ 1ነገሥት 8፥53፣ መዝሙር 69፥6፣ ሕዝቅኤል 20፥49፣ አሞጽ 7፥2:5) ወይም "ያህዌ ጌታ" (መዝሙር 109፥21፣ 140፥7፣ 141፥8) ለሚለው ስም አቻ ስያሜ ነው። ይህም በብሉይ ኪዳን ያህዌን እንጂ ሌሎችን አካላት በፍጹም የማያመለክት መሆኑ፣ “ጌታ” የሚለው ስም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት ማሳየቱ ተአማኒ ይሆናል።

ኢየሱስ፣ በገሊላ ባሕር ደቀ መዛሙርቱ ዓሣ ያጠምዱባት በነበረችው ጀልባ ውስጥ ተኝቶ ሳለ፣ ጎይለኛ ማዕበል በባሕሩ ላይ ተነሥቶ ጀልባዋን በናጣት ጊዜ ደቀ መዛሙርቱ፣ “ጌታ ሆይ! ጠፋን፤ አድነን’ አሉት” (“ጌታ ሆይ አድነን” “ኩሬ ሶውሶን” “Κύριε, σῶσον” ማቴዎስ 8፥25)። ኢየሱስን በውሃ ላይ ሲሄድ የተመለከተው ጴጥሮስ፣ “ጌታ” በውሃ ላይ እንዲመጣ እንዲያዘው ከጠየቀ በኋላ፣ በውሃው ላይ መሄድ ጀመረ፤ የንፋሱ ብርታት እጅግ ያሳሰበው ጴጥሮስ መስመጥ በመጀመሩ ምክንያት፣ “ጌታ ሆይ አድነኝ ብሎ ጮኸ” (“ጌታ ሆይ አድነኝ” “ኩሬ ሶውሶን ማ” “ὁ κύριε, σῶσόν” ማቴዎስ 14፥30)። ይህ ዐይነቱ የትድግና ጥሪ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት የእግዚአብሔርን ታዳጊነት በመሻት ቀርቦ መገኘቱ (“ጌታ ሆይ አድነን” “ሆ ኩሬ ሶውሶን” “Κύριε, σῶσόν με” መዝሙር 118፥25) ኢየሱስ “ጌታ” የተባለበትና እግዚአብሔር አብ

¹⁵⁷ "መንገድ አዘጋጁ" ማለት፣ እንቅፋት የሆኑትን ነገሮች ከመንገድ ላይ አስወግዶ ማለት ነው (ኢሳይያስ 57፥14፣ 62፥10)። በጥንት የመካከለኛ ምሥራቅ አገሮች ልማድ፣ ንጉሥ አንድን ስፍራ ከመጎብኘቱ በፊት መልእክተኞች ሁኔታውን ማመቻቸት እንዳለባቸው የሚያመለክት ሐሳብ ነው። ምሳሌነቱም ጌታ ወደ ኢየሩሳሌም ከመምጣቱ በፊት አውራ ጉዳናው መስተካከል እንዳለበት ያመለክታል። መጥምቁ ዮሐንስ መንገድ አዘጋጁ የሚለው ጥሪው ንስሐ በመግባት ለክርስቶስ ምጽኦት ራስን ማዘጋጀትን የሚያመለክት ነው።

“ጌታ” የተባለበትን ዐውድ አንድ ስለሚያደርገው፣ “ጌታ” የሚለው ስም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት አመላካች ይሆናል¹⁵⁸።

በሐዋርያት ሥራ የታሪክ መጽሐፍ ውስጥ በርካታ ጊዜ ኢየሱስ ክርስቶስ አብ ጌታ በተባለበት ዐውድ ጌታ ተብሎ ይገኛል። የሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ትረካውን የሚጀምረው ኢየሱስ ለደቀ መዛሙርቱ ለመጨረሻ ጊዜ መታየቱን እንዲሁም በደቀ መዛሙርቱ ፊት ወደ ላይ ማረገን በመግለጽ ነው (ሐዋርያት ሥራ 1፥1-11)። ደቀ መዛሙርት የመንፈስ ቅዱስን ምጽአት በመጠባበቅ ወደ ኢየሱስ “ጌታ ሆይ” እንዲሁም፣ “የሰዎችን ልብ ሁሉ የምታውቅ” እያሉ ጸሎት ሲያደርሱ እንመለከታለን (ሐዋርያት ሥራ 1፥24)¹⁵⁹። የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት የሰዎችን ልብ ሁሉ የሚያውቀው አምላክ ያህዌ እንደ ሆነ ያስረዳሉ (1ነገሥት 8፥39)።

በመጀመሪያው ክርስቲያናዊ ስብከት፣ ሐዋርያው ጴጥሮስ ትንቢተ ኢዮኤል በመጥቀስ፣ “የጌታን ስም የሚጠራ ሁሉ ይድናል” ሲል ሰበከ (ሐዋርያት ሥራ 2፥21፤ ኢዮኤል 1፥1-11) ጴጥሮስ “ጌታ” የሚለውን ነቢዩ ኢዮኤል፣ “ያህዌ” ይለዋል፤ ይህም “ጌታ” የሚለው ስያሜ ያህዌ ከሚለው ስም ጋር ተነጻጽሮ መቅረቡን እንዲሁም የኢዮኤል ትንቢት “ያህዌ” እያለ የሚጠራው ኢየሱስን እንደ ሆነ እንመለከታለን)። በዚህ ስብከት ድምዳሜ ላይ፣ በጴጥሮስ እንዲህ ሲል ስብከቱን ይቋጫል፣ “እንግዲህ፣ እግዚአብሔር ይህን እናንተ የሰቀላችሁትን ኢየሱስን፣ ጌታም ክርስቶስም እንዳደረገው የእስራኤል ወገን ሁሉ ይረዳ!” (ሐዋርያት ሥራ 2፥36)። በሉቃስ ጽሑፎች ውስጥ (ማለትም የሉቃስ ወንጌልና የሐዋርያት ሥራ መጻሕፍት) “ጌታም ክርስቶስም አደረገው” ሲል በፊት ኢየሱስ፣ “ጌታና ክርስቶስ” አልነበረም ማለት አይደለም። ሉቃስ፣ ኢየሱስ ከመወለዱም በፊት ጌታና ክርስቶስ እንደ ነበር ገልጿል (ሉቃስ 2፥11)። ጴጥሮስ፣ “ጌታም ክርስቶስም አደረገው” ሲል፣ እግዚአብሔር ኢየሱስን ከፍ ከፍ ስላደረገው፣ ሰዎች አሁን ጌታና ክርስቶስ መሆኑን በእግዚአብሔር ርዳታ ተገነዘቡ ለማለት ነው¹⁶⁰።

ወደ ጌታ ኢየሱስ በቀጥታ ከቀረበው ከመጀመሪያው ጸሎትና ከመጀመሪያው ክርስቲያናዊ ስብከት ወደ መጀመሪያው የጌታ ስማዕት እንሻገር። እስጢፋኖስ ለሞት በድንጋይ በሚወገርበት ጊዜ ኢየሱስን ሁለት ጊዜ፣ “ጌታ” ብሎ በመጥራት ነፍሱን እንዲረከበው እንዲሁም ይህን በደል በሚፈጽሙት ሰዎች ላይ ኅጢአታቸውን እንዳይቁጥርባቸው ሲማጠነው እንመለከታለን (ሐዋርያት ሥራ 7፥59-60)። ወደ ኢየሱስ መጸለዩ የኸውም ትንቢተ ኢዮኤል “የጌታን ስም መጥራት” (ኢዮኤል 2፥32) ከሚለው እንዲሁም ጴጥሮስ በሐዋርያት ሥራ ምዕራፍ ሁለት ላይ ከሚገልጸው ሐሳብ ጋር አብሮ የሚሄድ ነው። ይህን አነጋገር የሐዋርያት ሥራ በተጻፈበት ትረካዊ ዐውድ ማንበብ የጥንቷ ቤተ ክርስቲያን ጌታዬ እያለች ጸሎትን ወደ

¹⁵⁸ ማቴዎስ ከዚህ መዛሙር በርካታ ምንባባትን ጠቅሶ መገኘቱ ይህ አነጋገር ከብሉይ ኪዳን ምንባባት ጋር አንድ መሆኑን አመላካች ነው (መዛሙር 118፥22-23;26፣ ከማቴዎስ 21፥9;42 ጋር እንዲሁም መዛሙር 118፥25፣ ከማቴዎስ 8፥25፣ 14፥30 ያነጻጽሩ)።

¹⁵⁹ ደቀ መዛሙርት “ጌታ” የሚሉት ኢየሱስ ክርስቶስን እንደ ሆነ ምዕራፍ ሦስት ላይ በትክክል ተገልጿል።

¹⁶⁰ ልክ እንደዚሁ ሁሉ ሐዋርያው ጳውሎስም ኢየሱስ፣ “ከሙታን በመነሣቱ የእግዚአብሔር ልጅ መሆኑ በጎይል ተገለጠ” (ሮሜ 1፥4) ይለናል።

ኢየሱስ ማቅረቢ ከብሉይት አስተምህሮ ጋር ሲነጻጸር የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያሳይ ነው።

የሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ፣ ደቀ መዛሙርት ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ የሚያስተምሩት ትምህርት “የጌታ ቃል” ተብሎ መጠራቱ (ሐዋርያት ሥራ 8፥25፣ 13፥44:48-49፣ 15፥35-36፣ 16፥32፣ 19፥10፣ እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከታል 1ተሰሎንቄ 1፥8፣ 2ተሰሎንቄ 3፥1)፣ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት እግዚአብሔር አምላክ (ያህዌ) ለነቢያቱ ከሚሰጣቸው ትንቢታዊ መልእክት ጋር የሚነጻጸር ነው (ለምሳሌ 2ሳሙኤል 24፥11፣ 1ነገሥት 13፥1-2፣ 2ዜና 36፥21፣ ኢሳይያስ 1፥10፣ ኤርምያስ 1፥4፣ ሕዝቅኤል 1፥3፣ ሆሴዕ 1፥1-2፣ ኢዩኤል 1፥1፣ አሞጽ 8፥11-12፣ ዮናስ 1፥1፣ ሚክያስ 1፥1፣ ሚልክያስ 1፥1)። የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት “የጌታ ቃል” የሚለው የሐዋርያቱ ንግግር፣ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት “የያህዌ ቃል” ከሚሉት ጋር መነጻጸሩ “ጌታ” የሚለው ስያሜ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት እንደሚያሳይ የሚገልጽ ነው።

በአጠቃላይ የሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ኢየሱስ ክርስቶስ ደቀ መዛሙርት ጸሎት የሚያደርሱለት፣ የሰዎችን ሁሉ ልብ የሚያውቅ፣ ደቀ መዛሙርት ለስሙ ሰማዕት ሆነው በሚያልፉበት ጊዜ ነፍሳቸውን እንዲረከብ የሚጠሩት፣ ደቀ መዛሙርቱ ለስሙ ክብር የሚኖሩለትና ለስሙም ክብር የሚሞቱለት፣ ቃሉን የሚያምኑና ቃሉን በመስበክና በማስተማር ሌሎች እንዲያምኑ ጥሪ የሚያቀርቡለት “ጌታ” ነው። በዚህ ዐውድ ውስጥ ኢየሱስ ክርስቶስ “ጌታ” መባሉ ከብሉይ ኪዳን ያህዌ ጋር እኩል የሚያደርገው ነው¹⁶¹።

በሐዋርያው ጳውሎስ ጽሑፎች ኢየሱስ ከያህዌ ጋር በተስተካከለ መንገድ በበርካታ ምንባባት ውስጥ ጌታ ተብሎ ተጠርቶአል። በዚህ ጥናት የተወሰኑትንና አንኳር አንኳር የሚባሉትን ምንባባት በዳሰሳ መልክ እንቃኛቸዋለን። ሐዋርያው በሮሜ መልእክቱ፣ “ኢየሱስ ጌታ ነው” ብለህ በአፍህ ብትመሰክር፣ እግዚአብሔርም ከሙታን እንዳስነሣው በልብህ ብታምን፣ ትድናለህ። የምትጸድቀው በልብህ አምነህ ነው፤ የምትድነውም በአፍህ መስክረህ ነውና” (ሮሜ 10፥9-10) ይላል። ሐዋርያው፣ “ኢየሱስ ጌታ ነው” (“ኩርዮስ” “κύριός”) እንዲሁም “እግዚአብሔር ከሙታን እንዳስነሣው” ማመን ድነት እንደሚያስገኝ ይገልጻል። እንዲሁም በዚህ ዐውድ ውስጥ ሐዋርያው ብሉይትን ጠቅሶ፣ “በእርሱ የሚያምን ሁሉ አያፍርም” (ቀፋጥር 11) ይላል¹⁶²። የማያፍረው ጌትነቱን እንዲሁም ከሙታን መነሣቱን የሚያምን ሰው ነው። በዚህ ዐውድ ሐዋርያው ለትምህርቱ ማጠናከሪያ የጠቀሰው የኢሳይያስ 28፥16 ምንባብ እንዲህ ይላል፣ “እነሆ፣ ሰዎች እንዲደናቀፉ የሚያደርግ ድንጋይ፣ እንዲወድቁ የሚያደርግ ዐለት፣ በጽዮን ላይ አስቀምጣለሁ፤ በእርሱም የሚያምን አያፍርም”። አይሁድ የተሰናከለበትና የወደቁበት ድንጋይ/ዐለት ኢየሱስ ነው (ለምሳሌ የሚከተሉትን ምንባቦች ይመለከታል ማቴዎስ 21፥42-44፣ ማርቆስ 12፥10-12፣ ሉቃስ 20፥17-18፣ ሐዋርያት ሥራ 4፥10-12፣ 1ጴጥሮስ 2፥6-8፣ ኤፌሶን 2፥20)።

¹⁶¹ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 161.
¹⁶² “ጋር ሂ ግራፊ” (“γὰρ ἢ γράφη”) የሚለው ሐረግ፣ ሐዋርያው ለትምህርቱ ማናከሪያ ብሉይትን መጥቀሱን የሚያሳይ ነው።

በመቀጠል ሐዋርያው እንዲህ ይላል፣ “በአይሁድና በአሕዛብ መካከል ልዩነት የለም፤ አንዱ ጌታ የሁሉ ጌታ ነውና፤ የሚለምኑትንም አብዝቶ ይባርካል” (ሮሜ 10፥12)። ሐዋርያው፣ ለድነት ክርስቶስን ማመን ለአይሁድ ብቻ ሳይሆን ለአሕዛብም ጭምር ነው፤ ምክንያቱም፣ “አንዱ ጌታ የሁሉም ጌታ ነውና” (“ኩርዮስ” “κύριός”)¹⁶³። ኢየሱስ ክርስቶስን ጌታ ነው ብሎ መጥራት ጸሎትና የእምነት አቋም እንጂ እንዲያው ዝም ብሎ በዋዛ ፈዛዛ የሚቀርብ የስማ በለው ዐይነት ጥሪ አይደለም (1ቆሮንቶስ 1፥2)።

በዚህ ዐውድ ጳውሎስ ለሦስተኛ ጊዜ ኢየሱስን ክርስቶስን ጌታ ይለዋል፣ “የጌታን ስም የሚጠራ ሁሉ ይድናል” (ሮሜ 10፥13)። ይህ ክፍል የተጣቀሰው ከኢዮኤል 2፥32 ሲሆን፣ ጴጥሮስ በመጀመሪያው ክርስቲያናዊ ስብከቱን ባቀረበ ጊዜ ብሉያትን የጠቀሰው የመጀመሪያ ክፍል ነው (ሐዋርያት ሥራ 2፥21)። ሐዋርያው ጳውሎስም ይህንኑ የብሉይ ኪዳን ክፍል በመጥቀስ የኢየሱስን ጌታ ነው ብሎ የሚያምን ሰው ድነት እንደሚያገኝ ይገልጻል። በዚህ ዐውድ ጌታ የተባለው ኢየሱስ ክርስቶስ እስከ ሆነ ድረስ እንዲሁም ይህ ጌታ ከኢዮኤል ጋር ተጣቅሶ መቅረቡ ጌታ የሚለው ስም ከብሉይ ኪዳን ያህዌ ከሚለው ስም ጋር እኩል እንደ ሆነ ያመለክታል¹⁶³።

ሐዋርያው ጳውሎስ በቆሮንቶስ መልእክቶቹ ውስጥ ለርካታ ጊዜ፣ ኢየሱስን ከብሉይ ኪዳን አብ ጋር አቻ ባደረገ መልኩ “ጌታ” ሲለው እናነባለን። በአንደኛ ቆሮንቶስ ምዕራፍ አንድ ላይ ብቻ በ10 ቀጥሮች ውስጥ ሦስት ጊዜ ኢየሱስ፣ “ጌታ” ተብሎ ሲጠራ እንመለከታለን። “በቆሮንቶስ ላለችው የእግዚአብሔር ቤተ ክርስቲያን፤ በክርስቶስ ኢየሱስ ተቀድሰው፣ የእነርሱና የእኛ ጌታ የሆነውን የጌታችንን የኢየሱስ ክርስቶስን ስም በየስፍራው ሆነው ከሚጠሩት ሁሉ ጋር ቅዱሳን ለመሆን ለተጠሩት” (1ቆሮንቶስ 1፥2) የሚለው የጳውሎስ አነጋገር የጌታን ስም መጥራት ከአምልኮ ጋር በተያያዘ መልክ የቀረበ ነው። ይህ ደግሞ ብሉያት የያህዌን ስም እንድንጠራ ከሚያስተምሩን ምንባባት ጋር የሚነጻጸር ነው (ለምሳሌ ኢዮኤል 2፥32 ላይ ያለውን ክፍል ሐዋርያው ከኢየሱስ ጋር ያያይዘዋል ሮሜ 10፥13)። ከጥቂት ቀጥሮች በኋላ፣ “በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ ቀን ያለ ነቀፋ እንድትገኙ እርሱ እስከ መጨረሻው ድረስ አጽንቶ ይጠብቃችኋል” (1፥8 ከ5፥5 ጋር ያነጻጸሯል) የሚለው የሐዋርያው አነጋገር በተለይ ደግሞ “ያለነቀፋ” (“አኔንክሌቶስ” ἀνεγκλήτους) የሚለው ቃል፣ በብሉይ ኪዳን የሚቀርበውንና ነቀፋ የሌለበትን የመሥዋዕት እንስሳ የሚያሳይ ሲሆን፣ ይህ የፍርድ ቀን ብሉያት “የያህዌ ቀን” (ለምሳሌ ኢዮኤል 1፥15፤ 2፥1:11:31) ሲሉት፣ ሐዲስ ኪዳን ደግሞ፣ “የጌታ ቀን” ይለዋል (በኢዮኤል 1፥2 ላይ “የጌታን ስም መጥራት” እና “የጌታ ቀን” በአንድ ምንባብ ውስጥ ተነጻጽረው መገኘታቸውን ልብ ይሏል፤ የሐዋርያው ጳውሎስም ንግግር ይህን

¹⁶³ ሁሉም የግሪክ ዕደ ክታባት “ጌታ” (“ኩርዮስ” “κύριός”) የሚሉ ቢሆንም እንዲሁም “ያህዌ” የሚል አንዳችም ጥንታዊ የግሪክ ዕደ ክታብ በሌለበት ሁኔታ የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት ያሳተመው የአዲሲቱ ዓለም ትርጉም “ጌታ” የሚለውን ቃል ያህዌ/ጆሆቫ ብሎ ተርጉሞታል። ይህ ዐይነቱ ለውጥ ኢየሱስን ያህዌ/ጆሆቫ ነው ለማለት ተፈልጎ ሳይሆን፣ ክፍሉ ስለ ኢየሱስ ሳይሆን ስለ አብ የሚናገር ነው ለማለት ነው። አስገራሚው ጉዳይ ድርጅቱ ሮሜ 10፥9 እንዲሁም ቀጥር 12 “ጌታ” የሚለውን ቃል ቢጠቀምም እንዲሁም “ጌታ” የሚለው ቃል ኢየሱስን እንደሚያመለክት ቢስማማም ከዚህ በተቃራኒ መልኩ ቀጥር 13 ስለ አብ የሚናገር ነው የሚለው ትምህርቱ አንዳችም ድጋፍ የለውም።

ክፍል ታሳቢ ያደረገ ሊሆን ይችላል)። ሐዋርያው በመልእክቶቹ ውስጥ ስለዚህ መጻኢ የጌታ ቀን በተደጋጋሚነት ተናግሮአል (2ቆሮንቶስ 1፥14፤ ፊልጵስዩስ 1፥6:10፤ 1ተሰሎንቄ 5፥2፤ 2ተሰሎንቄ 2፥1-2፤ 2ጢሞቴዎስ 1፥18)¹⁶⁴።

ከላይ በተመለከትነው ትርጉሙ ሐዋርያው ኢየሱስ ክርስቶስን ጌታ የሚልባቸው በርካታ ምንባባት አሉ።¹⁶⁵—

- ሐዋርያው ትንቢተ ኤርምያስን ጠቅሶ እግዚአብሔርን ብቻ ትምክህት ማድረግ እንደሚያስፈልግ ከገለጸ በኋላ (ለምሳሌ ኢዮኤል 1፥15፤ 2፥1:11:31)፤ የቆሮንቶስ መልእክቱን፤ “ክርስቶስና እርሱም ብቻ እንደ ተሰቀለ” (1ቆሮንቶስ 1፥31፤ 2፥2) መወቅ ዋነኛ ጉዳይ ነው ሲል ይገልጻል። እንደ ሐዋርያው ገለጻ የተሰቀለው ኢየሱስ “የክብር ጌታ” (1ቆሮንቶስ 2፥8) ነው። ሐዋርያው የነቢዩ ኤርምያስን ቃል ጠቅሶ፤ “በጌታ ታመኑ” የሚለው ንግግር፤ ኢየሱስ ክርስቶስን የሚያሳይ ከሆነ፤ (እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል ገላትያ 6፥14፤ ፊልጵስዩስ 3፥3) ኢየሱስ ጌታ መባሉ ብሉያት ያህዌን በሚያመለክቱበት መንገድ ነው፤ ይህም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያሳይ ነው።
- ሐዋርያው ጳውሎስ፤ “የእግዚአብሔርን መንፈስ የተረዳ፤ አማካሪውስ ሆኖ ያስተማረው ማነው?” የሚለውን የኢሳይያስ 40፥3ን ምንባብ በመጥቀስ፤ “እኛ ግን የክርስቶስ ልብ (አስተሳሰብ) አለን” (1ቆሮንቶስ 2፥16) ይላል። ይህ ማለት የእግዚአብሔር አስተሳሰብ ማወቅ የምንችለው እርሱ ራሱ ሐሳቡን ሲገልጽልን ብቻ ነው ማለት ነው። በኢሳይያስ መጽሐፍ ያህዌ የሚለው ምንባብ በሐዲስ ኪዳን ኢየሱስን ለማመልከት “ጌታ” ተብሎ መቅረቡ እንዲሁም፤ “ያህዌን ማወቅ” “ጌታን ከማወቅ” ጋር መነጻጸር የኢየሱስን አምላክነት የሚያስተምር ነው።
- ሐዋርያው ሒስ የሚሰነዝሩበትን ሰዎች አስመልክቶ፤ “በእኔ ላይ የሚፈርድ ጌታ ነው” (1ቆሮንቶስ 4፥4) በሚለው ንግግር “ጌታ” የሚለው ቃል የሚያመለክተው ኢየሱስን ነው፤ ምክንያቱም የሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ በፍርድ ወንበር ላይ የሚቀመጠው እርሱ እንደ ሆነ በግልጽ ይናገራሉና (1ቆሮንቶስ 1፥8 ያስታውሷል፤ እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል 1ቆሮንቶስ 11፥32፤ 2ቆሮንቶስ 5፥10)። “ስለዚህ ጊዜው ሳይደርስ በምንም ነገር አትፍረዱ፤ ጌታ እስኪመጣ ጠብቁ። እርሱ በጨለማ ውስጥ የተሰወረውን ወደ ብርሃን ያመጣዋል፤ በሰዎች ልብ ውስጥ ያለውንም ሐሳብ ይገልጠዋል” (1ቆሮንቶስ 4፥5)። ይህን የሚያደርገው ጌታ ኢየሱስ ከሆነ እንዲሁም ብሉያት ይህን የሚያደርገው ያህዌ እንደ ሆነ መግለጻቸው (1ነገሥት 8፥39፤ 1ዜና 28፥9፤ መዝሙር 96፥13፤ 139፥23-24፤ ምሳሌ 16፥2፤ 17፥3፤ ኤርምያስ 17፥10)፤ “ጌታ” የተባለው ኢየሱስ ከያህዌ ጋር ተነጻጽሮ እንደ ቀረበ፤ የሚያስተምር ሲሆን፤ ይህም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያሳይ ይሆናል።
- የብሉይ ኪዳን ጉባኤዎች በያህዌ ስም የሚጠሩ ሲሆን፤ የሐዲስ ኪዳን ጉባኤዎች የሚሰበሰቡት በጌታ በኢየሱስ ክርስቶስ ስም (1ቆሮንቶስ 5፥4፤ ሮሜ 16፥16) መሆኑ፤ ጌታ

¹⁶⁴ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 162-63.

¹⁶⁵ ዝኒ ከማሁ፤ 163-165።

ስያሜ ከያህዌ ጋር የሚነጻጸር ይህም ጌታ የተባለውን ኢየሱስ ከያህዌ ጋር እኩል የሚያደርገው ይሆናል።

- ብሉይት ሰዎች ሁሉ የሚጻድቁት በያህዌ እንደ ሆነ የሚገልጹ (ለምሳሌ ኢሳይያስ 45÷25) ሲሆን፤ የሐዋርያው ጳውሎስ መልእክቶች (ለምሳሌ 1ቆሮንቶስ 6÷11) ደግሞ ጽድቅ በጌታ በኢየሱስ ብቻ መሆኑን መግለጻቸው፤ ጌታና ያህዌ በተመሳሳይ ዐውድ ውስጥ መነጻጸራቸውን ይህም ጌታ የተባለው ኢየሱስ ከያህዌ ጋር እኩል መሆኑን የሚያሳዩን ናቸው።

- “ብቻ እያንዳንዱ ሰው ጌታ እንደ ወሰነለት፤ እያንዳንዱም እግዚአብሔር እንደ ጠራው በዚያው ይመላለስ” (1ቆሮንቶስ 7÷17) ይህ ምንባብ ለድኑት የሚጠራ እግዚአብሔር አብ እንደ ሆነ ሁሉ፤ የሰዎችን ዕድል ፈንታ የሚወስነው ደግሞ “ጌታ” ኢየሱስ መሆኑን ይገልጻል። በዚህ ዐውድ “ጌታ” የተባለው ኢየሱስና “እግዚአብሔር” የተባለው አብ መለኮታዊ ባሕርያትን በሚያሳይ መልኩ ተነጻጽረው መገኘታቸው (ይኸውም የሰዎችን መጻኢ ዕድል ፈንታ ለዘላለም መወሰን እንዲሁም ሰብአውያንን ለድኑት መጥራት) የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያስተምር ነው።

- 1ቆሮንቶስ 7÷32-35 ባለው ክፍል ጌታን ደስ ስለማሰኘት የሚናገር ሲሆን፤ የብሉይ ኪዳን ምንባባት ደግሞ፤ የሕይወት ቀዳማይ ግብ ያህዌን ደስ ማሰኘት እንደ ሆነ ያስተምራሉ (ለምሳሌ ዘፀአት 15÷26፤ ዘዳግም 6÷18)። በተጨማሪም በ1ቆሮንቶስ 7÷35 ላይ፤ “ድጋርዴሮን” (εὐπάρεδρον) የሚለው የግሪክ ቃል በአዲሱ መደበኛ ትርጉም፤ “ልባችሁ ሳይከፈል” ተብሎ የተተረጎመ ሲሆን፤ በዚህ በጳውሎስ መልእክት ውስጥ “በቤተ መቅደስ የሚያገለግሉ ምንባቸውን ከቤተ መቅደስ እንደሚያገኙ፤ በመሠዊያውም የሚያገለግሉ ከመሥዋዕቱ እንደሚካፈሉ አታውቁም?” (1ቆሮንቶስ 9÷13) በሚለው ምንባብ “ጋርድሩዌንቴስ” (παρεδρεύοντες) የሚለው የግሪክ ቃል “የሚያገለግሉ” የሚለውን ቃል ተክቶአል። ሐዋርያው በእነዚህ ምንባባት ሃይማኖታዊ የሆነው አገልግሎት ለጌታ ኢየሱስ እንደሚሰጥ ሲገልጽ ብሉይት ደግሞ ለያህዌ እንደሚቀርብ ያስተምራሉ። ይህ ንጽጽር ጌታ የሚለው ቃል በብሉይ ኪዳን ያህዌ ከሚለው ቃል ጋር አቻ እንደ ሆነ የሚያስተምር ነው።

- “የጌታን ጽዋና የአጋንንትን ጽዋ በአንድ ላይ መጠጣት አትችሉም፤ ከጌታ ማዕድና ከአጋንንት ማዕድ ተካፋይ መሆን አትችሉም” (1ቆሮንቶስ 10÷21) በሚለው የሐዋርያው ማስጠነቀቂያ ላይ፤ “የጌታ ጽዋ” የሚለው ሐረግ፤ የጌታን ራት የሚያመለክት ነው (1ቆሮንቶስ 10÷16፤ 11÷20)። “የጌታ ማዕድ/ገበታ” የሚለው አገላለጽ በብሉይ ኪዳን ለእግዚአብሔር የሚቀርበውን መሥዋዕት የሚያመለክት ነው (ሚልክያስ 1÷7:12)። ሐዋርያው የጌታን ራት ለሰይጣን ከሚሠዋው ከአረማውያኑ ሐሰተኛ አምልኮ ጋር ማነጻጸሩ (1ቆሮንቶስ 10÷20፤ ዘዳግም 32÷21) አረማዊውን አምልኮ ከክርስቲያናዊው አምልኮ ጋር ማነጻጸሩ ጌታ የተባለው ኢየሱስ አምልኮ እንደሚቀርብለት ይህም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያመለክት ነው። ሐዋርያው ክርስቲያናዊውን አምልኮ ለጣዖት ከሚቀርበው አምልኮ ጋር በማነጻጸር፤ “ጌታን እናስቀናው?” (1ቆሮንቶስ 10÷22) የሚለው አነጋገሩ፤

በዘዳግም 32÷21 ላይ ሕዝብ እስራኤል አምላኩን ያህዌን ትቶ ለጣዖት በመሠዋቱ ምክንያት እግዚአብሔር፣ “አምላክ ባልሆነው አስቀኑኝ፤ በከንቱ ጣዖቶቻቸው አስቆጡኝ” የሚለውን ንግግሩን ታሳቢ ያደረገ ነው። “ማዕድ”፣ “አምልኮ”፣ “አምላክን”፣ “ማስቀናት” ወዘተ የሚሉት ቃላት፣ በብሉይ ኪዳን አምልኮ ለያህዌ ብቻ እንደ ሆነ ሁሉ፣ በሐዲስ ኪዳን እውነተኛ አምልኮ ለጌታ ኢየሱስ ተደርጎ መቅረቡን የሚያመለክት ሲሆን፣ ጌታ የተባለው ኢየሱስ በብሉይት አብ ያህዌ የተባለበትን አካሄድ የተከተለ ሆኖ እናገኘዋለን፤ ይህም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያመለክት ነው።

- ሐዋርያው፣ በአንደኛ ቆሮንቶስ 16÷22-23 ባለው የመለክቱ ማጠናቀቂያ ክፍል፣ “ጌታን የማይወድ ቢኖር የተረገመ ይሁን። ጌታ ሆይ፤ ና! የጌታ ኢየሱስ ጸጋ ከእናንተ ጋር ይሁን” በተለይ፣ “ጌታን የማይወድ ሰው የገረገመ ይሁን” የሚለው አነጋገሩ እንዲሁም ጌታ በቶሎ እንዲመጣ ወደ ጌታ ጸሎት የሚያደርሰው ንግግሩ፣ አምላካዊ ባሕርይ የሆኑትን ጸሎትን መሰማትንና “እግዚአብሔር አምላክን ብቻ መውደድን” (ዘዳግም 6÷5 ጀምሮ ያለውን ክፍል ይመለከቷል) መሠረት ያደረጉ ናቸው። ይህ ጉዳይ፣ “ጌታ” የተባለው ፍጹም ኢየሱስ አምላክ መሆኑን የሚያስተምር ነው።

እንደ አንደኛ ቆሮንቶስ ሁሉ፣ የሐዋርያው የጳውሎስ በፊልጵስቶስ መልእክቱም ኢየሱስ ክርስቶስን “ጌታ” እያለ ከአብ ጋር እኩል ያደረጋቸው ምንባባት አሉ። ነገር ገን ጥናታችን ዳሰሳዊ ከመሆኑ የተነሣ ፊልጵስቶስ 2÷9-11 ያለውን ምንባብ ብቻ ለማየት እንሞክራለን¹⁶⁶። ከቀጥታ 9-11 ባለው ክፍል ኢየሱስ ክርስቶስ በጽንፈ ዓለሙ ውስጥ ያለውን ቦታ እንዲህ ሲል ይገልጻል፡—

“ስለዚህ እግዚአብሔር እጅግ ከፍ አደረገው፤ ከስምም ሁሉ በላይ የሆነውን ስም ሰጠው፤ ይኸውም በሰማይና በምድር፣ ከምድርም በታች፣ ጉልበት ሁሉ ለኢየሱስ ስም ይንበረከክ ዘንድ፣ ምላስም ሁሉ ለእግዚአብሔር አብ ክብር፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታ እንደ ሆነ ይመሰክር ዘንድ ነው”።

ከዚህ ምንባብ ሁለት መሠረታዊ ቀጥታ ነገሮችን እንማራለን፤ ይኸውም፡— (1) ይህ ክፍል ኢየሱስ ክርስቶስ ከስሞች ሁሉ በላይ የሆነ ስም እንዳለው እንዲሁም ይህ ስም “ጌታ” (ግሪክ “ኩርዮስ” “κύριός”) የሚለው ስም መሆኑን (በዕብራውያን ዐውድ ውስጥ ይህ ስም ያህዌ የሚለው ስም ነው)። (2) በዚህ ክፍል “ጌታ” የሚለው ስም፣ በብሉይ ኪዳን “ያህዌ” የሚለው ስም ከቀረበበት ዐውድ ጋር በንጽጽር መቅረቡ “ጌታ” የተባለውን ኢየሱስን ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያሳይ ነው። (3) “ጉልበት ሁሉ” የሚንበረከክለት፣ “ምላስም ሁሉ ጌትነቱን

¹⁶⁶ የሚለው የብሉይ ኪዳንን ዐውድ በተከተለ መንገድ ኢየሱስ “ጌታ” (ግሪክ ንኩርዮስን κύριός) መባሉ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት ያሳያል በሚለው ርእስ ጉዳይ ላይ ሰፊ ጥናት ከፈለጉ የሚከተሉትን መጻሕፍት ይመለከቷል፡፤ David B. Capes, *Old Testament Yahweh Texts in Paul's Christology*, WUNT 2.47 (Tübingen: Mohr, 1992) ይህ የዶክተር ካፕስ መጽሐፍ፣ ጀርመን አገር በሚገኘው የቱቢንገን ዩኒቨርሲቲ የዶክትሬት ዲግሪ ማሟያ የቀረበ ጥናታዊ ጽሑፍ ሲሆን፣ አብዛኛው ሰው ሊጠቀምበት በሚችል መንገድ ተዘጋጅቶ ለንባብ የቀረበ ነው። Gordon D. Fee, *Pauline Christology: An Exegetical-Theological Study* (Peabody, MA: Hendrickson, 2007). ይህ የፕሮፌሰር ፊ መጽሐፍ ደግሞ ሐዋርያው ጳውሎስ ኢየሱስ ክርስቶስን “ጌታ” ባለባቸው ምንባባት ላይ ሰፊ ትንተና ያቀርባል።

የሚመሰክርለት” የብሉይ ኪዳን “ያህዌ” (ኢሳይያስ 45÷23) በአዲስ ኪዳን ደግሞ “ጌታ” ኢየሱስ (ፊልጵስዩስ 2÷10-11) መሆኑ የኢየሱስን አምላክነት ፍንትው አድርጎ የሚያሳይ ነው። የሚከተሉትን ሁለት ምንጣባት ያነጻጽሯል፡—

ምንጣብ	(በሰብዓ ሲቃናት ትርጉም)	አማርኛ ትርጉም
ኢሳይያስ 45÷23	κάμψει πᾶν γόνυ καὶ ἐξομολογήσεται πᾶσα γλῶσσα	ጉልበት ሁሉ በእኔ ፊት ይንበረከካል፤ አንደበትም ሁሉ በእኔ ይምላል።
ምንጣብ	(በሐዲስ ኪዳን ግሪክ)	አማርኛ ትርጉም
ፊልጵስዩስ 2÷10-11	ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός.	ይኸውም ለኢየሱስ ክርስቶስ ስም ጉልበት ሁሉ ይንበረከካል [πᾶν γόνυ κάμψη] በሰማይም ሆነ በምድርም እንዲሁም ከምድር በታች፤ ምላሽም ሁሉ ለእግዚአብሔር አብ ክብር ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታ እንደ ሆነ ያውጅ ዘንድ [καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται]።

ይከተር ዴቪድ ካፕስ ይህን ጉዳይ አስመልክተው አንዲህ ይላሉ፡—
 “ጉልበት ሁሉ ይንበረከካል”፣ “ምላሽም ሁሉ ይምሰክራል” የሚሉት ዐረፍተ ነገሮች ለብሉይ ኪዳን የአሐዱ አምላክ ሃይማኖት መሠረቶች ከመሆናቸውም በላይ ዐረፍተ ነገሮቹ በቀጥታ ያህዌን የሚያመለክቱ ናቸው¹⁶⁷።

በእነዚህ ሁለት ምንጣባት ላይ የተቀመጡት ቀዳም ነገሮች በርካታ የነገረ መለኮት ምሁራን “ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታ ነው” የሚለውን ምንጣብ (ፊልጵስዩስ 2÷9-11) ልክ እንደ አብ ኢየሱስ ክርስቶስም ያህዌ ነው እንዲሉ አድርገዋቸዋል¹⁶⁸።

አንዳንድ ሰዎች፣ “ጉልበት ሁሉ ለኢየሱስ ክርስቶስ እንዲንበረከክ እንዲሁም ምላሽ ሁሉ ጌታ ነው እንዲል የሰጠው” እግዚአብሔር አብ (ቀፋጥር 9) ነው፤ ስለዚህ ኢየሱስ ክርስቶስ “ጌታ” መባሉም ሆነ “ጉልበት ሁሉ ለእርሱ መንበርከኩ” ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያሳይ አይደለም የሚል የሙግት ነጥብ አላቸው። ነገር ግን ይህ ዐይነቱ አስተሳሰብ ሚዛን ሊደፋ የማይችልበት ምክንያት፡—

(1) ለክብሩ የሚቀናው አምላክ “ከእኔ በፊት አምላክ አልተሠራም ከእኔ በኋላም አይሆንም” እንዲሁም “ክብሬን ለማንም አልሰጥም” የሚሉትን የብሉይ ኪዳን ምንጣባት (ለምሳሌ ኢሳይያስ 43÷10፤ ዘፀአት 20÷2-7) ያመሳከረ ያለመሆኑ ብቻ ሳይሆን፤ (2) በፊልጵስዩስ ምዕራፍ ሁለት ዐውድ ውስጥ እግዚአብሔር ኢየሱስ ክርስቶስን፣ “ከፍ ከፍ” በማድረግ “ጌታ” የሚለውን ከስም ሁሉ በላይ ስም የሰጠበት እንዲሁም “ጉልበት ሁሉ እንዲንበረከክለት” ያደረገበት ዐቢይ ምክንያት ኢየሱስ ክርስቶስ “በባሕርይ አምላክ ሆኖ ሳለ፣ ከእግዚአብሔር ጋር መተካከልን ሊለቀው የማይገባ ነገር አድርጎ ስላልቆጠረው” (ፊልጵስዩስ 2÷6) በሌላ አገላለጽ፣ “ራሱን ባዶ”

¹⁶⁷ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 167. ከDavid B. Capes, *Old Testament Yahweh Texts in Paul’s Christology*, WUNT 2.47 (Tübingen: Mohr, 1992), 159. ጠቅሰው እንደ ጻፉት።

¹⁶⁸ ዝኒ ከማሁ።

ስላደረገ እንዲሁም (3) ቅዱሳት መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስ ቅድመ ትስብእት፣ ትስብእትም ሆነ ድኅረ ትንሣኤ፣ "ዘላለማዊ የሆነ አምላክ እንደ ሆነ" በግልጽ ማስተማራቸው (ለምሳሌ ዮሐንስ 1÷1:18፣ 20÷28፣ ዕብራውያን 1÷8) ኢየሱስ ክርስቶስ ከስም ሁሉ በላይ ስም የተሰጠው እንዲሁም ጉልበት ሁሉ የተንበረከከለት በዘመነ ሥጋዊ ራሱን ባዶ በማድረግ ብቻ ነው ማለት ስሕተት ነው።

በሐዋርያው ጴጥሮስ መልእክትም ውስጥ ኢየሱስ ከያህዌ ጋር በተስተካከለ መንገድ ቢያንስ በሁለት ምንባባት ውስጥ “ጌታ” ተብሎ ተጠርቶአል። ሐዋርያው ጴጥሮስ አዳዲስ አማኞች በእምነታቸው ይጸኑ ዘንድ በጻፈው የማበረታቻ መልእክት ውስጥ፣ “ጌታ መልካም መሆኑን ቀምሳችኋልና” (1ጴጥሮስ 2÷3) ይላል። ይህ ምንባብ መዝሙር 34÷8 ላይ፣ “እግዚአብሔር ቸር መሆኑን ቀምሳችሁ እዩ” የሚለውን ምንባብ ተሳቢ ያደረገ ነው። 1ጴጥሮስ 2÷3 ላይ “ጌታ” የተባለው ኢየሱስ ክርስቶስን ነው (ቀጥር 4 ይመለከታል)። ሐዋርያው፣ “ሕያው ድንጋይ” የሚሉትን የብሉይ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስን እንደሚያመለክቱ ገልጸአል (ለምሳሌ ቀጥር 6-8 ያለውን ክፍል ከኢሳይያስ 28÷16፣ መዝሙር 118÷22፣ ኢሳይያስ 8÷14 ጋር ያወዳድሯል)። በተለይ ኢሳይያስ 8÷14-14 ላይ ያለው ክፍል፣ “ሕያው ድንጋይ” የሚለው ገለጻ ያህዌን የሚያመለክት ነው።—

“እነዚህ ሰዎች፣ አድማ ብለው የሚጠሩትን፣ ማንኛውንም ነገር፣ 'አድማ' አትበሉ፤ እነርሱ የሚፈሩትን አትፍሩ፤ አትሸበሩለትም። ልትቀድሱ የሚገባው የሰራዊት ጌታ እግዚአብሔርን ብቻ ነው፤ ልትፈሩት የሚገባው እርሱን ነው፤ ልትንቀጠቀጡለት የሚገባውም እርሱ ነው። እርሱም መቅደስ ይሆናል፤ ለሁለቱ የእስራኤል ቤት ግን የሚያደናቅፍ ድንጋይ የሚያሰናክልም ዐለት ይሆንባቸዋል፤ ለኢየሩሳሌም ሕዝብም ወጥመድና አሽክላ ይሆናል”።

ሐዋርያው ጴጥሮስ “የሚያሰናክል፣ የሚጥላቸውም ዐለት” (1ጴጥሮስ 2÷8) የሚለው ገለጻው ኢየሱስ ክርስቶስ መሆኑ በተጨማሪም 1ጴጥሮስ 3÷10-12 ከመዝሙር 34÷12-16 ካለው ክፍል መጠቀሱ እንዲሁም ቀጥር 3 ላይ ኢየሱስን ጌታ ማለቱ ኢየሱስን ያህዌ ከሚለው ስም ጋር አቻ የሚያደርግ ነው።

ምንባብ	(በሰብዓ ሲቃናት ትርጉም)	አማርኛ ትርጉም
ኢሳይያስ 8÷12-13	τὸν δὲ φόβον αὐτοῦ οὐ μὴ φοβηθῆτε οὐδὲ μὴ παραχθῆτε, κύριον αὐτὸν ἀγιάσατε,	ነገር ግን እነርሱ የሚፈሩትን ነገር አትፍሩ አትታወኩም፤ ነገር ግን ራሱን ጌታ ቅዱስ አድርጋችሁ
ምንባብ	(በሐዲስ ኪዳን ግሪክ)	አማርኛ ትርጉም
1ጴጥሮስ 3÷13-15	τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε μηδὲ παραχθῆτε, κύριον δὲ τὸν Χριστὸν ἀγιάσατε	ነገር ግን እነርሱ የሚፈሩትን ነገር አትፍሩ አትታወኩም፤ ነገር ግን ክርስቶስን ቅዱስ አድርጋችሁ

ኢሳይያስ “እርሱ ራሱን” (“አውቶን” “αὐτὸν”) ሲል ጴጥሮስ “ክርስቶስን” (“ክርስቶን” “Χριστὸν”) ከማለት ውጪ በኢሳይያስ 8÷12-13 እና በ1ጴጥሮስ 3÷13-15 ባሉት ክፍሎች ውስጥ አንዳችም ልዩነት የለም። ኢየሱስ “ቅዱስ” የሆነ “ጌታ” መሆኑን ይህ ደግሞ ኢየሱስን ከያህዌ ጋር አቻ እንደሚያደርገው የሚያስተምር ነው።

በአጠቃላይ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስን ጌታ ያሉበት ዐውድ ብሉይት አብን ያህዌ በሚሉበት ዐውድ መሆኑ እንዲሁም የጥንቷ ቤተ ክርስቲያን “ኢየሱስ ጌታ ነው” የሚለው ዐዋጅ “የናዝሬቱ ኢየሱስ ያህዌ ነው” የሚለውን መሠረተ እምነቷን የሚወክል ነው¹⁶⁹።

III. “አልፋና ምጌጋ” (Ἄλφα καὶ τὸ Ὠ) ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

ኢየሱስ ክርስቶስ ተፈጥሮአዊ የሚለው አርዮሳዊ ትምህርት፣ ቅዱሳት መጻሕፍት ስለ ክርስቶስ የሚያስተምሩትን ትምህርት መሠረት ያደረገ አይደለም። ብሉይት እግዚአብሔር አብ አልፋና ምጌጋ መሆኑን እንደሚያስተምሩት ሁሉ፣ ሐዲስ ኪዳንም ኢየሱስ ክርስቶስ አልፋና ምጌጋ እንደ ሆነ ያስረዳል። ይህ ደግሞ እግዚአብሔር አብ ጅምሬ እንደሌላው ሁሉ፣ ኢየሱስም ጅምሬ የሌለው አምላክ መሆኑን የሚያስተምር ነው።

“አልፋና ምጌጋ” የሚለው ስያሜ በሐዲስ ኪዳን ምንጣባት ውስጥ በራእይ ዮሐንስ ላይ ብቻ የሚገኝ ሲሆን¹⁷⁰፣ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በተለይ በትንቢተ ኢሳይያስ ላይ ተደጋግሞ ተጠቅሶአል። “እኔ እግዚአብሔር ከፊተኛው ከኋለኛውም ጋር እኔው ነኝ...የፊተኛውም እኔ ነኝ የኋለኛውም እኔ ነኝ...እኔ እኔ ነኝ፣ ፊተኛው እኔ ነኝ፣ ኋለኛውም እኔ ነኝ” (ኢሳይያስ 41÷4፣ 44÷6፣ 48÷12)። በትንቢተ ኢሳይያስ እግዚአብሔር “እኔ ፊተኛና ኋለኛ ነኝ” ያለበት ዐውድ፣ የእግዚአብሔር ሕዝብ የሆነው ሕዝበ እስራኤል፣ ለተሐድሶ ታላቅ የሆነ አይቀሬ ተስፋ እንዳለው በሚናገርበት ክፍል ነው።

የዮሐንስ ራእይ መጽሐፍ፣ “አልፋና ምጌጋ”፣ “ፊተኛውና ኋለኛው”፣ “መጀመሪያውና መጨረሻው” የሚለውን ስያሜ ለኢየሱስ ጥቅም ላይ ማዋሉ፣ የሚያሻማ ጉዳይ አይደለም። ለምሳሌ፣ “አትፍራ፣ የመጀመሪያውም የመጨረሻውም እኔ ነኝ፣ እኔ ሕያው ነኝ፣ ሞቼ ነበር፤

¹⁶⁹ “የኢትዮጵያ ሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” በመባል የሚታወቀው ሳባልዮሳዊ አስተምህሮ ያለው መናፍቃዊ ድርጅት፣ “ኢየሱስ ያህዌ ነው” የሚለውን ይህን ትምህርት፣ ኢየሱስ ክርስቶስ በብሉይ ኪዳን እግዚአብሔር አብ ተብሎ የሚጠራው ነው በሌላ አገላለጽ አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው ለሚለው የተሳሳተ ድምዳሜ እንደ ማብሰት ሊጠቀሙበት ይችላሉ። ኢየሱስ ክርስቶስ ልክ እንደ አብ ፍጹም አምላክ ነው ማለት ኢየሱስ ክርስቶስ እግዚአብሔር አብ ነው ማለት በፍጹም አይደለም። “ተስፋዬ መምህር ነው” “አማረ መምህር ነው” ማለት ተስፋዬ የሚባለው ሰው አማረ ተብሎ የሚጠራው ሰው ነው ማለት አይደለም። ነገር ግን እነዚህ ግለሰቦች የማስተማርን ባሕርይ ይጋራሉ ማለት እንጂ። “አብና ወልድ አንድ አካል ናቸውን?” በሚለው ርእስ ሥር የአብና የወልድን አካላዊ ልዩነት በሰፊው ለማየት እንሞክራለን።

¹⁷⁰ ዕብራውያን 12÷2 ኢየሱስ ክርስቶስ፣ “የእምነታችን ራስና ፈጻሚ” (ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν) ነው የሚለው ዐረፍተ ነገር ከዚህ ስያሜ ጋር ተያያዥነት ቢኖረውም አልፋና ምጌጋ የሚለው ስያሜ ግን የሚገኘው በራእይ ዮሐንስ ላይ ብቻ ነው።

እነሆ አሁን ከዘላለም እስከ ዘላለም ድረስ ሕያው ነኝ፤ የሞትና የሲኦል መክፈቻም በእጄ ነው” (ራእይ 1፥17-18)። “የመጀመሪያውና የመጨረሻው ሞቶም የነበረውና ሕያው የሆነው እንዲህ ይላል” (ራእይ 2፥8)።

እነዚህ ምንባባት የተነገሩት ኢየሱስ በሞቱና በትንሣኤው ሞትን ድል እንደ ነሣ እንዲሁም በእርሱ ተስፋ የሚያደርጉ ሰዎች ልክ እንደ እርሱ በመጨረሻ ሞትን ድል እንደሚነሡ በሚያስተምሩ ዐውዶች ውስጥ ነው። በዚህ መልኩ ሲታይ በኢሳይያስም ሆነ በዮሐንስ ራእይ ቃሉ ጥቅም ላይ የዋለው ተመሳሳይ መልእክት በወከሉ ዐውደ ምንባቦች ውስጥ ነው።

አንዳንድ ግለሰቦችም ሆኑ የሃይማኖት ድርጅቶች አልፋና የሜጋ፣ መጀመሪያውና መጨረሻው (ራእይ 1፥8፤ 21፥6) የሚሉት ስያሜዎች ጥቅም ላይ የዋሉት፣ ለሁሉን ቻዩ አምላክ ለአብ እንጂ፣ ለኢየሱስ ክርስቶስ አይደለም ባዮች ናቸው። ነገር ግን በዚያው ዐውድ ውስጥ በማያሻማ መልኩ ስያሜው ለኢየሱስ ክርስቶስ ጥቅም ላይ ውሎ እናገኘዋለን።—

“እነሆ ቶሎ እመጣለሁ፤ ዋጋዬ በእኔ ዘንድ አለ፤ ለእያንዳንዱም እንደ ሥራው መጠን እከፍለዋለሁ። አልፋና የሜጋ፣ ፊተኛውና ኋላኛው፣ መጀመሪያውና መጨረሻው እኔ ነኝ” (ራእይ 22፥12-13)።

“እነሆ በቶሎ እመጣለሁ” የሚለው ማነው የሚለው ጉዳይ ለዚህ ውይይት መሠረታዊ ነው። ይህን ቃል የሚናገረው አብ ነው ወይስ ኢየሱስ ክርስቶስ ለሚለው መሠረታዊ ጥያቄ ራእይ መልስ ይሰጣል፣ “እነዚህን ነገሮች የሚመሰክረው 'አዎ ቶሎ እመጣለሁ' ይላል። አሜን፤ ጌታ ኢየሱስ ሆይ ና” (ራእይ 22፥20)። በዚሁ መጽሐፍ መግቢያ ላይ ኢየሱስ ራሱ እርሱን ባልታመኑ ሰዎች ላይ ለመፍረድ፣ የታመኑትን ሰዎች ደግሞ ለመሸለም እንደሚመጣ ተናግሮአል (ራእይ 2፥16፤ 3፥11)። ኢየሱስ ሰዎች በሥራቸው መጠን እንደሚከፍላቸው በዚሁ መጽሐፍ ውስጥ አስታውቆአል (ራእይ 2፥23፤ 20፥13)። ስለዚህ እነሆ በቶሎ እመጣለሁ የሚለው ተናጋሪ ነው “እኔ አልፋና የሜጋ ነኝ” የሚለው (ራእይ 22፥12-13)።

በአጠቃላይ “አልፋና የሜጋ”፣ “ፊተኛውና ኋላኛው”፣ “መጀመሪያውና መጨረሻው” የሚሉት ዐረፍተ ነገሮች፣ ተመሳሳይ ትርጉም የወከሉ እንዲሁም እመጣለሁ የሚለውን አካል ማለትም ኢየሱስ ክርስቶስን የሚያሳዩ ናቸው። የራእይ 1፥7-8 ክፍል ይህንኑ የሚያጠናክር ነው፣ “እነሆ በደመና ይመጣል፤ የወጡት እንኳ ሳይቀሩ ዐይን ሁሉ ያየዋል፤ የምድርም ሕዝቦች ሁሉ ከእርሱ የተነሣ ዋይ ዋይ ይላሉ። አዎ! ይህ ሁሉ ይሆናል፤ አሜን። 'ያለውና የነበረው፣ የሚመጣውም፣ ሁሉን ቻይ ጌታ አምላክ፣ አልፋና የሜጋ እኔ ነኝ' ይላል”።

ቀጥር 7 ይመጣል የተባለለት፣ “ሁሉን ቻዩ ጌታ አምላክ” ኢየሱስ መሆኑ አያከራክርም፤ ይህ ሁሉን ቻይ የሆነው ጌታ አምላክ አልፋና የሜጋ መሆኑን ቀጥር 8 ያስረግጣል። አልፋና የሜጋ ስለሚለው ስያሜ ማወቅ የሚገባን ሊላው ቀጥም ነገር፣ “አልፋና የሜጋ” የሚለው የማዕረግ ስም ዘላለማዊነትን አመላካች የመሆኑ ጉዳይ ነው። “ያለ (አሁን)፣ የነበረ (ባለፉት ጊዜያት)፣ ወደ ፊትም የሚኖር (መጨረሻውን ጊዜ)” (ራእይ 1፥4) “ያለውና

የነበረው፣ የሚመጣውም” (ራእይ 1÷8)¹⁷¹። “ያለና የነበረ” የሚለው የአልፋና የሜጋ ትንታኔ ያህዌ ለሚለውም ስም ትርጉም ሆኖ የቀረበ ሲሆን (ዘፀአት 3÷4 የመለከቷል)፡—

ምንጣባት	ግሪክ	ዩክራይን ቅርጽ
ዘፀአት 3÷14 (በሰብዓ ሲቃናት ትርጉም)	Ἐγὼ εἶμι ὁ ὢν	እኔ ያለሁ ነኝ
ራእይ 1÷8 (በሐዲስ ኪዳን ግሪክ)	Ἐγὼ εἶμι...ὁ ὢν	እኔ...ያለሁ ነኝ

“የሚመጣው” (ግሪክ "ሆ ኤርኮሜኖስ" ὁ ἐρχόμενος) የሚለው ገለጻ ግን የኢየሱስ ክርስቶስ ብቻ ዐይነተኛ ባሕርይ መሆኑን ከሐዲስ ኪዳን ምንጣባት ይመለከታል (ለምሳሌ፡— ማቴዎስ 11÷3፣ 21÷9፣ 23÷39፣ ማርቆስ 11÷9፣ ሉቃስ 7÷19፣ 20፣ 13÷35፣ 19÷38፣ ዮሐንስ 6÷14፣ 12÷13፣ እንዲሁም ዕብራውያን 10÷37 ይመለከታል)።

“ያለ፣ የነበረ፣ ወደ ፊትም የሚኖር” የሚለው የራእይ ዮሐንስ ገለጻ፣ “ኢየሱስ ክርስቶስ ትናንትና ዛሬ እስከ ለዘላለምም ያው ነው” (ዕብራውያን 13÷8) ከሚለው በላሆስት ፈርጅ ገለጻ ጋር ሊነጻጸር የሚችል ነው። ይህም ኢየሱስ ክርስቶስ ዘላለማዊ እንደ ነበረ እንዲሁም የማይለወጥ አምላክ እንደ ሆነ የሚያስተምር ነው¹⁷²።

IV. “ሙሽራውና ሙሽራዪቱ” (νύμφη καὶ νυμφίος) ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

በብሉይ ኪዳን ምንጣባት ያህዌ ለእስራኤል እንደ ባል ሆኖ ተገልጦአል፡—

“ባልሽ ፈጣሪሽ ነውና፣ ስሙም የሰራዊት ጌታ እግዚአብሔር ነው፣ ታዳጊሽ የእስራኤል ቅዱስ ነው፣ እርሱም የምድር ሁሉ አምላክ ይባላል” (ኢሳይያስ 54÷5)።

“ጌልማሳ ድንግሊቱን እንደሚያገባ፣ ልጆችሽ እንዲሁ ያገቡሻል፣ ሙሽራ በሙሽራዪቱ ደስ እንደሚለው፣ አምላክሽ በአንቺ ደስ ይለዋል” (ኢሳይያስ 62÷5)።

ነቢዩ ኢሳይያስ፣ እግዚአብሔር እስራኤል ጋር ያለውን ይህን መስል ግንኙነት ይፋ ያደረገበት ዐውድ እስራኤል በሚያሳዝን መንገድ ለእግዚአብሔር ታማኝ መሆን በተሳናት ጊዜ ነው። እንደ ሌሎቹ የእስራኤል ነቢያት ሁሉ ኢሳይያስም እስራኤልን የሚያቀርባት ለትዳሯ

¹⁷¹ የይሖቃ ምስክሮች ኢየሱስ ክርስቶስ “ኅያል አምላክ” (ኢሳይያስ 9÷6) እንጂ፣ ሁሉን ቻይ አምላክ አይደለም የሚል ትምህርት አላቸው። ይህም “ኅያል አምላክ” የተባለው ኢየሱስ “ሁሉን ቻይ አምላክ” ከተባለው አብ ያነሰ ነው ለማለት ነው። አስገራሚው ጉዳይ ግን ሁሉን ቻይ አምላክ የተባለው አብ ራሱ “ኅያል አምላክ” መባሉ (ኢሳይያስ 10÷21) ብቻ ሳይሆን፣ ኢየሱስ ክርስቶስም “ሁሉን ቻይ አምላክ” ተብሎ መጠራቱ ነው (ለምሳሌ ራእይ 1÷8)። ከዚህ የምንግረው ቀዳም ነገር በቅዱሳት መጻሕፍት፣ “ኅያል አምላክ” በሚለው ስያሜና “ሁሉን ቻይ አምላክ” ከሚለው ስም መካከል አንዳችም ልዩነት እንደ ሌለ የሚያሳይ ነው። ለመሆኑ የይሖቃ ምስክሮች “ኅያል አምላክ” በሚባል አምላክና “ሁሉን ቻይ አምላክ” በሚባል አምላክ የሚያምኑ የመድብለ አማልክት አምላኪዎች ናቸው ማለት ነው?

¹⁷² Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 181.

ታማኝ እንዳልሆነች ሚስት ነው። እስራኤል ከእግዚአብሔር ሌሎችን አማልክት ማምለኳ ወይም የአረማውያንን መድብለ አማልክት በእግዚአብሔር ላይ መደበሷ ነቢያቱ ሁሉ ራሷን ለዝሙት አሳልፋ እንደ ሸጠች ሴት አድርገው ነው ያቀረቧት (ኢሳይያስ 54፥4-8፤ 62፥4-5፤ ኤርምያስ 2፥2፤ 3፥1-14፤ ሕዝቅኤል 16፥8-63፤ 23፥1-49፤ ሆሴዕ 2፥1-3፥5)። እስራኤል ለአምላኳ ለእግዚአብሔር ታማኝ በልሆነችባቸው በእነዚህ ዐውዶች ውስጥ፣ ነቢያቱ አሻግረው የሚናገሩት እግዚአብሔር ራሱ ሕዝቡን ከእርሱ ጋር ወደሚደረግ ትክክልኛ ኅብረት እንደሚያመጣ ነው። በትንቢተ ኤርምያስ ውስጥ እግዚአብሔር ሙሴያዊ ከሆነው ኪዳን በተለየ መልኩ፣ ከእስራኤል ጋር፣ "አዲስ ቃል ኪዳን እንደሚያደርግ" ይገልጻል። ምክንያቱም የእስራኤል ልጆች ሙሴያዊውን ኪዳን አፍርሰዋል።—

“ከእስራኤል ቤትና ከይሁዳ ቤት ጋር' ይላል እግዚአብሔር፤ 'አዲስ ቃል ኪዳን የምገባበት ጊዜ ይመጣል። ከግብፅ አወጣቸው ዘንድ፣ እጃቸውን ይገጩ በመራሷቸው ጊዜ ከአባቶቻቸው ጋር እንደ ገባሁት ኪዳን አይደለም፤ የእነርሱ ባል ሆኜ ሳለሁ፣ ቃል ኪዳኔን አፍርሰዋልና' ይላል እግዚአብሔር” (ኤርምያስ 31፥31-32)።

ነቢዩ ሆሴዕም እስራኤል ከጥመቷ ተመልሳ አምላኳ እስራኤልን የምታመልክበት ጊዜ እንደሚመጣ ተንብዮአል።—

“ከዚያ በኋላ እስራኤላውያን ተመልሰው አምላካቸውን እግዚአብሔርንና ንጉሣቸውን ዳዊትን ይፈልጋሉ፤ በመጨረሻውም ዘመን በመንቀጥቀጥ ወደ እግዚአብሔርና ወደ በረከቱ ይመጣሉ” (ሆሴዕ 3፥5)።

በዚህ ዐውድ ዳዊት የመጠቀሱ ምክንያት በሰሜኑ ግዛት የሚገኙት እስራኤላውያን የዳዊትን ንግሥና በውል እንደሚገነዘቡ የሚያሳይ ሲሆን፣ የትንቢቱ የሩቅ ዘመን ፍጻሜ ደግሞ የዳዊት ንግሥና ከተጠናቀቀ በኋላ፣ ስለሚነሳው የዳዊት ዘር ስለሆነው ስለ መሲሐ የሚናገር ነው (ሆሴዕ 3፥4፤ ኤርምያስ 30፥9፤ ሕዝቅኤል 34፥24)።

የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስ መሲሐ ብቻ ሳይሆን፣ ሙሽራም እንደ ሆነ ያስተምራሉ። ኢየሱስ፣ ደቀ መዛሙርቱ ጸምን የማይጸሙት ለምንድን ነው የሚል ጥያቄ በተጠየቀ ጊዜ፣ “እንዲህ አላቸው፤ 'ሙሽራው ከእነርሱ ጋር እያለ ሚዜዎቹ ሊጸሙ ይችላሉን? ሙሽራው ከእነርሱ ጋር እያለ ሊጸሙ አይችሉም” (ማርቆስ 2፥19)። በዚህ ክፍል ኢየሱስ ራሱን እንደ ሙሽራ ደቀ መዛሙርቱን ደግሞ እንደ ሚዜዎች አቅርቦአል።

ኢየሱስ ስለ ዐሥሩ ቁኔታዎች በተናገረው ምሳሌ ላይ (ማቴዎስ 25፥1-13)፣ ራሱን ሙሽራ አድርጎ አቅርቦአል (ማቴዎስ 25፥5:10-13 እንዲሁም የሚከተለውን ክፍል ይመለከቷል 24፥42-44)። በሌላ ስፍራ ደግሞ ኢየሱስ፣ “መንግሥተ ሰማይ ለልጁ ሰርግ የደገሰ ንጉሥ ትመስላለች” (ማቴዎስ 22፥2) ሲል ተናግሯል። በዚህ ዐውድ ደግሞ ንጉሡ እግዚአብሔር አብሲሆን የንጉሡ ልጅ ደግሞ ኢየሱስ ክርስቶስ ነው።

ሐዋርያው ዮሐንስም ኢየሱስን እንደ ሙሽራ የኢየሱስን ደቀ መዛሙርት ደግሞ እንደ ሙሽራት አደርጎ አቅርቦአል።—

“ሙሽራዬቱ የሙሽራው ነች፤ ድምፁን ለመስማት በአጠገቡ የሚቆመው ሚዜ ግን፤ የሙሽራውን ድምፅ ሲሰማ እጅግ ደስ ይለዋል፤ ያ ደስታ የእኔ ነው፤ እርሱም አሁን ተፈጽሞአል” (ዮሐንስ 3፡29)።

ከክርስቶስ ሞትና ትንሣኤ በኋላ ሐዋርያት ግልጽ በሆኑ ዐረፍተ ነገሮች ይህን እውነት አስቀምጠዋል። ሐዋርያው ጳውሎስ ክርስቲያኖች ለጌታ ታማኝ መሆን እንዳለባቸው የተናገረው ንግግር የብሉይ ኪዳን ነቢያት በተናገሩበት መልኩ ነው።—

“በእግዚአብሔር ቅናት እቀናላችኋለሁ፤ እናንተን እንደ ንጽሕት ድንግል ለክርስቶስ ለማቅረብ ለአንድ ባል አጭቻችኋለሁና” (2ቆሮንቶስ 11፡2)።

በሌላ ስፍራ ሐዋርያው ቤተ ክርስቲያን የኢየሱስ ሙሽራ አድርጎ አቅርቧል።—

“ክርስቶስ አካሉ ለሆነችውና አደጁ ለሆነች ቤተ ክርስቲያን ራስ እንደ ሆነ ሁሉ፤ ባልም የሚስቱ ራስ ነውና። ባሎች ሆይ፤ ክርስቶስ ቤተ ክርስቲያንን እንደ ወደዳትና ራሱንም ስለ እርሷ አሳልፎ እንደ ሰጠ፤ እናንተም ሚስቶቻችሁን ወደዱ፤ በቃሉ አማካይነት በውሃ አጥቦ በማንጸት እንድትቀደስ፤ እንዲሁም ጉድፍ ወይም የፊት መጨማደድ ወይም አንዳች እንከን ሳይገኝባት ቅድስትና ነውር አልባ የሆነች ክብርት ቤተ ክርስቲያን አድርጎ ለራሱ ሊያቀርባት ነው” (ኤፌሶን 5፡23:25-27)።

የዮሐንስ ራእይ መጽሐፍም በቤተ ክርስቲያንና በክርስቶስ መካከል ያለውን ግንኙነት በባልና ሚስት መስሎ የሚያቀርብባቸው በርካታ ምንባባት አሉ።—

“የቦጉ ሰርግ ስለ ደረሰ፤ የእርሱም ሙሽራ ራሷን ስላዘጋጀች፤ ደስ ይበለን፤ ሐሣብ እናድርግ ክብርም እንስጠው። የሚያነጻባርቅና ንጽሕ፤ ከተልባ እግር የተሠራ ቀጭን ልብስ እንድትለብስ ተሰጣት። ከተልባ እግር የተሠራው ቀጭን ልብስ የቅዱሳን የጽድቅ ሥራ ነው። መልአኩም፤ 'ወደ ቦጉ ሰርግ ራት የተጠሩ ብፁዓን ናቸው' ብለህ ጻፍ አለኝ፤ ቀጥሎም፤ 'እነዚህ የእግዚአብሔር እውነተኛ ቃሎች ናቸው' አለኝ” (ራእይ 19፡7-9)።

“ቅድስቲቱ ከተማ፤ አዲሲቱ ኢየሩሳሌም ለባሏ እንደ ተዋበች ሙሽራ ተዘጋጅታ ከሰማይ ከእግዚአብሔር ዘንድ ስትወርድ አየሁ። ሰባቱ የመጨረሻ መቅሠፍቶች የሞሉባቸውን ሰባቱን ጽዋዎች ከያዙት ከሰባቱ መላእክት አንዱ መጥቶ፤ 'ና፤ የቦጉ ሚስት የሆነችውን ሙሽራ አሳይሃለሁ' አለኝ” (ራእይ 21፡2:9)።

በዮሐንስ ራእይ ምዕራ 21 ላይ የሚገኘው፤ “የአዲሲቱ ኢየሩሳሌም” በዐሥራ ሁለቱ ሐዋርያት ትምህርት ላይ የተመሠረተች መሆኗ በትእምርታዊ ራእይ የተገለጠ ሲሆን (ራእይ 21፡14፤ ከኤፌሶን 2፡20 ጋር ያነጻጽሯል)፤ ጳውሎስ ደግሞ ቤተ ክርስቲያንን መልአኩ የክርስቶስ ሙሽራ ሲል ይጠራታል (ኤፌሶን 5፡25-27)።

ኢየሱስን እንደ ሙሽራ ቤተ ክርስቲያንን ደግሞ እንደ ሙሽሪት አድርገው ያቀረቡት እነዚህ ምንባባት፤ በብሉይ ኪዳን እስራኤልን እንደ ሚስት ያህዌን ደግሞ እንደ ባል ከሚያቀርቡበት ንጽጽር ጋር አንድ መሆኑ ልክ እንደ ያህዌ ሁሉ ኢየሱስ ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያስተምሩን ናቸው።

V. “የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ” (κύριος κυρίων και βασιλεύς βασιλέων) ዐውዳዊና ሰዋሰዋዊ ትንታኔ

ታላቋ ባቢሎን እንደምትጠፋና እንደሚፈረድባት በሚገልጽበት የዮሐንስ ራእይ ምንባብ (ራእይ 17-18)፣ ዮሐንስ ከአውሬው ጋር ስለሚተባበሩ ነገሥታት እንዲሁም ከአውሬው ጋር በመተባበር "እነዚህ በጉን ይዋጋሉ፤ በጉ ግን ድል ይነሣቸዋል፤ ምክንያቱም እርሱ የጌቶች ጌታና የነገሥታት ንጉሥ ነው" (ራእይ 17፥14) ይላል። ዮሐንስ በአቡቀለምሲስ መጽሐፉ ወስጥ፣ ኢየሱስን ተምሳሌታዊ መሆኑ መልክ በግ አድርጎ ያቀርባል (በተለይ ራእይ 5፥6-14)።

“የጌቶች ጌታና የነገሥታት ንጉሥ” (ግሪክ “ኩርዮስ ኩርዮን ካይ ባስሊውስ ባስልዮን” “κύριος κυρίων και βασιλεύς βασιλέων”) የሚለው ገለጻ ኢየሱስ የጌቶች ሁሉ የበላይ ጌታ የነገሥታትም ሁሉ የበላይ ንጉሥ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ይህ ስያሜ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት አብን በሚያሳይ መልኩ ተደጋግሞ ተገልጿል፣ “አምላካችሁ እግዚአብሔር የአማልክት አምላክ፣ የጌቶች ጌታ፣ ታላቅ አምላክ፣ ኅያልና የሚያስፈራ፣ አድልዎ የማያደርግ፣ መማለጃም የማይቀበል ነውና” (ዘዳግም 10፥17)፣ “የአማልክትን አምላክ አመስግኑ፤ ምሕረቱ ለዘላለም ነውና። የጌቶችን ጌታ አመስግኑ፤ ምሕረቱ ለዘላለም ነውና” (መዝሙር 136፥2-3)።

ዮሐንስ በራእይ መጽሐፉ ኢየሱስን፣ “የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ” ሲል የጠራበት ክፍል በቀጥታ የተጣቀሰው፣ ከትንቢተ ዳንኤል 4፥37 (ከሰባዓ ሊቃናት ትርጉም) ላይ ነው¹⁷³። በዚህ ስፍራ ነጉሡ ናቡከደነፆር እግዚአብሔር እንጂ እርሱ ታላቅ ንጉሥ እንዳይደለ ይገልጻል።

ዳንኤል 4፥37 (በሰባዓ ሊቃናት ትርጉም)	ራእይ 17፥14
“ምክንያቱም እርሱ ብቻውን የአማልክት አምላክ”፣ “የጌቶች ጌታና የነገሥታት ንጉሥ ነው”	“ምክንያቱም እርሱ የጌቶች ጌታና የነገሥታት ንጉሥ ነው”
“ὅτι αὐτός ἐστι θεὸς τῶν θεῶν καὶ κύριος τῶν κυρίων καὶ βασιλεύς τῶν βασιλέων”	“ὅτι κύριος κυρίων ἐστὶν καὶ βασιλεύς βασιλέων”

ትንቢተ ዳንኤል ጭብጥ የሚያጠነጥው፣ የባቢሎናውያኑ ግዛተ ዐፄ እንደሚጠፋና እንደሚዋረድ በመግለጽ ነው። ዮሐንስም ስለ ባቢሎን በሚናገርበት ዐውድ ውስጥ በዚህ ክፍል የሚገኘው ምንባብ በራእዩ ውስጥ ተጠቅሶ መገኘቱ በአጋጣሚ የተከሰተ ጉዳይ ነው ሊያስብል አይችልም። ዕብራውያን በቀጥታ ለእግዚአብሔር ብቻ የሚያውሉትን ስያሜ ዮሐንስ ለበጉ ለኢየሱስ ስጥቶ መገኘቱ የኢየሱስን አምላክነት አመላካች የማይሆንበት አንዳችም ምክንያት

¹⁷³ "የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ" የሚለው ስያሜ በዕብራይስጡም ሆነ በአረማይስጡ ቅጅ ላይ አይገኝም። ከዚህም የተነሣ በአማርኛቹም ሆነ በእንግሊዝኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ላይ አይገኝም። G. K. Beale, *The Book of Revelation: A Commentary on the Greek Text*, NIGTC (Grand Rapids: Eerdmans; Milton Keynes, UK: Paternoster, 1999), 881.

የለም። አውሬውና እርሱን የሚረዱት ነገሥታት በመጨረሻ በእሳት ባህር ውስጥ መጣላቸው የበገን ሎግላዊነት አመላካች እንደ ሆነ ልብ ይሏል።

VI. “አዳኝ/መድኅኒት” (σωτηρη) ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት የኢየሱስ ክርስቶስ “አዳኝ” ወይም “መድኅኒት” (ግሪክ “ሶቲር”/ “ሶቲሮስ” “σωτηρ”/ “σωτηρος”) በሚለው ስያሜ በርካታ ጊዜ ተጠርቶአል። በብሉይ ኪዳን ይህ ስያሜ እስራኤልን ከጨቋኝ መንግሥታት ነጻ ያወጡትን መሳፍንት ለማመልከት የዋለባቸው ምንባባት ያሉ ቢሆንም (መሳፍንት 3÷9:15፤ 12÷3፤ ነሀምያ 9÷27) ቃሉ ቢያንስ ስምንት ጊዜ እግዚአብሔር አብን ለማመልከት ውሎ ይገኛል። ከዚህ በስተቀር ይህ ስያሜ ለመላእክትም ሆነ ለሌሎች ሰማያዊ ፍጡራን ቃሉ ጥቅም ላይ ውሎ አይገኝም።

ቃሉ ለኢየሱስ ክርስቶስ ጥቅም ላይ የዋለባቸው ስፍራዎች የኢየሱስን አምላክነት የሚያስተምሩ መሆናቸው ቢያንስ ሦስት ትልልቅ ማስረጃዎችን ማቅረብ ይቻላል። አንደኛ፣ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ የሚሉባቸው ምንባባት ኢየሱስ የፍጡራን ሁሉ አዳኝ/መድኅኒት መሆኑን በሚያሳይ መንገድ እንጂ እንደ እስራኤል መሳፍንት ከባዕድ ጨቋኞች ነጻ የሚያወጣ የሚያስተምር ብቻ አይደለም። በርግጥ ኢየሱስ እስራኤልን የሚታደግ አዳኝ ነው (ሐዋርያት ሥራ 13÷23) ነገር ግን ከዚህም በሚልቅ መልኩ ኢየሱስ ክርስቶስ የዓለም አዳኝ ነው (ዮሐንስ 4÷42፤ 1ዮሐንስ 4÷14)። ኢየሱስ የሰብአውያን ሁሉ ሰማያዊ አዳኝ/መድኅኒት ስለሆነ (ፊልጵስዩስ 3÷20፤ ቲቶ 2÷13)፣ ሕዝቡን ከኅጢአትና ከሞት ነጻ ያወጣል (ሐዋርያት ሥራ 5÷31፤ 2ጢሞቴዎስ 1÷10፤ ቲቶ 2÷14)።

ሁለተኛ፣ ኢየሱስ ክርስቶስ አዳኝ የተባለው፣ “እግዚአብሔር” (ግሪክ “ቴዎስ” “θεός”) ወይም “ጌታ” (ግሪክ “ኩርዮስ” “κύριος”) ከሚሉት ስሞች ጋር ተጣምሮ ነው፤ ይኸውም፣ “ጌታችንና መድኅኒታችን” (2ጴጥሮስ 1÷11፤ 2÷20፤ 3÷2:18 እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል ሉቃስ 2÷11፤ ፊልጵስዩስ 3÷20)፣ “ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን” (ቲቶ 2÷13) “አምላካችንና መድኅኒታችን” (2ጴጥሮስ 1÷1)¹⁷⁴። በሐዲስ ኪዳን ምንባባት “መድኅኒት” የሚለው ስያሜ “ጌታ” ወይም “እግዚአብሔር” ከሚለው ስያሜ ጋር በጥምረት የቀረበ መሆኑ በብሉይ ኪዳን መድኅኒት የሚለው ስያሜ አብን የሚያመለክተው “ያህዌ” ከሚለው ስም ጋር ተጨፍሮ ነው (ዘዳግም 32÷15፤ መዝሙር 25÷5፤ 27÷9፤ 62÷2:6፤ 65÷5፤ 79÷9፤ 95÷1፤ ኢሳይያስ 12÷2፤ 17÷10፤ 45÷15:21፤ ሚክያስ 7÷7፤ ዕብራውያን 3÷18) ይህ ሁኔታ የሐዲስ ኪዳን ጸሓፍት ኢየሱስን “ጌታና መድኅኒት” ወይም “አምላክና መድኅኒት” የሚሉበት ስያሜ፣ ከብሉይ ኪዳኑ “ያህዌ” ጋር የሚነጻጸር ነው።

ሦስተኛ፣ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስን አዳኝ ባለበት ዐውድ ውስጥ እግዚአብሔር አብን አዳኝ ብለው ጠርተዋል። ለምሳሌ በቲቶ መጽሐፍ ውስጥ በተመሳሳይ ዐውድ አብ ሦስት ጊዜ “አዳኞችን” እንደ ተባለው ሁሉ ኢየሱስ ክርስቶስም ሦስት ጊዜ “አዳኞችን” ተብሎአል

¹⁷⁴ ቲቶ 2÷13 እንዲሁም 2ጴጥሮስ 1÷1 ላይ ያቀረብነውን ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ ይመለከቷል።
የትምህርተ ሥላሴ መሠረታዊያን ከዶክተር ተስፋዬ ርባሌ 87

(ከዚህ በታች ያለውን ሰንጠረዥ ይመለከቷል)። አብ “አዳኝ” በተባለበት ዐውድ ውስጥ ኢየሱስ አዳኝ በማሉ ብቻ ሳይሆን አብ፣ “አዳኛችን እግዚአብሔር” እንደ ተባለ ሁሉ ወልድም “ታላቁ አምላካችንና አዳኛችን” ወይም “ጌታችንና አዳኛችን” ተብሎ መጠራቱ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት በግልጽ የሚያሳይ ነው¹⁷⁵።

በቲቶ መጽሐፍ አብና ወልድ አዳኝ/መድኃኒት የተባሉባቸው ምንባባት	
እርሱ በወሰነውም ጊዜ በአዳኛችን በእግዚአብሔር ትእዛዝ ለእኔ ዐደራ በተሰጠኝ ስብከት በኩል ቃሉን ይፋ አደረገ (1፡3)	የጋራችን በሆነው እውነተኛ እምነት ልጄ ለሆነው ለቲቶ፣ ከእግዚአብሔር አብ፣ ከአዳኛችንም ከክርስቶስ ኢየሱስ ጸጋና ሰላም ይሁን (1፡4)
του σωτηρος ημων θεου	Χριστου Ἰησου του σωτηρος ημων
በሁሉም መንገድ የአዳኛችን የእግዚአብሔር ትምህርት ይወደድ ዘንድ ፍጹም ታማኝ መሆናቸውን እንዲያስመሰክሩ ነው (2፡10)	ይህም የተባረከ ተስፋችን የሆነውን የታላቁን የአምላካችንንና የአዳኛችንን የኢየሱስ ክርስቶስ ክብር መገለጥ በመጠባበቅ ነው (2፡13)
του σωτηρος ημων θεου	του μεγάλου θεου και σωτηρος ημων Ἰησου Χριστου
በቲቶ መጽሐፍ አብና ወልድ አዳኝ/መድኃኒት የተባሉባቸው ምንባባት	
ነገር ግን የአዳኛችን የእግዚአብሔር ቸርነትና ፍቅር በተገለጠ ጊዜ፣ (3፡4)	እግዚአብሔር በአዳኛችን በኢየሱስ ክርስቶስ በኩል በእኛ ላይ አትረፍፎ አፈሰሰው (3፡6)
του σωτηρος ημων θεου	Ἰησου Χριστου του σωτηρος ημων,

VII. “እኔ” ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

“እኔ” የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም፣ ስም እንዳልሆነ በግልጽ ይታወቃል። ነገር ግን ራሳችንን የምናመለክትበት እንዲሁም ስማችንን ተክቶ የሚገባ ቃል ነው። እግዚአብሔር ለአብርሃም ራሱን የገለጠው፣ “እኔ ኤልሻዳይ ነኝ” (ዘፍጥረት 17፡1) በማለት ነው። እግዚአብሔር ዐሥርቱ ትእዛዛትን ከመስጠቱም በፊት ራሱን ያስተዋወቀው “እኔ ነኝ” በማለት

¹⁷⁵ Larry W. Hurtado, *Lord Jesus Christ: Devotion to Jesus in Earliest Christianity* (Grand Rapids: Eerdmans, 2003), 515-16.

ነው፤ "ከግብፅ ከባርነት ምድር ያወጣሁ እግዚአብሔር አምላክህ እኔ ነኝ" (ዘፀአት 20÷2)። በአራት ዘሌዋውያን 19÷10-37 ላይ ብቻ እግዚአብሔር አምላክ ዐሥራ ሦስት ጊዜ ያህል፤ "እኔ አምላክ ነኝ" ብሎአል።

አንዳንድ ጊዜ ደግሞ እግዚአብሔር፤ “እኔ እርሱ ነኝ” ያለባቸው በርካታ የብሉይ ኪዳን ምንባባት አሉ። ዕብራይስጡ፤ “እኔ ነኝ” (ዕብራይስጥ “አኒ ሁ”) የሚለውን ቃል የሰባዓ ሊቃናት ትርጉም “ኢ ጎ ኢ ሚ” (“ἐγὼ εἰμι”) ይለዋል¹⁷⁶።—

“እኔ ራሴ እርሱ [ὄτι ἐγὼ εἰμι] እንደ ሆንሁ እዩ፤ ከእኔም በቀር ሌላ አምላክ የለም”
(ዘዳግም 32÷39)።

“ይህን የሠራና ያደረገ፤ ትውልድን ከጥንት የጠራ ማን ነው? እኔ እግዚአብሔር ከፊተኛው፤ ከኋለኛውም ጋር፤ እኔው ነኝ [ἐγὼ εἰμι]” (ኢሳይያስ 41÷4)።

“እስከ ሽምግልናችሁ፤ እስከ ሽቦትም፤ የምሸከማችሁ እኔ ነኝ [ἐγὼ εἰμι]፤ እኔው ነኝ። ሠርቻችኋለሁ፤ እሸከማችኋለሁ፤ እደግፋችኋለሁ፤ አድናችኋለሁ”

(ኢሳይያስ 46÷4)።

በእነዚህ ስፍራዎች ላይ የሚገኘው፤ "እኔ ነኝ" የሚለው ቃል ከዘፀአት 3÷14 ጋር ያለውን ቀሩኝት ልብ ይሏል። “እግዚአብሔርም ሙሴን፤ እኔ ያለሁና የምኖር ነኝ፤ ስለዚህም፤ 'ያለና የምኖር' ልኮኛል ብለህ ንገራቸው አለው” (ዘፀአት 3÷14)። “ሄይ አሸር ሄይ” የሚለው የዕብራይስጥ ቃል፤ በሰባዓ ሊቃናት ትርጉም “ኢ ጎ ኢ ሚ ሆ አን” (Εγὼ εἰμι ὁ ὄν) ተብሎ የተተረጎመ ሲሆን፤ “እኔ እኔ ነኝ” ወይም “ያለሁና የምኖር እኔ ነኝ”¹⁷⁷ ተብሎ ሊተረጎም ይችላል። ይህም የእግዚአብሔር ያልነበረበት ጊዜ እንደሌለ፤ እርሱ የማይኖርበት ጊዜ እንደማይኖር እንዲሁም ፍጥረታት ሁሉ እግዚአብሔርን ታምነውና ተመክተው እንደሚኖሩ በአንጻሩ ደግሞ እግዚአብሔር ከራሱ ውጪ ባለ በአንዳችም ነገር እንደማይመካ የሚያሳይ ነው። በአራት ዘዳግምና በትንቢተ ኢሳይያስ መጻሕፍት ላይ ቃሉ የእግዚአብሔርን ዘላለማዊነት እንዲሁም እግዚአብሔር ብቻ እውነተኛ አምላክ መሆኑን በሚያሳይ ትርጉሙ ጥቅም ላይ ውሎ ይገኛል¹⁷⁸።

እጅግ ከፍተኛ ቀሩጥር ያላቸው የሐዲስ ኪዳን ምሁራን በዮሐንስ ወንጌል ላይ የሚገኙት፤ “እኔ” የሚሉት ቃላት በተለይ ከትንቢተ ኢያሳይያስ ጋር ተመሳሳይ ትርጉም እንደሚወክሉ ያስረዳሉ። ለዚህ ጥሩ አስረጅ የሚሆነው፤ ዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ 8 ከኢሳይያስ 43÷10 ጋር ጠንካራ በሆነ ሁኔታ ተነጻጽሮ መገኘቱ እንዲሁም ኢየሱስ ከሳምራዊቷ ሴት ጋር በተነጋገረበት ጊዜ፤ "'የማነጋገርሽ እኮ እኔ እርሱ ነኝ' [Ἐγὼ εἰμι] ሲል ገልጦ ነገራት" (ዮሐንስ 4÷26) የሚለው ቃል ሴቲቱ መሲሕ ሲመጣ ይህን ጉዳይ እንደሚገልጠው ስትናገር ኢየሱስ

¹⁷⁶ “እኔ ነኝ” የሚለው ሐረግ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት ያሳያል በሚለው ጉዳይ ላይ ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ፤ Robert M. Bowman Jr., *Jehovah's Witnesses, Jesus Christ and the Gospel of John* (Grand Rapids: Baker 1989) ይመለከታል። ይህ መጽሐፍ በዮሐንስ 1÷1 እንዲሁም ዮሐንስ 8÷58 ላይ ብቻ የተጻፈ የዐቃቤ እምነት መጽሐፍ ነው።

¹⁷⁷ “I am who I am” OR “I will be what I will be”

¹⁷⁸ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 177.

የተናገረው ንግግር ኢሳይያስ 52÷6 ላይ ያህዌ፣ "አስቀድሜ የተናገርሁ እኔ መሆኔን ይረዳል፤ እነሆ፤ እኔው ነኝ" የሚለውን ቃል የሚያሳስብ ነው (በእነዚህ ሁለቱ ምንባባት ላይ "የማነጋገርሽ እኮ እኔ እርሱ ነኝ" የሚለውን ቃል "አስቀድሜ የተናገርሁ እኔ ነኝ" ከሚለው ጋር ያነጻጽሯል፤ ከዚህ በታች ያለውን የንጽጽር ሠንጠረዥ ይመለከቷል)።

ኢየሱስ ይህን ንግግር በተናገረበት ጊዜ ንግግሩ በአድማጮቹ ዘንድ ያስተላለፈው መልእክት፣ የንጽጽሩን እውነተኝነት በግልጽ የሚያሳይ ነው። ለምሳሌ በዮሐንስ 8÷58 ላይ፣ "ኢየሱስ፣ እውነት እላችኋለሁ፤ አብርሃም ከመወለዱ በፊት እኔ፣ እኔ ነኝ" ሲላቸው አድማጮቹ በንግግሩ ግራ ሲጋቡ ሳይሆን፣ በአነገሩ ሲበሳጩ እንመለከታለን (ቀጥር 25፣ 27፣ 59 ይመለከቷል)። በተለይ በቀጥር 58 ላይ፣ "ኢየሱስ፣ 'እውነት እላችኋለሁ፤ አብርሃም ከመወለዱ በፊት እኔ፣ እኔ ነኝ'" ሲላቸው፣ ቀጥር 59 ላይ አድማጮቹ፣ "በዚያን ጊዜ ሊወግሩት ድንጋይ አነሡ" ይላል። ለዚህ ዐቢይ ምክንያቱ ብሔረ ኦሪት፣ "የእግዚአብሔርን ስም የሚሳደብ ማንኛውም ሰው ይገደል፤ ማኅበሩ ሁሉ ይውገሩት፤ መጻተኛም ሆነ የአገር ተወላጅ የእግዚአብሔርን ስም ከሰደበ ይገደል" (ዘሌዋውያን 24÷16 እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል ዘፀአት 22÷28፣ 1ነገሥት 21÷10:13) ስለሚል ነው። በተመሳሳይ መንገድ ኢየሱስን ለመያዝ የመጡ ወታደሮችና የካህናት አለቆች ኢየሱስ፣ እርሱ "እኔ ነኝ" ሲላቸው፣ "ወደ ኋላ አፈግፍገው መሬት ላይ ወደቁ" ይላል (ዮሐንስ 18÷5-6)።

እንዲህ ካሉት መረጃዎች በግልጽ የምንረዳው ቀጥም ነገር ኢየሱስ ክርስቶስ በእነዚህ ምንባባት ላይ፣ "እኔ ነኝ" ብሎ ሲናገር እንዲያው ራሱን ለማስተዋወቅ "አዎን እኔ ነኝ" ሲል የመለሰው መልስ ሳይሆን፣ ኢየሱስ ራሱን ከአብ ጋር በማነጻጸር አብ አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ ኢየሱስም አምላክ መሆኑን የሚያስረዳ ነው።

ኢሳይያስ (በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም)	ዮሐንስ ወንጌል
“አስቀድሜ የተናገርሁ እኔ መሆኔን ይረዳል፤ እነሆ፤ እኔው ነኝ” (52÷6) <i>ἐγώ εἰμι αὐτὸς ὁ λαλῶν,</i>	“ኢየሱስም፣ 'የማነጋገርሽ እኮ እኔ እርሱ ነኝ' ሲል ገልጦ ነገራት” (4÷26) <i>Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι</i>
"በውሃ ውስጥ በምታልፍበት ጊዜ...ከአንተ ጋር ነኝና አትፍራ" (43÷2:5) <i>μὴ φοβοῦ, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι,</i>	"እርሱ ግን፣ እኔ ነኝ አትፍሩ አላቸው" (6÷20) <i>Ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.</i>

ኢሳይያስ (በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም)	ዮሐንስ ወንጌል
“ታውቁና ታምኑብኝ ዘንድ፣ እርሱ እኔ እንደ ሆንሁ ትረዱ ዘንድ፣ እናንተ ምስክሮቹ፣ የመረጥሁትም ባሪያዬ ናችሁ...እኔ፣ እኔ እግዚአብሔር ነኝ፤	“በጎጠኢታችሁ እንደምትሞቱ ነግራላችኋለሁ፤ እኔ እርሱ ነኝ ስላችሁ እኔ እርሱ እንደ ሆንሁ ካላመናችሁ፣ በጎጠኢታችሁ ትሞታላችሁ...ያ ያልሁት እርሱ እኔ እንደ ሆንሁና አብ ያስተማረኝን

<p>ከእኔም ሌላ የሚያድን የለም...ነገር ግን የጎጠኝ ስህተት ስህተት ሆኖ ጭንቀት፣ በበደልም አደከምኸኝ... ” (43÷10:11:24)</p> <p>ἵνα γινώτετε καὶ πιστεύσητε καὶ συνήητε ὅτι ἐγὼ εἰμι...ἐν ταῖς ἁμαρτίαις σου</p>	<p>እንደምናገር፣ በራሴም ፈቃድ ምንም እንደማላደርግ ታውቃለሁ።” (8÷24:28)</p> <p>ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν...τότε γινώσσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι,</p>
<p>“ታውቁና ታምኑብኝ ዘንድ፣ እርሱ እኔ እንደ ሆንሁ ትረዱ ዘንድ፣ እናንተ ምስክርቼ፣ የመረጥሁትም [ἔξελεξάμην] ባሪያዬ ናችሁ ይላል እግዚአብሔር” (43÷10)</p> <p>ἵνα γινώτετε καὶ πιστεύσητε καὶ συνήητε ὅτι ἐγὼ εἰμι</p>	<p>“ስለ ሁላችሁ መናገሪ አይደለም፤ የመረጥኋቸውን [ἔξελεξάμην] ዐውቃለሁ...ሲፈጸም እኔ እንደ ሆንሁ ታምኑ ዘንድ፣ ይህ ከመሆኑ በፊት አሁን ነገርኋችሁ።” (13÷18-19)</p> <p>ἵνα πιστεύσητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγὼ εἰμι.</p>

VIII. “አማኑኤል” ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

ኢሳይያስ ምዕራፍ 7 እስከ 12 ያለው ክፍል የመሲሐን አምላክነት በግልጽ ከሚናገሩ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት መካከል አንዱ ነው። ክፍሉ በሰሜኑ የእስራኤል መንግሥት ላይ የእግዚአብሔር ፍርድ እንደሚመጣ እንዲሁም ይህ ፍርድ በእየሩሳሌምና በደቡቡ የእስራኤል መንግሥት ላይ የሚያስከትለውን እንድምታ በግልጽ የሚያሳይ ምንባብ ነው።

ይህ ክፍል በነቢዩ ኢሳይያስ ዘመን የአሰራውያን ግዛተ ዐፄ እስራኤልን ድል ስለመንግዥ የሚናገር ቢሆንም፣ የኢሳይያስ ትንቢት በዘመኑ በነበረው ነባራዊ ሁኔታ ላይ ብቻ የሚያጠነጥን ሳይሆን፣ የዳዊትን ዘርዐ ሐረግ ተከትሎ ስለሚመጣው መሲሐ የመናገርም ምንባብ ነው።—

“ስለዚህ ጌታ ራሱ ምልክት ይሰጣችኋል፤ እነሆ፣ ድንግል ትፀንሳለች፣ ወንድ ልጅም ትወልዳለች፤ ስሙንም አማኑኤል ብላ ትጠራዋለች”

(ኢሳይያስ 7÷14)።

ይህ ምንባብ በይሁዳ ንጉሥ በአካዝ ዘመን መንግሥት ስለተወለደውና አማኑኤል በሚል ስያሜ ስለሚጠራው ሕፃን ትንቢት የሚናገር ሲሆን¹⁷⁹፣ ይህ “አማኑኤል” በሚል ስያሜ የሚጠራው ሕፃን ወደ ብስለት በሚደርስበት ጊዜ (“ክፉውን መተውና መልካሙን መምረጥ ሲችል”¹⁸⁰) የአካዝ ሁለቱ ጥላቶች ማለትም አሰርና እስራኤል፣ “ባድማ” ይሆናሉ (7÷1-9:15-16)። “አማኑኤል” የሚለውም ስያሜ፣ አካዝ በጠላት በተከበበ ጊዜ እግዚአብሔር ከከበባው ነጻ እንደሚያወጣው ተስፋ የሚሰጥ ቃል ነው። ይህ በኢሳይያስ ዘመን የተወለደውና “አማኑኤል” በሚል ስያሜ የተጠራው ሕፃን፣ የኢየሱስ ክርስቶስ ተምሳሌት ነው።

¹⁷⁹ በዚህ ዐውድ አማኑኤል የተባለው የነቢዩ ኢሳይያስ ልጅ፣ መኸር-ሻላል-ሃሽ-ባዝ ሊሆን ይችላል 8÷3:8:10።

¹⁸⁰ ይህ በ12 እና በ13 ዕድሜ ክልል ሲደርስ ማለትም 722 ወይም 723 ዓ.ቅ.ክ ማለት ነው የአዲሱ መደበኛ ትርጉም የጥናት መምሪያ ይመለከታል።

ምዑራን ኢሳይያስ 7÷14 አስመልክቶ ከፍተኛ ውዝግብ አላቸው። ዕብራይስጡ “አልማህ” የሚለውን ቃል የሰብዓ ሊቃናት ትርጉም “ድንግል” ብሎ መተርጎሙ እንዲሁም ማቴዎስ 1÷23 ቃሉ ከሰብዓ ሊቃናት ትርጉም ጋር በተዛመደ መልኩ “ድንግል” ማለቱ፣ የውዝግቡ ዐቢይ ምክንያት ነው። ይኸውም ማቴዎስ (1÷23) ኢሳይያስን (7÷14) በመጥቀስ፣ ድንግል እንደምትጸንድ ወንድ ልጅም እንደምትወልድ የተናገረው ትንቢት፣ የኢየሱስ እናት ማርያም በድንግልናዋ ኢየሱስን ጸንሳ እንደምትወልድ የሚያስረዳ ትንቢታዊ መልእክት ነው የሚለው ጉዳይ ነው። በዕብራይስጡ “አልማህ” የሚለው ቃል ወጣት የሆነች ልጅ ማለት እንጂ ድንግል ማለት አይደለም፤ በዕብራይስጥ ድንግል ለማለት ከተፈለገ፣ “አልማህ” ከሚለው ይልቅ “ቤቱላ” የሚለው ተመራጭ ቃል በቦታው ጥቅም ላይ ውሎ መገኘት ነበረበት የሚለው ሙግት ነው።

“አልማህ” የሚለውን የዕብራይስጥ ቃል “ድንግል” ብሎ መተርጎም ስሕተት ነው በሚል ከነባሩ የቃል እግዚአብሔር ትንተና ጋር መጣረስ ትክክል የማይሆንባቸው በርካታ ምክንያቶች አሉ።—

(1) “አልማህ” የሚለው የዕብራይስጥ ቃል፣ ያላገባችን ወጣት ሴት ማመልከቱ እሙን ከሆነ፣ እስካላገባች ድረስ ድንግል መሆኗ ሊያከራክር አይገባም (ዘፍጥረት 24÷43፣ ዘፀአት 2÷8፣ መዝሙር 68÷25፣ ምሳሌ 30÷19፣ ማሕልዋ 1÷3፣ 6÷8)። ለምሳሌ በዘፍጥረት 24÷43 ላይ፣ “አልማህ” የሚለውን የዕብራይስጥ ቃል፣ የሰብዓ ሊቃናት ትርጉም፣ “ድንግል” (ግሪክ “ጠርቴኖስ” “παρθένος”) ሲል የተረጎመው ሲሆን፣ በሌሎቹ ክፍሎች ደግሞ “ኒያኒስ” (νεάνις) የሚለውን ቃል ተጠቅሞአል፤ “ኒያኒስ” ወጣት የሆነችን እንስት የሚያመለክት ሲሆን፣ ክብረ ንጽሕናን አመላካች ቃል ነው (እስካላገባች ድረስ ድንግል መሆኗ የግድ ይሆናል)። ለዚህም ነው በዕብራይስጥ ቋንቋ ላይ የተዘጋጁ መዝገብ ቃላት፣ “አልማህ ወጣት የሆነችን እንስት የሚያመለክት ሲሆን፣ የዚህም አንዱ ባሕርይ ድንግልና ነው”¹⁸¹ የሚሉት።

(2) ክፍሉ ከጊዜው ነባራዊ ሁኔታ ያለፈ ትንቢታዊ የሆነ ጥልቅ መልእክት አለው ለሚለው ድምዳሜ ሌላው ማስረጃ፣ ኢሳይያስ ሕፃኑ ስለመወለዱ ትንቢት ከመናገሩ በፊት አካዝን፣ “ከጥልቁ ጥልቅ ወይም ከከፍታው ከፍታ ምልክት እንዲሰጥህ ከእግዚአብሔር ከአምላክህ ለምን” (ኢሳይያስ 7÷11) የሚለው አነጋገር፣ እግዚአብሔር የዳዊትን ሥልጣን ንግሥና እንደሚጠብቅ ተአምራዊ የሆነ ትእምርት/ምልክት እንደሚሰጥ የሚያሳይ ነው (ኢሳይያስ 7÷10-14)። ይህም “የአማኑኤል” ውልደት ፍጹም ተአምራዊ እንደ ሆነ የሚያሳይ ነው (ኢሳይያስ 38÷7-8)።

(3) የኢሳይያስ ትንቢት ነቢዩ ባገለገለበት ማለትም ከ701 እስከ 681 ዓ.ቅ.ክ በሉት ጊዜያት ተፈጥሮአዊ በሆነውና በተለመደው መልኩ ስለተወለደ አንድ ብላቴና የሚናገር ትንቢት ላለመሆኑ በዚሁ ዐውድ ውስጥ ኢሳይያስ የሚሰጠው ማረጋገጫ ሌላው ምስክር ነው።—

¹⁸¹ Allan A. MacRae, *The Theological Wordbook of the Old Testament*, ed. R. Laird Harris, Gleason L. Archer Jr., and Bruce K. Waltke (Chicago: Moody Press, 1980), 2:672.

“ሕፃን ተወልዶልናል፤ ወንድ ልጅ ተሰጥቶናል፤ አለቅነትም በጫንቃው ላይ ይሆናል። ስሙም፣ ድንቅ መካር፣ ኅያል አምላክ የዘላለም አባት፣ የሰላም ልዑል ይባላል። ለመንግሥቱ ስፋት፣ ለሰላምም ብዛት ፍጻሜ የለውም፤ ከአሁን ጀምሮ እስከ ዘላለም፣ መንግሥቱን በፍትሕና በጽድቅ ይመሠርታል፤ ደግሞ በመያዝም ያጸናዋል። በዳዊት ዙፋን ይቀመጣል፤ አገሩንም ሁሉ ይገዛል፤ የሰራዊት ጌታ አግዚአብሔር ቅናት ይህን ያደርጋል”

(ኢሳይያስ 9፥6-7)

የዚህ ምንባብ ዐውድ፣ ከኢሳይያስ 7፥14 ዐውድ ጋር አንድ ነው። የኢሳይያስ 7፥14 እና የኢሳይያስ 9፥6-7 ዐውድ እግዚአብሔር አሦራውያንን በመጠቀም የሰሜኑን የእስራኤል ግዛት ቢቀጣም እንዲሁም ይህ ፍርድ በተወሰነ ደረጃም እንኳ ቢሆን ይሁዳን የሚነካ ፍርድ ቢሆንም፣ እግዚአብሔር ኪዳኑን በመጠበቅ ዘላለማዊ የሆነውን የዳዊትን ዙፋን እንደሚያጸና የሚናገር ዐውድ ነው። ሁለቱም ምንባባት እግዚአብሔር “ሊሰጥ” ስላለው “ሕፃን” እና “ወንድ ልጅ” የሚናገሩ ከመሆናቸውም ባሻገር ሕፃኑ፣ “አማኑኤል” በሚል ስያሜ እንደሚጠራ ይህም የእግዚአብሔርን ሀልዎት የሚያስረግጥ ነው። ስለዚህ ኢሳይያስ 9፥6-7 ያለው ትንቢት፣ “አማኑኤል” ተብሎ ስለሚጠራው ሕፃን ተጨማሪ መረጃዎችን የሚሰጠን ነው። ይህ ሕፃን በዳዊት ዙፋን ላይ ለዘላለም መቀመጡ (ኢሳይያስ 9፥7) ከዳዊት ዘር የሚመጣውን መሲሕ መመልከቱ እርግጥ ይሆናል።

በአጠቃላይ ኢሳይያስ 7፥14 እና ኢሳይያስ 9፥6-7 ይህ ሕፃን አምላክ እንደ ሆነ በግልጽ የሚያስተምሩ ናቸው። ኢሳይያስ 7፥14 ሕፃኑ፣ “አማኑኤል” (ይህ በማቴዎስ 1፥23 መሠረት፣ “እግዚአብሔር ከእኛ ጋር” ማለት ነው) ተብሎ እንደሚጠራ የሚናገር ሲሆን፣ ኢሳይያስ 9፥6-7 ደግሞ ሕፃኑ፣ “ድንቅ መካር”፣ “ኅያል አምላክ”፣ “የዘላለም አባት”፣ “የሰላም ልዑል” እንደ ሆነ ይገልጻል [ዕብራይስጡ ኤልጊቡር የሚለው ሲሆን፣ እግዚአብሔር አብ ራሱ በዚህ ዐውድ “ኤልጊቡር” (ኢሳይያስ 10፥21) ተብሎ መጠራቱን ልብ ይሏል] እንዲሁም “ከአሁን ጀምሮ እስከ ዘላለም፣ መንግሥቱን በፍትሕና በጽድቅ ይመሠርታል፤ ደግሞ በመያዝም ያጸናዋል” (ቀጥተኛ 7) የሚለው ትንቢት በነቢዩ ኢሳይያስ ዘመን የተወለደው ሰብአዊ ሕፃን፣ አምላክነትን የሚያሳዩ የእነዚህ ስሞች ሁሉ ባለቤት ነው ማለት በፍጹም የሚቻል አይደለም—“ኾኖ ሲያውቅ ዶሮ ማታ” ካልሆነ በስተቀር።

ነቢዩ ኢሳይያስ መጻሕፍት መሲሕ፣ “ኅያል አምላክ” መሆኑን ብቻ ሳይሆን፣ እግዚአብሔር አምላክ ሕዝቡን ለመታደግ፣ ለማደስና ለመምራት አንደሚመጣ በግልጽ ተናግሯል (ኢሳይያስ 40፥9-11፣ 43፥10-13፣ 59፥15-20)።

ለምሳሌ፡—

የዐዋጅ ነጋሪ ድምፅ እንዲህ ይላል፤ የእግዚአብሔርን መንገድ፣ በምድረ በዳ አዘጋጃ፤ ለአምላካችን አውራ ጌዳና፣ በበረሃ አስተካክሎ

(ኢሳይያስ 40፥3)

የሚለውን ይህን የኢሳይያስ ክፍል ምስሰለ ወንጌላት መንገድ የሚያዘጋጀው መጥምቁ ዮሐንስ እንደ ሆነ የሚያዘጋጀውም መንገድ የጌታ ኢየሱስ መሆኑን ያስረዳሉ (ማቴዎስ 3÷3፤ ማርቆስ 1÷3፤ ሉቃስ 3÷4-6)። ይህ ደግሞ መልእክተኛውን የሚልከው አምላክ ኢየሱስ ክርስቶስ መሆኑን ያስተምራል።

ማጠቃለያ

አንዳንድ ሰዎች ኢየሱስ አምላካዊ ስም ባለቤት መሆኑ አምላክ መሆኑን የሚያመለክት አይደለም ለሚለው ሐሳባቸው የሚያቀርቡትን የተለያዩ ሙግቶች በጥናታችን መጀመሪያ ላይ መመልከታችን ይታወሳል። ለሚያቀርቧቸውም ሙግቶች መጽሐፍ ቅዱሳዊና ምክንያቱአዊ የሆነ መልስ የሰጠን ይመስለናል። ምናልባት በጀማሮው ላይ ያላቀረብነው ነገር ግን ቢያንስ በማጠቃለያው ላይ ማቅረብ ያለበን አንድ ሙግት የሚከተለው ነው፡—

በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ አንዳንድ ሰዎች፣ “አምላካዊ የሆነ ስም”¹⁸² ባለቤት የሆኑበት ሁኔታ አለ። ለምሳሌ “ኤልያስ” የሚለው ስም የ“ኤል” እና የያህዌ አጭር ንብት የሆነው “የያህ” ጥምረት ነው። ነገር ግን ኤልያስ አምላክ እንዳልሆነ እሙን ነው። ልክ እንደዚሁ ሁሉ በትንቢተ ኤርምያስ ላይ ለሴዴቅያስ (ምንም እንኳ እንደ ስሙ ባይኖርም) ኋላም መሲሐ፣ “እግዚአብሔር ጽድቃችን” ተብለው እንደሚጠሩ ይናገራል (ኤርምያስ 23÷6)። ልክ እንደዚሁ ሁሉ ኢየሱስ ክርስቶስ፣ “አማኑኤል” (እግዚአብሔር ከእኛ ጋር) መባሉ (ኢሳይያስ 7÷14) እንዲሁም የሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢሳይያስን ጠቅሰው ቢጽፉም ስሙ መጀመሪያ የተሰጠው ማኸር ሻላል ሃሽ ባዝ ኢሳይያስ 8÷3 ሆኖ እናገኘዋለን። ይህ የሚያመለክተው ሰብአውያን ራሳቸው አምላክ በተጠራበት ስም እንደ ተጠሩ ቢያሳይም ከተጠሩበት ስም ተነሥተን አምላክ ናቸው ማለት እንደማንችለው ሁሉ፣ ኢየሱስም አምላካዊ ስም ባለቤት መሆኑ አምላክነቱን አያሳይም ለሚለው ሙግት መልስ አለን¹⁸³። መልሳችንም እነሆ፡—

(1) እነዚህ ስሞች ትንቢታዊ በሆነ መልኩ መሲሐ ኢየሱስን የሚያመለክቱ እንጂ ግለሰቦቹን የሚያሳዩ አይደሉም። (2) ኢየሱስ እንዲያው ለመጠሪያነት የተሰጠው ቴዎፎሪክ ስም ሳይሆን፣ ስሞቹ በተገለጹበት ዐውድ ሁሉ እነዚህ ስሞች አምላካዊ ባሕርይውን፣ አምላካዊ ክብሩን፣ አምላካዊ ሥራውን እንዲሁም አምላካዊ መንበሩን የሚያሳዩ ናቸው። (3) እነዚህ ስሞች ለአብ በተሰጡበት ተመሳሳይ ዐውድ ውስጥ ለኢየሱስ ተሰጥተው መገኘታቸው እንዲሁም ሃይማኖታዊ አምልኮን፣ ክብርን ወዘተ በሚያሳይ መልኩ ለኢየሱስ መዋላቸው አምላክነቱን ፍንትው አድርገው የሚያሳዩ ይሆናሉ።

በአጠቃላይ ቅዱሳት መጻሕፍት እግዚአብሔር አብን አምላክ በሚሉበት ዐውድ ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ ማለታቸው (ዮሐንስ 1÷1:18፤ 20÷28፤ ሐዋርያት ሥራ 20÷28፤ ሮሜ 9÷5፤

¹⁸² ይህ በነገረ መለኮቱ ዓለም፣ “ቴዎፎሪክ” (theophoric) ስም በመባል ይታወቃል።

¹⁸³ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 272 ከTimo Eskola, *Messiah and the Throne: Jewish Merkabah Mysticism and Early Christian Exaltation Discourse*, WUNT 2.142 (Tübingen: Mohrsiebeck, 2001), 139-142. ጠቅሰው እንደ ጻፉት።

ቲቶ 2÷13፤ 2ጴጥሮስ 1÷1፤ ዕብራውያን 1÷8፤ 1ዮሐንስ 5÷20) ወይም የብሉይ ኪዳን ምንባባት አብን “ያህዌ” (የሰብዓ ሊቃናት ትርጉም “ጌታ”) በሚሉበት ትርጉሙ በሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ “ጌታ” መባሉ (ለምሳሌ፡— ሮሜ 10÷9-13፤ 1ቆሮንቶስ 8÷6፤ ፊልጵስዩስ 2÷9-11፤ 1ጴጥሮስ 3÷13-15) እንዲሁም ኢየሱስ ክርስቶስ እንደ አብ “የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ”፤ (ለምሳሌ፡— ራእይ 17÷14፤ 19÷1)፤ “አዳኝ/መድኅኒት” (ቲቶ 2÷13፤ 2ጴጥሮስ 1÷11)፤ “እኔ” (ዮሐንስ 8÷24:28:58)፤ “አልፋና ምረቃ” (ራእይ 1÷7-8:17-18፤ 2÷8፤ 22÷12-13) ወዘተ መባሉ አምላካዊ ባሕርይውን የሚያሳይ ነው። የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት የኢየሱስ ክርስቶስ ስም የክርስቲና እምነት ታሪካዊ ዐለት እንደ ሆነ በተደጋጋሚ ከማስተማራቸውም በላይ ኢየሱስ ከስሞች ሁሉ በላይ የሆነ ስም እንዳለው በግልጽ ያስተምራሉ (ኤፌሶን 1÷21፤ ፊልጵስዩስ 2÷9-11፤ ቄላስይስ 3÷17)።

አብና ወልድ የተለያዩ አካላት ናቸው!

ከላይ አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው ለሚለው ትምህርት፣ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን አንጋፋ መምህራን የሚያቀርቧቸውን ዋና ዋና ክፍሎች በቅርበት ለመመርመር ሞክረናል። ከቅዱሳን መጻሕፍት የሚጠቀሟቸው ክፍሎች የድርጅቱን መሠረተ እምነት በጭራሽ የሚያጸኑ ያለመሆናቸው ብቻ ሳይሆን የድርጅቱን ትምህርት የሚጸረሩ ናቸው። ከዚህ በመቀጠል አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን በግልጽ ከሚናገሩ ምንባባት መኻል ጥቂቶቹን በወፍ በረር እንቃኛቸዋለን።—

ማቴዎስ 28÷19

እንግዲህ ሂዱና አሕዛብን ሁሉ በአብ፣ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም እያጠ መቃኙኋቸው፣ ያዘዝኋችሁንም ሁሉ እንዲጠብቁ እያስተማራችኋቸው ደቀ መዛሙርት አድርጓቸው።

“πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ πατρὸς καὶ Ἰησοῦ υἱοῦ καὶ Ἰησοῦ ἀγίου πνεύματος,”

ከላይ ለማየት እንደ ሞከርነው ግራንቪል ሻርፕ የተባለው የሰዋሰው ሕግ (ሕግ 6)፣ ሁለት ተመሳሳይ ሙያ ያላቸው ስሞች በ“እና” (“ካይ” “και”) ተያይዘው በስሞቹ መጀመሪያ ላይ ውስን መስተአምር ካለ፣ ስሞቹ ስለተለያዩ አካል የሚናገሩ ናቸው¹⁸⁴። በዚህ ክፍል አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የሚሉት የማዕረግ ስሞች፣ ተመሳሳይ ሙያ ያላቸው ነጠላ ስሞች ስለሆኑ¹⁸⁵፣ አብ፣ ወልድና

¹⁸⁴ በ“እና” (በ“ካይ” “και”) የሚያያዙት ስሞች፣ ከሁለት በላይ መሆናቸው በሻርፕ ሕግ ላይ አንዳችም ለውጥ እንደማያስከትል ልብ ይሏል። የሚከተሉትን ጽሑፎች ይመለከታሉ፡— Robert M. Bowman, Jr., *Sharp's Rules and Antitrinitarian Theologies: A Defense of Granville Sharp's Argument for the Deity of Christ* (1999 Revised Edition ያልታተመ ጽሑፍ) ስJames A. Brooks and Carlton L. Winberg, *Syntax of New Testament Greek* (Washington, DC: University Press of America, 1978), 70 ጠቅሶ እንደ ጻፈው።

¹⁸⁵ አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የሚሉት ሦስቱም ነጠላ የማዕረግ ስሞች እንዲሁም ዘርፍ ሙያ (genitive case) ናቸው።

መንፈስ ቅዱስ የተለያዩ አካላት¹⁸⁶ መሆናቸውን በግልጽ ያስተምራሉ (ይህ ዐይነት የሰዎች አወቃቀር ያላቸውን የሚከተሉትን ክፍሎች በግሪክ መጽሐፍ ቅዱስ ላይ ይመልከቱ ዮሐንስ 1÷17፤ ዮሐንስ 2÷22፤ ዮሐንስ 11÷44፤ 2ጢሞቴዎስ 1÷5)።

ይህ ክፍል፣ አብ የራሱ ማንነት እንዳለው ሁሉ ወልድና መንፈስ ቅዱስም የራሳቸው ማንነት እንዳላቸው የሚያስተምር ነው። እንዲሁም አብ ኢየሱስን እንደ ልብስ የለበሰው አምላክ ነው እንዲሁም መንፈስ ቅዱስ የራሱ ማንነት የሌለው የአብ ትንፋሽ ነው¹⁸⁷ የሚለው “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” ትምህርት በዚህ ስፍራ እንዳችም ድጋፍ የለውም።

¹⁸⁶ መንፈስ ቅዱስ “አካል” አለው (በዚህ መጽሐፍ “አካል” የሚለውን ቃል የምንጠቀመው መጨበጥ መዳሰስን ለማመልከት እንዳልሆነ ልብ ይሏል)።

¹⁸⁷ አንዳንድ ግለሰቦች አብና ወልድ በተባዕት (በወንዴ) ጾታ ሲገለጹ፣ መንፈስ ቅዱስ ግን በግዑዝ ጾታ መቅረብ፣ አካላዊ ህልውና እንደሌለው የሚያመለክት ነው፣ የሚል የሙግት ነጥብ ያነሳሉ። በተለይ ኪንግ ጀምስ የሚባለውን የእንግሊዝኛ ትርጉም ያነበቡ ሰዎች ይህ ጥያቄ በቀላሉ ሊፈጠርባቸው ይችላል—“The Spirit *itself* beareth witness with our spirit, that we are the children of God” (Rom. 8:16 KJV)—ይህ የግሪክን ሰዎች ካለማወቅ የሚከሰት ግራ መጋባት ነው። በእንግሊዝኛ ቋንቋ ሰዎች የሚያደግ ጾታና ነባራዊ ጾታ አንድ ናቸው፤ ለምሳሌ “ወንድ” የሚለው ተባእት፣ “ሴት” የሚለው አንስታይ እንዲሁም “መኪና” የሚለው ደግሞ የግዑዝ ጾታን የሚያሳዩ ናቸው። ለእነዚህም ስሞች የምንጠቀመው ምድብ ተውላጠ ስም (pronoun) ትክክልኛውን ጾታ የሚያጣቅስ መሆን ይኖርበታል። ለዚህም ነው በእንግሊዝኛ ሰዎች ተፈጥሯዊ ጾታና የሰዎች ጾታ እንደ ናቸው ያልነው። ሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት የተጻፉት በእንግሊዝኛ ወይም በግእዝ ወይም ደግሞ በሌላ ቋንቋ ሳይሆን፣ ኮይኔ በሚባለው የግሪክ ቋንቋ ነው። ኮይኔ ግሪክ ከእንግሊዝኛ ሰዎች በእጅግ የሚለይበት ጠባይ አለው። በኮይኔ ግሪክ ማናቸውም ዐይነት ስሞች በሦስት መደብ ይከፈላሉ። ይኸውም አንስታይ (ሴቴ)፣ ተባዕታይ (ወንዴ) እና ግዑዝ ናቸው። ይህ ማለት ግን በተባዕት ጾታ የቀረበው አካል ወንድ ነው በአንስታይ ጾታ የተገለጠው ሴት ነው እንዲሁም በግዑዝ ጾታ የቀረበው ግዑዝ ነው ማለት አይደለም። የሰዎች ጾታና ተፈጥሯዊ ጾታ የተለያዩ ናቸው። “ሞት” (ግሪክ ታናቶስ θάνατος) ተባዕታይ ጾታ ሲኖረው፣ “ነጠአት” (ግሪክ ሀማርትያ ἁμαρτία) ደግሞ አንስታይ ጾታ አለው። “ልጅ” (ቴክኖን τέκνον) የሚለው ቃል የግዑዝ ጾታ አለው። “ሕፃን” (ጠይዲዮን παιδίον) የሚለው የግሪክ ቃል በሐዲስ ኪዳን ግሪክ 52 ጊዜ የተጠቀሰ ሲሆን፣ በሰብዐ ሊቃናት ትርጉም ደግሞ 168 ጊዜ ጥቅም ላይ ውሏል። የቃሉ ሰዎች ጾታ ግዑዝ ይሁን እንጂ፣ ሕፃን ልጅ ግዑዝ አይደለም—ተባዕታይ አልያም አንስታይ ነው። ለምሳሌ ኢየሱስ በሐዲስ ኪዳን ግሪክ 11 ጊዜ ሕፃን ተብሏል፤ ቃሉ የግዑዝ ጾታን ከማመልከቱም ባሻገር፣ ምድብ ተውላጠ ስሞቹ ግዑዝ ጾታን አመለካኝ ናቸው (ማቴዎስ 2÷8፣ 9፡11፡13 [2ጊዜ]፡14፡20 [2ጊዜ]፣ ሉቃስ 2÷17፡27፡40)። የለየለት ዕብድ ካልሆነ በቀር፣ ጌታ ሕፃንነቱ ወቅት ግዑዝ ነበር ሊል ከቶውንም አይችልም። ለዚህም ነው በግሪክ ሰዎች ተፈጥሯዊ ጾታና ሰዎች ጾታ ለየቅል ናቸው የሚባለው። በግሪክ “መንፈስ” (ኒውማ πνεῦμα) የሚለው ስም መንፈሳዊ አካላትንም ሆነ (እርኩሳንንም ሆነ ቅዱሳን መላእክትን) መንፈስ ቅዱስን ለማሳየት ጥቅም ላይ ቢውልም፣ ቃሉ በተፈጥሮው የግዑዝ ጾታን ስለሚያመለክት ቃሉም ሆነ ቃሉን ተከትለው የሚመጡ ምድብ ተውላጠ ስሞች፣ የግዑዝ ጾታ የሚያሳዩበት ሁኔታ አለ (ለምሳሌ ዮሐንስ 4÷24፣ ግሪክ ምድም ተውላጠ ስሞች ከጾታው ጋር ይጣጣማሉ፤ ነገር ግን አንዳንዴ የሐዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች ይህን ሕግ በመተላለፍ ከሰዎች ይልቅ ለነገረ መለኮቱ ትኩረት ሰጥተዋል)። ይህ እንዳለ ሆኖ መንፈስ ቅዱስ፣ ጳራቅሊጦስ (ፓራቅሊጦስ παράκλητος) ተብሎ በተጠራባቸው ቦታዎች ላይ የተባዕት ጾታ እንዲሁም ምድብ ተውላጠ ስሞቹ የተባዕት ጾታ ይዞ ገብቶአል (ለምሳሌ ዮሐንስ 14÷26፣ 1ዮሐንስ 2÷1)። “አጋንት” (ዳይሞኒዎን δαιμονίων) የሚለው ቃል የግዑዝ ጾታን አመልካች ነው። ነገር ግን እርኩሳን መኖሩት ግዑዝ ናቸው ማለት አይደለም (ራእይ 18÷2፣ ማቴዎስ 7÷22፣ ማርቆስ 16÷9፡17፣ ሐዋርያት ሥራ 17÷18)። ስለዚህ ሮሜ 8÷16 ጨምሮ ሌሎችም ቦታዎች መንፈስ ቅዱስን የሚያመለክቱ ምድብ ተውላጠ ስሞች የግዑዝ ጾታን ማሳየታቸው መንፈስ ቅዱስ ግዑዝ ነው ወይም አካላዊ ህልውና አለው ወደሚለው ድምጻዊ የሚያደርሱ አይደሉም። ይህን የሰዎች ሕግ ባለማወቅ የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት መንፈስ ቅዱስ በግዑዝ ጾታ መጠራቱ አካል የሌለው የአምላክ ኅይል ነው የሚለውን ሙግቱን ከሚከተለው መጽሐፍ ላይ መመልከት ይቻላል።—*Insight on the Scriptures*, “Entry for “SPIRIT.” Volume 2, (Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc. 1989), 1019.

“የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” መምህራን “ስም” (ግሪክ “አኖማ” ὄνομα) የሚለው ነጠላ ቃል አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ አንድ አካል መሆናቸውን የሚያመለክት ነው ባይ ናቸው¹⁸⁸። አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን ለማሳየት ተፈልጎ ቢሆን ኖሮ፣ “ስም” ሳይሆን “ስሞች” መባል ነበረበት የሚል የሙግት ነጥብ ያቀርባሉ። ይህ የሙግት ነጥብ አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የተለያዩ ማንነት አላቸው የሚለውን ትምህርት ለመቃወም ሲባል ብቻ የቀረበ ሙግት እንጂ፣ የግሪክ ስዋሰውን አካሄድ በጭራሽ የተከተለ አይደለም። “ስም” (ግሪክ አኖማ ὄνομα) የሚለው ነጠላ ቃል የጥቅል ስም እንደ መሆኑ መጠን፣ የብዙ ቀጥተኛ ላላቸው አካላትም ጥቅም ላይ ሲውል መርባት (“ስሞች” መባል) አያስፈልገውም። አስረጅ ይሆን ዘንድ የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል፡— (ዘፍጥረት 5÷2፣ 11÷14፣ 48÷6፣ 48÷16)።

“የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” መምህራን አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የሚለው ስም የማዕረግ ስም እንጂ፣ የተጻውያ (የመጠሪያ) ስም ስላልሆኑ በአብ በወልድ በመንፈስ ቅዱስ ስም ልንጠመቅ አይገባንም የሚል አቋም አላቸው¹⁸⁹። ነገር ግን አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የሚለው ስም የማዕረግ ስም መሆኑ፣ እንዳንጠመቅበት የሚከለክለን ምክንያት ምን እንደ ሆነ አለመገለጹ ብቻ ሳይሆን፣ ቃለ እግዚአብሔር በተጻውያ ስምና በማዕረግ ስም መካከል አንዳችም ልዩነት እንደማያኖር የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል፡—

- “ቀናተኛ” የሚለው ስም የእግዚአብሔር ስም እንደ ሆነ ተገልጿል (ዘፀአት 34÷14)።
- ድንቅ መካር፣ ጎያል አምላክ፣ የዘላለም አባት፣ የሰላም አለቃ የሚሉት ስያሜዎች የመሲሐ አራት “ስም”¹⁹⁰ ናቸው (ኢሳይያስ 9÷6)።
- “ቅዱስ” የእግዚአብሔር “ስም” ነው (ኢሳይያስ 57÷15)።
- “አዳኝ” ስም ነው (ኢሳይያስ 63÷16)።
- “ክርስቶስ” (ማቴዎስ 24÷5 ከ1ጴጥሮስ 4÷14 ጋር ያነጻጽሩ)።
- “ክርስቲያን” (1ጴጥሮስ 4÷16)።
- “የእግዚአብሔር ቃል” (ራእይ 19÷13)።
- “የነገሥታት ንጉሥ፣ የጌቶች ጌታ” (ራእይ 19÷13)።

ለምሳሌ እግዚአብሔር ወይም አምላክ የሚለው ቃል የተጻውያ ስም ነው ወይስ የማዕረግ ስም የሚል ጥያቄ ሊነሣ ይችላል። መጽሐፍ ቅዱስ አምላክ በሚለው ስም ላይ “የእኛ”፣ “የእስራኤል” ወዘተ የሚሉት ቅጽሎች ተቀጽለውበት የሚገኝ ስለሆነ፣ ቃሉ የማዕረግ ስምን ማሳየቱ እሙን ነው። ነገር ግን እነዚህ ቅጽሎች በሌሎች ሁኔታ ግን አምላክ/እግዚአብሔር የሚለው ቃል የተጻውያ ስምን ማመልከቱ የግድ ይሆናል። ለዚህ ጥሩ ማስረጃ ሊሆን የሚችለው፣ “ክርስቶስ” የሚለው ቃል ነው። በአንዳንድ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንጫት “መሲሐ” የሚለው የዕብራይስጥ ቃል ክርስቶስ የሚለው የግሪክ ቃል

¹⁸⁸ David K. Bernard, *The Oneness of God* 136,139.
¹⁸⁹ ተክለ ማርያም ዝቅን፣ እድን ዘንድ ምን ማድረግ ይገባኛል? አዲስ ልደት፣ (አዲስ አበባ ኢትዮጵያ) ገጽ 117።
¹⁹⁰ በዚህ ስፍራ "ድንቅ መካር"፣ "ጎያል አምላክ"፣ "የዘላለም አባት"፣ "የሰላም አለቃ" የሚሉት ስያሜዎች በርካታ ሆነው ሳለ "ስም" (ግሪክ "አኖማ" ὄνομα) በሚል ነጠላ ቃል እንደ ተጠሩ ልብ ልሏል። ይህ "ስም" (ግሪክ "አኖማ" ὄνομα) የሚለው ነጠላ ቃል ስሞች ተብሎ መርባት እንደሚያስፈልገው የሚያመለክት ነው።

የማዕረግ ስምን በማያሳይ መልኩ ጥቅም ላይ ውሎአል (ለምሳሌ ማቴዎስ 16÷16፤ ሉቃስ 24÷46፤ ዮሐንስ 1÷41)። ነገር ግን በሐዲስ ኪዳን መልእክቶች ውስጥ፣ “ክርስቶስ” የሚለው ቃል በአብዛኛው የተጻውያ ስምን በሚያመለክት መልኩ ጥቅም ላይ ውሏል። ከዚህ የምንማረው ነገር በቅዱሳት መጻሕፍት በተጻውያ ስምና በማዕረግ ስም መካከል አንዳችም ልዩነት እንደማያደርግ የሚያሳይ ነው።

ዴቪድ ኬ. በርናርድ የተባሉት የድርጅቱ ጸሐፊ ማቴዎስ 28÷19 ጋር ተጓዳኝ የሆኑት የማርቆስና 16÷17፤ የሉቃስ 24÷47 ምንባባት፣ “ኢየሱስ” ብለው ማለታቸው አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የሚሉት የማዕረግ ስሞች፣ ኢየሱስ ክርስቶስን የሚያመለክቱ ናቸው የሚል ሙግት አቅርበዋል። ይህን የበርናርድ የሙግት ቢያንስ ሦስት መሠረታዊ ችግሮች አሉበት አንደኛ፣ ማቴዎስ 28÷19 ላይ አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ የሚሉት ስያሜዎች የተለያዩ ማንነት ያላቸውን አካላት እንደሚያመለክት የሻርፕስን የሰዋሰው ሕግ ተከትለን ፈተናል። ይህን እንዲያው ዝም ብለው አድብስብሰው ለምን እንዳለፉት ማብራሪያ ይቅረብልን። ሁለተኛ፣ የሉቃስ 24÷47 ምንባብ፣ የማቴዎስ የሉቃስ 28÷19 ምንባብ ተጓዳኝ ምንባብ ነው ማለት አይቻልም፤ ምክንያቱም በሉቃስ ወንጌል 24÷47 ላይ ኢየሱስ ስለ ጥምቀት አንዳችም ነገር አልተናገረም። እንዲሁም ማርቆስና 16÷17 ጥንታዊና ተአማኒነት ባላቸው የግሪክ ዕደ ክታባት ላይ አይገኝም¹⁹¹። ሦስተኛ፣ እነዚህ ምንባባት ተጓዳኝ ምንባብ ናቸው ብንል እንኳ፣ አንዱ ምንባብ የማይነግረንን ነገር ሌላው ምንባብ መንገሩ ምንባባቱን ተደጋጋፊ የሚያደርግ እንጂ፣ አንዱ ምንባብ ላይ የተገለጸው እውነት በሌላው ምንባብ ላይ ካልተገለጸ፣ በግልጽ ሰፍሮ የሚገኘው ትምህርት እንዳልተገለጸ ይታይልኝ ማለት ስሕተት ነው¹⁹²።

ሰላምታዎች

“ከአባታችን ከእግዚአብሔር፣ ከጌታም ከኢየሱስ ክርስቶስ ጸጋና ሰላም ለእናንተ ይሁን”
 “χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ”

የግራንቪል ሻርፕ ሕግ (ሕግ 5)፣ ሁለት ተመሳሳይ ሙያ ያላቸው ስሞች በ“እና” (“ካይ” “και”) ተያይዘው በመጀመሪያው ስም ላይ ውስን መስተካምር ካለ ስሞቹ ስለተለያዩ አካል የሚናገሩ ናቸው። ይህ የሰዋሰው ሕግ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን የሚያስተምር ነው (ሮሜ 1÷7፤ 1ቆሮንቶስ 1÷3፤ 2ቆሮንቶስ 1÷2፤ ገላትያ 1÷3፤ ኤፌሶን 1÷2፤ ፊልጵስቶስ 1÷2፤ 2ተሰሎንቄ 1÷2፤ ፊልሞና 3፤ ኤፌሶን 6÷23፤ 1ተሰሎንቄ 1÷1፤ 2ተሰሎንቄ 1÷1፤ 1ጢሞቴዎስ 1÷1:2፤ 2ጢሞቴዎስ 1÷2፤ ቲቶ 1÷4፤ ያዕቆብ 1÷1፤ 2ዮሐንስ 3)።

¹⁹¹ በዚህ ጉዳይ ላይ ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ ተስፋዬ ሮበል፣ ውሃውና ስሙ 19-24 ይመለከቷል።
¹⁹² ቄስ ተክለ ማርያም ገዛኸኝ ወርኅ ኅዳር 1996 ዓ.ም ላይ፣ “በእውነተኛው የጥምቀት ሥርዐት ተጠምቀሃልን? የማቴዎስ 28÷19 እውነታ” በሚል ርእስ የዘጋጁት 4 ገጽ ጽሑፍ፣ ማቴዎስ 28÷19 ከጊዜ በኋላ ካቶሊኮች በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የጨመሩት ጽሑፍ መሆኑን፣ ከዚህም የተነሳ ክፍሉ ጥንታውያን በሆኑ የግሪክ ቅጂች ላይ አይገኝም ብለዋል። እጅግ ጥንታዊና ተአማኒነት አላቸው በሚባሉ ጥንታውያን የግሪክ ዕደ ክታባት ላይ ሁሉ ይህ ክፍል በግልጽ ሰፍሮ ይገኛል። ዘመኑ የመረጃ ዘመን ስለሆነ፣ የድርጅቱ አባላት ራሳቸው መምህራቸው ይህን መረጃ ከየት እንዳመጡት ከመጠየቅም ባለፈ፣ ማቴዎስ 28÷19 የለባቸውም የተባሉ ጥንታውያን ጽሑፎች የትኞቹ እንደ ሆኑ ሊጠይቅ እንዲሁም እውነታውን ሊያረጋግጥ ይገባል።

ኢየሱስ ከአብ የሰማውን ስለሚናገር ንግግሩ እውነት መሆኑ ብቻ ሳይሆን (8÷16:28፤ 12÷49) ለሚናገረውም ነገር እውነተኝነት ምስክሩ አብ ነው (8÷17-18)። ኢየሱስ ክርስቶስ ይህን ንግግር ብሉይትን ጠቅሶ (ዘኅ-ልቁ 35÷30፤ ዘዳግም 17÷6፤ 19÷15) መናገሩ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት ሆናቸውን የሚያስተምር ነው። አብና ወልድ አንድ አካል ከሆኑ፣ እርሱ ራሱ፣ “እኔ ስለ ራሴ ብመስክር ምስክርነቴ ተቀባይነት አይኖረውም” ብሎ በተናገረው መሠረት ምስክርነቴ ተአማኒ መሆን አይችልም ነበር።

በአጠቃላይ አብና ወልድ አንድ አካል ከሆኑ፣ እርሱ ለራሱ መስክርአልና ምስክርነቴ እውነት አይሆንም (ዮሐንስ 5÷31)። ነገር ግን ኢየሱስ፣ ስለ እኔ የሚመስክር ሌላ ነው፤ እርሱም ስለ እኔ የሚመስክረው ምስክርነት እውነት እንደ ሆነ ዐውቃለሁ (ዮሐንስ 5÷32 “ሌላ” የተባለው አብ መሆኑን ልብ ይሏል ቀፋጥር 37) የሚለው ንግግር የብሉይ ኪዳን የሸንጎ ሥርዐት ባጣቀሰ ዐውድ መነገሩ፣ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን በግልጥ ያስተምራል።

አብ ወልድን ልኳል

በሐዲስ ኪዳን ምንባባት በግልጽ የምንማረው እውነት፣ አብ ላኪ ኢየሱስ ደግሞ ተላኪ እንደ ሆነ ነው። ያለምንም መቅደመ ልባዌ እነዚህን የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች አንብቦ አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው የሚል ሰው አለ ብሎ መገመት አስቸጋሪ ነው። ላኪና ተላኪ አንድ አካል ናቸው የምንል ከሆነ፣ “ከእግዚአብሔር የተላከ ዮሐንስ የተባለ አንድ ሰው ነበረ” (ዮሐንስ 1÷6) የሚለው የመጽሐፍ ቅዱስ ምንባብ፣ እግዚአብሔርና መጥምቁ ዮሐንስ አንድ ናቸው እንደ ማለት ነው። እንዲሁም አብ ወልድን እንደ ላከው ወልድም ደቀ መዛሙርቱን መላኩ (ዮሐንስ 17÷18፤ 20÷21) አብና ወልድ አንድ አካል መሆናቸውን የሚያሳይ ነው ካልን፣ ወልድና ደቀ መዛሙርቱም አንድ አካል ናቸው ወደሚለው ድምዳሜ የሚወስደን ይሆናል ላኪና ተላኪ አንድ ከሆኑ፣ (ደቀ መዛሙርት በጌታ ስለተላኩ ደቀ መዛሙርቱና ኢየሱስ አንድ ናቸው ማለት ነው)።

በአጠቃላይ አብ ላኪ፣ ወልድ ተላኪ መሆኑ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን በግልጥ የሚያስተምር ነው (ዮሐንስ 3÷16-17፤ ገላትያ 4÷4፤ 1ዮሐንስ 4÷10)።

አብና ወልድ ይዋደዳሉ

ቅዱሳት መጻሕፍት አብና ወልድ እንደሚዋደዱ በግልጽ ያስተምራሉ (ለምሳሌ ዮሐንስ 3÷35፤ 5÷20፤ 14÷31፤ 15÷9፤ 17÷23-26፤ ማቴዎስ 3÷17፤ 17÷5፤ 2ጴጥሮስ 1÷17)። እንዲያውም ኢየሱስ ክርስቶስ የእርሱንና የአባቱን ፍቅር ተሳቢ ባደረገ መንገድ፣ “እኛ አንድ እንደ ሆንን እነርሱም አንድ ይሆኑ ዘንድ” (ዮሐንስ 17÷22) የሚለው ጸሎቱ፣ አብና ወልድ አንድነታቸው የአካል ከሆነ፣ ደቀ መዛሙርቱም ተጨፍልቀው በአካል አንድ እንዲሆኑ ተጸልዮአል እንደ ማለት ነው። “ይዋደዳሉ” የሚለው ቃል ከሁለት በላይ የሆኑ አካላትን የሚያሳይ ከመሆኑ ባሻገር፣ ኢየሱስ ራሱን የሚወድ ከሆነ “ራስ ወዳድ ነው” እንድንል የማያደርገን ምክንያት ያለ አይመስልም።

አብና ወልድ ይነጋገራሉ

መጽሐፍ ቅዱስ አብና ወልድ እንደ ተነጋገሩ (ዮሐንስ 11÷41-42፤ 12÷28፤ 17÷1-26) እንዲያውም ሲነጋገሩ ሰዎች ሁሉ የሰሙበት ሁኔታ እያለ (ዮሐንስ 12÷28) “እርሱ ራሱ፣ ራሱን ነው ያናገረው” የሚባል ከሆነ፣ የኢየሱስንም ሆነ ኢየሱስ አባቴ ያለውን አካል ድምፅ በዙሪያው የነበሩ ሰዎች እንዴት ሊሰሙ ቻሉ?

“አባት ሆይ፤ ስምህን አክብረው። ከዚያም፣ አክብራለሁ፤ ደግሞም አክብረዋለሁ የሚል ድምፅ ከሰማይ መጣ። በዚያ የነበሩት፣ ድምፁን የሰሙት አያሌ ሰዎች፣ ነገድ-ንድ ነው አሉ፤ ሌሎች ደግሞ፣ ማላእክት ተናገረው አሉ”።

(ዮሐንስ 12÷28-29)

ከኢየሱስ አጠገብ የነገሩ፣ “አያሌ ሰዎች ነገድ-ንድ ነው አሉ፤ ሌሎች ደግሞ 'መልአክ ተናገረው' አሉ” (ዮሐንስ 12÷29) ነገር ግን የተናገሩት፣ “ነገድ-ንድ” ሆነ “መልአክት” አይደሉም፤ ነገር ግን ኢየሱስ “አባቴ” ብሎ የጠራው አባቴ እንጂ።

በኢየሱስ ዙሪያ የነገሩ ሰዎች ተናጋሪው፣ “ነገድ-ንድ” ነው “መልአክት” ነው የሚል ግምት ያቀርቡ እንደ ነበረው ሁሉ ዛሬም፣ “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” በመባል የሚታወቀው የሃይማኖት ድርጅት መምህራንና ተከታዮች ሦስተኛ አማራጭ በማቅረብ፣ “ልጅህን አክብረው” የሚለው ተናጋሪም ሆነ “አክብረዋለሁ ደግሞም አክብርሁት” የሚለው ምላሽ ሰጭ አንድ ናቸው እያሉን ነው።

አብና ወልድ ይተዋወቃሉ

ኢየሱስ በዙሪያው የነበሩትን ሰዎች፣ “እኔ እዚህ ያለሁት በገዛ ራሴ አይደለም፤ ነገር ግን የላከኝ እርሱ እውነተኛ ነው። እናንተ አታውቁትም፤ እኔ ግን ከእርሱ ዘንድ ስለ ሆንሁ፣ እርሱም ስለ ላከኝ ዐውቀዋለሁ” (ዮሐንስ 7÷28-29፤ እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል ማቴዎስ 11÷27፤ ሉቃስ 10÷22፤ ዮሐንስ 7÷29፤ 8÷55፤ 10÷15) የሚለው አነጋገሩ፣ እንደሚተዋወቁ እንጂ፣ አንድ አካል እንደ ሆኑ የሚያመለክት አይደለም። አብም ወልድም ኢየሱስ ከሆነ አብን “ዐውቀዋለሁ” የሚለው የኢየሱስ አነጋገር እኔ ራሴን ዐውቃለሁ ማለት ይሆናል። ይህ ደግሞ ቀልቡን ያልሳተ ጤነኛ ሰው ስለራሱ የሚናገረው ንግግር አይደለም። አብና ወልድ እንተዋወቃለን ማለታቸው የተለያዩ አካላት መሆናቸውን የሚያሳይ ነው።

አብና ወልድ ይከባበራሉ

ኢየሱስ ሰው ሆነ ወደዚህ ምድር ከመምጣቱም በፊት አብ ወልድን እንደሚያከብረው እንዲሁም ወልድ አብን እንደሚያከብረው ተጽፎአል (ዮሐንስ 17÷1:4-5)። ይህ ሁኔታ አብና ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው የሚያስተምር ነው።

“እርሱ” “እኔ” የሚሉት ተውላጠ ስሞች የተለያዩ አካላትን የሚያሰዩ ናቸው

በወንጌላት ላይ ኢየሱስ ክርስቶስ ራሱን “እኔ” አባቴን ደግሞ “እርሱ” ብሎ ሲጠራ በተደጋጋሚነት እናነባለን። “እርሱ” “እኔ” የሚሉት ተውላጠ ስሞች፣ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን የሚያስተምሩ ናቸው (ለምሳሌ የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል ዮሐንስ 14÷16፤ 14÷26፤ 15÷26፤ 16÷15)።

ኢየሱስ ጠበቃችን በአብ “ዘንድ” ነው ያለው

ኢየሱስ ጠበቃችን በአብ “ዘንድ” ነው ያለው 1ዮሐንስ 2÷1፤ ዮሐንስ 1÷1፤ ዮሐንስ 17÷5። እነዚህ ምንጣባት አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን በግልጽ የሚያስተምር ነው። ከዚህ ዐረፍተ ነገር የምንማረው ቀዳም ነገር ደግሞ፣ ቃል የተባለው ኢየሱስ ፍጥረታት ህልውናቸውን ከማግኘታቸው በፊት ከእግዚአብሔር ጋር አብሮ እንደ ነበረ የሚያመለክት ነው። ይኸውም ኢየሱስ ከእግዚአብሔር አብ የተለየ ማንነት እንዳለው የሚያስተምር ነው¹⁹⁵። “ጋር”/“ዘንድ” ተብሎ በአማርኛቹ ቅጂች ላይ የተተረጎመው የግሪክ ቃል (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”)፣ በእንግሊዝኛቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂች ላይ የተተረጎመው “with” ተብሎ ሲሆን፣ በግሪኩ ሰዋስው “ጋር”/ “ዘንድ” (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”) የሚለው በተሳቢ ሙያ (objective case) በሚቀደምበት ጊዜ መስተጋብርን/ግንኙነትን ያመለክታል¹⁹⁶።

ኢየሱስ ነፍሱን ለአባቱ ዐደራ ተጥቶአል

ኢየሱስ ሲሞት ነፍሱን ለአባቱ ዐደራ መስጠቱ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን ያሳያል (ማርቆስ 15÷34፤ ሉቃስ 23÷46 እስጢፋኖስ በሚሞትበት ጊዜ ነፍሱን ለኢየሱስ ክርስቶስ ዐደራ እንደ ሰጠው ማለት ነው ሐዋርያት ሥራ 7÷59)።

¹⁹⁵ ትምህርተ ሥላሴ የማይዋጥላቸው እነዚህ መናፍቃን አብና ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው ሁሉ መንፈስ ቅዱስም ከሁለቱ የተለየ ማንነት እንዳለው ሆኖ በእነዚህ ክፍሎች ውስጥ ያልተጠቀሰበት ምክንያት ምንድን ነው? የሚል ጥያቄ ይጠይቃል። የዚህ ጥያቄ አጭር መልስ ዮሐንስ ለማስተማር የፈለገው ስለ ኢየሱስ እንጂ ስለ መንፈስ ቅዱስ ስላልሆነ ነው። ለምሳሌ ማቴዎስ ኢየሱስ በተቀበረበት ስፍራ መግደላዊት ማርያምና ሁለተኛዪቱ ማርያም እንደ ነበሩ ዘግቦአል (ማቴዎስ 28÷1) ነገር ግን ከማርቆስና ከሉቃስ ዘገባ የምንማረው እውነት በመቃብሩ ስፍራ ሁለቱ ብቻ እንዳልነበሩ ነው (ማቴዎስ 16÷1፤ ሉቃስ 24÷10)። በአጠቃላይ መንፈስ ቅዱስ በዮሐንስ 1÷1 ላይ አልተጠቀሰም ማለት አልነበረም ወይም አካላዊ ህልውና የለውም ማለት አይደለም።

¹⁹⁶ Arndt, W., Gingrich, F. W., Danker, F. W., & Bauer, W. 1996, c1979. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature: A Translation and Adaption of the Fourth Revised and Augmented Edition of Walter Bauer's Griechisch-deutsches Worterbuch zu den Schrift en des Neuen Testaments und der ubrigen urchristlichen Literatur*. University of Chicago Press: Chicago. 709. በግሪክ ሰዋስው፣ “ጋር”/“ዘንድ” (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”) የሚለው ቃል ግንኙነትን የማያሳይ መስተዋድድ ሆኖ ጥቅም ላይ የዋለባቸው በርካታ ምንጣባት ያሉ ሲሆን፣ [ለምሳሌ በእንግሊዝኛው መስተዋድድ "to", "among", "from", "against", "about", "according to", "with regard to", "to the point of", "at the time" ተብሎአል፤ ይህ የሚሆነውም፣ "ፕሮስ" የሚለውን ቃል ከተሳቢ ሙያ (objective case) ውጪ ያሉ ሙያዎች ቀድመውት ሲገኝ ብቻ መሆኑን ግን ልብ ይሏል]፣ ቃሉ በተሳቢ ሙያ (objective case) ሲቀደም ግን ከሁለት በላይ የሆኑ አካላትን ግንኙነት እንደሚያመለክት በዚህ መጽሐፍ መጨረሻ ላይ ተያይዞ የቀረበውን አባሪ 1 እንዲሁም የሚከተሉትን የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋስው መጻሕፍት ይመለከታል፡ጂ Daniel B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics: An Exegetical Syntax of the New Testament* (Grand Rapids: Zondervan, 1996). A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research* (Nashville: Broadman Press, 1934), 883. A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament* (Nashville: Broadman Press, 1932), 4-5. Murray J. Harris, *Jesus as God: The New Testament Use of Theos in Reference to Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1992). ከላይ የተጠቀሰው ግሪክ-እንግሊዝኛ ላክሲኮንን ጨምሮ እነዚህ የግሪክ ሰዋስው መጻሕፍት "ፕሮስ" በተሳቢ ሙያ (objective case) ሲቀደም ግንኙነትን እንደሚያመለክት በናሙናነት ከጠቀሷቸው የብሉይና የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ ዮሐንስ 1÷1 በቀዳሚነት ተጠቅሶ መገኘቱን ልብ ይሏል።

ወልድ የራሱ ፈቃድ እንዳለው ሁሉ አብም የራሱ ፈቃድ አለው

ኢየሱስ አባቱን፣ “የእኔ ፈቃድ አይሁን የአንተ ፈቃድ ይሁን” ሲል መጸለዩ (ሉቃስ 22፥42) አብ የራሱ ፈቃድ እንዳለው ሁሉ ወልድም የራሱ ፈቃድ እንዳለው የሚያሳይ ነው። ይህ ደግሞ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን የሚያሳይ ነው።

I. ኢየሱስ እምቅድመ ዓለም የእግዚአብሔር ልጅ ነበር!

“የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” መሠረተ እምነት መሠረት ኢየሱስ የራሱ የሆነ ማንነት ሳይኖረው፣ የእግዚአብሔር አብ ንግረተ ቃል ሆኖ ይኖር እንደ ነበር እንዲሁም በዘመነ ሐዲስ ንግረተ ቃሉን ወደ ሥጋነት በመቀየር፣ ሥጋ በሆነው አካል ውስጥ ተሸፍኖ እንደ መጣ ያስተምራል¹⁹⁷። የድርጅቱ ጽሑፎች በቀጥታ እንዲህ ይላሉ፡—

“አምላክ አንዱ እግዚአብሔር አብ ብቻ ነው። እርሱም መንፈስ ነው መንፈስ (አብ) ሥጋና ዐጥነት ስለሌለው ቃሉን ሥጋ በማድረግ በልጁ በክርስቶስ አካል ተገለጠ”¹⁹⁸።

“አብ ያለ ቃሉ ቃሉም ያለአብ ሕያው አይሆንም። ስለዚህ ለቃል አባትና እናት የትውልድም ዘመን የሉትም። ቃል ሥጋ ሊሆን በመጣ ጊዜ ግን፣ በሥጋው ወልድ እንዲሆን የአብ ውሳኔ በመሆኑ ዘላለማዊነቱን እንደያዘ የእግዚአብሔር ልጅ ተብሎ ይኖራል”¹⁹⁹። “መለኮት ከዘላለም በአካል፣ በባሕርይ፣ በስም በግብር አንድ እንጂ ሁለት ወይም ሦስት አልነበረም። በሦስት መንገድ ግን ራሱን ለሕዝቡ ገልጾአል። በሦስት መንገድ የተገለጸበትም ምስጢር በአብነት በሥጋ ዐይን ሳይታይ፣ በወልድነት በሥጋ እየታየ፣ በመንፈስ ቅዱስነት እስትንፋሱን በሕዝቡ ልብ ውስጥ በማሳደሩ ተገልጦአል”²⁰⁰። “ከጥንት ከዘላለም እግዚአብሔር ወይም መለኮት አብ፣ ወልድ፣ መንፈስ ቅዱስ በመባል በሦስት አካላት ተከፋፍሎ አይጠራም ነበር”²⁰¹። “[ኢየሱስ] የመለኮት አካል እንዲሆን የተዘጋጀ ሰው ነው”²⁰²።

ከዚህ በመቀጠል የእግዚአብሔር ልጅ ኢየሱስ ክርስቶስ፣ እምቅድመ ዓለም እንደ ነበረ እንዲሁም ከአብ የተለየ ማንነት ያለው ዘላለማዊ አምላክ መሆኑን ከሚያስተምሩ ምንባባት መኻል የተወሰኑትን ክፍሎች በአሳሳ መልክ እንመለከታቸዋለን።

¹⁹⁷ ዓለም ዐቀፉ ቢሮ የኢየሱስ ክርስቶስ ሥጋ ከገጠአት በስተቀር የሰው ልጆች ሥጋና ደም ነው የሚል አቋም ሲኖረው፣ ቄስ ተክለ ማርያም ገዛኸኝ ግን ከቅርብ ዓመታት ወዲህ ማስተማር የጀመሩትና ዓለም ዐቀፉ ቢሮ ሐሰተኛ አስተማሪ ነው በሚል የቅስናና የስብከት ፈቃዳቸውን እንዲነጥቅባቸው ያደረገው ትምህርት ሥጋና ደም ከእኛ ፍጹም የተለየ ሰማያዊ ሥጋና ደም ነው በማለታቸው ነው።

¹⁹⁸ ተክለ ማርያም ገዛኸኝ፣ ኢየሱስን ማን ይሉታል? 71

¹⁹⁹ ዝኒ ከማሁ፣ 60።

²⁰⁰ ዝኒ ከማሁ፣ 8።

²⁰¹ ዝኒ ከማሁ፣ 10።

²⁰² ዝኒ ከማሁ፣ 12። በቅንፍ ያለውን አይጨምርም።

ዮሐንስ 1፡1-18

የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ሊቃውንት ዮሐንስ 1፡1-18 ያለው ክፍል፣ የዮሐንስ ወንጌል የመግቢያ ክፍል እንደ ሆነ ሙሉ ስምምንት አለ። ይህ ክፍል ኢየሱስ ክርስቶስ (1) ዘላለማዊ እንደ ሆነ፣ (2) ከአብ የተለየ ማንነት እንዳለው፣ (3) ፍጹም አምላክ እንደ ሆነ በግልጽ ያስተምራል።

[1] በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስ “እርሱ” (ግሪክ “አውቶስ” “αὐτός”) በሚል ተውላጠ ስም መጠራቱ፣ የራሱ የሆነ ማንነት እንዳለው የሚያሳይ ነው። ኢየሱስ በቅድመ ትሥጊት (ሥጋዊ/ትስብእት) ሕይወቱ በእግዚአብሔር ውስጥ የነበረ ሐሳብ ወይም ንግረተ ቃል ቢሆን ኖሮ፣ ዮሐንስ 1፡1-14 ባሉት የቅድመ ትሥጊት ሕይወቱን በሚናገሩት ክፍሎች ውስጥ፣ “እርሱ” (“አውቶስ” “αὐτός”) በሚል ተውላጠ ስም መጠራት አያስፈልገውም ነበር።

የክርስቶስን ቅድመ ትሥጊት ሕይወት በሚያሳየው በዮሐንስ 1፡1-14 ባለው ክፍል “ነበረ”፣ “ሆነ”፣ “አልነበረም”፣ “አልሆነም” ወዘተ የሚሉ ቃላት ዐላፊ ጊዜን የሚያሳዩ ሲሆን፣ በእነዚህ ክፍሎች ውስጥ ኢየሱስ “እርሱ” (“አውቶስ” “αὐτός”) በሚለው ተውላጠ ስም መጠራቱ የራሱ የሆነ ማንነት እንደ ነበረው የሚያመለክት ነው።—

“መጀመሪያ ቃል ነበረ [ἦν]፣ ቃልም በእግዚአብሔር ዘንድ ነበረ [ἦν]፣ ቃልም እግዚአብሔር ነበረ [ἦν]” ፣ ይህም በመጀመሪያው በእግዚአብሔር ዘንድ ነበረ [ἦν]። ሁሉ በእርሱ ሆነ [αὐτοῦ ἐγένετο] ከሆነውም አንዳች ስንኳ ያለ እርሱ አልሆነም [αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν] በእርሱ ሕይወት ነበረች [ἦν] ሕይወትም የሰው ብርሃን ነበረች [ἦν]...ለሰው ሁሉ የሚያበራው እውነተኛው ብርሃን ወደ ዓለም ይመጣ ነበር [ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν] በዓለም ነበረ [ἦν] ዓለሙም በእርሱ ሆነ [ἐγένετο]፣ ዓለሙም አላወቀውም” (ቀጥተኛ 1-4:9-10)።

ሐዋርያው ዮሐንስ ኢየሱስን ቃል ብሎ ቢጠራውም፣ ኢየሱስ ንግረተ ቃል ወይም በእግዚአብሔር አእምሮ ውስጥ የነበረ ሐሳብ ቢሆን ኖሮ፣ “እርሱ” (“አውቶስ” “αὐτός”) ከሚለው ተውላጠ ስም ይልቅ፣ የግዑዝ ጾታን ወይም ረቂቅ ነገሮችን ለማሳየት የምንጠቀምበትን ተውላጠ ስም (“አውቶ” “αὐτό”) ይጠቀም ነበር። ዮሐንስ የኢየሱስን ቅድመ ትሥጊት ሕይወት በሚገልጽበት ስፍራ ኢየሱስን “እርሱ” (“አውቶስ” “αὐτός”) ብሎ መጥራቱ “ቃል” በሚለው ስያሜ የተጠራው ኢየሱስ አካላዊ ህልውና ያለው መሆኑን የሚያስተምር ነው።

[2] “ቃልም ሥጋ ሆነ፣ ጸጋንና እውነትንም ተሞልቶ በእኛ ዐደረ [ἐσκήνωσεν]” “ዐደረ” የሚለው ቃል፣ በእግዚአብሔር ዘንድ ይኖር የነበረው ቃል በእኛ ዘንድ መኖር መጀመሩን የሚያስተምር ነው። “በእግዚአብሔር ዘንድ ነበረ [ἦν]” እንዲሁም “በእኛ ዘንድ ዐደረ [ἐσκήνωσεν]” የሚለው ንጽጽር

ኢየሱስ በእኛ መካከል ሲያድር የራሱ የሆነ ህልውና እንዳለው ሁሉ፣ በእግዚአብሔር ዘንድ በነበረበትም ጊዜ አካላዊ ሕልውና እንዳለው የሚያሳይ ነው²⁰³።

[3] እንደ “ሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” አስተምህሮ ቃል የተባለው ኢየሱስ የራሱ ማንነት የሌለው የአብ ንግረተ ቃል ወይም በአብ አእምሮ ውስጥ የነበረ ሐሳብ ቢሆን ኖሮ፣ የሐንስ ኢየሱስን፣ “ቃልም እግዚአብሔር ነበር” (ቀጥር 1) ወይም “እስከ ዛሬ ድረስ እግዚአብሔርን ያየው ማንም የለም፤ ነገር ግን በአብ ዕቅፍ ያለው አንድያ ልጁ የሆነው አምላክ እርሱ ገለጠው” (ቀጥር 18) ማለት አያስፈልገውም ነበር። በእነዚህ ስፍራዎች አብ “አምላክ” (“ቴዎን” “ፀጻስ”) እንደ ተባለ ሁሉ ወልድም “አምላክ” (“ቴዎን” “ፀጻስ”) መባሉ፣ አብ አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ ኢየሱስ ክርስቶስም ፍጹም አምላክ እንደ ሆነ የሚያስተምር ነው። ኢየሱስ (ቃል) አምላክ ከሆነ፣ የእግዚአብሔር ንግረተ ቃል ወይም በእግዚአብሔር እእምሮ ውስጥ ነበረ ሐሳብ ነው ማለት ስሕተት ነው።

በአጠቃላይ የእግዚአብሔር “አንድያ ልጅ” የሆነው ኢየሱስ ዓለማት ከመፈጠራቸው በፊት አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ (የሐንስ 1÷1)፣ ትስብእት ሆኖ አብን ለመተንተን (ἔξῆγησάτο) በመጣበትም ጊዜ አምላክ ነው (የሐንስ 1÷18)። በዚህ ክፍል አብ አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ አብን የተረከው ወልድም አምላክ መሆኑ እንዲሁም በየሐንስ ወንጌል መግቢያ ክፍል በግልጥ እንደ ተመለከትነው ኢየሱስ የእግዚአብሔር አብ ልጅ እንደ ሆነ ሁሉ (የሐንስ 1÷14:18) እርሱ ራሱ አምላክ መሆኑ (የሐንስ 1÷1:18) ይህን የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ኑፋቄ ያደርገዋል።

[4] የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት በተጻፉበት የግሪክ ቋንቋ፣ “...ቃልም ከእግዚአብሔር ጋር ነበረ...” በሚለው ዐረፍተ ነገር ውስጥ “ጋር”/“ዘንድ” ተብሎ በአማርኛቹ ቅጂች ላይ የተተረጎመው የግሪክ ቃል (“ፕሮስ” “πρὸς”)፣ በእንግሊዝኛቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂች ላይ “with” ተብሎ የተተረጎመ ሲሆን፣ በግሪኩ ሰዋስው “ፕሮስ” (“πρὸς”) የሚለው ይህ መስተዋድድ በተሳቢ ሙያ (objective case) በሚቀደምበት ጊዜ በሁለት አካላት መካከል ያለውን መስተጋብር/ግንኙነት የሚያመለክት ነው²⁰⁴።

²⁰³ “የሐንስ 1÷1-18 ዐውዳዊ ትንተናን በሚለው ርእስ ሥር፣ “ቃልም ሥጋ ሆነ፣ ጸጋንና እውነትንም ተሞልቶ በእኛ ዐደረ [ἔσκήνωσεν]” ስለሚለው ቃል የተሰጠውን ገለጻ ይመለከታል።

²⁰⁴ Arndt, W., Gingrich, F. W., Danker, F. W., & Bauer, W. 1996, c1979. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature: A Translation and Adaption of the Fourth Revised and Augmented Edition of Walter Bauer's Griechisch-deutsches Worterbuch zu den Schrift en des Neuen Testaments und der ubrigen urchristlichen Literatur*. University of Chicago Press: Chicago. 709. በግሪክ ሰዋስው፣ “ጋር”/“ዘንድ” (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”) የሚለው ቃል ግንኙነትን በማያሳይ መልኩ ጥቅም ላይ የዋለባቸው በርካታ ምንባባት ያሉ ሲሆን፣ [ለምሳሌ በእንግሊዝኛው መስተዋድድ "to", "among", "from", "against", "about", "according to", "with regard to", "to the point of", "at the time" ተብሎአል፤ ይህ የሚሆነውም፣ “ፕሮስ” የሚለውን ቃል ከተሳቢ ሙያ (objective case) ውጪ ያሉ ሙያዎች ቀድመውት ሲገኙ ብቻ መሆኑን ግን ልብ ይሏል]፣ ቃሉ በተሳቢ ሙያ (objective case) ሲቀደም ግን ከሁለት በላይ የሆኑ አካላትን ግንኙነት እንደሚያመለክት በዚህ መጽሐፍ መጨረሻ ላይ ተያይዞ የቀረበውን አባሪ 1 እንዲሁም የሚከተሉትን የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋስው መጻሕፍት ይመለከታል። Daniel B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics: An Exegetical Syntax of the New Testament* (Grand Rapids: Zondervan, 1996). A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research* (Nashville: Broadman Press, 1934), 883. A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament* (Nashville: Broadman የትምህርተ ሥላሴ መሠረታዊያን **ከዶክተር ተስፋዬ ርብሌ** 105

[5] በተጨማሪም ዮሐንስ፣ አብና ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው ያሳየው አብን በሚያሳየው በመጀመሪያው እግዚአብሔር ላይ የተወሰነ መስተካምር በማኖር (τὸν θεόν) እንዲሁም ኢየሱስ ክርስቶስን በሚያሳየው በሁለተኛው ዐረፍተ ነገር ላይ ውስን መስተካምርን በማግደፍ (θεός) ነው። ዮሐንስ፣ አብን በሚያመለክተው ቴዎስ ላይ ውስን መስተካምር እንዳኖረው ሁሉ ወልድን በሚያመለክተው ቴዎስ ላይ ውስን መስተካምር ቢኖር ኖሮ፣ አብና ወልድ አንድ አካል ወደሚለው ድምዳሜ ያደርስ ነበር²⁰⁵።

[6] በዮሐንስ 1፥1-18 ባለው ዐውደ ምንባብ ቃል ስለተባለው ስለ ኢየሱስ የቀረበው ገለጻ፣ ኢየሱስ፣ የአብ ንግረተ ቃል ወይም በአብ አእምሮ ውስጥ የነበረ ረቂቅ ሐሳብ እንዳልነበረ፣ የራሱ ማንነት ያለው አምላክ መሆኑን በግልጽ የሚያስተምር ነው።

- “ሁሉ በእርሱ ሆነ [πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο]” (ቍጥር 3) የሚለው ዐረፍተ ነገር ኢየሱስ ፍጥረትን የፈጠረ መሣሪያ ሳይሆን፣ ፍጥረትን የመፍጠር ውክልና እንዳለው የሚያሳይ ነው²⁰⁶ (ይህን ሐሳብ ቍጥር 7 ላይ ዮሐንስ፣ ስለ ኢየሱስ ምስክር ሆኖ ለመቆም መጣ ከሚለው ሐሳብ ጋር ያነጻጽሯል)።
- “የእርሱ ወደ ሆነው መጣ፣ የገዛ ወገኖቹም አልተቀበሉትም” (ቍጥር 11) “ወገኖች” የሚለው ሥጋዊ ትስስርን የሚያመለክት ቃል እንደ ሆነ ሊቃውንት የሚስማሙ ሲሆን፣ አንዳንድ

Press, 1932), 4-5. Murray J. Harris, *Jesus as God: The New Testament Use of Theos in Reference to Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1992). ከላይ የተጠቀሰው ግሪክ-እንግሊዝኛ ላክሲኮንን ጨምሮ እነዚህ የግሪክ ሰዋሰው መጻሕፍት “ፕሮስ” በተሳቢ ሙያ (objective case) ሲቀደም ግንኙነትን እንደሚያመለክት በናሙናነት ከጠቀሷቸው የብሉይና የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ ዮሐንስ 1፥1 በቀዳሚነት ተጠቅሶ መገኘቱን ልብ ይሏል። ስለ “ፕሮስ” (“πρὸς”) ሰፊ ማብራሪያ ከፊልጉ አባሪ 1 ይመለከታል።

²⁰⁵ ታዋቂ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህር የሆኑትን ዲቪድ ኬ በርናርድን ጨምሮ አንዳንድ የቤተ ክርስቲያንቱ አስተማሪዎች ሦስተኛው ዐረፍተ ነገር መተርጉም ያለበት፣ “ቃልም እግዚአብሔር ነበር” ተብሎ ሳይሆን፣ “እግዚአብሔርም ቃል ነበር” ተብሎ ነው የሚል ሙግት አላቸው [David K. Bernard, *Oneness and Trinity A.D. 100-300: The Doctrine of God in Ancient Christian Writings* (Hazelwood, Mo.: Word Aflame Press, 1991), 79-80]። ክፍሉ በዚህ መልክ መተርጉም አለበት የሚሉበት የነገረ መለኮት ፋይዳ “እግዚአብሔርም ቃል ነበር” ተብሎ ከተተረጎመ፣ ኢየሱስ አብ ነው የሚለውን የድርጅቱን መሠረተ እምነት የሚያጸናላቸው ስለመሰላቸው እንዲሁም “እግዚአብሔርም ቃል ነበር” ተብሎ ከተተረጎመ፣ ሁለተኛውን ዐረፍተ ነገር በሚጸረር መልኩ አብና ወልድ ሁለት አካላት መሆናቸውን ያስወግድልናል በሚል ስሎት ቀመር ነው። ይህ ግን በሁለት ዐቢይ ምክንያት ስሌተት ነው። ይኸውም፡— (1) ክፍሉ “እግዚአብሔር ቃል ነበር” ተብሎ ቢተረጎምም እንኳ ኢየሱስ አምላክ መሆኑን እንጂ አብ መሆኑን ሊያመለክት አይችልም። (2) ክፍሉ “እግዚአብሔር ቃል ነበር” ተብሎ ሳይሆን፣ “ቃልም እግዚአብሔር ነበር ተብሎ” መተርጉም ያለበት ዐቢይ ምክንያት “ቃል” ባለቤት ሙያ (Subjective) “እግዚአብሔር” የሚለው ቃል ደግሞ ተሳቢ ባለቤት ሙያ (Predicate Nominative) ስለሆነ ነው። (3) እንደ ሁለተኛው ዐረፍተ ነገር፣ “ቃል በእግዚአብሔር ዘንድ” ከነበረ (“ሆ ሎጎስ ሂን ፕሮስ ቶን ቴዎን” ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν) እርሱ ራሱ ቃል መሆን አይችልም።

²⁰⁶ በግሪክ ሰዋሰው፣ “ዲያ” (δία) የሚለው የግሪክ መስተዋድድ በዘርፍ ሙያ (genitive case) ሲቀደም ውክልናን ያመለክታል (ሮሜ 8፥3፣ 2 ቆሮንቶስ 9፥13፣ 1ዮሐንስ 2፥12)። Arndt, W., Gingrich, F. W., Danker, F. W., & Bauer, W. 1996, c1979. *A Greek-English lexicon of the New Testament and other early Christian literature: A translation and adaption of the fourth revised and augmented edition of Walter Bauer's Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schrift en des Neuen Testaments und der ubrigen urchristlichen Literatur*. University of Chicago Press: Chicago 180.

ምሁራን “ወገኖቹ” የተባሉት እስራኤላውያን ናቸው ሲሉ፤ አንዳንዶች ደግሞ የሰው ልጆችን በአጠቃላይ የሚያመለክት ቃል ነው ባዮች ናቸው²⁰⁷። ያም ሆነ ይህ በዚህ ዐውድ፣ “ዘምድና” የሚለው ቃል አካላዊ ትስስርን የሚያመለክት ከሆነ ኢየሱስ የአብ ንግረተ ቃል ወይም በአብ አእምሮ ውስጥ ያለ ሐሳብ ነው ማለት በፍጹም አይቻልም²⁰⁸።

- “ከአባቱ ዘንድ የመጣውን የአንድያ ልጅን ክብር አየን” (ቀጥር 11) “አንድያ ልጅ” “ከአባቱ ዘንድ” የሚሉት ቃላት ኢየሱስ የአብ ንግረተ ቃል ወይም በአብ አእምሮ ውስጥ ያለ ሐሳብ ነው ከሚለው የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ጋር በጽኑ ይጣረሳል።

“የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” መምህራን ይህን ሐቅ አንቀበልም የሚሉ ከሆነ ኢየሱስ ሰው ሆኖ ወደዚህች ምድር ከመምጣቱ በፊት ለምን “እርሱ” (“አውቶስ” “αὐτός”) በሚለው የተባዕት ተውላጠ ስም መጠራት እንዳስፈለገው፣ “ማደር” የሚለው አብሮ መኖርን የማያሳይበት ምክንያቱ ምን እንደ ሆነ፣ ቃል እግዚአብሔር ከሆነ እንዴት ንግረተ ቃል ወይም በአእምሮ ውስጥ የሚገኝ ሐሳብ ነው ማለት እንደ ተቻለ፣ በዮሐንስ 1፥1 እና 1፥18 ላይ ወልድ ከአብ ጋር በተነጻጸረ መልኩ አምላክ ነው እንዴት ሊባል እንደ ተቻለ እንዲሁም በዚህ ዐውድ ውስጥ ኢየሱስ ከአብ የተለየ ማንነት እንዳለው የሚገልጹትን ንግግሮች ድርጅቱ በምን ዐይነት መንገድ እንደሚያያቸው ማብራሪያ ማቅረብ ይኖርበታል።

ማጠቃለያ

ቅድመ ገባኤ ኒቂያ አበው መኻል፣ ቀለሜንጦስ ዘእስክንድርያና (195 ዓ.ም) ሂፖሊተስ (205 ዓ.ም) ዮሐንስ 1፥13 አስመልክቶ በሰጡት ማብራሪያ ይህን ክፍል እንቋቋ።—

“ቃል ራሱ የእግዚአብሔር ልጅ ሲሆን፣ ዘላለማዊና ያልተፈጠረ ከአብ ጋር ባሕርይ ፍጹም ትክክል የሆነ ጌታ ነው”²⁰⁹።

ትልቁ የቤተ ክርስቲያን አባት ሂፖሊተስ፣ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ በሰባልዮሳዊ አስተምህሮው በሐራጥቃ ጉራ የሚፈረጀውን የሰምሬኔሱን ኖይቱስ በተቃወመበት ሥራው ላይ እንዲህ ተጽፎአል።—

“ቃል ከእግዚአብሔር ጋር ከነበረና እርሱ ራሱ እግዚአብሔር ከነበረ ቀጣዩ ነገር ምን ሊሆን ይችላል? ስለሁለት አማልክት የሚናገር ነው ማለት ይቻላልን? እኔ ራሴ በርግጥ ስለ ሁለት አማልክት እየተናገርሁ አይደለም፤ ነገረ ግን ስለ አንዱ አምላክ እንዲሁም ስለ ሁለቱ አካላት እንጂ...እግዚአብሔር አንድ ነው፤ ነገር ግን ሁለት አካላት አሉ ይኸውም አብና ወልድ ሦስተኛውም መንፈስ ቅዱስ ነው”²¹⁰።

²⁰⁷ Beasley-Murray, G. R. 2002. Vol. 36: *Word Biblical Commentary: John*. (Word Biblical Commentary. Word, Incorporated: Dallas)

²⁰⁸ ኢየሱስ ክርስቶስን “ተቀበለ” ሲባል (ዮሐንስ 1፥12) በአዳኝነቱና በጌትነቱ እሙኑ ማለት እስከ ሆነ ድረስ፣ “ተቀበለ” የሚለው ቃል አካላዊ ህልውናን ማመልከቱ እሙን ነው።

²⁰⁹ Clement of Alexandria, *Fragments*, 3, ed. Alexander Roberts and James Donaldson, *The Ante-Nicene Fathers*, vol. 2 (New York: Charles Scribner's sons, 1899).

²¹⁰ Hippolytus, *Against Noetus*, 14 in Alexander Roberts and James Donaldson, *The Ante-Nicene Fathers*, vol. 5 (New York: Charles Scribner's sons, 1899).

“የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” በመባል የሚታወቀው ሃይማኖታዊ ድርጅት ኢየሱስና አብ አንድ አካል ናቸው ለማለት ቃለ እግዚአብሔርን በመጥቀስ የሚያቀርበው ማስረጃ ትምህርቱን የሚጻረሩ እንጂ ትምህርቱን የሚደግፉ ሆነው አለመገኘታቸው ከላይ በስፋት ለማየት እንደ ሞክርነው ሁሉ አስካሁን ያቀረብናቸው ማስረጃዎች ደግሞ አብና ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው የሚያስተምር ነው።

ኢየሱስ ፍጥረታት ከመፈጠራቸው በፊት ነበር

ኢየሱስ ሰው ሆኖ ወደዚህች ምድር ከመምጣቱ በፊት እንዲሁም ፍጥረታት ከመፈጠራቸው በፊት ነበር። ይህ፣ ኢየሱስ ከአብ የተለየ ማንነት እንዳለው የሚያስተምር ብቻ ሳይሆን፣ በቤተ ልሔም ከመወለዱም በፊት የነበረ መሆኑን የሚያስተምር ነው። ይህ፣ እግዚአብሔር ወልድ ከእግዚአብሔር አብ ጋር ለዘላለም ዓለም አብሮ መኖሩን የሚያመለክት ነው። ይህም አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን ያሳያል።

1. ኢየሱስ የሁሉ ነገር ፈጣሪ ነው። ይህ እውነት ከሆነ ኢየሱስ ፍጥረታት ከመፈጠራቸው በፊት ነበር ማለት ነው።
2. ኢየሱስ ከፍጥረት ዓለም አስቀድሞ ከአብ ጋር “አብሮ” ነበር (“ፕሮስ” ወይም “ፓራ” የሚለው የግሪኩ ቃል በአማርኛ ቅጂች ላይ “ዘንድ” ተብሎ ነው የተተረጎመው)፤ ዮሐንስ 1፡1፣ 17፡5፣ 1ዮሐንስ 2፡1።
3. ኢየሱስ የእግዚአብሔር ልጅ፣ ከእርሱ ቀድሞ ከተወለደው ከመጥመቁ ዮሐንስ በፊት ነበር፤ ዮሐንስ 1፡15 ከዮሐንስ 1፡14-18፣ 29-34 ጋር ያወዳድሯል።
4. ኢየሱስ፣ ከሰማይ የመጣ፣ ከአብ የተላከ፣ ወደ ሰማይ የወጣ፣ ወደ አባቱ የተመለሰ ነው፤ ዮሐንስ 3፡13-31፣ 6፡33-38፣ 41፣ 46፣ 51፣ 56-58፣ 62፣ 8፡23-42፣ 13፡3፣ 16፡27-28፣ ከሐዋርያት ሥራ 1፡10-11 ጋር ያወዳድሯል፤ እንዲሁም መንፈስ ቅዱስ ከመላኩ ጋር ያወዳድሯል ዮሐንስ 16፡5-7፣ 1ጴጥሮስ 1፡12።
5. ኢየሱስ የእግዚአብሔር ልጅ እንደ መሆኑ መጠን (ዮሐንስ 8፡54-56)፣ ከአብርሃም በፊት እንደ ነበረ ተናግሮአል ዮሐንስ 8፡58።
6. ኢየሱስ ፍጥረታት ከመፈጠራቸው በፊት (ከፍጥረት ዓለም አስቀድሞ)፣ እንደ ነበረ ተናግሮአል ቄላስይስ 1፡17፣ ከ1፡12-20 ጋር ያወዳድሯል።
7. እስካሁን ያልናቸው፣ እግዚአብሔር ነገሮችን አስቀድሞ ከማወቁ ጋር የሚቃረኑ አይደሉም። እግዚአብሔር ነገሮች ከመፈጠራቸው በፊት ያውቃቸዋል ማለት፣ ከመፈጠራቸው በፊት ህልውና ነበራቸው ማለት አይደለም።

ሀ) ፍጥረታት ከመፈጠራቸው በፊት እኛ ሁላችን በእግዚአብሔር አእምሮ ውስጥ ነበርን፤ ነገር ግን ዮሐንስ 1፡1፣ እንዲሁም 17፡5 ክፍሎች ስለ ክርስቶስ የሚያስተምሩት ትምህርት እንደዚያ አይደለም።

ለ) ሁሉ ነገር በእርሱ ከተፈጠረ፣ እርሱ ከፍጥረት በፊት ነበረ ማለት ነው።

- 8. ኢየሱስ “ዛሬ ወለድሁህ” መባሉ፣ ኢየሱስ ልጅ የተባለው ፍጥረታት በተፈጠሩበት ቀን ነው ማለት አይደለም፤ ምክንያቱም ይህ ክፍል የሚናገረው በትንሣኤ ቀን ስላለው ክብር ነውና (ሐዋርያት ሥራ 13፥33፣ ዕብራውያን 1፥3-5፣ 5፥5፣ ከመዝሙር 2፥7፣ ጋር ያወዳድሯል፤ እንዲሁም ከሮሜ 1፥4 ጋር)።

II. አብና ወልድ አንድ አካል ናቸውን?

“የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን”²¹¹ በመባል የሚታወቀው ሃይማኖታዊ ድርጅት አብና ወልድና መንፈስ ቅዱስ አንድ አካል²¹² ናቸው ብዬ እንዳምን መሠረት ሆነውኛል የሚላቸውን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት በቀጥታ በመጥቀስ እንዲሁም ድርጅቱ ለእነዚህ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ክፍሎች የሚሰጠውን ማብራሪያ ከራሱ ከድርጅቱ አንቀጾ ሃይማኖት እንዲሁም ታዋቂ

²¹¹ አንዳንድ ግለሰቦች ድርጅታችን፣ “የኢትዮጵያ ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን” በመባል የሚታወቅ ስለሆነ፣ “አንሊ ጂሰስ” በሚል ስያሜ መጠራቱ አግባብ አይደለም የሚል ወቀሳ ያስማሉ። ድርጅቱ ወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያን ዘንድ በስፋት የሚታወቀው፣ “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” በሚለው ስሙ ሳይሆን፣ አስተምህሮአዊ አቋሙ በሆነው፣ “አንሊ ጂሰስ” በሚለው ስያሜ ነው። የዚህ መጽሐፍ ቀዳማይ ተደራስያን የሥላሴ አማንያን ስለሆኑ፣ የተለመደውንና በተደራስያኑ ዘንድ በስፋት የሚታወቀውን ስም መጠቀሙ ትክክለኛ ተግባባሪ ይፈጥራል ብለን እናስባለን፤ ስለዚህም “አንሊ ጂሰስ” እንዲሁም “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” የሚለውን ስያሜ እያለዋወጥን ተጠቅመናል።

²¹² በውል ባልታወቀ ምክንያት በኢትዮጵያ የሚገኙ የድርጅቱ መምህራን፣ “አካል” የሚለው ቃል ዘወትር መተርጎም ያለበት በሚጨበጥ በሚታይ (ቀሳዊ በሆነ) መልኩ ነው የሚል አቋም አላቸው። ነገር ግን ክርስቲያኖችም ሆኑ ከክርስቲና ውጪ ያሉ የሃይማኖት ክፍሎች (ለምሳሌ አይሁዶችና ሙስሊሞች) “አካል” የሚለውን ቃል የሚጠቀሙት በመጨበጥና በመታየት ትርጉሙ አይደለም። በነገረ መለኮቱ ዓለም አካል የሚለውን ቃል የምንገለገልበት፣ እኔ ብሎ ራሱን ለሚጠራ በሌላ አነጋገር ስሜት፣ ፈቃድና ዕውቀት ያለውን አካል እንጂ፣ ቀሳዊ አካልን በሚያመለክት ትርጉሙ አይደለም። ምንም እንኳን በኢትዮጵያ የሚገኙ የድርጅቱ መምህራን አካል የሚለው ቃል ሁል ጊዜ መጨበጥንና መታየትን በሚያሳይ መልኩ ጥቅም ላይ ይዋል ቢሉም እንኳ፣ የድርጅቱ የውጪ ጸሐፊት ራሳቸው በዚህ በኢትዮጵያውያኑ አነጋገር በጭራሽ አይስማሙም። ለምሳሌ የድርጅቱ ዕውቅ የነገረ መለኮት መምህርና በአሁኑ ወቅት የዓለም ዐቀፉ ቢሮ የበላይ ጠበቂ የሆኑት ዴቪድ ኬ. በርናርድ፣ በመጽሐፋቸው ይህን ሐሳብ በጽኑ ይቃወማሉ። ልብ ይበሉ በኢትዮጵያ የሚገኙ መሪዎችና መምህራን፣ የድርጅቱን ነገረ መለኮት የተማሩት በእኚህ ሰው እግር ነው። ታዲያ ልጆቻቸው ከመምህራቸው በተለየ መልኩ ይህን አቋም ለምን እንደሚያራምዱ በጭራሽ አይታወቅም።— David K. Bernard, *The Oneness of God* vol. 1. (Word Aflame Press, Hazelwood: MO., 1983)— “God is an intelligent being with a will (Romans 1:18). He has an intelligent mind (Romans 11:33-34). That God has emotions is indicated from the fact that man is an emotional being, for God created man in His own image (Genesis 1:27). The essential emotional nature of God is love, but he has many emotions such as delight, pity or compassion, hatred of sin and zeal for righteousness (Psalm 18:19; Psalm 103:13; Proverbs 6:16; Exodus 20:5). He is slow to anger, but He can be provoked to anger (Psalm 103:8; Deuteronomy 4:25). God can be grieved (Genesis 6:6) and blessed (Psalm 103:1). Of course, His emotions transcend our emotions, but we can only describe Him by using terms that describe human emotions. (For further proof that God is an individual being with personality and rationality, see the discussions in this chapter of God’s omniscience and His moral attributes.)” (page 31).

መምህራን ጽሑፍ በቀጥታ በመውሰድ፣ በርግጥ እነዚህ ምንባባት ወደዚህ ድምዳሜ ያደርሳሉን የሚለውን ጉዳይ በጥልቀት ይመረምራል።

የዚህ ጽሑፍ ቀዳማይ ተልእኮ፣ ድርጅቱ ከቃለ እግዚአብሔር የሚጠቅሳቸው ምንባባት አስተምህሮውን በጭራሽ ያለመደገፋቸውን በጉልህ ማሳየት ብቻ ሳይሆን፣ ከድርጅቱ አስተምህሮ ጋር በግልጽ ይጣላሉ የሚላቸውን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ክፍሎች በእማኝነት በመጥቀስ፣ ድርጅቱ አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው የሚለው ትምህርቱ መረጃ አልባ ከመሆኑም ባሻገር ከቅዱሳት መጻሕፍት አስተምህሮ ጋር የሚጋጭ መሆኑን ያስተነትናል።

በቅድሚያ ድርጅቱ፣ “አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው” በማለት አዘውትሮ የሚጠቅሳቸውን የመጽሐፍ ቅዱስ ምንባባት በርግጥ ወደዚያ ድምዳሜ ያደርሳሉን የሚለውን በጥምር እንመርምር።

“አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው ወይስ ሁለት የተለያዩ አካላት?” የሚለው ርእስ ጉዳይ፣ ሰባልዮሳውያንን ከሥላሴውያን መሠረተ እምነት የገነጠለ እጅግ ወሳኝ ነጥብ ነው²¹³። እንግዲያው ይህን ነጥብ ቅድሚያ ሰጥተን መነጋገራችን አግባብነት ይኖረዋል።

በርግጥ የድርጅቱ መምህራን በኩራት እንደሚገልጹት ከዚህ በታች የምንመለከታቸው ምንባባት አብና ወልድ አንድ አካል መሆናቸውን ያሳያሉን?

ሀ. አብና ወልድ አንድ አካል ናቸውን?

ኢሳይያስ 9፥6

“ሕፃን ተወልዶልናልና፤ ወንድ ልጅ ተሰጥቶናልና፤ አለቅነትም በጫንቃው ላይ ይሆናል። ስሙም፣ ድንቅ መካር፣ ኅያል አምላክ የዘላለም አባት፣ የሰላም ልዑል ይባላል”
-רַב־יְהוָה יִשְׁמַח בָּנוּ וְיִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׂמְרֵנוּ
:םיָלֵךְ²¹⁴

²¹³ ለሠላሳ ዘጠኝ ዓመት የድርጅቱ የበላይ ጠባቂ የነበሩትና ወርጎ የካቲት 2000 ዓ.ም ላይ ሥልጣናቸውን የለቀቁት ቢሾፕ ተክለ ማርያም ዝቅኝ፣ በትምህርታቸውም ሆነ በጽሑፋቸው ላይ፣ እኛ የሰባልዮስን መሠረተ እምነት የምንከተል ነን ቢሉም፣ ባልታወቀ ምክንያት አንዳንድ የድርጅቱ ቀሳውስት ይህን ሐሳብ ይቃወማሉ—ቄስ ተክሌ በጽሑፋቸው ይህን አላሉም በሚል (እባክዎን “ኢየሱስን ማን ይሉታል?” የሚለውን የቄስ ተክለ ማርያምን መጽሐፍ ገጽ 4፣ 64፣ 73-74 እንዲሁም የዚህን መጽሐፍ የእንግሊዝኛ ትርጉም፣ “The Identity of Jesus Christ” ገጽ 73 ይመለከታል። እንደ ቄስ ተክሌ ሁሉ፣ ዴቪድ ኬ በርናርድ የተባሉት የድርጅቱ ፅውቅ መምህር የሰባልዮስ አስተምህሮ መሠረታዊ በሆነ ደረጃ ከድርጅቱ አስተምህሮ ጋር አንድ እንደ ሆነ ገልጸዋል David K. Bernard, *The Oneness of God* 324, 239-252)። የሰባልዮስ አስተምህሮ፣ “ሞዳልቲክ ሞናርኪያኒዝም” እና “ዳይናሚክ ሞናርኪያኒዝም” በሚል በሁለት ዐቢይ ወገን የሚከፈል ቢሆንም፣ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ በሰባልዮስ መለዩ በስፋት የሚታወቀው ትምህርት ግን ሞዳልቲክ ሞናርኪያኒዝም የሚባለው ነው። የሞዳልቲክ ሞናርኪያኒዝም ዐይነተኛ ባሕርይው፣ “አብም ወልድም ኢየሱስ ክርስቶስ ነው” የሚለው ትምህርቱ ነው፣ ለዚህም ነው የድርጅቱ ፅውቅ መምህራን የሰባልዮስን አስተምህሮ ሲያወድሱ የሚታዩት። ዘመናችን የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን አባላት የሰባልዮስ መንፈሳዊ ልጆች ናቸው ያልንበትም ዐቢይ ምክንያቱ ይኸው ነው።

ይህ የድርጅቱ ዋና አስተዳዳሪ የሆኑት ቢሾፕ ደጉ ከበደ፣ የድርጅቱ መሥራቾ የሆኑት ቢሾፕ ተክለ ማርያም ገዛኸኝ፣ የድርጅቱ አንቀጸ ሃይማኖት እንዲሁም የሃይማኖት ድርጅቱ የውጭ ጸሐፊት፣ ኢየሱስ እግዚአብሔር አብ ነው (አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው) ለሚለው አስተምህሮአቸው ማስደገፊያ ይህን ዘንድ፣ አዘውትረው የሚጠቅሱት ተወዳጅ ክፍል ነው (ኢሳይያስ 9፥6)²¹⁵። ይህን ክፍል አስመልክቶ ከድርጅቱ እየታተሙ የሚወጡ ጽሑፎችን በእማኝነት እንጥቀስ፡—

- “በኢሳይያስ 9፥6 ሕፃን ተወልዶልናልና ወንድ ልጅም ተሰጥቶናልና አለቅነትም በጫንቃው ላይ ይሆናል፤ ስሙም ድንቅ መካር ኅያል አምላክ የዘላለም አባት የሰላም አለቃ ተብሎ ይጠራል’ የተባለለት ያ አንዱ ኅያል አምላክና የዘላለም አባት፣ በሥጋ መምጣቱን ያስረዳል። ይህ ሕፃን ሆኖ የተገለጠው አብም ወልድም ነው። ሙሉ አካልና ሙሉ ሰውም ነው...አብ ሰው ሆነ ማለት ሳይሆን አብ በሥጋ ተገለጠ ማለት ነው”²¹⁶።
- “ኢሳ. 9፥6 ነቢዩ ኢሳይያስ እንደ ተነበየው ሕፃኑ ወልድም አብም ኅያል አምላክም በመሆኑ ምክንያት ከገዛ ራሱ ጋር ሊያስታርቀን ሙሉ ሥልጣን አለው”²¹⁷።
- “ኢሳይያስ 9፥6 ሁለት መለኮት፣ ሁለት መንፈስ የለምና መንፈስና ሥጋ አብና ወልድ በውሕደት አንድ አካል ስለሆኑ፣ ኢየሱስ ክርስቶስ በሰውነቱ የእግዚአብሔር ልጅ ነው፤ በመለኮትነቱ የሰማይና የምድር ፈጣሪ እግዚአብሔር አብ ነው ብለን እናምናለን ... አባቱ በውስጡ በውሕደት ካለ፣ ለምን ወደ ሰማይ እየተመለከተ ወደ አባቱ ጸለየ? የሚሉን መልሱ በኢሳ 53፣ በ2ቆሮ 5፥18-21፣ በኤር 31፥31-34፣ በኤፌ 2፥1-20 የተጻፈውን ሲመለከቱ፣ ክርስቶስ በእኛ ፈንታ እንጂ ለራሱ ነጻነት እንዳልተጨነቀ፣ የማስታረቅ ሥራን ብቻ እንደ ሠራ ያመለክቱናልና የእርሱን የምልጃ ሥራ ከንቱ ባናደርግ መልካም ነው እንላለን”²¹⁸።
- “ሕፃን ሆኖ ወይም ልጅ ሆኖ የታየው በግእዙ ወልድ፣ ከእርሱ ወደ ሌላ አቅጣጫ ዘወር ሳይባል ራሱ ኅያል አምላክና የዘላለም አባት በግእዙ አብ ነው። ነቢዩ

²¹⁴ Biblia Hebraica Stuttgartensia: With Werkgroep Informatica, Vrije Universiteit Morphology; Bible. O.T. Hebrew. Werkgroep Informatica, Vrije Universiteit., Is 9:5 (Logos Bible Software, 2006).

²¹⁵ ከደጉ ከበደ፣ በሥጋ የተገለጠ አምላክ፣ (አዲስ አበባ ኢትዮጵያ፣ የካቲት 2004 ዓ.ም)፣ ገጽ 50። ተክለ ማርያም ገዛኸኝ፣ ኢየሱስን ማን ይሉታል? (አዲስ አበባ ኢትዮጵያ፣ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት፣ 1978)፣ ገጽ 40-41። የኢትዮጵያ ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን የእምነት አንቀጾች አንቀጽ 2፣ ገጽ 4። David K. Bernard, *The Oneness of God* (Hazelwood, Mo.: Word Aflame Press, 1983), 66.

²¹⁶ ተክለ ማርያም ገዛኸኝ፣ ኢየሱስን ማን ይሉታል? 40።

²¹⁷ ዝኒ ከማሁ፣ 108።

²¹⁸ የኢትዮጵያ ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን የእምነት አንቀጾች አንቀጽ 2፣ ገጽ 4።

ኢሳይያስ ወልድ አብ ተብሎ ይጠራ ካለ ወልድን አብ ብሎ መጥራትን ፈርቶ ሌላ ሌላ ማለት ምንጩ ከየት ይሆን?²¹⁹

በርግጥ ይህ ምንባብ ኢየሱስ ክርስቶስ፣ “አብም ወልድም ነው”፣ “አብ ሰው ሆነ ማለት ሳይሆን አብ በሥጋ ተገለጠ ማለት ነው”፣ “መንፈስና ሥጋ፣ አብና ወልድ በውሕደት አንድ” አካል ሆነዋል ይላልን? በውኑ ኢየሱስ ክርስቶስና አብ አንድ አካል (Person) ናቸውን?

የድርጅቱ ጸሓፊዎች ይህን ክፍል መደገፊያ በማድረግ ወደዚህ ድምዳሜ እንዴት እንደ ደረሱ የገለጹት በሚከተለው መልክ ነው፡— በዚህ ምንባብ “አባት” የሚለው የአማርኛ ቃል፣ በግእዝ “አብ” የሚል አቻ ትርጓሜ አለው። እንደ ድርጅቱ ትምህርት፣ ኢየሱስ “አባት” ነው ማለት ኢየሱስ “አብ” ነው ማለት ስለሆነ፣ ይህ ክፍል፣ ኢየሱስ አባት እንደ ሆነ ያስተምራል የሚል ነው።

ይህ ምንባብ የድርጅቱን መሠረተ እምነት የሚደግፍ አንዳችም ትምህርት የለውም። እንዲያውም ክፍሉን በዚህ መልክ ማብራራት፣ ግለሰቦቹ ለቅዱሳት መጻሕፍት አስተምህርም ሆነ ለዕብራይስጥ ቋንቋ ባይተዋር መሆናቸውን የሚያሳይ ይመስለኛል። በአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሰባልዮስ፣ ኢየሱስ አብ ነው ለማለት ከጠቀሳቸው ክፍሎች መካከል ይህ አንዱ መሆኑ፣ ይህ ምንባብ በየዘመናቱ ሁሉ እንዴት በተሳሳተ መልኩ ሲተረጎም እንደ ቆየ የሚያሳይ ነው። እስቲ ክፍሉን በሰከነ ልብ በቅርብ እንመርምረው²²⁰፡—

አንደኛ፣ “በብሉይ ኪዳንም ሆነ በዕብራውያንና በዐረብ ባህል፣ “አባት” (በዕብራይስጡ፣ “አብ” “אב”) በተጻውዖ (በመጠሪያ) ስምነት ካገለገለ፣ የሰሙ ባለቤት (በዚህ ቃል የሚጠራው ግለሰብ) ከሚጠራበት ስም ጋር አንድ ዐይነት ባሕርይ አለው ማለት ነው”²²¹።

በርከት ያሉ አስረጃችን እንመልከት፡— “አቢዓልቦን” (אֲבִיאוֹן) (2ሳሙኤል 23÷31) የሚለው ጣምራ ስም “አቢ” “אב” ማለትም “አባት” እንዲሁም “ዓልቦን” “אֲבִיאוֹן” ማለት “ጠንካራ” ከሚሉት ቃላት የተዋቀረ ነው። በተገናኝ ሲነበብ (አጫፍረን ስናነበው)፣ የጥንካሬ አባት ወይም እጅግ በጣም ጠንካራ የሚል ትርጉም ይወክላል። “አቢያሳፍ” “אֲבִיאוֹן” (ዘፀአት 6÷24)²²² ማለት፣ “አቢ” “אב” “አባት” እንዲሁም “አሳፍ” “אֲבִיאוֹן” ማለት “ሰብሳቢ” አዛርፊን ስናነበው፣ “በሰብሳቢነት ትልቅ ስም የተገናኝ” ማለት ነው። “አቢጋኤል” “אֲבִיאוֹן” (1ዜና 2÷16) ማለት፣ “አቢ” “אב” “አባት” እንዲሁም “ጋኤል” ማለት “ጠንካራ” በተገናኝ ስናነበው “የጥንካሬ አባት” ወይም “እጅግ በጣም ጠንካር ያልሽ” ማለት ነው—አቢጋኤል የሚለው ስም

²¹⁹ ከደጉ ከበደ፣ በሥጋ የተገለጠ አምሳክ፣ (አዲስ አበባ ኢትዮጵያ፣ የካቲት 2004 ዓ.ም.) ገጽ 50።
²²⁰ ይህ ትንታኔ በአብዛኛው የተወሰደው፣ ተስፋዬ ሮበል፣ ፀበይት መናፍቃን (አዲስ አበባ ኢትዮጵያ፣ ኢትዮጵያ ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን፣ 1993) ገጽ 144-145 ላይ ነው።
²²¹ Albert Barnes, *Notes on the Old Testament Explanatory and Practical Isaiah*. Vol. I (Grand Rapids, MI: Baker Book House, 1950 reprint), 193.
²²² በብሉይ ኪዳን ሁለት የተለያዩ ስዎች በዚህ ስም ተጠርተዋል፣ ይኸውም የቀድሞ የናባል ሚስት፡— 1ሳሙ. 25÷3-42፣ 27:3፣ 30÷5፣ 2ሳሙ. 2÷2፣ 3÷3፣ 1ዜና 3÷1፣ እንዲሁም የንጉሥ ዳዊት እናት 2ሳሙ. 17÷25፣ 1ዜና 2÷16:17+። James Swanson, *Dictionary of Biblical Languages With Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)*, electronic ed. (Oak Harbor: Logos Research Systems, Inc., 1997).

የሴት መጠሪያ መሆኑን ልብ ይሏል። አባት ነሽ ማለት ሳይሆን፣ ከፍ ያልሽ ነሽ ማለት ብቻ ነው (በአማርኛ “ላቀች” ከሚለው ስም ጋር የሚገናኝ ይመስላል)።

በአጭሩ “አብ” ወይም አባት (በዕብራይስጥ፣ “אַב”) የሚለው ቃል አባትነትን የሚያሳይ ሳይሆን፣ ከፊትለፊቱ ያለውን ስም የሚያደምቅ ቅጽል ነው፤ ይኸውም “የጥንካሬ አባት”—በጣም ጠንካራ፣ “የመሰብሰብ አባት”—እጅግ በጣም ታላቅ ሰብሳቢ፣ “ከፍ የማለት አባት”—እጅግ በጣም ከፍ ያለች ወዘተ እንዲሉ²²³።

በዚህ ክፍል “አባት” (“אַב”) የሚለው ቃል አባትነትን አመላካች ነው ከተባለ፣ “ጥንካሬ የሚባልን ሰው የወለደ ወላጅ”፣ “መሰብሰብን የወለደ አባት” ወዘተረፈ የሚል ትርጓሜ ሊይዝ ነው ማለት ነው። ይህ መቼም የቋንቋ ባለቤት ለሆነ የሰው ዘር እንግዳ አካሄድ ነው። አንዳችም ትርጉም ሊወክልም አይችልም፤ ምክንያቱም መሰብሰብ፣ ጥንካሬ፣ ከፍ ማለት ወዘተ የሚሉት ስያሜዎች የሚወለዱ ልጆች፣ ወላጅ አባት የሚፈልጉ ሕያዎን አይደሉምና። ይህ ዐይነቱ ፍቺ ስሑት መሆኑ የሚያግባባን ከሆነ፣ “አብ” የሚለው ቃል ማድመቂያ ቅጽል እንጂ፣ አባትነትን የሚያሳይ ስም አይደለም።

በኢሳይያስ 9÷6 ላይ፣ “የዘላለም አባት” ተብሎ የተተረጎመው ቃል በዕብራይስጥ “አቢአድ” “אביעזר” ከሁለት ስሞች የተጫፈረ ስያሜ ነው። ይኸውም “አብ” እና “አድ” የሚለው ሲሆን፣ ትርጉሙም “አባት” እና “ዘላለም” ማለት ነው። ይህ ደግሞ ከላይ እንዳየናቸው “በአባት” እንደ ተጫፈሩ ስያሜዎች፣ የክርስቶስን ዘላለማዊነት የሚያሳይ እንጂ (“የዘላለም አባት መሆኑን” ዕብራውያን 1÷2፣ 11÷3፣ ራእይ 1÷7-8፣ 1÷17-18፣ 2÷8፣ 22÷13)፣ “ኢየሱስ አብ ነው” ወይም “አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው” ወይም ደግሞ ኢየሱስ ክርስቶስ

²²³ ብሉይ ኪዳን በዚህ መልክ የተዋቀሩ እጅግ በርካታ ስሞች አሉ። እነዚህ ስሞች ደግሞ የወንድ መጠሪያ ብቻ ሳይሆኑ የሴት እንዲያውም አንዳንድ ግዕዝ ነገሮችንም ለማመልከት ጥቅም ላይ ውለዋል። ሙሉ መረጃው እነሆ፡ በዚህ ቦታ የተከተለው የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞችን ሳይሆን፣ የዕብራይስጡን ንብት ነው። አቢአድ—**אביעזר** (1ሳሙ. 9÷1፣ 14÷51+፣ 1ዜና 11÷32+)፣ አቢአሳፍ—**אביחסף** (ዘፀ. 6÷24+)፣ አቢብ—**אביון** (ዘፀ. 9÷31፣ ዘሌ. 2÷14+)፣ አቢባል—**אביון** (2ሳሙ. 23÷31+)፣ አቢዳን—**אביון** (ዘጥ. 1÷11፣ 2÷22፣ 7÷60፣ 65፣ 10÷24+)፣ አቢዳ—**אביון** (ዘፍ. 25÷4፣ 1ዜና 1÷33+)፣ አቢያህ—**אביון** (1ዜና 7÷8፣ 1ሳሙ. 8÷2፣ 1ነገ. 14÷1፣ 1ዜና 24÷10፣ 1ዜና 3÷10፣ 2 2÷2፣ 1ዜና 29÷1)፣ አቢያህ—**אביון** (2z@Â 13÷20-21+)፣ አቢሁ—**אביון** (ዘፀ. 6÷23፣ ዘሌ. 10÷1፣ ዘጥ. 3÷2፣ 1ዜና 5÷29)፣ አቢሁድ—**אביון** (1ዜና 8÷3+)፣ አቢጎይል—**אביון** (1ዜና 2÷29+፣ 2ዜና 11÷18+)፣ አቢዮን—**אביון** (ዘፀ. 23÷6)፣ አቢአና—**אביון** (ምክ. 12÷5+)፣ አቢቱብ—**אביון** (ዜና 8÷11+)፣ አቢታል—**אביון** (2ሳሙ. 3÷4፣ 1ዜና 3÷3+)፣ አቢያም—**אביון** (1ነገ. 14÷31፣ 15÷1፣ 7፣ 8+)፣ አቢማኬል—**אביון** (ዘፍ. 10÷28፣ 1ዜና 1÷22+)፣ አቢሜሌክ—**אביון** (ዘፍ. 20÷2፣ መሳ. 9÷1፣ 1ዜና 18÷16፣ መዝ. 31÷1 ርእስ)፣ አቢናዳብ—**אביון** (1ሳሙ. 7÷1፣ 2ሳሙ. 6÷3፣ 4፣ 1ዜና 13÷7+፣ 1ሳሙ. 16÷8 ፣ 17÷13፣ 1ዜና 2÷13+፣ 1ሳሙ. 31÷2 1ዜና 8÷33፣ 9÷39፣ 10÷2+)፣ አቢኖአም—**אביון** (መሳ. 4÷6፣ 12፣ 5÷1፣ 12+)፣ አቢነር—**אביון** (መሳ. 14÷50+)፣ አቢኤዘር—**אביון** (ኢያ. 17÷2፣ መሳ. 6÷34፣ 8÷2+፣ 6÷11፣ 24፣ 8÷32፣ 2ሳሙ. 23÷27፣ 1ዜና 11÷28፣ 27÷12+፣ 1ዜና 7÷18+)፣ አቢኢዝር—**אביון** (መሳ. 6÷11፣ 24፣ 8÷32+)፣ አቢር—**אביון** (ዘፍ. 49÷24፣ መዝ. 132÷2፣ 5፣ ኢሳ. 1÷24፣ 49÷26፣ 60÷16+)፣ አቢራም—**אביון** (ዘጥ. 16÷1-7፣ 26÷9፣ ዘዳ. 11÷6፣ መዝ. 106÷17+፣ 1ነገ. 16÷34+)፣ አቢሳግ—**אביון** (1ነገ. 1÷3፣ 15፣ 2÷17፣ 21፣ 22+)፣ አቢሱአ—**אביון** (1ዜና 8÷4+፣ 5÷30፣ ዕዝ. 7÷5+)፣ አቢሱር—**אביון** (1ዜና 2÷28፣ 29+)፣ አቢሳይ—**אביון** (1ሳሙ. 26÷6፣ 2ሳሙ. 2÷18)፣ አቢሰሎም—**אביון** (1ነገ. 15÷2፣ 10+)፣ አቢያታር—**אביון** (1ሳሙ. 22÷20)—James Swanson, *Dictionary of Biblical Languages With Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)*, electronic ed. (Oak Harbor: Logos Research Systems, Inc., 1997).

ራሱ፣ “ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክና አባት” (2ቆሮንቶስ 1፥3) ነው የሚል አንዳችም ሐሳብ የለውም²²⁴።

ሁለተኛ፣ “አባት” (በዕብራይስጡ፣ “አብ” “אב”) የሚለው ቃል ዘላለማዊነቱን የሚያዳምቅ/የሚቀጽል ሳይሆን፣ ኢየሱስ አባት መሆኑን የሚያመለክት ነው ቢባል እንኳ (እንደዚያ እንዳልሆነ በተራ ቀጥሮ አንድ ላይ በስፋት ለመሞገት ሞክረናል)፣ ኢየሱስ እግዚአብሔር አብ ነው ማለት አይደለም። እኔ አባት ነኝ፣ ነገር ግን እኔ የራሴ አባት አይደለሁም። ኢየሱስ “አባት” ቢሆን እንኳ፣ ከፍጡራን ጋር ያለውን ግንኙነት አመላካች እንጂ፣ ኢየሱስ ራሱ “አባቴ” የሚለው አብ ራሱ ነው ማለት አይደለም²²⁵ (አባት፣ ልጅ፣ እናት፣ ወንድም፣ እናት ወዘተ የሚሉት ቃላት ግንኙነትን አመላካች ቃላት መሆናቸው በጭራሽ ሊጠፋን አይገባም)።

ሦስተኛ፣ የድርጅቱ መምህራን ከላይ ያየናቸውን ቋንቋዊና ዐውዳዊ ማስረጃዎች እያቀረብን ስንሞግታቸው፣ እውነታውን በሚከተለው መልክ እንደ ዋዛ አድበስብሰው ማለፍ ይፈልጋሉ። ይኸውም፡— ክፍሉ ኢየሱስና አብ አንድ አካል ናቸው ባይል እንኳ፣ ኢየሱስ አባት እንደ ሆነ ሊገልጽ ይችላል²²⁶። ኢየሱስ አብ ወይም አባት ከተባለ ደግሞ፣ የሚከተለው ሙግት ስሙር ሙግት ስለሚሆን ሃይማኖታችንን የጸናልናል ብለው ያስባሉ፤ ይኸውም፡— (1) አንድ እግዚአብሔር ብቻ ካለ፣ (2) ይህም እግዚአብሔር አባት ከሆነ፣ (3) ኢየሱስ እግዚአብሔር ስለሆነ ኢየሱስ ብቻ አባት ነው።

ይህ የተሳሳተ ሙግት ነው። ምክንያቱም በእነዚህ የሙግት ነጥቦች ውስጥ “አባት” እና “አምላክ” የሚሉት ቃላት አምላካዊ ባሕርይን (nature or essence) በሚያመለክት እንጂ፣ አካላዊ ሕልውናን (person) በሚያመለክት መልኩ ጥቅም ላይ አልዋሉም። በአንድ ሙግት ውስጥ የምንጠቀምባቸው ቃላት የተለያዩ ትርጓሜ የሚወክሉ ከሆነ “አሻሚ ትርጓሜ ተፋልሶ” (“በእንግሊዝኛው Fallacy of equivocation”) ስለሚከሰት፣ ሙግቱ ስራት ሙግት በመሆን ይጠናቀቃል። “አሻሚ ትርጓሜ ተፋልሶ” ምን እንደ ሆነ የሚያሳዩ ሁለት አስረጃችን እንመልከት፡— (1) ከእንስሳት ኋላ ያለው አካል ጭራ ይባላል። (2) ከአውሮፕላን ኋላ ያለው አካል የአውሮፕላኑ ጭራ ነው። (3) ስለዚህ ከአውሮፕላን ኋላ ያለው አካል የእንስሳ አካል ነው። በዚህ ሙግት ውስጥ “ጭራ” የሚለው ቃል፣ ሁለት የተለያዩ ትርጉም ወክሎ ነው ጥቅም ላይ የዋለው። ሌላ አስረጃ እንጨምር፡— (1) ቀበሮ ሁሉ ሥጋ በል እንስሳ ነው። (2) ኢየሱስ ንጉሥ ሄሮድስን ቀበሮ

²²⁴ ምናልባት አንዳንድ ሰዎች “አብአድ” (“אבא”) የሚለው ቃል እንደሌሎች የተጻውዖ (የመጠሪያ ስሞች) “አብአድ” ተብሎ ለምን አልተተረጎመም ለምን “ገደል አምላክ” ተብሎ መተርጎም አስፈለገው? የሚል ጥያቄ ሊያነሡ ይችላሉ። “አብ” ወይም “አብ” በሚሉ ስሞች የተጫፈሩት የተጻውዖ ስሞች ናቸው፤ ይህ ግን ለአምላክ መጠሪያነት በማዕረግ ስምነት ጥቅም ላይ የዋለ ነው፤ በዚህ ሁኔታ ውስጥ ተተርጎሞ መቅረቡ አስፈላጊ የሆነው በዚህ ምክንያት ነው። በተመሳሳይ መንገድ ከዚህ ስም ጋር ተመሳሳይ ትርጓሜ ያለውንና ለአብ መጠሪያነት ጥቅም ላይ የዋለውን የማዕረግ ስም ከሚከተሉት ምንባባት ይመለከታል፡— አቢር—ገንጋኝ (ዘፍ. 49፥24፣ መዝ. 132፥2፣ 5፣ ኢሳ. 1፥24፣ 49፥26፣ 60፥16)።

²²⁵ Beisner, 32.

²²⁶ በፍጹም ሊገልጽ አይችልም፤ ክፍሉ ኢየሱስ አባት እንደ ሆነ የሚናገር አይደለም። ነገር ግን ኢየሱስ ከምናስበውና ከምንገምተው በላይ ጊዜ-የለሂ (ዘላለማዊ) እንደ ሆነ የሚገልጽ እንጂ።

ብሎታል (ሉቃስ 13፥32)። (3) ስለዚህ ንጉሥ ሄሮድስ ሥጋ በል እንስሳ ነው። በዚህም ሙግት ውስጥ “ቀበሮ” የሚለው ቃል ሁለት የተለያዩ ትርጉም ወክሎ ነው ጥቅም ላይ የዋለው። ስለዚህ የእነዚህ ሙግቶች ድምዳሜ ስሕተት ሆኗል።

የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህራን በዚህ ምንባብ ላይ የሚያቀርቡት ሙግት ከላይ፣ “አሻሚ ትርጓሜ ተፋልሶ” ምን እንደሚመስል በናሙናነት ካቀረብናቸው ምሳሌዎች የተሻለ አይደለም፤ በእነዚህ ሙግቶች የሚታየው ተመሳሳይ ችግር ነው፤ በእነዚህም ሙግቶች ውስጥ የሚስተዋለው። ይኸውም ስለባሕርይ (nature or essence) የሚናገሩትን ማስረጃዎች፣ ከአካል (person) ጋር አሰናሰሎ/አቀላቅሎ አቅርቧል። ተመሳሳይ ሙግት እንመልከት (1) ካሱ በላቸው አባት ነው። (2) ቸርነት ሳሙኤል አባት ነው። (3) ስለዚህ ካሱ በላቸው፣ ቸርነት ሳሙኤል የሚባለው ግለሰብ ነው። በቀጥታ 1 እና 2 ውስጥ አባት የሚለው ቃል ባሕርይን በሚያሳይ መልክ ጥቅም ላይ የዋለ ሲሆን፣ የሙግቱ ድምዳሜ በሆነው በቀጥታ 3 ላይ ግን አባት የሚለው ቃል አካልን በሚወክል መልክ ጥቅም ላይ ውሏል። ግለሰቦቹ የአባትነት ባሕርይ (nature) ያላቸው መሆኑ፣ አንድ ግለሰብ (person) እንዲሆኑ አያደርጋቸውም። ይህ ዐይነቱ ሙግት፣ ርቱዕ ሙግት አይደለም።

አራተኛ፣ ልብ ልናደርገው የሚገባን ሌላው ነጥብ፣ ይህ ሙግት ባሕርይንና አካልን ክፉኛ ማጠናበሩ (ማምታታቱ) ብቻ ሳይሆን፣ እግዚአብሔር አብ ብቻ አባት ነው፤ ልጁ አባት ከተባለ ደግሞ እርሱ ራሱ ዞሮ መምጣቱን የሚያሳይ ነው የሚለውን ስሕተት መቅድመ ልባዌ ታሳቢ ያደረገ ሙግት ነው²²⁷። ከላይ ለመጠቆም እንደ ሞከርነው፣ “አባት” የሚለው ቃል ግንኙነትን አመላካች ከመሆኑም ባሻገር፣ አብ አባት እንደ ሆነው ሁሉ፣ ወልድ አባት መሆን የሚከለክለው አንዳችም ምክንያት የለም። ወላጅ አባቴ የእኔ አባት ነው፤ እኔ ደግሞ የልጆቼ አባት ነኝ፤ ወላጅ አባቴ የእኔ አባት መሆኑ፣ እኔ አባት እንዳልሆን የሚከለክለኝ አይደለም።

አምስተኛ፣ ኢሳይያስ 9፥6 ያለው ክፍል ኢየሱስ ራሱ አብ መሆኑን ወይም አብና ወልድ አንድ አካል መሆናቸውን የሚያስተምር የብሉይ ኪዳን ክፍል ነው፤ ብሎ የጻፈ አንዳችም የብሉይ ኪዳን ምሁር የለም። እልቀሩ መሳፍርት የሌላቸው የትንቢተ ኢሳይያስ ትርጓሜ መጻሕፍት በእጃችን አሉ። እነዚህም መጻሕፍት በአይሁድ የብሉይ ኪዳን ሊቃውንት፣ በክርስቲያን ምሁራን እንዲሁም ለዘብተኛ አቋም ባለቸው የነገረ መለኮት ትምህርተ ዘለቅ የተዘጋጁ መጻሕፍት ናቸው። ነገር ግን ሰባልዮሳዊ አስተሳሰብ ካላቸው መምህራን በቀር፣ ይህን ክፍል በዚህ መልክ የተረገመ ወይም ክፍሉ ይህ ዐይነት አማራጭ አንድምታ አለው ብሎ የተናገረ አንዳችም የብሉይ ኪዳን አስተማሪ የለም። በአጠቃላይ ኢሳይያስ 9፥6ን በመጥቀስ፣ ኢየሱስ “አብም ወልድም ነው” ወይም “አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው” ማለት ስሕተት ነው።

²²⁷ ድርጅቱ ትምህርተ ሥላሴን ለመተቸት ከዚህ ጋር ተመሳሳይ የሆነ የሙግት አካሄድ ይከተላል። ይህ የሙግት አካሄድ ፍጹም ስሕተት ነው። ትምህርተ ሥላሴን አስመልክቶ የሚቀርቡትን ተመሳሳይ የሙግት አካሄዶች ስሕተታቸውን ለመረዳት የዚህ መጽሐፍ ጸሓፊ፣ የትምህርተ ሥላሴ መሠረታውያን መጽሐፍ ቅዱሳዊ፣ ታሪካዊና ምክንያታዊ ትንታኔ የሚለውን መጽሐፍ ይመለከታል።

ዮሐንስ 10፥30

“እኔና አብ አንድ ነን”

“ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἓν ἐσμεν”

ኢየሱስ እግዚአብሔር አብ ነው (አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው) ለሚለው “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” አስተምህሮ ማስደገፊያ ተብሎ ከሚቀርቡ የድርጅቱ ተወዳጅ ክፍሎች መካከል አንዱ፤ ዮሐንስ 10፥30 ነው²²⁸። የድርጅቱ ዕውቅ መምህራን ክፍሉን አስመልክተው የሰጡትን ትምህርት እንመልከት፡—

“ኢየሱስ ክርስቶስ በዮሐ 10፥30 እኔና አብ አንድ ነን ብሎ በማወጁ፤ አብ ወልድ ውስጥ በውሕደት መኖሩን መግለጡ እንደ ሆነ እንረዳለን”²²⁹።

“እግዚአብሔር አብ የላከልን ልጅ ሰማያዊ ስለሆነ የባሕርይው ልጁ ነውና በአካል ከአብ የተለየ አይደለም። ወልድ የአብ መልክ ነው። እኔና አብ አንድ ነን ብሎ በድፍረት መናገር የሚችለው አብና ወልድ በውሕደት በአንድ አካል ውስጥ ስላሉ ብቻ ነው ዮሐ. 10፥30”²³⁰።

አስገራሚው ንጽጽር በሦስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ላይ፤ ኢየሱስ ራሱ እግዚአብሔር አብ ነው በማለት ከተከራከሩት ሰዎች መካከል ዋናው ሰው ማለትም ሰባልዮስ²³¹፤ ኢየሱስና አብ አንድ አካል ናቸው ለማለት ይጠቅሳቸው ከነበሩ ጥቂት መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት ውስጥ ይህም አንዱ ክፍል እንደ ነበር ታሪክ ይገልጻል። ዛሬም የሰባልዮስ መንፈሳዊያን ልጆች፤ ይህንኑ ጥቅስ መልሰው መላልሰው ይጠቅሳሉ። ክፍሉ ከወውዳዊ ትርጉሙም ሆነ ከሰዋሰው በተፋታ መልኩ ተደጋግሞ መጠቀሱ፤ ቀዳማይ አስተምህሮው እንዲወይብ (እንዲደበዝዝ) ወይም ከሚያስተምረው ትምህርት ተቃራኒውን ትርጉም እንዲይዝ አያደርገውም። “እኔና አብ አንድ ነን” (ዮሐንስ 10፥30) ማለቱ፤ አብ ወልድን ማደሪያው ማድረጉን ወይም አብና ወልድ በአካል አንድ መሆናቸውን በጭራሽ አያሳይም።

አንደኛ፤ ኢየሱስ ክርስቶስ እኔ አብ ነኝ ለማለት ፈልጎ ቢሆን ኖሮ፤ “እኔ አብ ነኝ” ወይም “አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው” ማለት ነበረበት። ምክንያቱም ይህ መደበኛው አነጋገር እንዲሁም በሰዋሰው ትክክለኛ የሆነው አገባብ ነውና። በዚህ ቦታ ላይ የተገለጸው ግን፤ “እኔና አብ አንድ ነን” የሚል ነው።

ሁለተኛ፤ “እኔና አብ አንድ ነን”፤ “አንድ ነን” ተብሎ ወደ አማርኛ የተተረጎመው፤ “ሒን ኤስሜን” (“ἐν ἑσμεν”) የሚለው የግሪክ ቃል ሲሆን፤ የብዙ ቀሩጥር የሚያመለክት አንደኛ መደብ ነው። ኢየሱስ አብ ቢሆን ኖሮ፤ “ኢስሜን” (“ἑσμεν”-“we are”) የሚለውን

²²⁸ ተክለ ማርያም ገዛኸኝ፤ ኢየሱስን ማን ይሉታል? 43 David K. Bernard, *The Oneness of God* 67

²²⁹ ዝኒ ከማሁ፤ 43።

²³⁰ ዝኒ ከማሁ፤ 68።

²³¹

የግሪክ ቃል ሳይሆን፣ አንደኛ መደብ ነጠላ ቀጥሮ የሆነውን “ኢጎ” ወይም “ኢጎ ሂሚ” (“ἐγὼ εἰμί”-“I am”) የሚለውን የግሪክ ቃል ይጠቀም ነበር።

ሦስተኛ፣ “እኔና አብ አንድ ነን” ሲል፣ “አንድ” የሚለው ቃል ግሪኩ “ሂን” (“ἓν”) ሲሆን፣ ይህም የግዑዝ ጾታን የሚያመለክት ነው። የአብንና የወልድን የአካል አንድነት ለማመልከት ቢፈለግ ኖሮ፣ መጽሐፍ ቅዱስ ለእግዚአብሔርም ሆነ ለኢየሱስ ክርስቶስ ተባዕታይ (የወንዴ) ጾታ እንደሚጠቀም ሁሉ፣ በዚህም ቦታ የተባዕታይ ጾታ የሚያመለክተውን የግሪክ ቃል (“ሔይስ” “εἶς”) ይጠቀም ነበር (ለምሳሌ የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል—ማርቆስ 12÷29፣ 1ጢሞቴዎስ 2÷5)። ስመ ጥሩ የግሪክ ቋንቋ ሊቅ ኤ.ቲ. ሮበርትስን የሐንስ 10÷30 በተመለከተ፣ “አንድ (“ሂን” “ἓν”) የሚለው ቃል የተባዕት ጾታን ሳይሆን የግዑዝ ጾታን የሚያመለክት መሆኑ፣ አካልን ሳይሆን አንድ ባሕርይን/ተፈጥሮን የሚያመለክት ነው”²³² ይላሉ። ስለዚህ በዚህ ቦታ “ሂን” (“ሂን” “ἓν”) የሚለው የግሪክ ቃል አንድ ዐይነት ባሕርይ እንጂ፣ አንድ አካልን የሚያመለክት አይደለም። ይኸውም አብና ወልድ አንድ ዐይነት ባሕርይ እንዳላቸው እንጂ፣ አብና ወልድ በአካል አንድ እንደ ሆኑ የሚያስተምር አይደለም።

አራተኛ፣ ኢየሱስ በዚህ ክፍል አብን፣ “አባቴ” (ቀጥሮ 32) እንዲሁም “የእግዚአብሔር ልጅ ነኝ” (ቀጥሮ 36) የሚሉትን ቃላት እየተናገረ፣ መልሶ ራሱን “አባት” ያደርጋል ማለት ስሕተት ነው።

አምስተኛ፣ በክፍሉ ውስጥ ኢየሱስ “አንድ” (ግሪኩ “ሂን” “ἓν”) የሚለውን ቃል የተጠቀመው የአካል አንድነትን ለማሳየት ነው ከተባለ፣ በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ኢየሱስ፣ “እኛም [አብና ወልድ] አንድ እንደ ሆንን አንድ ይሆኑ ዘንድ” (የሐንስ 10÷30 ከ17÷21-23 ጋር ያነጻጽሩ) ሲል፣ ለደቀ መዛሙርቱ የጸለየው ጸሎት፣ ደቀ መዛሙርቱ የዐላማ ወይም የልብ አንድነት እንዲኖራቸው ሳይሆን፣ በአካል አንድ እንዲሆኑ ነው ማለት ነው፤ ይህ ደግሞ እንግዳ አስተሳሰብ ነው።

ስድስተኛ፣ ኢየሱስ፣ “እኔና አብ አንድ ነን” ሲል፣ “አይሁድ ሊወግሩት ድንጋይ” ያነሡበት ምክንያት (ቀጥሮ 31) ሕጋቸው፣ ራሱን ከእግዚአብሔር ጋር ያስተካከለ እግዚአብሔርን መሳደቡ ስለሆነ፣ በድንጋይ ይወገር ስለሚል ነው (ዘሌዋውያን 24÷16፣ ማቴዎስ 26÷66፣ ማርቆስ 14÷64፣ የሐንስ 19÷31፣ ሐዋርያት ሥራ 7÷58)²³³። በአጠቃላይ የክፍሉ ሰዋሰውም ሆነ ዐውድ በግልጽ የሚያስተምረን ጉዳይ፣ አብና ወልድ አንድ አካል መሆናቸውን

²³² በኮይኔ ግሪክ “አንድ” የሚለው ቅጽል ተባዕታይ (ሂይስ εἶς) አንስታይና (ሚያ μία) ግዑዝ ጾታን (ሐን ἓν) በሚያመለክት መልኩ የተደራጀ ነው። Archibald T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament* (Nashville Broadman Press, 1933), 5:186. እንዲሁም Murray J. Harris, *Jesus as God: the New Testament Usage of Theos in Reference to Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1992), 258, n. 38 ይመለከቷል።

²³³ በብሉይ ኪዳን በድንጋይ አስወግረው ከሚያስገድሉ ኅጢአቶች ወይም ወንጀሎች መካከል የሚከተሉት ይገኙበታል፡— (1) ወላጅን መሳደብ (ዘፀ. 21÷15:17)፣ (2) እግዚአብሔርን መሳደብ (ዘሌ. 24÷14:16:23)፣ (3) ሰንበትን አለማክበር (ዘኩ. 15÷32-36፣ ዘፀ. 31÷14፣ 35÷2)፣ (4) ጥንቁላን ጨምሮ የሐሰትን ትንቢት ማናገር (ዘፀ. 22÷18፣ ዘሌ. 20÷27፣ ዘዳ. 13÷5፣ 18÷20)፣ (5) አመንገራት (ዘሌ. 20÷10፣ ዘዳ. 13÷5፣ 18÷20፣ 22÷21:23፣ ዘሌ. 21÷9)፣ (6) አስገድዶ መድፈር (ዘዳ. 22÷25)፣ (7) ሰዎችን አፍኖ መውሰድ (ዘፀ. 21÷16፣ ዘዳ. 24÷7)፣ (8) የአባትን ሚስት ማግባት ወይም እናትና ልጅን ማግባት (ዘሌ. 20÷11:14:15፣ ዘፀ. 22÷19)፣ (9) ጣዖትን ማምለክ (ዘሌ. 20÷2፣ ዘዳ. 13÷6:10:15፣ 17÷2-7)።

ሳይሆን፣ አብና ወልድ አንድ ባሕርይ (essence) እንዳላቸው ነው። ስለዚህ “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን” መምህራን ይህን ክፍል በመጥቀስ ቃለ እግዚአብሔር አብና ወልድ አንድ መሆናቸውን ያስተምራሉ ማለታቸው ስሕተት ነው።

ዮሐንስ 5÷43

“እኔ በአባቴ ስም መጥቼ አልተቀበላችሁኝም፤ ሌላው በራሱ ስም ቢመጣ ግን ትቀበሉታላችሁ”

“ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήμψεσθε.”²³⁴

እንደ ሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህራን፣ “በአባቴ ስም መጣሁ” ማለት የኢየሱስ ስም የአብ ስም መሆኑን ወይም አብና ወልድ አንድ አካል መሆናቸውን የሚያስተምር ነው በዮች ናቸው²³⁵።

“ክርስቶስ በማርያም ማሕፀን ሰው ሆኖ ከተወለደ በኋላ ደግሞ መለኮታዊ ሰው እንጂ በሥጋው ፈጣሪ ወይም መለኮት አለመሆኑን በእግዚአብሔር በአምላኩ ስም እንዲጠራና በመለኮታዊ ግርማ እንዲሞላ መደረጉን ያስገነዝበናል። ስለዚህ ኢየሱስ የሚለው ስም የሥጋው እንደ ሆነ በዮሐንስ ወንጌል 5÷43 ‘እኔ በአባቴ ስም መጥቼአለሁ’ ተብሎ በተጻፈው ቃል ተረጋግጦልናል”²³⁶።

አንደኛ፣ በሐዲስ ኪዳን ትምህርት፣ “በ_ስም” (“ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι”) ማለት “በ_ሥልጣን” ማለት ነው። ኢየሱስ በአባቴ ስም መጥቻለሁ ማለቱ በአባቴ ሥልጣን መምጣቱን የሚያሳይ ነው። “በአባቴ ስም” እና “በራሴ ስም” የሚሉት ሐረጎች በግልጽ የሚያመለክቱት፣ ጌታ የመጣው በራሱ ስም እንዳልሆነ ነው። እንደ ጌታ ትምህርት፣ “በራሱ ስም” የሚመጣውን ሰው መቀበል ሞኝነት ነው—የራሱን ክብር ይሻልና። ይህ ደግሞ “የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህራን” ከሚያስተምሩት ትምህርት ተቃራኒ በሆነ መንገድ፣ ኢየሱስ የሚለው ስም የአብ ስም እንዳልሆነና ኢየሱስም አብ እንዳልሆነ የሚያመለክት ነው። አስደናቂው ጉዳይ ግን ኢየሱስ አብ እንዳልሆነ በመረጃነት ሊቀርብ የሚገባው ክፍል፣ ኢየሱስ አብ ነው ለማለት በዋቢነት መቅረቡ ነው። የኢየሱስ ስም የአብ ስም ነው ለማለት በድርጅቱ መምህራን ከዚህ ክፍል ጋር በማዳቀል የሚጠቅሱት ጥቅስ ዮሐንስ 7÷6:11-12 ነው። ይህ ትንታኔ ወላጅ አባት ስሙን ለልጁ እንደ ሰጠው እንዲሁም አባትና ልጅ አንድ አካል ሆኑ እንደ ማለት ነው።

²³⁴ Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini et al., *The Greek New Testament, Fourth Revised Edition (With Morphology)*, Jn 5:43 (Deutsche Bibelgesellschaft, 1993; 2006).

²³⁵ ተክለ ማርያም ገዢኝ፣ ኢየሱስን ማን ይለታል? 51 David K. Bernard, *The Oneness of God* 67

²³⁶ ተክለ ማርያም ገዢኝ፣ ኢየሱስን ማን ይለታል? 51።

ሁለተኛ፤ ምንም እንኳን የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህራን አንድን ክፍል ከሚገኝበት ዐውድ አንጻር መተርጉም ባይሆንላቸውም፤ የክፍሉን ዐውድ በውል ያስተዋለ ሰው፤ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን በግልጽ ይገነዘባል። ለምሳሌ ዮሐንስ 5፥30-32 እንመልከት፡—

“እኔ ብቻዬን ከራሴ ምንም ማድረግ አልችልም፤ የምፈርደው የምሰማውን ብቻ ነው፤ የላከኝን እንጂ የራሴን ፈቃድ ስለማልሻም ፍርዴ ትክክል ነው። ‘እኔ ስለ ራሴ ብመስክር፤ ምስክርነቴ ተቀባይነት አይኖረውም። ስለ እኔ የሚመስክር ሌላ አለ፤ እርሱ ስለ እኔ የሚሰጠውም ምስክርነት እውነት እንደ ሆነ ዐውቃለሁ።’”።

ኢየሱስ፤ “ስለ እኔ የሚመስክር ሌላ አለ” የሚለው አነጋገሩ “ምስክር በሁለት ወይም በሦስት ይጸናል” የሚለውን የብሉይ ኪዳን ክፍል ታሳቢ ያደረገ ነው (ዘኅጳቀ 35፥30፤ ዘዳግም 17፥6፤ 19፥15)። እርሱ ራሱ አብም ወልድም ከሆነ፤ እርሱ ራሱ ስለ ራሱ መስክርአልና፤ እርሱ ራሱ እንደ ተናገረው፤ ምስክርነቴ እውነት ሊሆን አይችልም። ነገር ግን አብና ወልድ የተለያዩ በመሆናቸው አንዱ የሚመስክርለት ሌላው ደግሞ የሚመስክር ሆኖ ቀርቧል። ቅን ልቡና ያለው ማንኛውም ሰው በዚህ ዐውድ ምንባብ ውስጥ የሚገኙት አነጋገሮች አብና ወልድ አንድ አካል መሆናቸውን ያሳያል ማለት እንዴት ይቻላል? እባክዎን የዚህን ክፍል ዐውድ ምንባብ በጥሙና ይመልከቱ፡—

- “ከራሴ ምንም ማድረግ አልችልም”፤
- “የምፈርደው የምሰማውን ብቻ ነው”፤
- “የላከኝን እንጂ የራሴን ፈቃድ ስለማልሻ”፤
- “እኔ ስለ ራሴ ብመስክር ምስክርነቴ ተቀባይነት አይኖረውም”፤
- “ስለ እኔ የሚመስክር ሌላ አለ”፤
- “እርሱ ስለ እኔ የሚሰጠውም ምስክርነት እውነት እንደ ሆነ ዐውቃለሁ”

በክፍሉ ላይ የምናገኘው ተናጋሪ “እኔ”፤ “እርሱ”፤ “የላከኝ”፤ “ሌላ አለ”፤ የሚሉትን ቃላት ደጋግሞ እየተናገረ፤ እነዚህን ቃላት የሚናገረው ራሱን ለማመልከት ነው ማለት እንዴት ይቻላል?

ሦስተኛ፤ በሐዲስ ኪዳን ምንባባት “ስም” (በግሪክ “ኦኖማ” “ὄνομα”) የሚለው ቃል ከ156 ጊዜ በላይ ጥቅም ላይ የዋለ ሲሆን፤ በእነዚህ ስፍራዎችም ቃሉ በአብዛኛው “በ_ሥልጣን” የሚለውን ትርጉም የሚወክል ነው። ለምሳሌ የሚከተለውን ክፍል ይመልከቷል፡—

“ዳዊትም ፍልስጥኤማዊውን እንዲህ አለው፤ አንተ ሰይፍ፤ ጦርና ጭሬ ይዘህ ተምጣብኛለህ፤ እኔ ግን አንተ በተገዳደርኸው የእስራኤል ሰራዊት አምላክ በሆነው፤ ሁሉን በሚችል በእግዚአብሔር ስም እመጣብሃለሁ” (1ሳሙኤል 17፥45)።

በዚህ ክፍል ዳዊት “በእግዚአብሔር ስም እመጣብሃለሁ” ሲል፤ “ስሜ እግዚአብሔር ሆኖ ወይም እኔና እግዚአብሔር አንድ አካል ሆነን እመጣብሃለሁ” ማለቱ ሳይሆን፤ በተገዳደርኸው

በእግዚአብሔር ሥልጣን እመጣብሃለሁ ማለቱ ነው። ልክ እንደዚሁ ሁሉ ኢየሱስ በአባቴ ስም መጣሁ ሲል፣ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህራን እንደሚያስተምሩት የአብና የወልድ ስም አንድ ነው ወይም አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው ለማለት ተፈልጎ ሳይሆን፣ በአባቴ ሥልጣን ወይም አባቴን ወክሎ መጥቻለሁ ማለቱ ነው። ቅዱሳት መጻሕፍትን ከዐውደ ምንባባቸው ገንጥሎ መተርጎም ፍጹም ስሕተት ነው።

በአንድ ዐውድ ውስጥ አሻሚ ትርጉም ያለው ቃል ወይም ሐሳብ ቢገኝ እንኳ፣ ጠንቃቃ የመጽሐፍ ቅዱስ መምህር፣ በርግጥ ይህ ሐሳብ በዚህ ዐውድ ውስጥ ምን ትርጉም ወክሎ ነው ጥቅም ላይ የዋለው? የክፍሉ ዐውደ ምንባብ በግልጽ የሚያስተምረውን ሐሳብ ምንድን ነው? የሚለውን ጊዜ ሰጥቶ ሊመረምር ይገባዋል። ቅዱሳት መጻሕፍትን ማስተማር ክብር እንደ ሆነ ሁሉ ትልቅ ኅላፊነትም ያለበት ግብር ነው። “ወንድሞቼ ሆይ፣ ከእናንተ ብዙዎች አስተማሪዎች አይሁኑ፤ ምክንያቱም እኛ አስተማሪዎች የሆንን የባሰ ፍርድ እንደምንቀበል ታውቃላችሁ” (ያዕቆብ 3፥1)።